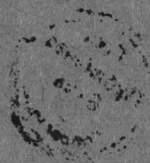

УДАРНІК

Літературно-художественної
да обществено-політичної
к о м і ж у р н а л

3

1 9 3 8

I. B. СТАЈИН са А. М. ГОРАНИЈ

У Д А Р Ї І К

НП 29-1
5

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОЇ
ІА ОБШЕСТВЕННО-ПОЛІТИЧЕСКОЇ
КОМІ ЖУРНАЛ

ЛЕЗО СОВЕТСКОЇ
ПИСАТЕЛІАС СЛУЗЛОН
КОМІ ОРГКОМІТЕТ

№ 3

МАРТ 1938 ВО

ОТДЕЛ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У Д А Р Н И К

ЛИТЕРАТУРНО - ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО - ПОЛИТИЧЕСКИЙ
КОМИ ЖУРНАЛ

ОРГАН КОМИ ОРГКОМИТЕТА ССП

№ 3

МАРТ 1938 год

КОМИ АССР-са ВЕРХОВНӨЙ СӨВЕТӨ БӨРҮЙГӨМҖАС ЈЫЛЫГ ПОЛОЖЕЊИЈЕ

1-ој ГЛАВА

БӨРҮЙСАН СИСТЕМА

1-ој статта. Коми АССР-са Конституција 105-өд статта подув вылын Коми АССР-са Верховнөй Сөветө депутатјасөс бөрјөмјас нүдсөны бөрјысысјасөн всеобщјө, равнөј да вескыд бөрјысан право подув вылын гусөн гөлдөсүтөмөн.

2-өд статта. Коми АССР-са Конституција 106-өд статта подув вылын депутатјасөс бөрјөмјас всеобщјөдө: Коми АССР-са став гражданадөн, кодјаслы тыріс 18 арөс, најө расөвөј да националнөј принадлежност вылө, вероісповеданіје, образователнөј ценз, имущественнөј положеніје да возза дејателност вылө вјөдтөтөм право участвүтны депутатјасөс бөрјөмјасын да лоны бөрјөмјасөн Коми АССР-са Верховнөй Сөветө, јөјјас кынзі да јөз кынзі, кодјасөс судитөма судөн бөрјысан правојасыс лішітөмөн.

3-өд статта. Коми АССР-са Конституција 107-өд статта подув вылын депутатјасөс бөрјөмјас равнөјдөс: быд гражданындөн ем өтө гөлдөс; став гражданаыс бөрјысөмын участвүтөны өткод основаңіјес вылын.

4-өд статта. Коми АССР-са Конституција 108-өд статта подув вылын нывбабас пөлзүтчөны бөрјысан да бөрјөмаөн лоан правоөн мужчінајаскөд өткода.

5-өд статта. Коми АССР-са Конституција 109-өд статта подув вылын граждана, кодјас состоитөны Краснөй Арміја радјасын, пөлзүтчөны бөрјысан да бөрјөмаөн лоан правоөн став гражданакөд өткода.

6-өд статта. Коми АССР-са Конституција 113-өд статта подув вылын бөрјысөмјас дырјө кандидатјас выставляјтсөны бөрјысан округјас серті.

II-өд ГЛАВА

БӨРҮЙСЫСЈАСЛӨН СПИСОКЈАС

7-өд статта Карјасын бөрјысысјаслөн списокјас лөсөдсөны ужалыс јөз депутатјас карса Сөветөн, а сиктса местајасын—ужалыс јөз депутатјаслөн сиктса (деревнаса) Сөветөн.

8-өд статта. Бөрјысысјас списокјасө пыртсөны став граждана, кодјаслөн ем бөрјысан право да кодјас олөны (пыр лөбө временнө) списокјас лөсөдиг кежлө тајө Сөвет территория вылын, кодјаслы бөрјысан лун кежлө тыріс 18 арөс.

9-өд статта. Бөрјысысјас списокјасө оз пыртсыны јөз, кодјасөс лішітөма бөрјысан правојасыс судебнөј пріговорјас серті бөрјысан правојасыс лішітөм куза пріговорын урчітөм став срок чөжыс, а сіңжө јөз, кодјасөс прізнајтөма законөн лөсөдөм пөрадокөн јөјјасөн.

10-өд статта. Бөрјысысјаслөн списокјас лөсөдсөны быд бөрјысан участокын алфавітнөј пөрадокөн ов, ным, віч, арлыд да бөрјысыслыс олан места індөмөн да кырымавсөны ужалыс јөз депутатјас Сөветса председателөн да секретарөн.

11-өд статта. Бөрјысысјас пөвсыс некод оз вермы лоны пыртөма өтөкыс унжык бөрјысан списокө.

12-өд статта. Бөрјысысјаслөн списокјас, кодјас (бөрјысысјасыс) состоитөны воінскөј частјасын да војсковөј сојөдөненіјесын, лөсөдсөны ко-

мандованіеѡн командірон да военнӧй комиссарӧн кырымалӧмӧн. Став мукӧд военнӧй служашщӧјјас пыртсӧны бӧржысӧмјас списокјасӧ олан места сертӧ ужалыс јӧз депутатјаслӧн соответствујущӧј Сӧветјасӧн.

13-ӧд статта. Бӧржысӧмјаслӧн списокјас избірательнӧй участокјасын, кодјас лӧсӧдсӧны больничаясын, рѡдильнӧй керкајасын, саваторіјјасын да мукӧд лечебнӧй учрежденіејасын, составлајтсӧны кыґи вісыс граждана вылӧ, сӧґи і медіцинскӧј персонал вылӧ, кодјас судалӧны дежурство вылын бӧржысӧмјас лунӧ.

Бӧржысӧмјасын оз вермыны прімітны участіе вісысјас, кодјас находітсӧны скарлатинознӧј да діфтеріјнӧй отфеленіејасын.

14-ӧд статта. Бӧржысӧмјасӧґ 30 лун воґжык ужалыс јӧз депутатјаслӧн Сӧвет став јӧзӧс тӧдмӧдӧм могыс ӧшӧдалӧ бӧржысӧмјаслыс списокјас лӧбӧ обеспечівајтӧ бӧржысӧмјаслы позанлун тӧдмасны тајӧ списокјаснас Сӧвет помешченіејын.

15-ӧд статта. Бӧржысӧмјас списокјаслӧн подлӧнныкыс вісӧс ужалыс јӧз депутатјас соответствујущӧј Сӧветын да воінскӧј частын лӧбӧ војсковој соједіненіејын.

16-ӧд статта. Бӧржысӧмјаслыс список јӧзӧдан да бӧржысан лун костын бӧржысӧмјас ассыс олан местасӧ вежігӧн ужалыс јӧз депутатјаслӧн Сӧвет, код улын сӧґӧ овліс, сетӧ сылы Централнӧй избірательнӧй комиссіјаӧн лӧсӧдӧм форма сертӧ „гӧлӧсујтан право вылӧ удостоввереніе“ да пасјӧ бӧржысӧмјаслӧн списокӧ—„муніс“; оланін выл местаын—пыр лӧбӧ временнӧ оланін местаын—бӧржысы пыртсӧ бӧржысӧмјаслӧн списокӧ личнӧј удостоввереніе петкӧдлӧм бӧрын, а сӧґ-жӧ „гӧлӧсујтан право вылӧ удостоввереніе“ петкӧдлӧм бӧрын.

17-ӧд статта. Бӧржысӧмјас списокын неправілноост јылыс (списокјасӧ сујтӧм, списокјасыс ісклучітӧм, ов, нӧм, віч зугӧм, списокјасӧ бӧржысан правојасыс лӧшітӧм јӧзӧс неправілноја сујтӧм) шыӧдчӧмјас сетсӧны ужалыс јӧз депутатјаслӧн Сӧветӧ, кодӧ јӧзӧдіс списоксӧ.

18-ӧд статта. Ужалыс јӧз депутатјас Сӧветлӧн ісполнӧительнӧј комітет бӧржысӧмјас списокјасын неправілноост јылыс быд шыӧдчӧм објазан відлавны кујім лунја срокӧн.

19-ӧд статта. Бӧржысӧмјас списокын неправілноост јылыс шыӧдчӧм відлалӧм бӧрын, ужалыс јӧз депутатјас Сӧветлӧн ісполнӧительнӧј комітет објазан лӧбӧ пыртны бӧржысӧмјас списокӧ колана вескӧдӧмјас, лӧбӧ сетны шыӧдчылы писменнӧј справка сылыс шыӧдчӧмсӧ моґмӧдтӧм помкајас јылыс; ужалыс јӧз депутатјас Сӧветлӧн решеніејекӧд сӧґласітчытӧм дырјӧ шыӧдчыс вермӧ сетны норасӧм народнӧј судӧ.

20-ӧд статта. Народнӧј суд кујім лунја срокӧн објазан відлавны списокын неправілноост вылӧ норасӧм восса судебној заседаніе вылын шыӧдчысӧс да Сӧветса представітелӧс корӧмӧн да ассыс решеніесӧ пырыспыр јуӧртны кыґ шыӧдчылы, сӧґ Сӧветлы. Народнӧј судлӧн решеніеыс окончательнӧј.

III-ӧд ГЛАВА

КОМІ АССР-СА ВЕРХОВНӧЙ СӧВЕТО БӧРЖЫСӧМЈАС КУґА БӧРЖЫСӧМ ОКРУґЈАС

21-ӧд статта. Комі АССР-са Конституціја 22-ӧд статта подув вылын Комі АССР-са Верховнӧй Сӧвет бӧржысӧмјас Комі АССР-са гражданаӧн бӧржысан округјас сертӧ.

22-ӧд статта. Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧржысӧмјас куґа бӧржысан округ лӧсӧдсӧ ташӧм прінціп сертӧ: 4.000 населеніе—округ вылӧ. Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧржысӧмјас куґа быд бӧржысан округ мӧдӧдӧдӧ ӧтӧ депутатӧс.

23-ӧд статта. Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧржысӧмјас куґа бӧржысан округјас лӧсӧдӧм нуӧдсӧ Комі АССР Верховнӧй Сӧвет Презідіумӧн.

24-ӧд статта. Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧржысӧмјас куґа бӧржысан округјаслӧн список јӧзӧдсӧ Комі АССР Верховнӧй Сӧвет Презідіумӧн ӧтщӧщ бӧржысӧмјаслыс лун учрӧтӧмкӧд.

IV-ӧд ГЛАВА

БӧРӧСӧМӧС УЧАСТОКӦС

25-ӧд статта. Бӧрӧсӧмӧс бӧлӧлетенӧс прӧмитӧм мӧгыс да гӧлӧсӧс лыдӧдӧм мӧгыс Комі АССР-са Верховнӧй Сѡветӧ бӧрӧсӧмӧс куӧа бӧрӧсӧмӧс округӧсӧ пырыс карӧслӧн да районӧсӧслӧн тӧррӧторӧяӧс ӧуксӧ бӧрӧсӧмӧс участокӧс вылӧ.

26-ӧд статта. Бӧрӧсӧмӧс участокӧс лӧсӧдӧм нуӧдсӧ карӧсӧн ужалыс ӧз депутатӧсӧслӧн карса Сѡветӧсӧн, а сӧктса местаӧсӧн—ужалыс ӧз депутатӧсӧслӧн районнӧй Сѡветӧсӧн.

27-ӧд статта. Бӧрӧсӧмӧс участокӧс лӧсӧдӧм нуӧдсӧ бӧрӧсӧмӧсӧз 45 луныс не сорӧнжык.

28-ӧд статта. Сӧктсѡветлӧн тӧррӧторӧя, кӧнӧ лыдӧсысӧ кык сурсыс не унжык олыс, составлӧтӧ, кыз правӧлӧ, ӧтӧ бӧрӧсӧмӧс участок; быд сӧктын, ӧеревнаын, кӧнӧ лыдӧсысӧ 500-сан, но 2.000-ыс не унжык олыс, кӧтыртсӧ торӧа бӧрӧсӧмӧс участок.

Сӧктӧсӧн, лӧбӧ сӧктӧс группанын, кӧнӧ олысӧсӧс 500 мортӧс ещӧжык, но 300 мортӧс не ещӧжык, сӧӧдӧ случӧяӧсӧн, кор ташӧм сӧктӧсӧслӧн бӧрӧсӧмӧс участок центрӧз расстоӧанӧеӧс вевтыртӧ 10 кӧлометр, вермӧсны кӧтыртсӧны торӧа бӧрӧсӧмӧс участокӧс.

29-ӧд статта. Ылӧ районӧсӧн, кӧнӧ унжыкыс поснӧ сӧктӧс, позӧ кӧтыртӧвны бӧрӧсӧмӧс участокӧс 100 морт олысыс не ещӧжык лыдӧн. Воӧвывса торӧа районӧсӧлы Комі АССР Верховнӧй Сѡвет Презӧдӧиум ӧразрешӧтӧмӧн лезсӧ кӧтыртны бӧрӧсӧмӧс участокӧс 100 мортӧс ещӧжык, но 50 мортӧс не ещӧжык олысӧн.

30-ӧд статта. Карӧс, рабочӧй поголокӧс, а сӧӧжӧ сӧктӧс да сӧктсѡветлӧн тӧррӧторӧя, кӧнӧ лыдӧсысӧ 2.000 олысыс унжык, ӧуксӧны бӧрӧсӧмӧс участокӧс вылӧ, ӧтӧ бӧрӧсӧмӧс участок вылӧ 1.500—2.500 морт арталӧмӧн.

31-ӧд статта. Воӧнскӧй частӧс да воӧсковӧй соӧедӧненӧеӧс лӧсӧдӧны торӧа бӧрӧсӧмӧс участокӧс 50-ыс не ещӧжык да 1.500-ыс не унжык бӧрӧсӧмӧс лыдӧн, кодӧс пырӧны бӧрӧсӧмӧс округӧ частӧн лӧбӧ воӧсковӧй соӧедӧненӧеӧн сулалан места сертӧ.

32-ӧд статта. Болнӧчаӧсӧн, рӧдӧлнӧй керкаӧсӧн, санаторӧяӧсӧн, инвалӧдӧсӧслӧн керкаӧсӧн, кӧнӧ 50-ыс не ещӧжык бӧрӧсӧмӧс, кӧтыртсӧны торӧа бӧрӧсӧмӧс участокӧс.

Некымын корпуса болнӧчаӧсӧн лезсӧ бӧрӧсӧмӧс участокӧс лӧсӧдӧм торӧа корпусӧсӧн на пӧвсыс быдын 50 бӧрӧсӧмӧс не ещӧжык дырӧ.

Болнӧчаӧсӧн да мукӧд лечебнӧй учреӧдениӧеӧсӧн, кӧнӧ торӧа бӧрӧсӧмӧс участокӧс оз кӧтыртсӧны, лезсӧ бӧрӧсӧмӧс бӧлӧлетенӧс прӧмитӧм самӧй болнӧчаӧсӧс да лечебнӧй учреӧдениӧеӧсӧс бӧрӧсӧмӧс комиссӧяӧсӧс торӧдӧдӧм шленӧсӧн. Сӧӧдӧ случӧяӧсӧ болнӧчаӧсӧ снабжӧтсӧны торӧа избӧрателнӧй ӧашщӧкӧсӧн.

33-ӧд статта. Судноӧс, кӧнӧ бӧрӧсӧмӧсӧслӧн лыдыс 25-ыс не ещӧжык да кодӧс бӧрӧсӧмӧс лунӧсӧ плаванӧеӧнӧс, вермӧны лӧсӧдӧны торӧа бӧрӧсӧмӧс участокӧс, кодӧс пырӧны бӧрӧсӧмӧс округӧсӧ судносӧ прӧпӧшӧтӧм места сертӧ.

V-ӧд ГЛАВА

ИЗБӧРАТЕЛНӧЙ КОМИССӧЯӧС

34-ӧд статта. Комі АССР-са Верховнӧй Сѡветӧ бӧрӧсӧмӧс куӧа Централнӧй избӧрателнӧй комиссӧя лӧсӧдсӧ общественнӧй ӧрганӧзӧциӧяӧсӧс да ужалыс ӧз обществӧзӧсӧс представӧтелӧсӧс да вынӧдсӧдсӧ Комі АССР Верховнӧй Сѡвет Презӧдӧиумӧн ӧтщӧщ бӧрӧсӧмӧсӧлыс лун ӧзӧдӧмкӧд.

35-ӧд статта. Централнӧй избӧрателнӧй комиссӧя лӧсӧдсӧ председӧтел, председӧтелӧс вежыс, секретар да 8 шлен составын.

36-ӧд статта. Централнӧй избӧрателнӧй комиссӧя:

а) вӧдӧдӧ Комі АССР-са став тӧррӧторӧя вылын бӧрӧсӧмӧс мунӧгӧн „Комі АССР-са Верховнӧй Сѡветӧ бӧрӧсӧмӧс ӧлыс Положенӧе“ стӧча олӧмӧ пӧртӧм бӧрса;

б) вӧдлӧл избӧрателнӧй комиссӧяӧсӧслӧн неправӧлнӧй ӧеӧствӧеӧсӧс вылӧ норасӧмӧс да вӧчӧ норасӧмӧс куӧа окончателнӧй решенӧеӧсӧс;

в) лӧсӧдӧ печатӧсӧлыс, избӧрателнӧй ӧашщӧкӧсӧлыс обраӧецӧс, „гӧлӧсӧтан право вылӧ удӧстӧверенӧеӧс“

лыс“ форма, избірателнӧй бӧуллетен-
яслыс да налы конвертјаслыс фор-
ма да рӧм, бӧрӧсысјас спісоклыс
форма, гӧлӧсјас лыддӧм куза прото-
колјаслыс форма, бӧрӧм жылыс удо-
стовереніејаслыс форма;

г) регістріруйтӧ Комі АССР-са Вер-
ховнӧй Сӧветӧ бӧрӧм депутатјасӧс;

д) сдартӧ бӧрӧсӧмӧяс куза дело-
производство Комі АССР-са Верхов-
нӧй Сӧветлӧн мандатнӧй комиссіјалы.

37-ӧд статта. Комі АССР-са Вер-
ховнӧй Сӧветӧ бӧрӧсӧмӧяс куза быд
избірателнӧй округын лӧсӧдсӧ Комі
АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӧ-
сӧмӧяс куза Окружнӧй избірателнӧй
комиссіја.

38-ӧд статта. Комі АССР-са Вер-
ховнӧй Сӧветӧ бӧрӧсӧмӧяс куза Ок-
ружнӧй избірателнӧй комиссіјас лӧ-
сӧдсӧны обшщественнӧй организација-
јасса да ужалыс јӧз обшчествојасса
представітелјасыс да вынӧдсӧны кар-
јасын ужалыс јӧз депутатјаслӧн карса
Сӧветјасӧн, а сиктса местајасын—
ужалыс јӧз депутатјаслӧн районнӧй
Сӧветјасӧн—бӧрӧсӧмӧясӧз 55 луныс не
сорӧнжык.

39-ӧд статта. Комі АССР-са Вер-
ховнӧй Сӧветӧ бӧрӧсӧмӧяс куза Ок-
ружнӧй избірателнӧй комиссіја лӧсӧд-
сӧ председател, председателӧс ве-
жыс, секретар да 6 шлен составын.

40-ӧд статта. Комі АССР-са Вер-
ховнӧй Сӧветӧ бӧрӧсӧмӧяс куза Ок-
ружнӧй избірателнӧй комиссіја:

а) вӧдӧдӧ ужалыс јӧз депутатјас
Сӧветса соответствујущӧй испол-
нелнӧй комітетјасӧн бӧрӧсан учас-
токјас аскадын котыртӧм бӧрса;

б) лӧсӧдӧ бӧрӧсан участокјаслыс
пӧрадковӧй номерјас;

в) вӧдӧдӧ бӧрӧсысјаслыс спісокјас
аскадын лӧсӧдӧм да став јӧзлы тӧ-
дӧмӧз најӧс вӧјӧдӧм бӧрса;

г) регістріруйтӧ Комі АССР-са
Конституціјалыс да „Комі АССР-са
Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӧсӧмӧяс жылыс
положеніејас“ требованіејас соб-
лудартӧмӧн Комі АССР-са Верхов-
нӧй Сӧветӧ депутатӧн выставітӧм
кандідатјасӧс;

д) снабжатӧ Участковӧй избірател-
нӧй комиссіјајасӧс лӧсӧдӧм формаа
избірателнӧй бӧуллетенјасӧн да кон-
вертјасӧн;

е) нуӧдӧ гӧлӧсјас лыддӧм да ус-
танавлівайтӧ округ куза бӧрӧсӧм-
јаслыс резултатјас;

ж) мӧдӧдӧ Централнӧй избірател-
нӧй комиссіјалы бӧрӧсӧмӧяс куза
делопроизводство;

з) бӧрӧм депутатлы сетӧ бӧрӧм
жылыс удостовереніе.

41-ӧд статта. Участковӧй избіра-
телнӧй комиссіјајас лӧсӧдсӧны об-
шщественнӧй организацијајасса да
ужалыс јӧз обшчествојасса пред-
ставітелјасыс да вынӧдсӧны кар-
јасын ужалыс јӧз депутатјаслӧн карса
Сӧветјасӧн, а сиктса местајасын—
ужалыс јӧз депутатјаслӧн районнӧй
Сӧветјасӧн—бӧрӧсӧмӧясӧз 40 луныс
не сорӧнжык.

42-ӧд статта. Участковӧй избіра-
телнӧй комиссіја лӧсӧдсӧ председател,
председателӧс вежыс, секретар
да 2—6 шлен составын.

43-ӧд статта. Участковӧй избіра-
телнӧй комиссіја:

а) прімітӧ бӧрӧсан участок куза
избірателнӧй бӧуллетенјас;

б) Комі АССР-са Верховнӧй Сӧ-
ветлӧн депутатјасӧ быд кандідат
куза нуӧдӧ гӧлӧсјас лыддӧм;

в) мӧдӧдӧ бӧрӧсӧмӧяс куза дело-
производство Окружнӧй избірателнӧй
комиссіјаӧ.

44-ӧд статта. Заседаніејасыс Цен-
тралнӧй избірателнӧй комиссіјалӧн,
Окружнӧй да Участковӧй избірател-
нӧй комиссіјајаслӧн лыддысӧны фе-
ствітелнӧйӧн, на вылын-кӧ участву-
тӧны комиссіјајас обшчӧй составыс-
жынгыс унжыкӧн.

45-ӧд статта. Избірателнӧй комі-
сіјајасын став вопросјасыс решат-
сӧны гӧлӧсјаслӧн прӧстӧй болши-
нствоӧн; ӧтмында гӧлӧс дырји—пред-
седателлӧн гӧлӧсыс сетӧ перевес.

46-ӧд статта. Комі АССР-са Вер-
ховнӧй Сӧветӧ бӧрӧсӧмӧяс нуӧдӧм-
кӧд јітчӧм рӧскодјас вӧчсӧны госу-
дарство щӧт вылӧ.

47-ӧд статта. Централнӧй избіра-
телнӧй комиссіја, Окружнӧй да Участ-
ковӧй избірателнӧй комиссіјајас імеі-
тӧны асыныс печат Централнӧй із-
бірателнӧй комиссіјаӧн лӧсӧдӧм об-
разец серті.

VI-ӧд ГЛАВА

**КОМІ АССР ВЕРХОВНӧЙ СӧВЕТ-
СА ДЕПУТАТӳСӧ КАНДИДАТ-
ӳСӧ ВЪСТАВЛАЈТАН
ПӧРАДОК**

48-ӧд статта. Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ кандидатӳсӧ выставлајтан право обеспечиватсӧ общественнӧй организацијаслы да ужалыс јӧз обществојаслы—Комі АССР-са Конституција 113-ӧд статта подув вылын: коммунистическӧй партијнӧй организацијаслы, профессиональнӧй сојузјаслы, кооперативјаслы, томјӧз организацијаслы, культурнӧй обществојаслы да мукӧд организацијаслы, кодӳсӧс региструјтӧма законӧн лӧсӧдӧм пӧрадокӧн.

49-ӧд статта. Кандидатӳсӧс выставлајтан право пӧртӧны олӧмӧ общественнӧй организацијаслӧн да ужалыс јӧз обществојаслӧн кыӳ республиканскӧй органјас, сӳз і районнӧй органјас, сӳз-жӧ і предпріятіејасын рабочӧјаслӧн да служашщӧјаслӧн, воінскӧй частјасын—красноармејецјаслӧн общщӧй собраніејас, а сӳз-жӧ і колхозјасын крестаналӧн, совхозјасын—совхозјасса рабочӧјаслӧн да служашщӧјаслӧн общщӧй собраніејас.

50-ӧд статта. Депутатӳсӧ кандидатӳс оз вермыны лоны Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӳсӧмӳяс куӳа Окружнӧй избирательнӧй комиссијасса шленјасӧн, а сӳз-жӧ сӳјӧ округса Участковӧй избирательнӧй комиссијасса шленјасӧн, кӧні најӧс выставитӧма депутатӧ кандидатӧн.

51-ӧд статта. Бӧрӳсӧмӳясӧз 30 луныс не сорӧнжык, став общественнӧй организацијас лӧбӧ ужалыс јӧзлӧн обществојас, кодӳс выдвигатӧны Комі АССР Верховнӧй Сӧветса депутатӧ кандидатӳсӧс, објазанӧс региструјтны депутатӳсӧ кандидатӳсӧс Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӳсӧмӳяс куӳа соответствующӧй Окружнӧй избирательнӧй комиссијаын.

52-ӧд статта. Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӳсӧмӳяс куӳа Окружнӧй избирательнӧй комиссијас објазанӧс региструјтны Комі АССР Верховнӧй Сӧветса депутатӳсӧ став

кандидатӳсӧ, кодӳсӧс выставитӧма общественнӧй организацијасӧн да ужалыс јӧз обществојасӧн Комі АССР-са Конституцијалыс да „Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӳсӧмӳяс ӳлыс положенӳелыс“ требованіејасӧс соблюдајтӧмӧн.

53-ӧд статта. Общественнӧй организација лӧбӧ ужалыс јӧзлӧн общество, кодӳс выдвигатӧны кандидатӧс Комі АССР Верховнӧй Сӧветса депутатӧ, објазанӧс представитны Окружнӧй избирательнӧй комиссијаӧ тащӧм документјас:

а) собраніелыс лӧбӧ заседаніелыс, кодӳ выдвинитис депутатӧ кандидатӧс, президиумса шленјасӧн кырымалӧм протокол, налыс арлыдсӧ, оланінсӧ, кандидатӧс выдвинитыс организацијалыс нимсӧ индӧмӧн, депутатӧ кандидатӧс выдвинитыс собраніелыс лӧбӧ заседаніелыс местасӧ, кадсӧ да участникјаслыс лыдсӧ индӧмӧн, протоколын сӳз-жӧ колӧ лоны индӧма депутатӧ кандидатлыс ов, ним, вӳч, сылыс арлыд, оланін, партијност, занатіе;

б) депутатӧ кандидатлыс шыӧдчӧм тајӧ избирательнӧй округ куӳа сӳјӧс выставитыс организацијасан баллотірујтчыны сыӧн сӧгласитчӧм ӳлыс.

54-ӧд статта. Комі АССР Верховнӧй Сӧветса депутатӧ кандидат вермас гӧлӧсуйтеныны сӧмын ӧтӧ округын.

55-ӧд статта. Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӳсӧмӳяс куӳа Окружнӧй избирательнӧй комиссијалӧн депутатӧ кандидатӧс региструјтны ӧткажитӧм вермас лоны обжалујтӧма кык лунја срокӧн Центральнӧй избирательнӧй комиссијаӧ, кодлӧн решеніеыс окончательнӧй.

56-ӧд статта. Комі АССР Верховнӧй Сӧветса депутатӧ региструјтӧм кандидатлӧн ов, ним, вӳч, арлыд, занатіе, партијност да кандидатӧ выдвинитыс общественнӧй организацијалӧн ним јӧздӧс Окружнӧй избирательнӧй комиссијадн бӧрӳсӧмӳясӧз 25 луныс не сорӧнжык.

57-ӧд статта. Комі АССР Верховнӧй Сӧветса депутатӳсӧ региструјтӧм став кандидатӳсӧс быт колӧ пыртны избирательнӧй бӳллетенӧ.

58-ӧд статта. Комі АССР-са Вер-

ховнӧй Советӧ бӧржысӧмјас куза Ок-
ружнӧй избірателнӧй комиссіјас об-
јазанӧс Комі АССР-са Верховнӧй Со-
ветӧ бӧржысӧмјасӧз 15 луныс не со-
рӧнжык печатајтны да мӧдӧдавны
став Участковӧй избірателнӧй комис-
сіјасјаслы избірателнӧй бјулле-
тенјас.

59-ӧд статта. Избірателнӧй бјулле-
тенјас печатајтсӧны соответствују-
щӧй избірателнӧй округса населе-
ніе кывјас вылын.

60-ӧд статта. Избірателнӧй бјулле-
тенјас печатајтсӧны Центральнӧй из-
бірателнӧй комиссіјаӧн лӧсӧдӧм фор-
ма серті да сымнда медым обес-
печітны быд бӧржысӧс избірател-
нӧй бјулле-тенјасӧн.

61-ӧд статта. Быд организацијалы,
коді выставітис кандидатӧс, кодӧс
регистрірујтӧма Окружнӧй избірател-
нӧй комиссіјаӧн, кычї і Комі АССР-са
быд гражданинлы, обеспечивајтсӧ
тајӧ кандидат вӧснаыс собраніејас
вылын, печатын да мукӧд ногӧн бес-
препјатственнӧја агітірујтан право
Комі АССР-са Конституција 96-ӧд
статта серті.

VII-ӧд ГЛАВА

ГӧЛӧСУЈТАН ПӧРАДОК

62-ӧд статта. Комі АССР-са Вер-
ховнӧй Советӧ бӧржысӧмјас нуӧсӧ-
ны ӧтї лунӧн—кодї общцӧй став
Комі АССР-лы.

63-ӧд статта. Комі АССР-са Вер-
ховнӧй Советӧ бӧржысан лун урчїтсӧ
Комі АССР Верховнӧй Советӧ Презї-
дїумӧн бӧржысан срокӧз кык тӧлыс
дорыс не сорӧнжык. Бӧржысӧмјас
нуӧсӧны ужавтӧм лунӧ.

64-ӧд статта. Бӧржысӧмјасӧз бӧрја
20 лун чӧжыс Участковӧй избірател-
нӧй комиссіја быдлун јӧзӧдӧ лїбӧ
кычкӧ мӧд ногӧн паскыда јуӧртӧ
бӧржысӧмјаслы бӧржысан лун јылыс
да бӧржысан места јылыс.

65-ӧд статта. Бӧржысӧмјаслӧн гӧ-
лӧсјас сетӧм нуӧсӧ бӧржысан лунӧ
6 час асывсаӧ 12 час војӧз местнӧй
кад серті.

66-ӧд статта. Бӧржысан лунӧ 6 час
асылын Участковӧй избірателнӧй ко-
миссіјаса председател комиссіјаса
мукӧд шленјаскӧд ӧтшӧщ прӧверај-
тӧ избірателнӧй јашщїкјас да лӧсӧ-

дӧм форма серті составітӧм бӧржы-
сӧмјас спїсоклыс емлун, код бӧрын
пӧдлалӧ да печатајтӧ комиссіја пе-
чатӧн јашщїкјас да корӧ бӧржысӧ-
јасӧс заводїтны сетавны гӧлӧсјас.

67-ӧд статта. Быд бӧржысӧм гӧлӧ-
сујтӧ ачыс, сы могыс гӧлӧсујтӧм
вылӧ лӧсӧдӧм помещеніејӧ локтӧ-
мӧн, да бӧржысӧмјаслӧн гӧлӧсјасӧ
сетӧмыс нуӧсӧ избірателнӧй јашщї-
кӧ избірателнӧй бјулле-тен лезӧмӧн,
кодӧс печатајтӧма конвертӧ.

68-ӧд статта. Бӧржысӧмјас нуӧдӧм
вылӧ индӧм помещеніејӧ торјӧд-
сӧ бјулле-тенјас заплнїтӧм вылӧ
торја комната, кӧнї гӧлӧсујтїгӧн за-
прещїајтсӧ овын кодї кӧт сїјӧ ез
вӧв, сы лыдын і Участковӧй избіра-
телнӧй комиссіјаса шленјаслы, гӧлӧ-
сујтысјаслы кычї; бјулле-тенјас за-
плнїајтӧм могыс ӧтпырјӧ кымынкӧ
бӧржысӧмјаслӧн комнатаӧ лезїгӧн, сїјӧс
колӧ оборудујтны перегородкајаслӧ
лїбӧ шїрмајаслӧн бӧржысӧмјаслӧн ӧт-
пырјӧ лезан лыд серті.

69-ӧд статта. Избірателнӧй поме-
щеніејӧ воыс бӧржысӧм петкӧдлӧ
Участковӧй избірателнӧй комиссіјаса
секретарлы лїбӧ шленлы лїбӧ пас-
порт, лїбӧ колхознӧй кнїжка, лїбӧ
профсојузнӧй білет, лїбӧ личностлыс
мукӧд удостовреніејӧ да, бӧржысӧм-
јас спїсок серті прӧверїтӧм да бӧр-
жысӧмјаслӧн спїсокӧ пасјӧм бӧрын,
получајтӧ лӧсӧдӧм образца избіра-
телнӧй бјулле-тен да конверт.

70-ӧд статта. Јӧз вылӧ, кодјас
бӧржысан помещеніејӧ воисны „гӧ-
лӧсујтан право вылӧ удостовре-
ніејӧн“, тајӧ „Комі АССР-са Вер-
ховнӧй Советӧ бӧржысӧмјас јылыс по-
ложеніејӧслӧн“ 16-ӧд статта серті
Участковӧй избірателнӧй комиссіја
нуӧдӧ торја спїсок, кодї пуктысӧ
бӧржысӧмјаслӧн спїсок дїнӧ.

71-ӧд статта. Избірателнӧй бјулле-
тенјас заплнїтӧм вылӧ торјӧдӧм
комнатаын, бӧржысӧм избірателнӧй
бјулле-тенӧ колӧ сїјӧ кандидатлыс
ов, код вӧсна сїјӧ гӧлӧсујтӧ, мукӧд-
јасӧ черкајтӧмӧн; бјулле-тенсӧ кон-
вертӧ сујӧм да сїјӧс клеїтӧм бӧрын
бӧржысӧм мунӧ комнатаӧ, кӧнї поме-
щајтчӧ Участковӧй избірателнӧй
комиссіја, да избірателнӧй бјулле-
тен конверт лезӧ избірателнӧй јашщїкӧ.

72-ӧд статта. Бӧржысысјаслӧн, код-јаслӧн неграмотност либӧ кушӧм-кӧ физическӧй тырмытӧмтор вӧсна абу позанлун аслыныс заполнитны избирательнӧй бјуллетен, ем право корны комнатаб, кӧнӧ заполнајтсӧны избирательнӧй бјуллетенјас, лубӧй мӧд бӧржысысӧс избирательнӧй бјуллетен заполнитӧм могыс.

73-ӧд статта. Избирательнӧй помещеніејын гӧлӧсјас сетан кадӧ бӧржысан агитаціја нуӧдны оз лезы.

74-ӧд статта. Избирательнӧй помещеніејын пӧрадок вӧсна кывкутӧм нуӧ комиссіјаса председател, да сылӧн распор'аженіејасыс став присутствуйтысјаслы обязагельнӧјс.

75-ӧд статта. Бӧржысан лунса 12 час војын Участковӧй избирательнӧй комиссіјаса председател јӧзӧдӧ гӧлӧсјас сетӧм помасӧмӧн, да комиссіја заводитӧ воставны избирательнӧй јашшиқјас.

VIII-ӧд ГЛАВА

БӦРЖЫСӦМЈАСЛЫС РЕЗУЛЬТАТЈАС ОПРЕДЕЛІТӦМ

76-ӧд статта. Помещеніејын, кӧнӧ Участковӧй избирательнӧй комиссіја нуӧдӧ гӧлӧсјас лыдӧм, гӧлӧсјас лыдӧгӧн имеитӧны право присутствуйтны общественнӧй организацијасса да ужалыс јӧз общественӧјасса сы вылӧ специальнӧ уполномочитӧм представителјас, а сиз-жӧ печатса представителјас.

77-ӧд статта. Јашшиқјас востӧм бӧрын Участковӧй избирательнӧй комиссіја сверитӧ сетӧм конвертјаслыс лыд гӧлӧсујтӧмын участвуйтыс јӧз лыдкӧд да сверитӧмлыс результатјас-сӧ гижӧ протоколӧ.

78-ӧд статта. Участковӧй избирательнӧй комиссіјаса председател восталӧ конвертјас да Участковӧй избирательнӧй комиссіјаса став шленјас дырјӧ јӧзӧдӧ гӧлӧсујтӧмлыс результатјас быд бјуллетен куза.

79-ӧд статта. Депутатӧ быд кандидат вылӧ нуӧдсӧ счотнӧй лист кык екземплярӧн комиссіјаса секретарӧн да Участковӧй избирательнӧй комиссіјаса сы вылӧ уполномочитӧм шленјасӧн.

80-ӧд статта. Бјуллетенјас недејствительнӧјјасӧн признајтсӧны:

а) установиттӧм образеца да рӧма;
б) конверттӧг сетӧмјас либӧ установиттӧм образеца конвертын сетӧмјас;

в) кандидатјаслӧн лыдыс-кӧ унжык бӧрјан депутатјас лыдыс.

81-ӧд статта. Избирательнӧй бјуллетен действительностын сомненіејас лоигӧн вопросыс разрешитсӧ Участковӧй избирательнӧй комиссіјаӧн гӧлӧсујтӧмӧн, кодӧ пасјысӧ протоколӧ.

82-ӧд статта. Участковӧй избирательнӧй комиссіја лӧсӧдӧм форма сертӧ составляјтӧ гӧлӧсујтӧмлыс протокол кык екземплярӧн, кодјас кырымавӧны Участковӧй избирательнӧй комиссіјаса став шленјасӧн, сы лыдын обязагельнӧ председателӧн да секретарӧн.

83-ӧд статта. Гӧлӧсујтӧм јылыс Участковӧй избирательнӧй комиссіјаса протоколын колӧ лоны индӧма:

а) гӧлӧсјас сетӧм заводитчан да помасан кад;

б) бӧржысысјаслӧн лыд, кодјас сетисны гӧлӧсјас бӧржысысјас список сертӧ;

в) бӧржысысјаслӧн лыд, кодјас сетисны гӧлӧсјас „гӧлӧсујтӧм вылӧ право удостовереніе“ сертӧ;

г) сетӧм конвертјаслӧн лыд;

д) Участковӧй избирательнӧй комиссіјаӧ сетӧм шыӧдчӧмјас да норасӧмјас жењыдика гижӧм да Участковӧй избирательнӧй комиссіјаӧн примитӧм решеніејас;

е) быд кандидат куза гӧлӧсјас лыдӧмлӧн результатјас.

84-ӧд статта. Гӧлӧсјас лыдӧм да протокол гижӧм помалӧм бӧрын комиссіјаса председател јӧзӧдӧ гӧлӧсујтӧмлыс результатјас комиссіјаса став шленјас дырјӧ.

85-ӧд статта. Гӧлӧсујтӧм јылыс протоколӧн ӧтӧ екземплярис, кодӧс составитӧма Участковӧй избирательнӧй комиссіјаӧн, Комі АССР Верховнӧй Советса депутатјасӧ кандидатјас вылӧ составитӧм счотнӧй листӧн кыкнан екземплярнас мӧдӧдсӧны нарешнӧјӧн 24 час срокӧн Комі АССР-са Верховнӧй Советӧ бӧржысӧмјас куза Окружнӧй избирательнӧй комиссіјаӧ.

86-ӧд статта. Став избирательнӧй бјуллетенјассӧ (торјӧн действительнӧјјас да торјӧн недејствительнӧјјасӧн признајтӧмјас) колӧ лоны печатајтӧма

Участковӧй избирательнӧй комиссија печатӧн да гӧлӧсӳйтӧм ӳылыс протоколлӧн мӧд екземпляркӧд да печаткӧд сдартӧма Участковӧй избирательнӧй комиссијаса председателӧн хранитӧм вылӧ: карјасын—ужалыс ӳӧз депутатјаслӧн карса Сӧветјаслы, а сиктса местајасын—ужалыс ӳӧз депутатјаслӧн районнӧй Сӧветјаслы.

87-ӧд статта. Ужалыс ӳӧз депутатјаслӧн Сӧветјас вылӧ пуктысӧ обязанност виґны избирательнӧй бӳulletенјас соответствӳющӧй округса депутатлыс Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧн мандат вынсӧдтӧз.

88-ӧд статта. Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӳсӧмӳас куґа Округнӧй избирательнӧй комиссија гӧлӧсјас лыддӧм нуӧдӧ протоколјас сертӳ, кодјасӧс представитисны Участковӧй избирательнӧй комиссијас.

89-ӧд статта. Помещенијеын, кӧни Округнӧй избирательнӧй комиссија нуӧдӧ гӧлӧсјас лыддӧм, гӧлӧсјас лыддӳгӧн имеитӧны право присутствӳйтны общественнӧй организацијаслӧн да ужалыс ӳӧз обществојаслӧн сы вылӧ специальнӧ уполномочитӧм представителјас, а сӳз-жӧ печатса представителјас.

90-ӧд статта. Округнӧй избирательнӧй комиссијаӧн быд кандидат вылӧ нуӧдсӧ счотнӧй лист кык екземплярӧн, кодӧ пасјысӧс депутатӧ быд кандидатӧн получитӧм гӧлӧсјаслӧн лыд.

91-ӧд статта. Округнӧй избирательнӧй комиссија составлатӧ гӧлӧсӳйтӧмлыс протокол кык екземплярӧн, кодјас кырымавсӧны Округнӧй избирательнӧй комиссија став шленјасӧн, на лыдын обязательнӧ председателӧн да секретарӧн.

92-ӧд статта. Округнӧй избирательнӧй комиссија протоколын колӧ лоны индӧма:

а) округ куґа бӧрӳсысјаслӧн обшӧӳӧй лыд;

б) бӧрӳсысјаслӧн обшӧӳӧй лыд, кодјас участвӳйтисны гӧлӧсӳйтӧмын;

в) гӧлӧсјаслӧн лыд, кодјасӧс сетӧма депутатӧ быд кандидат вӧсна;

г) Округнӧй избирательнӧй комиссијаӧ сетӧм шыӧдчӧмјас да норасӧмјас женьдика гӳжӧм да Округнӧй избира-

тельнӧй комиссијаӧн примитӧм решенијејас.

93-ӧд статта. Гӧлӧсјас лыддӧм помалӧм бӧрын 24 часыс не сорӧнжык Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӳсӧмӳас куґа Округнӧй избирательнӧй комиссијаса председателӧн обязан мӧдӧдны протоколлыс первој екземплярсӧ счотнӧй листјас приложитӧмӧн, печатайтӧмӧн, нарешнӧй пыр Центральнӧй избирательнӧй комиссијаӧ.

94-ӧд статта. Комі АССР Верховнӧй Сӧветса депутатӧ кандидат, кодӳ получитис гӧлӧсјаслыс абсолютнӧй болшӳнствӧс, мӧд ногӧн-кӧ, став гӧлӧсјасыс жынсыс унжыксӧ, кодјасӧс сетӧма округын да признатӧма действительнӧјјасӧн, лыддӳсӧс бӧрӳмаӧн.

95-ӧд статта. Протокол кырымалӧм бӧрын Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӳсӧмӳас куґа Округнӧй избирательнӧй комиссијаса председателӧн ӳӧздӧ бӧрӳсӧмӳаслыс результатјас да Комі АССР Верховнӧй Сӧветса депутатӧ бӧрӳм кандидатлы сетӧ бӧрӳм ӳылыс удостоверење.

96-ӧд статта. Кандидатјас пӧвсыс-кӧ ни ӧтӳ ез получит гӧлӧсјаслыс абсолютнӧй болшӳнство, соответствӳющӧй Округнӧй избирательнӧй комиссија та ӳылыс торӳӧн пасӳӧ протоколӧ да ӳӧртӧ Центральнӧй избирательнӧй комиссијаӧ да ӧтшӧщ ӳӧздӧ кык кандидатӧс перебаллотирӳйтӧм, кодјас получитисны мева уна гӧлӧс, а сӳз-жӧ назначатӧ перебаллотировкалыс лун, бӧрӳсӧмӳас первој тур колӧмса кык вежонса срокыс не сорӧнжык.

97-ӧд статта. Округ паста сетӧм гӧлӧсјаслӧн лыдыс-кӧ ещажык бӧрӳсысјаслӧн жын лыдыс, кодјаслӧн ем право гӧлӧсӳйтны таӳӧ округас, Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧрӳсӧмӳас куґа Округнӧй избирательнӧй комиссија та ӳылыс торӳӧн пасӳӧ протоколӧ да пырыс-пыр ӳӧртӧ Центральнӧй избирательнӧй комиссијалы, секӳ таӳӧ случаяс Центральнӧй избирательнӧй комиссија назначатӧ выл бӧрӳсӧмӳас, первој бӧрӳсӧмӳас бӧрын кык вежонја срокыс не сорӧнжык.

98-ӧд статта. Депутатјасӧ кандидатјасӧс перебаллотирӳйтӧм, сӳз-жӧ и недействительнӧјӧн признатӧм пыддӳ

вӳль бӧрӳсӧмӳяс нуӧдсӧны бӧрӳсыс-
яслӧв списокӳяс сертӳ, кодӳасӧс вӧлі
составӳтӧма первоӳ бӧрӳсӧмӳяс вӳлӧ,
да „Комі АССР-са Верховнӧй Сӧветӧ
бӧрӳсӧмӳяс ӳылыс положеніекод“
тырвыӧ лӧсалӧмӧн.

99-ӧд статӳа. Комі АССР-са Вер-
ховнӧй Сӧвет составыс депутатӧн
выбываӳтан случаӳын Комі АССР-са
Верховнӧй Сӧветса Президіум 2 вежон-
са срокӧн назначаӳтӧ соответствӳю-
щӧй избірательнӧй округын вӳль депу-
татӧс бӧрӧмӳяслыс срокӧс, но Комі
АССР-са Верховнӧй Сӧвет составыс
депутат выбываӳтӧм бӧрын 2 тӧлыс-
са срокыс не сорӧнжык.

100-ӧд статӳа. Быдӧн, кодӳі насілі-
еӧн, пӧрӳавлӧмӧн, угрозаӳасӧн, лӧбӧ
подкупӧн кутас мешаӳтны Комі

АССР-са гражданинлы пӧртны олӧмӧ-
сылыс правосӧ бӧрӳны да лоны
бӧрӧмаӧн Комі АССР-са Верховнӧй
Сӧветӧ,—караӳтсӧ 2 воӧз свободаыс
лӧшӳтӧмӧн.

101-ӧд статӳа. Сӧветса должност-
нӧй морт лӧбӧ избірательнӧй комиссӳя-
са шлен, кодӳас вӧчасны бӧрӳсан
документӳасын подделка лӧбӧ тӧдӧ-
мӧн гӧлӧсӳяс неправілнӧја лыддӧм,—
караӳтсӧны 3 воӧз свободаыс лӧші-
тӧмӧн.

*Комі АССР Исполкомса предсе-
дательлыс обӳазанностӳяс нуӧдыс*
І. КЫЗӳУРОВ.

*Исполкомса секретарлыс обӳа-
занностӳяс нуӧдыс—ФІЛЬППОВ.*

АНТИСОВЕТСКОЈ „ПРАВО-ТРОЦКИСТСКОЈ БЛОК“ ВЪЛЫН ПРОЦЕСС

Март 11-ӱд лунса асја заседаније

*Государственной обвинитель — ССР Союзса прокурор
А. Я. ВЫШНСКИЈ жортдӱн реч **

Тажӱ процессыслӱн особенностјас

Судда жортјас, ССР Союз Верховној Суд Војениӱ Коллегіјаса шленјас!

Тажӱ делӱ кузамс, кодӱ петкӱдлӱ аснас ісклучительнӱ јавленіје, імеітӱ вывтӱ ыжыд общественно-політическӱ тӱдчанлун, ассым обвинительнӱ реч заводітгӱн, ме кӱсјі ескӱ медвоӱ сувтӱдны тіјанлыс выманіјетӱ тажӱ делӱыслӱн ӱткымын тӱдчана особенностјас вылӱ.

Не первојыс міјан странаса Верховној Суд відлалӱ міјан рѱдіналӱн благолы паныд, міјан социалистическӱ отечестволы—став мӱрса ужалыс јӱзлӱн отечестволы паныд векӱдӱм зев сӱкыд преступленіјяс јылыс делӱ. Но ӱдвакӱ ме ӱшыбітча, шуӱмӱн, мы міјан судлы медвоӱзаыс лӱд відлавны ташӱм делӱсӱ, кушӱм тажӱ, відлавны делӱ сещӱм преступленіјяс да злӱдѱјствојас јылыс, кушӱмӱс најӱ, кодјас мунісны тіјан сінјас воӱтӱ, кодјас мунісны став мӱрлӱн сінјас воӱтӱ тажӱ суд вылас, сещӱм преступнікјас јылыс, кушӱмӱс тажӱ преступнікјасыс, кодјас пукалӱны ӱні тіјан воӱын подсудимӱјјас скамја вылын.

Збылыс, кушӱм судебној процесс став на пӱвсыс, кодјас, классӱвӱ тыш да міјан врагјассан социализм делӱлы чорыд сопротивленіје условіјяс вӱсна, мунісны міјан бӱрја каднас не еша, вермас сравнітчыны тажӱ процессыскӱд тажӱ господанас вӱчӱм преступленіјяслӱн чудовішщност, наглост да цӱнизм сертӱыс!

Кушӱм мӱд процессын удајтчӱс ердӱдны да тӱдманвы сещӱм вынӱн

да жуждаӱн тажӱ преступленіјяс-сылыс збыл природасӱ, сещӱм вынӱн нешыштны негодајјас чужӱм вылыс налыс коварној маскајассӱ да петкӱдлыны став міјан народлы да мӱр пастаса став честнӱ јӱзлы международној рӱзбојнікјаслыс зверсама чужӱмсӱ, кодјас іскуснӱја да кужӱмӱн вескӱдлӱны злӱдѱјаслыс кісӱ міјан мӱрнӱј социалистическӱ ужлы паныд, кодӱ кыпӱдӱс рабочӱјјаслыс да крестаналыс выл, шуда да гажаа хоріјалыс социалистическӱ обществол!

Тажӱ ӱтӱ обстојателствоыс-нын вӱталӱ тырмымӱн гӱгӱрвоана тажӱ процессыслӱн зев ыжыд общественно-політическӱ тӱдчанлун јылыс, сы јылыс, мы тажӱ процессыс петкӱдлӱ аснас тӱдчана јавленіје, мы тажӱ процессыс імеітӱ історическӱ тӱдчанлун.

Мыјын історическӱ тӱдчанлуныс тажӱ процессыслӱн? Мыјын сылӱн ӱткымын особенностјасыс?

Тажӱ процессыслӱн історическӱ тӱдчанлуныс медвоӱ сыын, мы тажӱ процесс вылас вӱвлытӱм тщательностӱн да стӱча петкӱдлӱма, доказітӱма, установітӱма, мы ј правдјјас, троцкістјас, меншевікјас, есерјас, буржуазној националістјас, да сӱз воӱд да сӱз воӱд абу мыжкӱ мӱдјас, кыӱ мортвӱысјаслӱн, шпӱнјаслӱн, дӱверсантјаслӱн да вредітелјаслӱн беспрӱнципнӱј, безідејнӱј банда.

Стӱч во сајын Сталін жорт, міјан ужлыс тырмытӱмторјас анализірујтӱмӱн да троцкістскӱј да мукӱд двурушнікјасӱс бырӱдан мерајас індӱмӱн, шуліс:

„Кык кыв вредітелјас, дӱверсантјас, шпӱнјас да с. в. јылыс. ӱні,

* Печатајтӱма женӱдӱдӱм стенограмма сертӱ. Переводсӱ бостӱма „Комі комсомолец“ газетыс.

ме думајта, гѡгѡрвоана ставлы, мыј ѡнија вредѣтелјас да ѡверсантјас, кѡѣ кушѡм флагѡн најѡ ез маскѣруйтчыны, троцкѣсткѡјѡн либѡ бухарѣнскѡјѡн, важѡн-нын дурѡисны лѡны полѣтѣескѡј теченѣјѡн рабѡчѡј двѣженѣјѡн, мыј најѡ пѡрѣсны профѡссѡнальнѡј вредѣтелјаслѡн, ѡверсантјаслѡн, шпѡнјаслѡн, мортвѣјаслѡн принципѡм да идејатѡм бандаѡ. Гѡгѡрвоана, мыј тајѡ господасѡ ковмас грѡмитны да бертны пѡшѡадатѡг, кыѣ рабѡчѡј класлыс врагјасѡс, кыѣ мијан рѡѣналы изменѣкјасѡс. Тајѡ гѡгѡрвоана і оз требујт воѡ разјаснѣтѡм“.

Кѡліс во. Тајѡ процесс прѣмер вылас ми азѡам, кушѡм жужыда правѡлі Сталин јорт троцкѣстјасѡс да бухарѣнецјасѡс аслас дѡнјалѡмын.

Троцкѣстјас да бухарѣнецјас, мѡд ногѡн-кѡ „право-троцкѣстскѡј блок“, кѡдлѡн верхушкаыс ѡни пукалѡ подсудѡмѡјјас скамја вылын,—сѣјѡ абу полѣтѣескѡј партѣја, абу полѣтѣескѡј теченѣје, сѣјѡ уголовнѡј преступѣкјаслѡн банда і не прѡстѡ уголовнѡј преступѣкјаслѡн, а преступѣкјаслѡн, кѡдјас вузасѣсны вражескѡј разведкајаслы, преступѣкјаслѡн, кѡдјасѡс весѣг уголовѣкјас третѣрујѡны, кыѣ меѡса падшѡјјасѡс, меѡѡбрјајасѡс, презренѡјјасѡс, растлѡннѡјјасѡс меѡса растлѡннѡјјасѡс.

Сѣј шувана „право-троцкѣстскѡј блок“—сѣјѡ шпѡнажлѡн, ѡверсѣјаслѡн, вредѣтелствѡлѡн, полѣтѣескѡј мортвѣјаслѡн да врагјаслы асыныс рѡѣна вузавлыс организѡцѣја.

Блоклѡн нѣнѡм абу идејнѡјыс, нѣнѡм, сѣј шуны, „духовнѡјыс“, нѣнѡм идеѡлогѣескѡјыс, мыј коркѡ мыјѡѡкѡ тајѡ блока участѣкјасылѡн вѡлі, сѣјѡ важѡн-нын вошталѡма, важѡн-нын бырѣс, сѣсміс смраднѡј, зывѡктана троцкѣстскѡј подполъѣын.

Правда, подсудѡмѡјјасыс ѡткымынјас, торјѡн подсудѡмѡј Бухарѣн, вѡчлѣсны тајѡ процесс вылас неѡтчыд зѣлѡм вѣчны, кыѣ шудны францужјас, бурмина омѡла ворсѣгѡн, бостны „идејнѡј“ јѡзлыс вѣд, ѡѡбны асыныс банѡтскѡј уголовнѡј ѡејателностѡ, быдѣкас „фѣлософскѡј“, „идѡлогѣескѡј“

а с. в. сорѣјасѡн. Бухарѣн кѡсѣјс тани аслас гнуснѡј

преступленѣјаслыс став кошмарсѡ вѡјѡбны кушѡмкѡ „идејнѡј установкајасѡ“, кѡдјас јылыс сѣјѡ заводѣтлѣсны вѣставны куѡ напышченнѡј речјас. Бухарѣн вѣсталѣс тани тајѡ шпѡнско-вредѣтелскѡј организѡцѣјаас уж јукѡм јылыс, кушѡмкѡ „програмнѡј пунктјас“ јылыс, кушѡмкѡ „идејнѡј“ ориѡтацѣја јылыс, кѡѣ—сѡдтылѣс сѣјѡ—кулачество вылѡ идејнѡј ориѡтацѣја јылыс.

Кѡѡдыс кутѡм, полѣчнѡјѡн кутѡм Бухарѣн чукасѡ свѣдетѡлѡ асѡ Гегелѡс, шыбытѡ лѣнгвѣстѣка, фѣлолѡгѣја да рѣторѣка ѡѡбрѣѡ, бормѡлѡтѡ кушѡмкѡ учѡнѡј кывјас, меѡ ескѡ кыѣ-либѡ чышкыны следјасѡс, но сѣјѡ оз выѡержѣвајт да асыс учѡно-брѡѡвѡј ѡпетѡ помалѡ прѣзнајѡмѡн:

„Ми ставным пѡрѣм звермѡм контрреволуцѡнерјасѡ, соцѣалистѣескѡј рѡѣналы изменѣкјасѡ, ми пѡрѣм шпѡнјасѡ, террѡрѣстјасѡ, капѣталѣзм реставратѡрјасѡ, ми мунѣн прѡѡѡтелство, преступленѣје, измена вылѡ. Ми пѡрѣм повстанческѡј отр'адѡ, кѡтыртавлѣм террѡрѣстѣескѡј группјас, занѣмајтѡчѣм вредѣтелствѡн, кѡсѣјм путкылтны пролетарѣатлыс сѡветскѡј власт“.

Бухарѣнлы та дѣнѡ колѡ вѡлі сѡдтыны: „ми пѡрѣм јѡпоно-германскѡј разведкалѡн полѣцѣјскѡј ѡѡѡленѣјѡ, ми пѡрѣм рѡѣнаѡн јандыѡтѡм вузасысјасѡ“.

Блок—сѣјѡ иностраннѡј разведкалѡн агентура. Блокса шленјас да сылѡн вескѡѡдысјасыс, кыѣ Троцкѣј, кѡдѣ оз пукав тани подсудѡмѡјјас скамја вылас, Бухарѣн, Рыков, Јагѡда, Крѡстѣнскѣј, Роѡенголц да сылѡн радѡвѡј шленјасыс кыѣ Зубарѡв, Максѣмов-ѡыковскѣј да мукѡѡјас—сѣјѡ тајѡ разведкајасыслѡн рабјас, асланыс кѡѡа-јевалѡн невѡлѣкјас.

Фѣлософѣја да шпѡнаж, фѣлософѣја да вредѣтелство, фѣлософѣја да ѡверсѣјјас, фѣлософѣја да мортвѣјас—кыѣ гѣнѣј да злѡѡѡство—кык лѡсавѡтѡм торјас!

Ме ѡг тѡѡ мѡѡ прѣмерјас,—тајѡ истѡрѣјаын меѡвоѡѡа прѣмер сылѡн, кыѣ шпѡн да мортвѣыс оруѡујѡтѡ фѣлософѣјаѡн, кыѣ југлѡм ѡтѡклѡн, меѡым тыртны аслас жѡртвалы сѣнјасѡс сы воѡвылын, кыѣ поткѡѡны сылыс јурсѡ рѡзѡјнѣчѡј кѣстенѡн!

„Право-троцкістскій блок“ —іностраннѳ разведкајаслѳн агентура

„Право-троцкістскій блок“, кодѳ пукалѳ ѳні подсуѳімѳјас скамја вылын,—кыѳі сѳјѳс тырвыѳѳ тыдалана петкѳдліс суѳебнѳј следствѳје,—сѳјѳ сѳмын международнѳј фашизмлѳн воѳынмуныс отр'ад, сѳјѳ—палачјаслѳн да подпольнѳј мортвысјаслѳн свора, кодјас отсѳгѳн орудуѳѳ фашизм разнѳј странајасын, медвоѳ Іспанѳјаын да Кѳтајын.

Со мыла „право-троцкістскій блок“, кыѳі шпѳнскѳј бандаѳс разоблачѳтѳм ѳмеѳтѳ зев ыжыѳ тѳдчанлун не сѳмын мѳјан соціалѳстѳческѳј револуѳѳјалы, сѳјѳ ѳмеѳтѳ зев ыжыѳ тѳдчанлун став международнѳј пролетарѳатлы. Сѳјѳ ѳмеѳтѳ зев ыжыѳ тѳдчанлун став мѳрын мѳр фелѳлы, сѳјѳ ѳмеѳтѳ зев ыжыѳ тѳдчанлун став челоуеческѳј културалы, народјаслѳн збыл демократѳја да свобода вѳсна тышлы, став да быѳ сѳкас војна ѳзтысјаскѳд, став международнѳј провокаѳјајаскѳд да провокаторјаскѳд тышлы.

Со мыла тајѳ процесс мунѳм бѳрсаыс трепетнѳј вымаѳѳјеѳн вѳѳѳѳны мѳрын став странајасса ужалыс јѳз массајас, торјѳн-жѳ сѳјѳ странајасса, кѳні народ нуѳѳѳ героѳческѳј тыш аслас свобода вѳсна фашистскѳј іголы паныѳ.

Бухарѳнјас да Рыковјас, Јагодјас да Булановјас, Крестѳнскѳјјас да Рѳченгольцјас, Ікрамовјас да Шаранговѳчјас, Ходжаѳевјас да мукѳдјас—тајѳ сѳјѳ-жѳ вѳтѳд колонна, тајѳ сѳјѳ-жѳ ПОУМ, тајѳ сѳјѳ-жѳ Ку-Клус-Клан. Тајѳ фашистскѳј провокаторјаслѳн да војна ѳзтысјаслѳн отрадјасыс ѳѳѳ, кодјас ѳејствуѳѳѳны международнѳј арена вылын.

Тајѳ отрадѳѳ жугѳѳѳм—велѳкѳј услуга мѳр фелѳлы, демократѳја фелѳлы, збыл челоуеческѳј култура фелѳлы.

Тајѳ процессыслѳн ісклучѳтѳлнѳј тѳдчанлуныс, век-жѳ, ѳз огранѳчѳуѳѳы вѳсталѳмнас.

Танѳ, подсуѳімѳјас скамја вылын, пукалѳ не ѳѳѳ кушѳѳкѳ анѳсѳвет-

скѳј группа, не ѳѳѳ кушѳѳкѳ іностраннѳј разведкалѳн агентура. Танѳ, подсуѳімѳјас скамја вылас, пукалѳны вел уна анѳсѳветскѳј группајас, кодјас петкѳдлѳны аснаныс СССР дѳнѳ вел уна враждебнѳј іностраннѳј госуѳарствојасса разведкајаслыс агентура.

Тајѳ „фелѳас“ сѳбѳсны став анѳсѳветскѳј вынјаслѳн, группајаслѳн да организаѳѳјајаслѳн коласјасыс, сѳбѳсны еша вылѳ-нѳн, кыѳі сѳјѳ стѳча устанѳвѳтѳма суѳебнѳј следствѳјеѳн, нѳл іностраннѳј разведка: јапонскѳј, германскѳј, польскѳј да англѳјскѳј да, гѳѳѳрвоана, став мукѳд іностраннѳј разведкајасыс, кодјас кутѳны індѳм разведкајасыскѳд дружественнѳј, сѳѳ шувана, операѳѳвнѳј контакт.

Збылыс, сорнѳтны-кѳ Троцкѳј јылыс, то сылыс Гестапокѳд јѳтѳѳѳѳ тырвыѳѳ вѳлѳ докажѳтѳма троцкістско-ѳѳновјевскѳј террорѳстѳческѳј центрлѳн 1936-ѳд вога августын да анѳсѳветскѳј троцкістскѳј центрлѳн 1937-ѳд вога јанварын процессјас вылын-нѳн. ѳні-жѳ докажѳтѳма, мѳј сылѳн немецкѳј полѳтѳческѳј полицѳјакѳд да мукѳд странајасса разведкајаскѳд јѳтѳѳјасыс относѳтѳѳны тѳдчымѳн јона воѳжык кадколастлы, мѳј Троцкѳј вѳлѳ јѳтѳѳма германскѳј разведкакѳд 1921-ѳд вога-нѳн. Та јылыс ѳѳк стѳча вѳсталѳс Крестѳнскѳј тајѳ суѳебнѳј процесс вылас. ѳні докажѳтѳма, мѳј Троцкѳј вѳлѳ јѳтѳѳма англѳјскѳј разведкакѳд „Інтеллѳдженс-Сервіс“ 1926-ѳд вога-нѳн. Та јылыс стѳча вѳсталѳс,—да сѳјѳѳс докажѳтѳма,—мыжалана Раковскѳј. Ставнас блокыс Троцкѳј јурнуѳѳѳм улын ѳѳннас состоѳтѳс ѳѳѳ іностраннѳј шпѳнјасыс да царскѳј охранныкјасыс.

Бухарѳн да Рыков асланыс соѳѳшѳѳнѳјас пыр вѳлѳны јѳтѳѳмаѳѳ вел уна іностраннѳј разведкајаскѳд, кодјасѳс најѳ пыр ѳбслужѳуѳѳтѳсны.

Јагода, кыѳі гутјасѳн, вѳлѳ тырѳма германскѳј, јапонскѳј да польскѳј шпѳнјасѳн, кодјасѳс сѳјѳ не сѳмын ѳѳблѳс, кыѳі тајѳ сѳјѳ ачыс танѳ прѳзнајтѳс, но кодјас пыр сѳјѳ нуѳѳѳс шпѳнскѳј уж, разведкајаслы гуса госуѳарственнѳј матерѳалјас сеталѳѳмѳн, сѳјѳ іностраннѳј разведкајасыс-

лы мiянлыг страна вузавлѡмѡн да предавайтѡмѡн.

Крестинскіі, аслас прiзнанiе сертi, — германскѡі шпiон 1921-ѡд восан.

Роѡнголц — троцкiстскѡі подпол-јеса вескѡдлыгас пѡвсыг ѡтi, кычi установiтѡма, — заводiтiс ассыг шпiонскѡі ужсѡ германскѡі генералнѡі штаблы, кычi сiѡ ачыс прiзнайтiс, 1923-ѡд воын, а англiјскѡі разведкалы, кыч сiѡ ачыс прiзнайтчiс тајѡ преступленiеас, — 1926-ѡд воын.

Раковскіі — Троцкiјлѡн матысса да торја довереннѡі јѡзыг ѡтi, сылѡн аслас вiсталомаас сертi, вѡлi англiјскѡі разведка „Интеллидженс-Сервис“ разведкалѡн агентѡн 1924-ѡд восан да јапонскѡі разведкалѡн агентѡн 1934-ѡд восан.

Чернов — Германiјалы пѡлза вылѡ ассыг шпiонскѡі ужсѡ заводiтiс, сылѡн аслас прiзнанiе сертi, 1928-ѡд воын, германскѡі разведкакѡд тѡдса емигрант-меншевик сан возмѡстчѡм сертi да отсѡгѡн јитчѡмѡн.

Шаранговiчѡс вѡлi вербујтѡма да шыбытѡма полскѡі разведкалѡн СССР-ын шпiонскѡі уж вылѡ 1921-ѡд воын.

Гринко, сылѡн аслас кывјас сертi, лоiс германскѡі да полскѡі разведкајаслѡн шпiонѡн 1932-ѡд воын, а сыѡз кутiс шпiонскѡі јитѡд тајѡ разведкајасыскѡд, торјѡн полскѡі разведкакѡд.

Икрамов да Ходжајев асланыс курбаші пыр „ужалѡны“ Бухарин вескѡдлѡм улын англiјскѡі разведкаса резидентјаскѡд јитѡдјас котыртѡм вылын, кодѡс јонмѡдѡм вылын не еша ужалiс СССР-лѡн средне-азиатскѡі гранiцајас вылын тѡдса разведчик да авантюрист Лоренс.

Сесса муноны царскѡі охранкалѡн провокаторјас да агентјас — Зеленскіі, Зубарев, Иванов. Иванов сетчѡжѡ нѡшта i англiјскѡі шпiон.

Тајѡ компаније дiнас содтѡј отравител-мортвысјаслыг — Левинлыг, Плетневлыг, Казаковлыг, Кр'учковлыг, Максимов-Сiиковскіілыг да мукѡдлыг группа, кодјас јитчѡмаѡс накѡд, i секи тајѡ блокыслѡн да сiѡ участникјас пѡвсыг быдѡнлѡн морално-полiтичскѡі чужѡмыс лоѡ помѡз јаснѡјѡн.

Со мыјла мi вермам шуны — со человекскѡі шыбласјаслѡн зловоннѡі

чукѡрыс, кодјас оз сувтны нiнѡм воын, кодјас оз брезгуйтны нiнѡмѡн, кодјас дасѡс став вылѡ — заводјас да кѡрттуј вывса појездјас взрывайтѡм вылѡ, скѡтѡс бырдѡдѡм вылѡ, наѡ шыкѡдѡм вылѡ, мортвиѡм, шпiонаж да iзмена вылѡ.

Став мiр воын разоблачайтѡ ѡни Бухаринјаслѡн, Јагодајаслѡн, Крестинскііјаслѡн, Рыковјаслѡн да мукѡд право-троцкiстјаслѡн презреннѡі, предагельскѡі, бандiтскѡі дејателностыс. Најѡ вузавлiсны рѡдина, тѡргујтiсны сiѡ обороналѡн војевнѡі тајнајасѡн, најѡ вѡлины шпiонјасѡн, Сiверсантјасѡн, вредителјасѡн, мортвысјасѡн, гусасыјасѡн, — ставыс сы могыг, медым отсавны фашистскѡі правителствојаслы путкылтны Сѡветскѡі правителство, путкылтны рабочѡјјаслыг да крестаналыг власт, восстановитны капиталистјаслыг да помещикјаслыг власт, торјѡдлыны сѡветскѡі народлыг страна, торјѡдны националнѡі республикајас да пѡртны најѡс империалистјаслы колонијајасѡ.

Ташѡм вѡлi најѡ кѡжајевалѡн приказыс i најѡ пѡртлысны олѡмѡ сiѡ приказсѡ кычi вермiсны, став вынјасыг зiлѡмѡн.

Ташѡмѡс тајѡ јѡзыс, ташѡмѡс налѡн планјасыс да расчотјасыс, ташѡмѡс налѡн позорнѡі да чудовищнѡі преступленiејасыс.

Подсудимѡі Бухарин ошысѡмѡн сорнитiс тани, мыј сiѡ најѡ, правѡјјас, капиталистическѡі подпевалојас, вооружитiсны троцкизм капитализм реставрација теорiја „духовнѡі“ оружiеѡн.

Кушѡм „теорiја“ јылыг сорнитѡ Бухарин, тајѡ ѡжiгајтѡм политическѡі плутыс да СССР-лы паныд iностраннѡі шпiонаж гырыг котыртыгас пѡвсыг ѡтыс?

Кычi чѡрт ладаныс, Бухарин пышјѡ ассыг мыжсѡ прiзнайтѡмыг. Бухарин отрицајтѡ тани ассыг мыжсѡ.

Мыј сулалѡ тајѡ отрицајтѡмыс Бухаринлы паныд мiјан iмеитчыг доказателствојас светын?

Ускѡда тѡдвыланыд сѡмын, мыј март 7-ѡд лунса асја заседанијеын Бухаринѡс да Рыковѡс вѡлi тырвыјѡ улчiтѡма германскѡі да полскѡі разведкајаслы пѡлза вылѡ шпiонскѡі јитѡдјасын да шпiонскѡі ужын.

А Бухарин, тајо условіејас дырји-
ыс, сорниго кушомко „теоріја“ жылыс,
көсјө „теоретическі“ објаснитны де-
лөјаслыс мундөсө, кодјас вайдөисны
правөјјасөс Советскöй властлөн да
советскöй народлөн заклатөй врагјас
станө...

Тајо објасненіејасөсө нинөмла кор-
ны бухаринскöй „теоріаын“. Најөјас-
өс колө корны бухаринскöй прес-
тупленіејасыс, кодјас көт і тупкыс-
ылысны мыјөн-кө „теоріја“ кодөн.

Бурещ најө, тајө преступленіе-
јасыс, објаснајтөны делөјасыслыс
збыл мундөсө, событіејасыслыс да
тышлыс збыл логикасө, кодјас сув-
төдөисны воча чужөмөн кык мир, кык
блок—**ізмөникјасыслыс блок**, іност-
раннөй капітал најмітјасыслыс блок,
кодөс ердөдөма да талыштөма өні
велікөй странаса скөрлунөн да вын-
јөрөн, **предателјасыслыс блок**, код-
јасөс тупкөма вечнөй презреніејөн,
позорөн да став мірса ужалыс на-
родлөн уна мільион лыда массајас
проклатіејөн,—да **советскöй патриот-
јасыслыс блок**, кодјас велікөјөс да
непобөдөімөјөс асланыс рөфіна дінө
рафејтөмын, кодјас выдержітисны не
өті історическөй тыш врагјаскөд да
кодјас дасөс коммунистическөй пар-
тіја да велікөй Сталин вескөдлөм
улын сетны пасвартана отпор лубөј
враглы лубөј условіејасын, лубөј ка-
фын кытысан көт сіјө ез во, некушөм
ізмөна вылө, некушөм предательство
вылө виқөдтөг.

Тајө судебнөй процессылөн төд-
чанлуныс урчтөсө, гөгөрвоана, і сіјө
урокјаснас, кодјасөс быт колө бост-
ны ставнымлы мјанлы, советскöй му-
ывса патриотјасы, тајө процессыс.

Міјан рөфіна наслаждајтчө социа-
листическөй победа шудөн, капиталистическөй
ігыыс мөзмөм ужлөн
шудөн да гажөн.

Кыч во сулалө, кычө некодөн жу-
гөдны вермытөм утөс, Советскöй го-
сударство—рабочөјјаслөн да крөста-
налөн социалистическөй государство.

Кыч во упорнөја да настојчөвөја
мунө дружнөй уж уна лыда народ-
јаслөн, кодјас өтүвтөисны Советскöй
Социалистическөй Республикајаслөн
братскөй Сојузө, кодөс стрөйтөма
социалистическөй революціја вөждјас-

лөн Ленинлөн да Сталинлөн геніјөн.

Тајө кыч во чөжнас коркөса гөл да
слаб страна пөріс озыр да вынјөра
странаө, мощнөй да непобөдөімөй
странаө.

Тајө кыч во чөжнас росөіјскөй го-
сударство пөріс социалистическөй го-
сударствоө.

Советјаслөн Чрезвычайнөй VIII-өд
Ставсојузса Сјезд вылын, кодө
примітис велікөй Сталинскöй Кон-
ституціја, Сталин јорт виставліс:

„Міјан советскöй обшчество ше-
дөдөис сіјөс, мыј сіјө социализм кыз-
выннас пөртис-нын өлөмө, лөсөдөс
социалистическөй стрөй, мөд ногөн-
кө, пөртис өлөмө сіјө, мыј марк-
систјаслөн шусө мөднөгөн комму-
низм медвозға либө улыса фазадн.
Сің-кө, міјан кызвыннас пөртөма-
нын өлөмө коммунизмыс медвозға
фазасө, социализм. Коммунизм тајө
фазалөн основнөй принципсыс ем,
кычө төдса, формула: „быдөнсан сіјө
способностјас сертө, быдөнны сіјө
уж сертө“.

Социализм пыріс міјан народ бытө,
социализм побөдөитис міјан странаын.
І абу вын мірын, кодө верміс ескө
слабөдны тајө социалистическөй по-
бедаыслыс төдчанлунсө либө велічө-
јөсө. І тајө, став сөкыдлунјас вылас
виқөдтөг, кодјас сулавлісны да нөшта
сулалөны міјан туј вылын. І тајө,
міјан дінө враждебнөй іностраннөй го-
сударствојаслөн да міјан странаын ек-
сплоататорскөй классјас отжөвшөј да
кулыс колөсјаслөн став выныштчөм-
јас вылө виқөдтөг кутны міјан об-
ществольыс прогрөсивнөй развітіе-
сө, мешајтны міјан социалистическөй
успөхјасы, ордөны міјанлыс СССР-
ын социализм стрөйтөм куға мөрнөй
творческөй уж.

Пөчө нөті सदөтытөг шуны, мыј сө-
ветској історіјалөн колөм кыч во
чөждөн міјан государство да міјан
народ ез төдлыны нө өтө во, нө өтө
төлыс да нө лун, кор ескө ез уг-
ласны міјан вылө врагјас.

Велікөй Октабрлөн первој лунјас-
сан історическөй эпохасыс велічөшөй
Сталинскöй Конституціја эпохалөн
зірдалыс лунјасөч Советјаслөн том
республика оз петав эксплуататорјас
да нөлөн лыдтөм агентура—троцкист

јас, меншевікјас, есерјас, бухарінецјас, чіновјевецјас, мусаватістјас, дашнакјас, грузінкѡј, узбекскѡј да мукоѡ націоналістјас, черносотенецјас, белогварђејецјас, кадетјас, попјас, кулакјас да с. в. да с. в. классѡѡј ускѡдчылѡјас быс.

Тајѡ процессыс нѡшта ѡтчыѡ мѣанлы ускѡдїс тѡдвылѡ, да сек-жѡ ускѡдїс тѡдвылѡ вѡвлытѡм вынѡн да јослунѡн, мыј кык мѣр сулалѡны, кызі мѣрїтчытѡм да смертѣлној врагјас ѡта-мѡдыслы вѡча — капїталїзм мѣр і соціалїзм мѣр.

СССР-ын соціалїзм делѡлы капїталїстїчeskѡј кышалѡм опасност вылѡ не ѡтчыѡ вескѡдлісны мѣанлыс внїманїе мѣан учїтељјас Лѣнїн да Сталїн.

РКП(б)-лѡн VIII-ѡѡ сјезд вылын, 1919-ѡѡ вѡса мартын Лѣнїн сорнїтліс:

„Мѣ олам не сѡмын государствоын, но і государствојас сістемаын, да імперїалїстїчeskѡј государствојаскѡѡ орчѡн сѡветскѡј републикалѡн существујтѡм дыр кад чѡж немыслїмѡ. Медѡѡрын лїбѡ ѡтыс, лїбѡ мѡдыс победїтас. А кор сїјѡ помыс воас, Сѡветскѡј република да буржуазној государствојас костын вел уна медѡа ужасној столкновењїејас неїзбежнојѡс“. (Т. XXIV, 122 лїстбок).

„Колѡ помнїтны, — велѡдліс мѣанѡе Лѣнїн, — мыј быдсїкас ускѡдчѡмыс мѣ пыр сї јылынѡс“. (Т. XXVII, 117 лїстбок).

Сталїн јорт тајѡ лунјасѡ нѡшта ѡтчыѡ ускѡдїс тѡдвылѡ мѣанлы капїталїстїчeskѡј кышалѡм јылыс.

„Збылыс, — гїжліс Сталїн јорт аслас історїчeskѡј вѡча кывјын Іванов јортлы, — вѡлї ескѡ тешкоѡ да глупѡ тупкыны сїнјас капїталїстїчeskѡј кышалѡм факт вылѡ да мѡвпавны, мыј мѣан ортсыс врагјас, на прїмер, фашистјас оз бѡстчывлыны лѡсалан случајын вѡчны СССР вылѡ војенној ускѡдчѡм. Тајї вермасны мѡвпавны сѡмын сїнтѡм бахвалјас, лїбѡ ѡбсѡм врагјас, кодјас кѡсѡѡны унмовскѡдны народѡс. Ез омѡљжыка тешкоѡ вѡв ескѡн ѡтрицајтны, мыј војенној интервенціјалѡн ічѡтїк успех

случајын интервентјас заводїтласны жуѡднны наѡн бѡстѡм рајонјасын сѡветскѡј строј да восстановїтны буржуазној строј. Сѣнїкїн лїбѡ Колчак-ѡмѡј ез восстановїтлыны наѡн бѡстлѡм рајонјасын буржуазној строј? Мыјѡн фашистјас буржыкѡс Сѣнїкїныс лїбѡ Колчакыс? Војенној интервенціјалыс да реставраціја попыткајаслыс капїталїстїчeskѡј кышалѡм существујтїгѡн опасност ѡтрицајтны вермасны сѡмын головоѡапјас лїбѡ ѡбсѡмыс врагјас, кодјас кѡсѡѡны тупкыны бахвалствоѡн асыныс враждебност да стараятѡны демобїлізујтны народѡс“.

Интервенціја успех вылѡ уна во чѡж наѡејтїсны мѣан врагјас, СССР пыщкын различној антисѡветскѡј группас Сѡветскѡј власткѡѡ тыш вылѡ котырѡмѡн да воѡдушевлајтѡмѡн, асыныс разбојнїчѡј замысел тајѡ группас ѡтсѡгѡн олѡмѡ пѡртны арталѡмѡн.

СССР-ын Сѡветскѡј властлы панынї ѡтї мыјкѡ мында серјозној загѡвор ез коллы сыын іностранној капїталїстјасѡн да војеншцінаѡн вескыѡ да медѡа актївној участїетѡг.

1921-ѡѡ воын Лѣнїн мѣанѡс преду преждајтліс:

„Мѣанѡс кышалѡма всемїрној буржуазїјаѡн, кодї караулѡтѡ колебаныјелыс быѡ мїнута, медым бѡр бергѡдны „асыс“ јѡзѡс, медым восстановїтны помешцікјасѡс да буржуазїјаѡс“ (XXVI том, 348 лїстбок).

Сталїн јорт музлытѡг ускѡдѡ мѣанлы тѡдвылѡ капїталїстїчeskѡј кышалѡм опасност јылыс, доказывајтѡ, мыј... „мѣан странаса ѡжївајушщѡј классјаслѡн вѡсасѡмыс мунѡ оз ортсыс мїрыс торјалѡмѡн (ізолированнѡ), а бѡстѡ подѡержка капїталїстїчeskѡј кышалѡмѡн“ („Лѣнїнїзм вѡпросјас“, 386 лїстбок).

Тѡдсѡ, мыј і шахтїнецјас, і промпартїејас не сѡмын занїмајтїсны вредїтелствоѡн да војна случај вылѡ да стїсны дїверсіонној актјас, но дугдывтѡг нубїсны шпїонскѡј уж, сѡсѡа, кызі тајѡ тыѡвтїс „Промпартїја“ делѡ куѡа, тајѡ шпїонскѡј

ужсѳ нудѳѳм вылѳ Рамѳин котыр-тис весіг торѳа коміссія вредітел-профессор Осадчій председателство улын, кодї вѳлі секї Госпланса председателѳс вежыѳн. „Промпартія“ программаын јостыссылїс выманіје Москваын, Ленинградаын, Донбассын, Уралын дїверсіјајас вылѳ посјас взрывајтѳмѳн, ж.-д. тујјас портїтѳмѳн, электростанціјајас взрывајтѳмѳн, заводјас да фабрїкјас сувтѳѳѳмѳн.

Оз-ѳмѳј мїјан странаын іностраннѳй разведкајаслѳн дїавольскѳй уж јылыс вїстав і англїјскѳй инженерјас Торнтон, Макдоналд да мукѳдїјаслѳн Фелѳ, 1933-ѳд воын „Інтеллїдженс-Сервіс“-лыс ердѳѳѳм агентјаслѳн, мїјан ѳткымын электростанціјајас вылын вредітелство да дїверсіјајас котыртысјаслѳн Фелѳ, јѳзлѳн, кодјас дастывлісны опорнѳй пунктјас лоан інтервенціјалы?

Оз-ѳмѳј, сы јылыс-жѳ, медѳѳрын, вїставны 1936—1937 војасса бѳрја судебној процессјас, кодјас ердѳѳѳисны чудовїщнѳй преступленїејас троцкістјаслѳн, ѳновјевецјаслѳн да мукѳд антісѳветскѳй элементјаслѳн шпіонско-террорїстїческѳй бандајаслыс, кодјас сувтїсны іностраннѳй полїцейскѳй охранкајаслы служба вылѳ, пѳрїсны тајѳ охранкајасыслѳн шпіонскѳй да дїверсіонно-террорїстїческѳй агентураѳ? да, да, та јылыс тырвыјѳ убедїтелностѳн вїсталѳны, горзѳны кошмарнѳй преступленїејаслыс тајѳ бандїтскѳй шајкајасыслѳн, кодјасѳс бырѳѳѳма мїјан сѳветскѳй суд прїговорјас вертї.

Тајѳс-жѳ тырвыјѳ петкѳдліс і тајѳ судебној процессыс, кодлѳн главнѳй „геројјасыс“ емѳѳ „право-троцкістскѳй блока“ организаторјас да вдѳхновїтелјас, кодјасѳс ердѳѳѳма кычї соціалїзмлыс, мїјан рѳїналыс, мїјан народлыс закоренелѳй врагјасѳс.

Тајѳ процессыс вѳѳѳ Сѳветскѳй госуларстволы да Ленин—Сталін партїјалы паныд јѳзлѳн тышлы ітог, кодјас, кычї тајѳс вѳвлытѳм јарјугыда да убедїтелностѳн докажїтїс судебној следствїје, асланыс став олїг чѳж ветлісны маска улын, кодјас заводїтїсны тајѳ тышсѳ нѳшта јона воѳ ѳнїја кадѳѳ, кодјас, гора провокаторскѳй фразаяс улѳ сајѳд-

чѳмѳн, служїтїсны ез револуціјалы да пролетарїатлы, а контрреволуціјалы да буржуазїјалы, кодјас пѳрјавлісны партїјаѳс, Сѳветскѳй властѳс, медым удобнѳжык вѳчны изменалыс ассыныс чорнѳй Фелѳсѳ, медым дыржык колны ердѳѳѳѳѳмѳн.

Презреннѳй преступнїкјас пѳрјасѳѳѳмѳн, лицемерїеѳн да дѳвршнїчествоѳн кужїсны нудѳѳны бѳрја кадѳѳ асланыс разоблаченїелыс час. Но тајѳ часыс воїс, і преступнїкјасѳс ердѳѳѳѳма, ердѳѳѳѳма тырвыјѳ да помѳѳѳ.

Маска ѳщыштѳма. Налѳн збыл чужѳмыс, налѳн збыл облікыс јаснѳ ѳнї быдѳнлы. Быдѳнлы јаснѳјѳс і налѳн позорнѳй Фелѳјасыс, кушѳм јаснѳ налѳн жалкѳй, позорнѳй уѳелыс.

ѳнїја процесс тырвыјѳ да помѳѳѳ ердѳѳѳис ѳнї кычї фашістскѳй агентураѳс, ез сѳмын троцкістјасѳс, но і бухарїнецјасѳс, кодјас дыр кад чѳж іскуснѳ маскїрујтїсны, іскуснѳ ізбегатїсны аснысѳ, кычї мортвысјасѳс, шпіонјасѳс да провокаторјасѳс разоблачїтѳм.

ѳнї помѳѳѳ тѳѳмалѳма контрреволуціоннѳй шајкаѳ налыс тајѳ пѳрѳмыслыс став процессѳ, пѳрѳмсѳ, кодї важѳн-нїн наметїтїс да ѳѳ ѳтчыд разоблачїтѳма мїјан партїјаѳн да личнѳ Сталін јортѳн.

1918-ѳд воын Ленинлы паныд кычї Сѳветскѳй госуларствоса главалы паныд заговорсаң заводїтѳмѳн, 1918 воын ассыс преступнѳй кісѳ Ленин вылѳ лептѳмѳн, верміс-ѳмѳј Бухарїн помавны мѳѳног, мыјѳн помалїс ѳнї,—подсудїмѳјјаслѳн тајѳ позорнѳй скамјаѳн, сїјѳ вїчысѳ сѳветскѳй народлыс, кодї ѳнї проклатїеѳн шуѳ тајѳ ненавїстнѳй ымсѳ, чорыд, но справедлївѳй суд!

Кулакјасѳн соціалїзмѳ мїрнѳй врастанїје јылыс знахарскѳй „теорїјасаң“ заводїтѳмѳн, став тајѳ бѳрја дас вѳсѳ партїјакѳд да сѳветскѳй народкѳд подполнѳй тыш нудѳѳѳѳѳн, верміс-ѳмѳј мѳѳног помавны ассыс полїтїческѳй карјерасѳ Бухарїн, мыјѳн сїјѳ помалѳ сїјѳс, весїг ѳнї асла, вермас лѳны медѳѳрја, смертнѳй час војас крївляјтѳѳѳн да фігларнїчакїтѳмѳн!

Партїјалѳн XVI-ѳд сїезд вылын 1930 воын Сталін јорт, троцкізмлыс двојственнѳрет разоблачакїтѳмѳн, індыліс,

мыј тајѡ двојственностнас... „објаснајтѡ сїѡ факт, мыј ассыс „бешенѡ“, быгѡкѡ, / правѡј уклонїстјаслѡ паныд атакајасѡ троцкізм“ — (тајѡ капїтуланство маска улын) „пържык помалѡ накѡд, кызї маскатѡм капїтулантјаскѡд блокын“.

Троцкістјас да правѡјјас — сїѡ капїтулантјас. Отїјасыс капїтулантјас їстерїчнѡј, провокацїоннѡј, „революцїоннѡј“ фразаяс маска улын, мѡдјасыс — маскатѡм капїтулантјас.

Мыїѡн објаснајтѡ троцкістјас да правѡјјас позїціјаслѡн тајѡ родственностыс, налѡн мѡда-мѡд дїнѡ дугдывтѡг кысѡмыс, блокјас дугдывтѡм корѡмыс, медбѡрын, партїялы, Сѡветскѡј госуларстволы да соціалїстїчeskѡј строїтелстволы паныд најѡ тыш разлїчнѡј етапјас вылын тајѡ блокјаслѡн емлуныс?

Тајѡ, гѡгѡрвоана, медвоѡ објаснајтѡ троцкістјаслѡн да правѡјјаслѡн соціалнѡј база обшчностѡн. Тајѡ објаснајтѡ сїѡн, мыј ї троцкістјас, ї правѡјјас отражајтѡны капїталїстїчeskѡј елементјаслыг лїчкѡм, кодјас сопротївляјтѡны соціалїзм успехјаслы, кодјас оз кѡсыны мїрнѡ да лѡна мунны їсторїчeskѡј сцена вылыс.

Тајѡ објаснајтѡ, кызї мї ѡнї тѡдам, сїѡн, мыј ї најѡ ї мѡдјасыс фејстувїтїсны ѡтї ї сїѡ-жѡ кѡзајева прїказ сертї, кодјас пукалѡны СССР дїнѡ враждебнѡј їностраннѡј госуларствојасса генштабјасын да разведкајасын.

Троцкістјас да бухарїнецјас уна во сајын-нїн лоїсны контрреволюцїя лагерын. Троцкізм да правѡјјас уна во сајын-нїн пѡрїсны буржуазнѡј контрреволюцїјалѡн оруженосецјасѡ. Троцкістјас да правѡјјас уна во чѡж-нїн снабжајтѡны оружїеѡн контрреволюцїоннѡј буржуазїјаѡс Сѡветскѡј госуларствокѡд тышкасѡм вылѡ. Троцкістјас да правѡјјас вѡчѡны їзмєналыс ѡтї ї сїѡ-жѡ чорнѡј фелѡ.

Фактјас тырвыѡ беспорностѡн устанавлївајтѡны кызї блокыс нїзбежност да јестественност, кодѡс (блокѡ) заклучїтѡма правѡјјасѡн да троцкістјасѡн, сїзі ї тајѡ блокыслыг їностраннѡј фашїстскѡј разведкајасса агентураѡ пѡрѡм.

Кызї право-троцкістјас тышкасїсны В. І. Ленинлы паныд, соціалїзм делѡлы паныд

Кызї троцкістјас да їновјевецјас тышкасїсны Ленинлы паныд, соціалїзмлы паныд, СССР-ын выл соціалїстїчeskѡј обшчество стрѡїтны пролетарскѡј революцїя героїчeskѡј выныштѡмјаслы паныд, — їсчерпывалан та тырлунѡн петкѡдлїсны кык воѡза судебнѡј процесјас Пјатаков, їновјев, Каменев, Радек, Смирнов да мукѡдјас прїмер вылын.

Ме кѡсї ескѡ ускѡдны тѡдвыланы ѡткымын фактјас, кодјас характерїзујтѡны тајѡ вїѡдлас боксан ѡнїя процес вывса ѡткымын героїјаслыг, да медвоѡ подсудїмѡјјас Бухарїнлыс да Рыковлыс позїціјасѡ да поведєнїјесѡ.

Некымын жењыдїк справкајас.

1909-ѡд во — Бухарїн прїмыкајтѡ ѡтзовїзм дїнѡ.

1914—1917 војас (їмпериалїстїчeskѡј војналѡн кадкѡласт) — Бухарїн „левѡј коммунист“, ѡтрїцајтѡ программа мїнїмум, нуѡѡ Ленинлы паныд тыш.

1914-ѡд во — сїѡ котралѡ собствєннѡј гєзєта лєзан планѡн, сїѡс большевїстскѡј печатлы, лєнїнскѡј печатлы паныд сувтѡѡмѡн.

1915-ѡд волѡн тулыс — Бухарїн троцкіст. Бернскѡј конференцїя вылын сїѡ выступајтѡ граждєнскѡј војна лозунгы паныд, троцкістско-меншевїстскѡј „Нашє слово“ — кѡд јєдїнство вѡсна. Ленин гїжѡ статта „Вєлїкороссјаслѡн націоналнѡј гордост јылыс“, Бухарїн трактујтѡ сїѡс кызї соціал-патрїѡтїзмлыс петкѡдѡм.

1915-ѡд волѡн ар — Бухарїн выступајтѡ тезїсјасѡн, кодјас ѡтвергајтѡны націјаслыс самоопредєленїје вылѡ право.

1916-ѡд вѡса феврал — Бухарїн соларїзїрујтѡ голландскѡј левѡј соціал-демократјаслѡн полуанархїчeskѡј программакѡд.

1916-ѡд воын — Бухарїн „Інтернаціонал Молодежї“ журналын выступајтѡ госуларство јылыс вопрѡс куѡза анархїстскѡј, антїлєнїнскѡј вїѡдласјасѡн, пролетарїат дїктатуралы паныд.

„Міровој овмо́с да імперіалізм“ статтыаын (1915 во) Бухарін вощон дорјо троцкістској тезіс сы жылыс, мыј торја странајасса пролетаріатлөн разіпела выступленіејас победітны оз вермыны. Модногон-кө шу́мөн, кычі шуліс Ленин, бухарінјас социалізмсө откладыајтлісны... „греческој календајасөз, модног-кө „некордз“ (Ленин, XIX том, 221 лістбок). Владімір Ілјіч гіжліс сы жылыс 1916 воын, мыј сіјо—Бухарін „(1) сплетнајаслы дбверајтө да (2) політикаын фјавольскі неустойчівөј“ (Ленин, XXIX том, 229 лістбок).

„Војна—гіжліс Ленин,—тојыщтіс сіјос полуанархіческој ідејајасө. Совешщаніе вылын, коді вөчіс бернској резолюціяјас (1915 волөн тулыс), сіјо сетіс тезісјас...—нелепостлыс верх; срам; полуанархізм“.

1916 воын, кычі ме висталінін, „Інтернаціонал Молодежи“ журналын Бухарін развівајтис анархосіндікалістској мөвпјас государство дінө пролетаріатлөн прінціпалнөј враждебност жылыс, быдсікас государство взорвітөм жылыс.

Борынжык, В. І. Ленин кулөм бөрын во мысті, Бухарін выступітис наглөј утверждениебн, мыј сіјо вөпросас ошыбајтчіс ез сіјо, Бухарін, а Ленин.

1916—1917 војас—Бухарін өтщөщ Троцкікөд редактірујтө троцкістској газета „Новый мир“ (Нью-Йорк), кобын отрицајтө өті странаын социалізм победалыс позанлун.

1917-өд во—партіјалөн VI-өд Сјезд вылын Бухарін выступајтө троцкістској схемабн. Октабр лунјасө вылыс і вылыс дорјо Россіјаын социалізм победалыс позтөмлун.

1918-өд во—Бухарін „левөј коммунізмлөн“ лідер. Тајб епізодсө тырбура відлалөма судебној заседаніе вылын.

1918-өд во октабр 8-өд лунө Моссовет пленум вылын Бухарін зајавлајтө аслас „левөј коммунізм“ ошібочност жылыс. Мі төдам, мыј суд вылын Бухарін должен вөлі прізнајтны, мыј делө вылас сіјо актівнө тышкасіс Бретској мір ордөбм вөсна.

1919-өд во—партіјалөн VIII-өд Сјезд—Бухарін вылыс выступајтө

самоопределеніе вылө націјајаслыс право прізнајтөмлы паныд.

Воҙд муноны партіјалөн IX-өд, X-өд Сјездјас, коні Бухарін неізменнө нуөдө „ассыс“ віз, кодөс вескөдөма партіјалы паныд, Ленинлы паныд, Сталінлы паныд.

1921-өд воын—Бухарін Троцкіј інтересјасын бөстө буфернөј позіціја, предателскі паскөдө діскуссіја, сыб, Ленин выраженіе серті, „буфернөј карасін“ кістөмбн.

Антиленинској фракціјаын Бухарін выступајтө өтщөщ Серебр’аковкөд, Радеккөд, Крестінскікөд, Пјатаковкөд да мукөд троцкістјаскөд.

1920-өд волөн пом—1921-өд волөн заводітчөм—мунө діскуссіја профсоюзјас жылыс. Страна лөбөдчө вужны выл економіческој політикаб. Бухарін выступајтө „буфер“ рольн, сесса ставнас вужө Троцкіј позіціјајас вылө. А X-өд Сјезд вылын висталө, мыј „республика өшалө сі жылын“.

1922-өд воын Ленин грөмітө Бухарінөс сіјо бөстөсылөмыс ордөны ортысәа торговлалыс монополіје. Ленин вескыда разоблачајтө Бухарінөс кычі спекулантөс, мелкөј буржуадс, кычі крестанстволөн кулацкөј верхушкалыс інтересјас дорјысөс. (Ленин, XXVII том, 381 лістбок).

1923-1924 војасын Бухарін блокірутчө Каменевкөд да Зіновјевкөд Сталін јортлы паныд.

1925 во—Бухарінлөн кулацкөј лозунг „Озырмөј“.

1928 во—партіјалөн ЦК пленум вылын Бухарін зајавлајтө партіјакөд разногласіе абутөм жылыс да өтщөщ нуөдө сорнітчөмјас да пырбө тајнөј сговорбө Каменевкөд. Гікө „Економістлөн заметкајас“.

1929-өд воын Бухарін „Правда“ газетын зајавлајтө аслас візөдбласјас ошібочност жылыс. Оні суд вылын сіјо висталіс, мыј і сіјо вөлі тактіческој мањевр, мыј і сек, 1929-өд воын, сіјо сіз-жө пөрјавліс. Өд сіјо кадас бурещ оформлајтчіс посполнөј організаціја, коді кіас оружіебн кутіс выступајтны Советској властлы паныд.

Мөдым не лоны голословнөјөн, ме каттышта тіянлы Бухарінлыс, Рыковлыс, медбөрын Івановлыс по-

казанијејас сы јылыс, кызі Бухарин ѓзтыліс тыш Севернѳј Кавказын, кызі сїѳ делѳас аслас ученик да подручнѳј Слѳпков пыр сїѳ котыр-тавліс кулацкѳј восстанїејас Сѳветскѳј властлы паныд, кызі мѳдѳдліс Јаковенкоѳ Сїбірѳ, кызі налы ставныслы удајтчыліс спровоцирујтны кулацкѳј восстанїе Бїјскѳј округн да мукѳд местајасын. Казтышта, мыј тајѳ-жѳ кадас Бухарин, печатын выступайтѳмѳн, сорнїтліс: „Пуктам став выныштѳмјас сы вылѳ, медем ѳщїѳщ став партїякѳд нуѳдны решителнѳј тыш став уклонјаслы паныд“. Бухарин пѳрјасис і тани.

1929 вѳса декабр 15-ѳд лунѳ Бухарин печатајтѳ „Правданы“ статта, кѳні помас лыдѳѳдлѳ да осуждајтѳ ассыс ѳшїбкајассѳ. Сїѳ-жѳ кадѳ сїѳ нуѳдѳ подполнѳј сорнїтѳмјас Каменевкѳд.

Сїѳ заклучїтїс блок большевїзмлы медеа лок ердѳѳм врајаскѳд, кодјас сѳмын-на 1927-ѳд вѳса нојабрын выступайтїсны Сѳветскѳј властлы паныд антїсѳветскѳј демонстрацїајасѳн Москва да Ленинград улїчајас вылын.

1930 воын Бухарин вылыс сетѳ шыѳѳѳм ЦК-ѳ да прїзнајтѳ ассыс ѳшїбкајас. А делѳ вылас, тї кывлїныд Бухарин пѳказанијејасыс, делѳ вылас сїѳ бурещ тајѳ кадас нуѳдїс сорнїтѳмјас Семеновкѳд мїјан партїјаса да правїтелствѳса руковѳдїтелјаслы паныд террорїстїческѳј акт котыртѳм јылыс.

1933-ѳд вѳса январын Бухарин ВКП(б) ЦК да ЦКК ѳтувја Пленум вылын („Правда“ 14-ѳд номер) высту-пайтѳ речѳн, кодын требуйтѳ „чорыд расправа А. П. Смирнов группїровкакѳд“, сорнїтѳ аслас „право-оппортунїстїческѳј, зїк неправїлнѳј ѳщїщеполїтїческѳј установка јылыс“, „партїја вѳзын, сїѳ руководство вѳзын, партїја Централнѳј Комїтет вѳзын, рабочѳј класс да страна вѳзын аслас мыж“ јылыс.

А делѳ вылас тајѳ вѳлі первој во „право-троцкїстскѳј блок“ оформїтѳчѳмлѳн, кодї заводїтїс пѳртны олѳмѳ сешѳм могјас, кызї террор, шпїонаж, дїверсїјајас, вредїтелство, рѳ-фїналы измена, СССР-ыс националнѳј республикајассѳ торїѳѳм.

1934-ѳд волѳн заводїтѳм—партї-јалѳн XVII-ѳд Сїезд—Бухаринлѳн выст-уплїеје, кодын сїѳ ѳшкѳ „став оппѳзїцїајасѳс да правѳј оппѳзїцїаѳс, кызї главнѳј ѳпасностѳс, мѳдногѳн-кѳ бурещ сїѳ группїровкасѳ, кодѳ коркѳ ме ачым прїнадлїжитїлі пѳ-шщадатѳг грѳмїтѳм“.

А тајѳ-жѳ каднас мобїлізујтѳ став вынјассѳ сы вылѳ, медем чорѳѳдны аслас группаыслыс преступнѳј деј-ствїејассѳ, кодї пѳрї-нїн збыл шпїон-јас, мортвысјас, разведчикјас груп-паѳ.

1936 во заводїтѳм—Бухарин „Из-вестїја“ газетын лѳѳм статїаын нїм-тїс рѳч народѳс „ѳбломѳвјас нацїаѳ-ѳн“. 1936 во феврал 14-ѳд лунга „Известїјаын“ Бухарин заявлайтѳ ас-лас тајѳ утверждїеје ѳшїбѳчност јылыс.

Тащѳм Бухарин—тајѳ лїцемернѳј пѳрјасысыс, хїтрѳј натураыс. Тајѳ бла-гочестїво-хїшнїѳј да почтенно-скѳр морт, тајѳ, кыз вїсталис Максим Гор-кїј „бывшѳј јѳз“ галлїерејаыс ѳтї ге-рој јылыс, „ручлѳн порскѳд прок-латѳј помес“.

Абу буржыкѳс і мукѳдјасыс—сїз-жѳ „герѳјјас“.

Подсудїмѳј Рыков. Большевїкјас партїјаѳ пыртѳз Рыков сулалѳма Са-ратовын есерјаслѳн да соціал-демо-кратјаслѳн ѳтувја партїјаын.

1909—1911 војас. Рыков жынвыјѳ троцкїст, жынвыјѳ лїквідатор. Ап-релскѳј конференцїја кадѳ Рыков да Каменев револуцїоннѳј демокра-тїјалыс „ловја вынјас“ ѳтувтѳм вѳс-на, мѳдногѳн-кѳ есерјаслѳн да мен-шевїкјаслѳн сојуз вѳсна.

1917 вѳса октабрын Каменевкѳд, Зїновјевкѳд ѳтлаын Рыков дезерти-рујтѳ.

1917 вѳса декабрын горзѳ Сѳвет-скѳј власт жеблун јылыс, шуѳмѳн, мыј „чїстѳ большевїстскѳј власт сїѳ кадѳ бѳрѳ колѳм странаын, кор Јев-ропаын ез ло соціалїстїческѳј рево-луцїја, оз вермы кутсыны“.

1920-ѳд воын Рыков сапроновец-јаскѳд ѳтвылыс выступайтѳ Ленинлы паныд, коллїгїалност вѳсна.

Рыков ГОЕРЛО лїнїнскѳј планлы паныд, сїѳ јурнас вѳјѳма ѳбывател-скѳј „реалїзмѳ“, пѳлѳчыс вѳјѳма ру-

тінаѡ (кычї гіжліс сы јылыс секї В. І. Ленинлы Сталін јорт). А сесса? Сесса 1928, 1929, 1932 војас—блокјас, центрјас, заговорјас, ізмена.

Мукѡд мыжаланајасыс абу буржыкѡс.

Со важ троцкіст да германскѡј шпїон Крестїнскїј, кодї заводїтїс ассыс предателскѡј карјерасѡ нѡшта Владїмїр Ілїч Ленин олїгѡн. Крестїнскїј сеталѡ шпїонскѡј сведенїејас немецкѡј разведкалы да быд во бостѡ германскѡј рејхсверсањ 250 сурс марка зѡлѡтаѡн подпольнѡј троцкістскѡј ужлы пѡлза вылѡ.

Со сешѡм-жѡ маторѡј троцкіст Роженгольц, кодї вѡлі германскѡј шпїонѡн 1923 восањ да англїјскѡј шпїонѡн 1926 восањ.

В. І. Ленинлы паныда заговор 1918 воын

Ме лыдѡа коланаѡн женїѡка сувтлыны 1917 воын Владїмїр Ілїч Ленинлы паныд заговор обстојателствојас ісследованїе вылѡ.

І предварїтелнѡј следствїе вылын і суд вылын Бухарїн быдногыс зїліс кыщлавны 1918 воыс, мынны історїја воґын, рабочѡј класс воґын, став честнѡј человечество воґын чудовїшнѡј преступленїе вѡсна кывкутѡмыс, кодѡс (преступленїесѡ) котырѡма Бухарїнѡн „левѡј“ да правѡј есерјаскѡд ѡтлаын, Троцкікѡд да сїјѡ группакѡд ѡтлаын да кодѡс мыкѡ мында пѡртѡма олѡмѡ.

Колѡ каґтыштны 1918 воыс фактјас, обстановка да условїејас, медем достоинство серґыс донјавны Троцкіґлыс да Бухарїнлыс револуцїялы паныд адскѡј преступленїеґыс жуждасѡ, најѡ предателстволыс став жуждасѡ!...

1918 во. Том Сѡветскѡј республика зелѡдѡ ассыс став вынјасѡ, медем бырѡдны зев ґырыс сѡкыдлунјас, кодјас сувтїсны соціалїстїческѡј револуцїялыс победајасѡ утвердїтан да закрепїтан сїјѡ туј вылын.

Тајѡ условїејасас мїр вѡсна тыш вѡлі пролетарскѡј револуцїјалѡн став будушцѡј вѡсна тыш, кодлыс судбасѡ вѡлі сувтѡдѡма картї вылѡ, тајѡ кыв буквалнѡј смыслын.

Тајѡ условїејасас војна да мїр јылыс вопрос збылысѡ вѡјѡдсїс ѡтї вопросѡ—лоны лїбѡ не лоны Сѡветскѡј властлы, Сѡветскѡј государстволы, Сѡветскѡј страналы.

Генїалнѡј ленинскѡј стратегїја рещїтїс тајѡ вопросѡ положїтелнѡја. Історїја вынѡдсїс тајѡ рещенїеґыс выскыдлунсѡ. Сїјѡ шуїс: „Лоны“. Ленинїзм велѡдѡ не сѡмын наступленїе іскусствоѡ, но і отступленїе іскусствоѡ.

...„Оз поґ,—гїжліс Ленин,—победїтны правїлнѡј наступленїеѡ да правїлнѡј отступленїеѡ велѡдчытѡґ“. (XXV том, 177 лїстѡк).

Сталін јорт та куґа вїставлїс:

„Ташѡм стратегїјалѡн целыс—выїґратны кад, разложїтны прѡтївнїкѡс да чѡжны вынјас наступленїеѡ вуґѡм моґыс.

Ташѡм стратегїја обраѡецѡн поґѡ лыдґыны Брестскѡј мїр заклучїтѡм, кодї сетїс партїялы поґанлун выїґратны кад, ісползуїтны імперїалїзм лагерын столкновенїејас, разложїтны прѡтївнїкыс вынјасѡ, вїґны ас саґын крестанствоѡс да чѡжны вынјас сы моґыс, медем дастыны Колчак да Свенїкїн вылѡ наступленїе“.

Тајѡ стратегїяґыс, Ленинлѡн—Стаїнлѡн стратегїяґыс, тырвыѡ асѡс оправдаїтїс. Сїјѡ спасїтїс выл Росїјаѡс да Сѡветскѡј властѡс немїнужемѡј гїбелыс.

1924 воын Сталін јорт каґтылїс тајѡ повод куґа:

„Ѳнї весїґ медбѡрја дурак“ азѡ, — вїставлїс Ленин Брестскѡј мїрсањ куїм во колѡм бѡрын,—„мыј „Брестскѡј мїр“ вѡлі уступкаѡн, кодї јонмѡдїс мїјанѡс да жугліс вынјасѡ междунарѡднѡј імперїалїзмлыс“ („Ленинїзм вопросјас“, 57 лїстѡк).

Тѡдса, мыј Троцкіј да Бухарїн асланыс прїверженецјаскѡд быдноґ зїлісны орѡдны Брестскѡј мїр.

Троцкіј да „левѡј“ есерјас, генерал Гофманкѡд сорнїтѡмјас дырїї, кутїсны аґнысѡ, кычї провокаторјас. „Левѡј“ коммунїстјас Бухарїн јурнубѡдѡмѡн горзїсны да усласїсны мїрнѡј полїтїкалы паныд, кодї нубѡдсїс Ленинлѡн, Стаїнлѡн да Свердлѡ-

вон журнуодан Сѳветскѳй правітѳльствоѳн, требујтисны ордны сорнічѳмаѳс да јавітны „револуціѳннѳй војна“.

Асланыс гора, а збылысѳ провокаторскѳй речјасѳн да лозунгјасѳн, бухарінецјас да троцкістјас зілісны кеждѳны мјанлыс партіја лѳнінскѳй туј вылыс.

Весіг предварітѳлнѳй следствіје вылын 1937 во јун 2 лунса показаніејасын Бухарін зіліс зебны Брестскѳй мір дырї Лѳнінлы кычі Сѳветскѳй госуларствѳса главалы паныд аслас тышылыс збыл характерсѳ.

Следствіје установітис, да ме лыда коланаѳн тајѳс тјанлы казгыштны, судѳа јортјас, став ыждадуннас, мыј 1918 воын, пыр-жѳ Октабрскѳй револуціја бѳрын, Брестскѳй мір заклучітан кадѳ, Бухарін да сылѳн сіз шусана „левѳй“ коммуністјаслѳн группа да Троцкіј аслас группѳн, „левѳй“ есерјаскѳд ѳтвылыс, котыртісны заговор Лѳнінлы кычі Сѳветскѳй правітѳльствѳлѳн главалы паныд.

Бухарін да мукѳд заговоршїкјас, кычі сіѳ тыдалѳ следствіје матеріалјасыс, кутісны асланыс целѳн ордны Брестскѳй мір, путкылтны Сѳветскѳй правітѳльство, арестујтны да віны Лѳнінѳс, Сталінѳс да Свердловѳс да сформірујтны выл правітѳльство бухарінецјасыс, кодјас секі маскірујтѳм могыс шулісны аснысѳ „левѳй“ коммуністјасѳн, троцкістјасыс да „левѳй“ есерјасыс.

Мі помнітам свідѳтелјасѳс, кодјас мунісны суд возын, бура помнітам налыс показаніејасѳс, мі најѳс аззылім, мі најѳс кывлім. Мі помнітам, кычі сѳкыд свіѳчѳн уласісны налѳн кывјасыс јур вылас Бухарінлы, Нарѳднѳй Коміссарјаслѳн лѳнінскѳй Сѳветлы паныд провокаторскѳй тыш ѳзтысгы, Бухарінлы—Сѳветскѳй госуларствѳлы паныд заговор да восстаїејѳ, кычі тајѳс тырвыѳ тыдавмѳн установітѳма судебнѳй следствіјеѳн, котыртысгы, Сѳветскѳй правітѳльствѳса вескѳдлысјасѳс Лѳнін, Сталін да Свердлов јортјасѳс віѳмѳ подстрекајтысгы.

Ті помнітанныд тани показаніесѳ Камковлыс. Камков—„левѳй“ есерјас партіја ЦК-са тѳбчана вескѳдлысјас

пѳвсыс ѳтї, Камков вісталіс, мыј сіѳ Бухарінкѳд нуѳдис сорні 1918 воын Брестскѳй мір јылыс вопрос куза, мыј тыш, Бухарін кывјас серті, бѳстѳ тајѳ вопрос кузаныс вывті јѳс формајас. Бухарін віставліс Камковлы јѳс формајас јылыс, сы јылыс, мы дебатујтѳс „левѳй“ коммуністјас пѳвсын вопрос выл правітѳльство лѳсѳдѳм јылыс. Секі—шуіс Камков,—Бухарін казгыштис Пјатаковѳс кычі выл правітѳльствѳын вескѳдлысѳн лѳны верман кандідатѳс да вісталіс, мыј правітѳльство веждѳм мѳвпавсѳ Сѳветскѳй правітѳльствѳлыс став составсѳ, сылыс јурнуѳдыс Лѳнінѳс арестујтѳм пыр.

Бухарін тајѳс ез ѳтрїцајт. Но Бухарін сосѳдѳ мјанлыс вождјасѳс віан планыс.

Кушѳм доказатѳльствојас сіѳ вајѳдис тајѳ вопрос кузаныс асѳс оправдајтѳм вылѳ? Некушѳмѳс, куш ѳтрїцајтѳмыс кынчі. Сїѳс ердѳдис тани Јаковлѳва, сіѳс ердѳдис тани Осінскїј, сіѳс ердѳдис тани Манцев, сіѳс ердѳдис тани Карелін.

Бухарін ѳтрїцајтѳ. Но ѳз-жѳ пѳз збыл белѳ вылас лыдѳны аргумент пыдѳі нїѳмѳн мѳвірујтѳтѳг ѳтрїцајтѳм, торјѳн-нїн сіѳн, мыј сіѳ ѳтрїцајтѳмыс прѳтиворечітѳ збыл белѳ логїкамыс. Тајѳ-кѳ фактыс—Лѳнінѳс, Сталінѳс да Свердловѳс віан планыс ез вѳв, то мыјла ескѳ ковміс сорнітны та јылыс і Карелінлы, і Јаковлѳвалы, і Осінскїјлы, і Манцевлы, јѳзлы, кодјаслы ѳні абу некушѳм інтерес сознавајтны ташѳм позорнѳй да ташѳм страшнѳй фактсѳ, рѳѳїналы паныд ташѳм чудовїшщнѳй преступленїесѳ.

Бухарін прїзнајтис, мыј сіѳ ѳтлаын аслас „левѳй“ коммуністјас группакѳд Троцкіјкѳд да сіѳ группакѳд да „левѳй“ есерјаскѳд лѳсѳдчылісны мырдѳн путкылтны Сѳветскѳй правітѳльство, кѳні јурнуѳдисны Лѳнін, Сталін да Свердлов, да весіг арестујтны Лѳнінѳс, Сталінѳс да Свердловѳс.

Но тѳдѳ-ѳ Бухарін, мыј лѳѳ мырдѳн путкылтѳм? Тѳдѳ-ѳ Бухарін, мыј лѳѳны арестјас, кодјас јїтѳмаѳс мырдѳн путкылтан могкѳд? Тѳдѳ-ѳ Бухарін, мыј јѳз, кодјас мунѳны мыр-

дён путкылтём вылѡ да мырдѡн арестујтѡм вылѡ, сыкѡд шѡщ мунѡны і насіліе вылѡ, сыкѡд шѡщ мунѡны і мортвіѡм вылѡ.

Бухарін прізнајтс, да і сіјѡ, кызі ті азылінныд судебној следствіе вылын, сѡмын жынвыѡ прізнајтс сы вѡсна, мы сылы некытчѡ шоштысныс, мы 1918 воын Бухарін јѡзѡдліс Сѡветскѡј властѡс формалнѡјѡн да шѡктыліс сіјѡс бырдѡны.

Следствіе установітс, мы Бухарін да Троцкі 1918 воын заключітсны блок есерјаскѡд Сѡветскѡј правітелствоы паныд, кодѡн секі журнуѡдсны Лєнін, Сталін да Свердлов ѡтувја тыш нуѡдѡм могыс, мы најѡ дастылісны вооружоннѡј востаніе, мы најѡ мунлісны Лєнінѡс, Сталінѡс да Свердловѡс арестујтѡм да віѡм вылѡ. Докажітѡма тајѡ алы абу?

Докажітѡма тырвыѡ. Докажітѡма аслас Бухарін показаніејасѡн да Яковлева да Карелін, Камков, Манцев да Осінкія показаніејасѡн.

Бухарін отрицајтѡ віѡм дастѡмсѡ, но кызі сіјѡ отрицајтѡ? Ме корі ескѡ тіанѡс, судѡа јортјас, совешшателнѡј комнатаын відлавны міјан судебној следствіе соответствујущѡј заседаніеылыс протокол сы могыс, медым став отчотывостѡн ускѡдны тѡдвыланыд Бухарінлыс тајѡ фактсѡ отрицајтан методсѡ.

Со тајѡ сорныс. Бухарін прізнајтѡ, мы вѡлі тајѡ заговорсѡ котыртысјас пѡвсыс ѡтѡн.

Сылыс јуалѡны: Лєнінѡс, Сталінѡс да Свердловѡс арестујтѡм јылыс ті вѡссѡн сорнілінныд?

„Бухарін. Арест јылыс сорні вѡлі, но не фізіческѡја бырдѡдѡм јылыс. Тајѡ вѡлі не Брестскѡј мір кадѡз, а бѡрыннас. Тајѡ кадколастас менам вѡлі ѡтѡ сорні Пјатаковкѡд, кор локтісны Карелін да Камков да вісталісны, мы најѡ вѡзјѡны лѡсѡдны выл правітелство.

Вопрос. Кор тајѡ вѡлі?

Бухарін. Тајѡ вѡлі Брестскѡј мірѡз. Најѡ шѡктісны лѡсѡдны выл правітелство Лєнінѡс 24 час кежлѡ арестујтѡмѡн.

Вопрос. Кор чѡвтѡны правітел-

ство да арестујтѡны сіјѡс, пріменітѡны насілственнѡј способјас?

Бухарін. Да.

Вопрос. Ті кутінныд тѡдвыланыд арест дырјі насілственнѡј способјас пріменітѡм? Вескыд тајѡ алы абу?

Бухарін. Вескыд.

Вопрос. Но мыын насілственнѡј способјасыс? Ті стѡча установітінныд тајѡс?

Бухарін. Егѡ, егѡ установітѡ.

Вопрос. Сіз-кѡ решітінныд сіз, кызі лечасны да прікажітасны обстојателствојас?

Бухарін. Да, зік вернѡ.

Вопрос. Обстојателствојас вермасны прікажітны ѡејстувјтны зев решітелнѡја?

Бухарін. Да“.

Таыс выводыс прѡстѡј—предполагајтчіс путкылтны правітелство, та могыс арестујтны правітелство—Лєнінѡс, Сталінѡс, Свердловѡс, пріменітны став сіјѡ мерајассѡ, кодјасѡс вермасны фіктујтны обстојателствојас да тышлѡн обстановка, коді (тышыс) нуѡдсѡ правітелствоѡс путкылтѡм могыс. Тыш вѡлі медѡа јѡс формаын, і сы вѡсна, мы ез вѡв—сувтны-кѡ Бухарін візѡдлас вылѡ, кызі сіјѡ вісталіс—віѡм јылыс сорні, то ѡд ачыс фактыс, правітелство путкылтѡм куѡа ачыс могыс, сіјѡ правітелствоыслыс вескѡдлысјасѡ арестујтѡмлѡн ачыс коланлуныс, кодѡс (правітелствоѡс) путкылтны сувѡдлісны заговоршчікјас асланыс целѡн зік јестественнѡ вісталѡ, мы вескѡдлысјасѡс віѡмыс, коді вѡлі предполагајтчѡ, најѡ сосыны да мынтѡдчыны некыз ез вермыны.

Событіејаслѡн став логікаыс, тајѡ тышлѡн став смыслыс, сіјѡ атмосфералѡн став чорыдлуныс, кодын муніс тајѡ тышыс, ачыс тајѡ вѡпросылѡн став јѡслуныс—лоны ліѡ не лоны Брестскѡј мірлы, мѡд ногѡн-кѡ лоны-ѡ Сѡветскѡј страналы, страналы, коді стрѡітѡ соціалістіческѡј обшчество, ліѡ не лоны Брестскѡј мірлы, не лоны сѡветскѡј мулы, кодѡс, кызі „формалнѡјѡс“ најѡ предполагајтсны сетны врагы пасвартѡм вылѡ,—ставыс тајѡ став серјозностнас вісталіс сы јылыс, мы ѡелѡыс мунѡ збыл тыш јылыс,

кодї ташѡм случајјасас век јїтѡма і ташѡм мера прїменїтѡмлѡн неїзбежносткѡд, кодлѡн резултатнас лѡѡ смерт, вѡѡм. Со мыј вѡсна ме вїстала: меным не крїмїнологїја вїзѡдлас сертї, сы вѡсна, мыј ѡнї, кыз во мысї, сы бѡрын, кызї вѡлі вѡѡма тајѡ преступленїјесѡ, мї огѡ преджавлїтѡј Бухарїнлы самостоятелнѡј мыжалѡм,—ставыс тајѡ кутѡ тѡдчанлун сы могыс, медем дѡнжавны сїјѡ јїтѡдсѡ, кодї ем мортвыс да контр-революцїонер Бухарїн да сылѡн собшщнїкјас заговоршщїескѡј дежательност костын сїкїбн, мыј најѡ вѡчїсны бѡрвылас. Ставыс тајѡ і кутѡ тѡдчанлун сы могыс, медем петкѡдлыны, мыј Бухарїн і ѡнї вопрос куза, кодї кутѡ їсторїескѡј їнтерес да тѡдчанлун, абу состојанїеын, оз кѡсїы прїзнајтны став преступленїејассѡ, кодјасѡс сїјѡ вѡчїс збыл вылас Сѡветскѡј страналы паныд, Сѡветскѡј властлы паныд да Сѡветскѡј народлы паныд.

Ѳнї тырвыѡ ердѡѡма і сїјѡ чудовїшщнѡј преступленїејесѡ, кодї вѡлі 1918 воса август 30 лунѡ. Ме кута тѡдвылын Владїмїр Іљїч Ленин олѡм вылѡ покушенїе, кодѡс 1918 воса август 30 лунѡ вѡлі вѡѡма есеровскѡј террорїстка Капланѡн. Карелїн утврждајтїс танї, мыј Ленинлы паныд террорїстїескѡј акт јылыс вопрос вѡлі кыпѡѡма 1918 воын не кодѡнкѡ мѡѡѡн, кызї їменнѡ Бухарїнѡн. Карелїн утврждајтїс, мыј Прошјан докладывајтлїс та јылыс „левѡј“ есерјас партїја ЦК-са шленјаслы. Карелїн утврждајтїс, мыј „ташѡм сама требованїејасыс „левѡј“ коммуїстјаслѡн, кодѡс вїсталѡма Бухарїнѡн, најѡ главарѡн, ворсїс асыс рѡл Ленинлы паныд террорїстїескѡј акт ѡдѡѡдан смыслын, кодѡс вѡлі вѡѡма правѡј есерјас партїја ЦК-ѡн“. Тајѡ чудовїшщнѡј преступленїејес—факт.

Стуков кывјас сертї, Осїнскїј вїсталис, мыј сїјѡ—Стуковыс вѡлі сещѡм-жѡ мненїеја, сылѡн вѡлі сещѡм-жѡ представленїе 1918 во август 30 лунса преступленїе јылыс.

1918 во помын Стуков,—вїсталис танї Осїнскїј,—кодї Бухарїнкѡд ѡтлаын вѡлі јїтѡма есерјаскѡд, вї-

талис меным, мыј Ленинѡс лыјѡм, кодѡс вѡѡма правѡј есерка Фаѡа Капланѡн, вѡлі вѡѡма не сѡмын правѡј есерјас руководство їндѡѡ сертї, но і лоїс сїјѡ меропрїятїејассѡ вескыда завершїтѡѡн, кодјасѡс вѡлі їндѡма блокѡн Ленинѡс, Сталинѡс да Свердловѡс фїзїескѡја бырѡѡѡм могыс“. (44-ѡд т., 89-ѡд ѡелѡ).

Тајѡ показанїејасыс тырмыѡн убедїтелнѡја вїсталѡны сїјѡ подлѡј, предателскѡј, фјавольскѡј уж јылыс, кодѡс нудїс Бухарїн, тајѡ патентованнѡј лїцемерыс да їезуїтыс.

Медем помавны Бухарїнлыс повефенїејесѡ да ассѡ Бухарїнѡс характерїзујтѡмкѡд, колѡ вїставны, мыј лїцемерјеѡн да коварствоѡн тајѡ мортыс вевтыртїс меѡа коварнѡј, чудовїшщнѡј преступленїејассѡ, кушѡмѡс сѡмын тѡдлїс челѡвеческѡј їсторїја.

Танї суд вылын сїјѡ петкѡдлїс ассѡ ставнас.

Мї вїзѡдїм Бухарїн полїтїескѡј олѡмлыс восков бѡрса восков, во бѡрса во.

Кымын пѡрјѡ Бухарїн кланїтчывлїс Ленин їмѡн сѡмын сы могыс, медем пыр-жѡ јонжыка пѡрјавны да предајтны і партїјаѡс, і странаѡс, і соцїалїзмлыс ѡелѡсѡ.

Кымын пѡрјѡ Бухарїн їмѡдчывлїс велїкѡј учїтел ѡїнѡ їуда-предател мѡз!

Бухарїн тѡдвылѡ ускѡѡ Васїлїј Шужскїјѡс да їуда Скарїѡтѡс, кодї предавајтлїс кутлѡѡн (лобзанїеѡн).

І пѡвадкајасыс Нїколај Иванѡвїч Бухарїнлѡн зїк-жѡ сещѡмѡс, кушѡмѡс Васїлїј Иванѡвїч Шужскїјлѡн, кызї петкѡдлѡ сїјѡс мїжанлы знаменїтѡј писател Островскїј.

„Васїлїй свет-Иваныч,

Что ни начини, все свято у него!

Заведомо мошенничать сберется,

Иль видимую пакость норовит,

А сам, гляди, вздыхает с постной
рожей

И говорит: „Святое дело, братцы!“...

Сїз-жѡ і Бухарїн,—котыртѡ вредїтельство, фїверсїјајас, шпїонаж, мортвѡѡмјас, а вїзѡдны сїјѡ смїреннѡј, пѡштї свјатѡј, і быттѡ Нїколај Иванѡвїч вѡмыс кылѡны Васїлїј Иванѡвїч

Шуіскіх смірэннах кывіасых: „Святаго дэла, вокіас!“...

Со вероломствам, іезуітствам да не мортнага падлостам вывці чудовішчых ліцмеріях.

Шпіоніас, ізмєнікіас, капіталізм рэставіруй- тысіас

Судэбнах следствіях тыр отчотлівостам петкодіс да докажітис, мы „право-троцкістскіх блок“ влі аснах откымын іностраннах государствах разведкалам подлінах агеңтура, код нудіс таго блок пырыс, таго заговоршчыцескы група пырыс шпіонаж, вредітелство, дыверсіаіас, террор, СССР-лыс воєннах вынбр слабмдам, даітис СССР выло сіа государствахлыс провокаціонна-воєннах ускдчдам, СССР-ын сушчествуйтыс саціалістыцескы строх путкылтам, СССР-ын капіталізм да буржуазіаіалыс власт восстановітам, СССР-ос торжддам да сы діныс вылын індом государствахлыс Украіна, Беларусія, Средне-Азіатскы республікаіас, Грузія, Арменія, Азербайджан да Пріморье сетам.

Таго следствіях вылас тдмалма, мы блоктам аслас збыл кбзаіеванас вліны Троцкі да іностраннах разведкаіас, мы сылам став преступнах дзейнастыс муніс непасредствєнах; вескдбдам улын да планіас куза, кодіасос влі выработайтма іапонііас, германііас да польшас генералнах штабіасын.

Со показаніяхыс Черновдам. Чернов ітчө поліціакд лібб поліцєіскы чіновнік пыр Берлінын Обєргаузд. Обєргауз, вісталө Чернов, шуіс мєныс, мы і немецкы разведка прімітө колана мєраіас Сбєтєскы власт путкылтам могыс. да вожд, Чернов діно нысбдмөн, Обєргауз вісталө: „Со ті лыдфанныс аснытө Сбєтєскы Сојузын оппозіціадн, тіанлы колө отувтчыны організуіушчы вєнө. Ті-кө кбсјанныс бостны власт, то ен стєснայтчө тыш мєтєдіасд“. Тыш мєтєдіас іылыс сорнітігөн, Обєргауз вбзід закрєпітны ітдсд правііаслыс немецкы разведкакд. Сіа вісталіс сы іылыс, мы правііаслыс

став органіаціасө вермас лоны сувтбдма немецкы разведка целіаслы служітам выло.

Тані, суд вылын, іуалом выло, код іас вліны кбзаієваіасдн, Чернов вочавііс: „Рыков да немецкы разведка кынчі,—некод“. Абу-ө іаснө, мы таго „право-троцкістскы блок“ котыртамыс влі ез мыбн-кө мбддн, кыі откымын іностраннах государствах а откымын разведкалам экспозітурадн.

Подсудімө Шаранговіч тані тырвыіө подтвєрдітис Польшас генералнах штабкд ассыс ітдсд. Сіа подтвєрдітис, мы кыі мєстнах белорусскы буржуазна-націалістыцескы подпольнах органіаціалдн глава, сіа сувтбдліс аслас мөдн обслужівайтны польскы разведкалыс да польскы генералнах штабілыс інтєресіассө.

Таго органіаціаыслдн основнах целіасыс? Ачыс Шаранговіч определітис најос жєныда: Сбєтєскы власт путкылтам да капіталізм восстановітам, фашістскы государствакд воіна случаі дырї Беларусія Сбєтєскы Сојузыс торжддам. Таго целас вбдчдам могыс, сіа вісталіс, мы тдчдсдс польскы генералнах штабкд топыд ітд лбсбдны коланлун.

Со мыла Рыков іксправєдлівө тані шуіс, мы правііаслдн белорусскы органіаціа влі збылвылас польскы генералнах штаблдн экспозітурадн. Рыков міанлы вісталіс тані, мы сылы тдсд влі Караханлдн немецкы фашістіаскд нбшта 1933 воын сорнітчдм іылыс, мы немецкы фашістіас вбзідісны, кыі выраітчіс тані подсудімө Рыков, правііаслдн власт діно локны позанлун выло тырвыіө благожелатєлєностдн да мы најө кбсјыісны быдног чолмавын да отсавны таго локтбмыслы.

Ік тыдалө, мы СССР выло ускдчдам могыс плацдарм даітан мөг да таго ускдчдам случаіас СССР вылын пєбєда шєдбддм,—таго мөгсө влі сувтбдма немецкы, польскы да мукд разведкаіасдн „право-троцкістскы блок“ вожд, кыі фашістскы разведкаіаслдн вескыд агеңтура вожд.

Мі помнітам, мєдббрын, показанієіассө Крєстінскылыс. Бытө налкыб

шедѡм шыр, сїѡ пробујтліс танї-нїн процесс вылас шыбласны ѡтар боксањ мѡдар бокѡ, аслыс спасїтчан туј корсѡмѡн, но тајѡ лої безнаѡжно-јѡн. Крестїнскїј прїзнајтїс, мы 1920—1921 војасын-нїн мукѡ троцкїстјаскѡѡ ѡтвылыс, генерал Сект да германскѡј рејхсвер индѡдјас сертї, сїѡ вузавліс 250 сурс зѡлѡтѡј маркаы воын шпїонскѡј сведењїејас германїјаса генералнѡј штаблы да обеспечївајтїс СССР пределјасѡ Германскѡј војеннѡј разведчїкјаслыс некушѡм падмѡдтѡг локтѡм.

Мыј јылыс мунїс секи сѡрни, ез-кѡ СССР-ѡс германскѡј фашизмлы колонијаѡ пѡртѡм јылыс? Мыјын пышкѡсыс рејхсверкѡѡ тајѡ соглашенїејаслѡн, кодлѡн везјасыс кысѡны сїз шубана „право-троцкїстскѡј блоклѡн“ їзменаѡ да предастелствоѡ,—та јылыс вїсталїс ачыс Крестїнскїј. Леѡј жєныѡка казтыштны.

„Мї получајтам,—вїсталѡ сїѡ,—неыжыѡ сумма сѡм, а најѡ получајтѡны шпїонскѡј їнформацїја, кодї налы колѡ војеннѡј ускѡдѡчѡм дырїї. Ноѡд германскѡј правїтелстволы,—воѡд вїсталѡ Крестїнскїј, асыс картїјасѡ востѡмѡн,—торїѡн Гїтлерлы, колѡны колонијас, террїторїјас, а не сѡмын шпїонскѡј їнформацїја. І сїѡ (Гїтлер) дас колонијас пыѡѡї, код вѡсна колѡ тышкасны Англїјакѡѡ, Амерїкакѡѡ да Францїјакѡѡ, могмѡдчыны Сѡветскѡј Сојуз террїторїјаѡн“. Вопросыс, кыї шусѡ, помѡз гѡгѡрвоана. Картїјас, кѡт і чукрасѡм картїјас, востѡма тырвыјѡ. Најѡ вїставлїсны: „Мї тїјанлы сетам не сѡмын шпїонскѡј сведењїејас, но колана минутын мї тїјанлы востам фронт. Таыс мынтанныѡ мїјанлы сѡм, код вылѡ мї кутам нуѡдны асыным преступнѡј, подполнѡј троцкїстскѡј уж“.

„Мыјла тїјанлы тышкасны Англїјакѡѡ, Амерїкакѡѡ да Францїјакѡѡ колонијас вѡсна? Тї асланыѡ колонијаѡ верманнѡд пѡртны СССР-ѡс. Кѡт-нїн сылыс хорїчалыс окраїннѡј республїкајасѡ, например Украина. Мыјла тїјанлы тышкасны Амерїкакѡѡ, Англїјакѡѡ да Францїјакѡѡ колонијас вѡсна, кор мї, тїјан покорнѡј слугас, даѡѡ тїјанлы сетны сѡветскѡј му сїѡ зѡлѡтѡј маркајас вылѡ, код-

ѡн тї отсаланнѡд мїјанлы нуѡдны асыным подполнѡј уж“.

Со смылыс тајѡ соглашенїејаслѡн.

„Право-троцкїстскѡј блок“—сїѡ не сѡмын вредїтелјаслѡн, сїверсантјаслѡн, мортвысјаслѡн, шпїонјаслѡн їдејатѡм, прїнцїптѡм банда—сїѡ їностраннѡј разведкајас агентјаслѡн чїстїшѡј банда тајѡ кывјылѡн збыл смылын. Сїѡ востѡ ворота враглы, лылѡ гуса ѡшїнјассањ улїчјас куза, карјасѡ да сїктјасѡ пырѡм непрїятельлы отсалѡмѡн, сѡдејствуйтѡ аслас рѡїна пораженїејы.

Крестїнскїј вїсталїс: „Мї мунїм СССР-ын капїталїстїческѡј отношенїејас восстанѡвїтѡм да буржуазнѡј государствојаслы террїторїалнѡј уступкајас вылѡ, кодјаскѡѡ та јылыс сѡрнїтчїм-нїн“.

Таын, збылысѡ, і ем став смылыс блок став преступнѡј дејательностлѡн.

Аслас показанїејасын цїнїзмѡв Крестїнскїјыс оз колччы і Грїнко. Грїнко-ѡѡ вескыда вїсталїс, мыј мог, кодѡс вѡлї сувтѡѡѡма најѡ їностранно-разведывательнѡј кѡзајеваѡн, медсасѡ, сын, медым отсавны їностраннѡј агрессорјаслы. Сїѡ вѡлї, вїсталїс танї Грїнко, обшцѡј поцїцїја і троцкїстјаслѡн, і правѡјјаслѡн, і буржуазно-нацїоналїстїческѡј органїзацїјајаслѡн, і, торїѡн, украинскѡј нацїонал-фашистскѡј органїзацїјалѡн.

Тајѡ означајтїс Сѡветскѡј Сојузлыс вынїѡрсѡ слабмѡѡѡм, армїјаны да обороннѡј промышленностыне подрывнѡј уж, војна случајын фронт востѡм да сїѡ војнасѡ провоцїрујтѡм.

Нїнѡм шуны, почотнѡј могјас!

Тајѡ преступнѡј целјасѡ лыѡѡѡѡлѡмыс ачыс јурнас вузалѡ тајѡ блоксѡ, кыї ѡткымын їностраннѡј государствојасса шпїонско-разведывательнѡј органїзацїјајаслыс банда.

Їкрамов танї мїјанлы вїсталїс сы јылыс, кыї „право-троцкїстскѡј“ блокса главарјас, і медса воѡ Бухарїн, уговарївајтїсны сїѡс прїмїтнѡ став мерајас сы могыс, медым пѡртсыны їностраннѡј разведкајаслѡн збыл агентураѡ.

„Право-троцкїстскѡј блоклѡн мос-

ковској гаварјас інфарміруйтисны Ікрамовс жапоно-германској, кызі најб сорнітисны, „оріентація“ жылыс, немецјаскөд да жапонецјаскөд жітбд жылыс. Мыј вбсна? Сіјб-жб мог вбсна, кодб сешбм тбдчана вблі вісталбма і Грінкбдн і Крестінскіјбн.

Мбд аздыслбм вблі сібма вредітелство вопрос обсуждайтбмлы. Кбжмбд аздыслбм вблі сібма Англїя-жбд жітбд жылыс вопросы. Та жылыс тані зев подробнб да тырмымбн сорнітис мыжалана Ходжајев.

Мыј-жб віставліс сылы Бухарін? Сіјб віставліс, мыј колб орїентіруйтчыны Англїя вылб, мыј бні-кб војна оз ло, регыд-кб інтєрвенція оз ло,— најб фелблы „капут“.

Бухарін, збыл-кб сорнітны, тані ез отрїцайт сіјб заговорсб. Сіјб подтврдітис сіз-жб і мбд мыжалана Ходжајев.

Сы жылыс, кушбмбс вбліны сіјб взаімоотношенїејасыс іностраннбј разведкајас да блок кастын, погб фонжавны уна фактјас серті, кодб бура подтврдітбма тајб судебнбј следствїејбн.

Ме казтыштла тіжанлы подсуфімбј Рыковбс допросітбм. Сы жылыс жуалбм вылб, мыјбн вблі аснас буржуазно-фашістској органїзація, кодї фєјствуїтис Белоруссїяын Голофед, Червјаков да Шаранговїч вескбдлбм улын, Рыков должен вблі прїзнаїтны, мыј весї Белоруссїяын торја работнїкјасбс кушбмкб ыжыджык пост вылб назначітбм вогвыв сбгласуїт-сыліс полскбј разведкакбд.

Ме казтышта тіжанлы показанїе-јасбс подсуфімбј Івановлыс, кодї тані вісталіс-нын сы жылыс, мыј мукбд дырїї блока участнїкјас ез разлїчаїтны, кбні фєјствуїтбны правбјјас, а кбні фєјствуїтб іностраннбј разведка, та выјбз налбн ставыс кысїс. Ме казтышта тіжанлы сіз-жб і сіјбс, мыј Іванов кывјас серті, Бухарін рекомєндуїтліс сылы жітчыны англїјској разведкакбд. Бухарін віставліс, мыј Англїялбн ем зев ыжыд інтєресјас Вогвыв країны. Сіјб вісталіс, мыј тајб странаыскбд правбј-јас центрлбн ем соглашенїе Сбветској власт путкылтбмын правбјјаслы фтебї чєгр эчч мыј сіјб соглашенї-

јеас індысбс Вогвыв країса вбрпро-мышленностын англїјској лесопро-мышленнїкјаслыс інтєресјас обєсечітбм.

Іванов вісталіс, мыј Бухарін рекомєндуїтис сылы сувтбдны фелбсб сешбм ногбн, медым петкбдлыны англїјској буржуазїялы, мыј правбј-јас окота пырыс мунбны сіјб буржуазїялыс быдбїкас економїческбј да фїнансбвбј інтєресјас могмбдбм вылб, рекомєндуїтис сєтавны авансјас англїјској буржуазїялы сешбм ногбн, медым, бтар боксаң, не воштыны аслыныс отсасбм, а мбдарсаң, не воштыны дбверїе.

Та жылыс-жб сорнітис, збылвылас, і Раковскїј, кор сіјб вісталіс кушбм щбкыда артмывліс протїворечївбј положенїе іностраннбј разведкајасса „добросовєстнбј“ агентјаслы, кушбмбн петкбдчб тајб умїлнбј старїчокыс, кодї пукалб тані тіжан вогын подсуфімбјјас скамја вылын. Ачыс Раковскїј сешбм спецїалїст, кодї служїтис бтырїб і жапонскбј і англїјској разведкалы да вескавліс Јурєнєвкбд бтлаын налы „сбкыд“ положенїеб.

Іностраннбј разведкајаскбд, агресорјаскбд бтвылыс најб кбсїсны путкылтны Сбветској власт да востановїтны настоїашщбј, маторбј, стопроцентнбј капїталїзмлыс власт, помешчїкјаслыс да фабрїкантијаслыс настоїашщбј господаво.

Став тајб вредїтелствојасыс, іменајасыс, прєдатєлствојасыс гартылысны іностраннбј разведкајасбс гуса свєфєнїејасбн да мукбд сїкас матєріалјасбн дугдывтбг снабжаїтбмкбд. Крестінскїј, Розєнголц, Іванов, Шаранговїч, Чернов, Раковскїј, Јагода да мукбдјас дугдывтбг сєтавлісны іностраннбј разведкајаслы Сбветској государтвоыс таїнајас.

Іностраннбј разведкајасбс „право-троцкістској блока“ заговорщїк-јасбн дугдывтбг обслужїваїтбм жылыс мїжан ем достовєрнбј свєфєнїе-јас. Такбд жітбдын колб шуны Бухарін жылыс, кодї кбсїс тані віставны, мыј збылыс сорнїтбмбн, сіјб абу СССР-лы пораженїе дор, і абу вре-дїтелство дор, і абу фїверсїя дор, сы вбсна, мыј сіјб вообшче не дол-

жен імеітны тајѡ практыческѡј делѡ днаас отношеніје, ѡд сіјѡ „теоретик“, кодї занімајтчіс всеобшщѡј вопросјас проблематікаѡн.

Кор Бухарінлы сетѡны та жылыс вопрос: „Мѡдногѡн-кѡ вїставны, вѡлі-ѡ оріентація ѡткымын іностраннѡј государствојас ѡтсѡг вылѡ“? Сіјѡ вочавіціс: „да, тајѡс позѡ і сїз шуны“. Сіјѡ оз кѡсјы вескыда вїставны, а шуѡ, мыј „тајѡс позѡ і сїз шуны“. Позѡ дај колѡ сїз шуны, ѡд тајѡ лѡсалѡ збыллуныслы. Вопрос вылѡ: „Мѡдногѡн-кѡ шуны, СССР-лы пораженіје вылѡ оріентація? „—Бухарін, аслас туманнѡј словеснѡј еквилибрістїкалы вернѡјѡн колѡмѡн, шуѡ: „Вобшщем, суммарнѡ, повтор'ајта—да“. Бухарін Рыковкѡд да Томскіј-кѡд ѡтвылыс котыртісны ез шуточнѡј делѡ, а серјознѡј делѡ, Сѡветскѡј правїтелство да Сѡветскѡј власт путкылтаң делѡ, решїтелнѡ некушѡм средствојасѡн стеснајтчытѡг. СССР пышкын став мыжѡбјас воштѡмѡн, СССР-лы враждебнѡј іностраннѡј государствојас вылѡ став наѡејајас вескѡдѡмѡн, најѡ догово-рїтчісны фронт востѡм жылыс, сѡветскѡј нарѡдѡс, Сѡветскѡј государствоѡс ѡтвылыс жугѡдны кѡсјѡм жылыс, сы могыс, медым ізмена пыр воѡдчыны власт берѡѡ, кодѡс сїјѡ-жѡ здукын најѡ долженѡс зѡннас, безраздельнѡ да тырвыјѡ сетны фашистјас кїѡ, асланыс настојашщѡј кѡзајева кїѡ.

Тырмас ворсны кывјасѡн! Тырмас еквилибрістїка, „філософіја“! Сорні мунїс государственнѡј ізмена жылыс, врагла дорѡ вужѡм жылыс, фронт востѡм жылыс, СССР-лы пораженіје жылыс, мїжанлыс отечество жуглѡм жылыс.

Тајѡ заговорса торја соучастнїк-јаслѡн став шпїонскѡј ужыс быд участок вылын зѡннас вескѡдгыліс Бухарінѡн да Рыковѡн. Став шпїонскѡј еведеңіјејас мунїсны соответствујушщѡј органјасѡ каналјас куза сїјѡ средствојас да јїтѡдјас ѡтсѡгѡн, кодјас вѡліны Рыков, Бухарін, Јагѡда да најѡ соучастнїкјас кїын.

Танї суд вылын тырвыјѡ ердѡд-гіс Рыковлѡн, Бухарінлѡн да Јагѡдалѡн вел уна іностраннѡј государ-

ствојасса разведкајаскѡд јїтѡдыс.

„Меншевикјаскѡд, сѡнкѡд, мѡд інтернаціоналкѡд, есерјаскѡд, Маслов-кѡд, заграничнѡјјаскѡд ѡтлаын,—вїставліс танї Раковскіј, Јуреңев-лыс кывјасѡ вайѡдѡмѡн,—веска-лім сешѡм переплѡтѡ, мыј мукѡѡ дырјї он тѡд, кызі астѡ кутны. Полан—кызі ескѡ, мїжан контр-агентјас пѡвсыс ѡтїкѡс могмѡдѡ-мѡн не ѡбѡдїтны мѡдѡс. Со ѡнї, напїрїмер, кыптѡ антагонїзм Ан-гліја да Јапонїја кыстын кїтајскѡј вопросын, а мїжанлы ковмас кутны јїтѡд і англїјскѡј і јапонскѡј раз-ведкајаскѡд“.

Сѡкыд положеніје разведчїклы Сѡкыд положеніје англїјскѡј да ја-понскѡј шпїонлы.

Вайѡда танї 1937 во феврал 20 лунга токіјскѡј „Мїако“ газетые-выѡержка, кнї јуѡртсѡ сїз шусана планово-бјуджетнѡј комїссїјалѡн се-кретнѡј заседанїје жылыс. Сѡпутат Јосїда шыасїс војеннѡј мїнїстр гене-рал Сугїјама дїнѡ јуалѡмѡн: „тѡд-са-ѡ сылы да арміяныслы сїбірскѡј кѡрттујлѡн провозоспособностыс“. Мїнїстр вочавіціс тајѡ вопрос вылас положїтелнѡја да вїсталїс, мыј сї-бірскѡј кѡрттујлѡн провозоспособ-ностыс налы тѡдса, мыј налѡн ем сїбірскѡј кѡрттујлѡн пропускнѡј спо-собност жылыс сїстематїческѡј еве-деңіјејас Россїяын імеїтчыс эле-ментјассан, кодјас сулалѡны ѡнїа Сѡветскѡј правїтелство дїнѡ оппозї-ціјаын. На пыр Јапонїјаын получај-тѡны сїбірскѡј кѡрттуј жылыс еве-деңіјејас.

Со најѡ сїјѡ элементјасыс, со најѡ сїјѡ лазутчїкјасыс, разведчїкјасыс, імперїалїзмлѡн слугајасыс, кодјас тѡргујтѡны мїжан страна інтересјасѡн. Со најѡ—војеннѡј мїнїстрлѡн агент-јасыс, кодјас чукѡртѡны асыныс вынјасѡ мїжан страна рубејјас вы-лын мїжан свјашщеннѡј гранїцајас вылѡ ускѡдчѡм могыс.

Бухарін, Томскіј, Рыков, Јагѡда кѡсјылісны востны фронт. Но і сенї, кызі і быдлаын, кызі і асланыс став предателскѡј ужын, најѡ дејствујїт-ны кыз провокаторјас. І тајѡ сїз-жѡ-абу случајнѡ, ѡд сїјѡ характерїзујтѡ-тајѡ господалыс уж методсѡ. Најѡ

лөсбдчоны востны фронт, но најö көсöны сіэ петкөдлыны фелөсө став міян странаса рабочöйяс да крестана воғын, міян став народ воғын, мыі фронтсө востісны ез најö, а кодкө мөд, мыі најö мөдарө, фронт востөмлы паныд, изменалы паныд; најö весіг сорнітчылісны сы јылыс, кызі најöс, кодјас востасны фронтсө, најö щөктөм сертї, сетны судө, медым ворсны, кызі цінічнө выразітчіс Бухарін, патріотіческөй лозунгјас вылын.

Ворсөмнысө ердөдөма. Предательскөй маскајаснысө најö чужөмјас вылыс ңещыштөма да ңещыштөма пыр да век кежлө. Подсудімөјјас пөвсыс ні өтї ез лыст отрицајтны СССР-лы пораженїе дастөм да СССР-өс торјөдлөм куға асыныс преступнөй ужсө.

Троцкіј, кызі сїөс вөлі установітөма воғза процессјас вылын да кызі сїөс вылыс подтвердітөма тајө процесс вылас, договорітчіс германскөй да јапонскөй разведкајаскөд СССР-лы да Сöветскөй властлы паныд өтувја тыш јылыс. Мі і тајө процесс вылас імеітам та куға зев подрөбнөй показанїејас мыжаланајас пөвсыс өтілыс, іменнө мыжалана Бессоновлыс.

Мі төдам, мыі троцкістјас кужісны двурушнїчјатан асланыс маска улын сујсыны уна тырмымөн кывкутана постјас вылө, кодјас вылын практіческі олдөм пөртсө міян іностраннөй політика. Раковскїјјас, Крестінскїјјас, Јуреңевјас да мукөдјас, Бессоновјас да на кодјас—тајө-жө ставныс јөз, кодјас пөртісны олдөм ортысысношенїејасын СССР-өс діпломатіческі представлајтан налы поручітөм фелө. Тајөн нөшта јонжыка содө налөн мыжныс да Сöветскөй государство да сөветскөй народ воғын најö кывкутөмлөн сөктаыс.

Тајө господаясыс ісползујтисны асыныс должностнөй положенїенысө,—да сїэ вөчіс і Раковскїј, і Гріңко, і Крестінскїј,—сы могыс, медым прімітны імперіалістјаслы пөлза вылө лоны верман столкновенїе провөдірујтөмлыс став мерајас.

Соглашенїелөн мөд пункт—СССР-ын троцкістскөй організаціјајаслөн германскөй подпөлнөй да шпіонскөй

организаціјајаскөд да најö агентјаскөд быд боксаң сотруднїчјатөм. Мыі могыс? СССР-лыс военнөй да хоҗајственнөй вынјөрсө слабмөдөм могыс, војнаын СССР-лы пораженїе өдзөдөм могыс.

Көјмөд пункт—„право-троцкістскөй блок“ кіө власт вужөм целјасын СССР-ын государствоеннөй переворотлы германскөй фашизмлөн отсасөм.

Нөлдө—інтервенціја өдзөдөм да выль правітельствокөд сыөн властө воөм бөрын җік-жө пыр мір заклучітөм—јестественнөй восков сїө ізменнїческөй уж планын, кодөс нүөдісны тајө господаясыс.

Вітөд—СССР-ыс Украинаөс Германїјалы пөлза вылө торјөдөм, кызі Пріморјеөс Јапонїјалы пөлза вылө торјөдөм, кызі і Белоруссіјаөс Польшалы пөлза вылө торјөдөм, кызі өткымын областјасөс да республикајасөс торјөдалөмөн да најөс іностраннөй імперіалістјас распораженїеө сөталөмөн міянлыс став Сöветскөй Сојузөс јуклөм.

Бухарін должен вөлі танї прїзнајтны, мыі условїејас, кодјас вылын вөлі вөчөма тајө сїэ шусана сојузсө,—а тајө абу „сојуз“ (а тајө ем, збылысө, хоҗајско-прїказчїөй договор)—сїө условїејасөн вөліны: СССР-өс торјөдлөм, СССР-ыс Украинаөс, Пріморјеөс, Белоруссіјаөс торјөдөм. Ме јуалї Бухарінлыс: „Кодлы пөлза вылө“? да сїө вочавічіс: „Германїјалы пөлза вылө, Јапонїјалы, мыјтөмкө Англіјалы пөлза вылө“. Тајө аслас Бухарінлөн прїзнајтөм, кодыс сылы ңекытчө пышјыныс да кодыс сїө оз пышјя.

Троцкістјас да правөјјас фөјствујтисны іменнө тајө соглашенїејаскө лөсалөмын.

„Антисоветскөй право-троцкістскөй блокын“ тыдалана места заңмајтисны буржуазно-націоналістїческөй группајас, кодјас котыртчалісны өткымын націоналнөй республикајасын сїө-жө іностраннөй разведкајас агентура вескөд вліанїе улын да сїэ шусана „право-троцкістскөй блок“ центр непосредственнөй вескөдлөм улын.

Ізменнїкјас Гріңко, Хөдҗајев, Шангановіч, Ікрамов—тајө разнөй маста

ѡжигајтѡм, матѡрѡј контрреволюци-
онерјас, ыжыд контрреволюционнѡј
стажѡн, борѡбѡстјассањ, „Миллі Істк-
лал“-сањ да „Миллі ітѡхад“-сањ „пра-
во-троцкістскѡј блокѡз“.

Рыков уверајтліс Ходжајевѡс, мыј
правѡјјас вескѡдлѡм улын Узбекскѡј
націоналістическѡј організаціја вер-
мас шедѡдны Узбекскѡј республика-
лыс „незавісімоств“.

Рыковкѡд ѡтвылыс тајѡ-жѡ віѡд
ѡејствујтис і Бухарін, код і ошкывліс,
Ходжајев кывјас серті, германскѡј
фашизмѡс, віставліс, мыј фашистскѡј
Германіја став выннас ужалѡ ѡні сы
вылын, медым вѡчны Германіјаѡс
јевропаса гегемѡн, да мыј СССР-
кѡд тышкасѡм могыс Жапоніја да
Германіја костын вермас лоны сог-
лашаніје.

Бухарін шѡктіс Ходжајевлы кор-
ны тујјас англійскѡј разведка дінѡ
сіјѡ курбаші пыр, код јылыс тані віс-
таліс міјанлы Ходжајев. Бухарін вѡз-
јіс јітчыны англійскѡј кругјаскѡд,
мыјсурѡ кѡсјысны Англійалы. Сіјѡ
вісталіс: „Оз вермы Узбекистан сіјѡ
віт мільіон населеніјеѡн лоны неза-
вісімѡј государствоѡн кык ыжыд го-
сударство костын: ѡтар боксањ—Со-
ветскѡј Сојуз, мѡдар боксањ—Ан-
гліја. Колѡ сувтны кушѡмкѡ берг
дорѡ“. І Бухарін јѡткѡ Ходжајевѡс,
тырмыѡнја-нын лѡсѡдѡмѡс, сы вы-
лѡ, медым сувтны буржуазнѡј контр-
революціја берг дорѡ.

Бухарін та боксањ обрабатывајтис
і Ікрамовѡс, кѡт і Ікрамов сешѡм,
мыј сылы сіз-жѡ чуњтѡ вомас ен суј.
Бухарін клеветајтис Ленињ вылѡ, сі-
јѡ віставліс, мыј колоніальнѡј страна-
јас оз вермыны воны социализмѡ про-
летаріат ѡтсѡгѡн.

Право-троцкістскѡј да буржуазно-
націоналістическѡј ізменікјас, асла-
ныс капіталістическѡј кѡжајевалы угѡ-
дѡтѡмѡн, кѡсјісны бѡр бергѡдны ка-
піталістическѡј јармо улѡ велікѡј со-
ціалістическѡј революціјаѡн мездѡм,
војѡр царізмѡн, помешцікјасѡн да
капіталістјасѡн увтыртѡм—міјан брат-
скѡј сојузнѡј республикајасса народ-
јасѡс. Ленинско-сталинскѡј націонал-
нѡј політікаѡн јона вылѡ кыпѡдѡм,
культурно-політіческѡј да економічес-
кѡј зѡрѡалѡм судта вылѡ кыпѡдѡм

народјасѡс порабѡтѡм куѡа асла-
ныс предателскѡј планјас јылыс вѡс-
сѡн сорнітны полѡмѡн—тајѡ преда-
телјасыс практікујтисны тајѡ респуб-
ликајас незавісімоств јылыс асыныс
предателскѡј, лѡж, пѡрјасан лозунг-
јас да речјас.

Бытѡ мірын СССР кынчі ем мѡд
страна, кѡні ескѡ вѡлі збылыс обес-
печітѡма подліन्नѡј націоналнѡј неза-
вісімоств, подліन्नѡј да тырыјѡ наці-
оналнѡј культура, народјас мільіоннѡј
массајаслѡн подліन्नѡј зѡріѡалѡм!
Тащѡм странаыс, СССР кынчі, абу
став мірас! Сек кор капіталістическѡј
странајасса колоніјајасын—Індіјаын,
Алжірын, Тунісын, Мароккоын, кынчі і
восточнѡј странајасын, народјас із-
нывајтѡны чорыд капіталістическѡј
нартітѡм улын, кѡні пыр јонжыка
прогрессирујтѡ гѡллун да корысалѡм,
щыјјалѡм вѡсна массајаслѡн кулѡм,
кѡні зѡрѡалѡ сѡфіліс, туберкулоз,
кѡні пыр јонжыка і јонжыка зѡрѡа-
лѡ рѡзѡрїтѡм да пауперїзаціја,—
СССР-ын, славнѡј дасѡті сојузнѡј
республикајасын век јонжыка да јон-
жыка быдмѡ массајаслѡн материал-
нѡј благосостојаніјеыс, век вылѡжык
да вылѡжык кыптѡ націоналнѡј фор-
маа социалістическѡј пыщкѡса кул-
тура, век радостнѡјжыка да јаржы-
ка југјалѡ велікѡј благословеннѡј
лучјаснас тајѡ республикајасса сін-
мѡн шымыртны вермытѡм простор-
јас вылын вылѡ социалістическѡј шѡн-
ді, народјас братскѡј ѡерушїмѡј Со-
јуз—Советскѡј Соціалістическѡј Рес-
публикајас куслытѡм славалѡн шѡнді.

Вредітелјас, дїверсантјас

Ізменікјаслѡн тајѡ шајкаыс ѡејст-
вујтис тѡдса-нын, судѡн ѡе ѡтчыд ер-
дѡдлѡм методјасѡн: вредітелство, дї-
версіјајас, шпіонаж, террор метод-
јасѡн. Вредітелјас, дїверсантјас, шпі-
онјас сујсісны уна ѡтраслјасѡ да
бѡстїсны сен вескѡдлаѡа положеніје.
Сїз вѡлі Черновкѡд, кодї занїмајтис
Сојузса ѡемлеѡелїе куѡа народнѡј
комїсарлыс ыжыд пост. Сїз вѡлі
Гріњкокѡд, кодї занїмајтис СССР-са
фінансјас куѡа народнѡј комїсарлыс
ыжыд пост. Сїз вѡлі Роѡенголдкѡд,
кодї занїмајтис СССР-са внешнеј

торговля куға народнöй комиссарлыг ыжыд пост, сiр вöли Зеленскiй-кöд Центросоюзса вöвлöм председателкöд, сiр вöли нöшта уна мукöд случајясын. Тајö преступникјас кiјасын вöли, ферт, медса паскыд да сiр-жö кадö медса замаскированнöй, медса öпаснöй вредителстволөн сещöм позанлунјас, кушöмјас шоча овлöны преступникјас кiјасын.

Ассыныс подувја цель—Советскöй властöс путкылтöм преследујтöмөн, „право-троцкiстскöй блок“, кызi тајö петкöдлiс мијан судебној следствије, ез сувт медса најт да медса цiнiчнöй методјас возын, медем орöдны Советскöй власт органјас дiнö массајаслыг дöверiјесö, медем кöзны населеније пöвсын Советјасөн недовольство да кылöдны народјасöс, позанлунјас сертi, Советскöй властлы паныд.

Тајö провокационнöй ужыс, кодi нуöдсiс мыжаланајас пöвсыс быдöнөн, сени, кöни сiрö ужалис, представляјтö аснас зев ыжыд общеполитическöй опасност. Та јылыс торјөн свидетелствуйтöны например, сещöм фелöјас, кызi тани суд вылын казтылöм бесчинстволөн да беззаконiјелөн лепелскöй фелö, кодјас нуöдсылыны тајö блок индöдјас сертi заговоршицкјасөн да преступникјасөн, вöливы вескöдöмадс сы вылö, медем беззаконнöй дејствијејас практикаөн дискредитирујтны Советскöй властöс населенијелөн паскыд массајас возын.

Бостöй финанјас. Финанјас јукöдын вредителјаслөн основнöй установкаөн, кызi тајö формулирујтiс Рыков, Бухарин сöгласiје сертi,—вöли „кучкыны Советскöй правителство куға советскöй шайтöн“. Тајö важ троцкiстскöй лозунг перефразирујтöм, кодi тöдса мукöд процессјас куға Пятаков пыр—„кучкавы јонжыка чувствителнöй средствојасөн медса чувствителнöй местајас куға“.

„Кучкыны Советскöй правителство куға советскöй шайтöн“—со индöдыс, кодi определајтiс Гринкoлыс став ужсö, кодi вöли Финанјас куға народнöй комиссарөн да кодi сiрö-жö кадас дејствујтiс германскöй да польскöй разведкаса агентөн да Рыковлы да Бухаринлы подручнöйөн. Блоклыс

бурещ тајö директивасö, тајö шубмсö сiрö зилiс пöртны олöмö ез страх вöсна, а совет вöсна (кöт i растленнöй совет вöсна).

Гринкoны ми ақзам Советскöй властлыг важ закоренелöй врагöс, кодi ставнас да тырвыјö вузасöма немецкöй разведкалы, вредителство, дiверсияјас, измена да террор пыр активнöја тышкасiс Советскöй властлы паныд, капитализм реставрација вöсна.

Бостöй мöд разведчикöс—Черновöс, кывшутöг, „талантливöй“ мортöс, сы вöсна мыј сiрö öти рытö ештiс волены Кибриккöд дан орöдö, ко-сасны полицејскöйјаскöд, сурны полицеј-президиумö, лоны немецкöй разведчикöн.

Индöм тани лоны вермытöмыс, тыдалö, абу. Олöмын бурещ тајi i ов-лö јöзкöд, кызi Чернов. Сылөн öни вiдыс мыкö-мында свежöйжык да здоровжык. Заключениејыс сылы тöдчымöнја отсалiс. Вöла вылын сылөн чужöмыс вöли мöджык, јусöмлөн либö алкоголькөн чужöм, кодi ужалöм дорыс унжык јуис, тајö вöли морт, кодi вiсiс социальнöй вiсöмөн—алкоголизмөн. I вот правителство порученије сертi сiрö мöдiс заграницаö. Öтшöщ бостö ас вылас порученије „блоклыс“, кодi пöлзуйтöд сiрö случајнöй командировкаөн сы могыс, медем мöдöдны сiрöс данкöд јитöд кыртöм вылö. Вескалö сiрö дан дiнö i Кибрик дiнö. дан да Кибрик—сiрö јаснö—немецкöй разведчикјас. Тајö тыдалö кöт сыыс-нин, мыј сiрö сорныс, кодöс сiрö нуöдiс данкöд да Кибриккöд, сени-жö лoi тöдсаөн полицеј-президиум разведкалы. Мöдöдчiс сiрö правителство порученије сертi, а оказитчiс јитöмаөн сещöм маторöй меншевикјаскöд, кызi дан да Кибрик, накöд сiрö нуöдö шашнијас. Тајö вермас сулавны Черновлы не сöмын политическöй карјера. I та вылын ворсö немецкöй разведка. Чернов куға весiг Рыков сералис, мыј Чернов öти рытö ештiс волены полицеј-президиумö да вескавын разведчикö.

I вот Чернов дејствујтö немецкöй разведка заданије сертi, да вескыда шуб: „немецкöй разведка торја усло-виеөн сувтöдiс вöввиöмын вредител-

ство". Сі́кіѡн, ме́дым, кы́зі шуліс Ра́йвід, не сетны вѡвјас Краснѡй Арміялы.

Ферт, кодѡ-жѡ вермас тајѡс вѡчны, кы́зі не морт, кодѡ займајтѡ сещѡм ы́жыд пост, кы́зі не Чернов? Кодѡнѡ верміс котыртавны спеціальной фабрыкајас заразно́й препаратјас вѡчалѡм вылѡ? Сѡмын сі́ѡ. І тајѡс сі́ѡ пѡртліс олѡмѡ. Танѡ сі́ѡ ачыс вѡсталис, мы́ 25 сурс вѡв віѡма сі́ѡ заданіе серті. Сещѡм крајјасын, кы́зі Сібір, вѡлі віѡма зев уна вѡвјасѡс. Вре́дітсны, порејаслы спеціальной прѡвѡјтлісны рожа да чума. Вѡчлісны тајѡс і Воро́нежско́й областын, і Азово-Черноморско́й крајын, і Ле́нградско́й областын.

Ро́зенго́льц де́йстви́тѡ сі́ѡ-жѡ, кы́зі сі́ѡ интересу́тѡ неме́цјасѡс да јапо́нецјасѡс. Тајѡ иностранны́й госуда́рствојас интересу́тѡ сі́ѡ заклучајтѡ нефтанѡй до́говор. Сі́ѡ спеціальной вре́дітѡльскѡй котыртѡ тајѡ-жѡ госуда́рствојас интересу́тѡ золоти́отходјаслыс экспорт, асла́с оте́честволыс интересу́тѡ вескы́да наруші́тѡмѡн. Сі́ѡ котыртѡ Япо́ніјаѡ чугун вре́дітѡльско́ја да прѡступно́ја экспорту́рѡм, ме́дым тајѡ чугуны́с му́ніс бурещ сі́ѡ снара́дјас вылѡ, кодјасѡн јапо́нско́й во́еншці́на кѡсјысѡ, не бомбардіру́тны-кѡ, век-жѡ повѡдѡлыны мія́нлыс оте́чествонымѡс. Сі́ѡ бы́дногыс за́берживајтѡ оборо́ннѡй імпорт. Сі́ѡ де́йстви́тѡ сі́ѡ, кы́зі сылы прѡкажі́тис разведка, асы́с вы́лыны по́ложени́есѡ іспользу́тѡмѡн, асла́с госуда́рственнѡй до́глы пѡрјасѡмѡн, прѡдѡтелекі-веро́ломнѡ ізмена́јтѡмѡн.

Ікра́мов ѡтщѡщ Хо́джаевкѡд оз колччыны вре́дітѡльствон асла́ныс це́нтралнѡй „ко́ллегајасын“. Сі́ѡ танѡ ачыс вѡсталис Нама́нганын вре́дітѡльство јылыс, шелкомоталнѡй фабрыкајас вы́лыны, хлопкоочѡстѡительнѡй заводјасын вре́дітѡльство јылыс, хлопковѡй овмѡс орга́нізаціа́ын вре́дітѡльство јылыс. Најѡ показаніејас серті, тајѡ вре́дітѡльско́й подрывнѡй ужѡс котыртѡмын Рыковлѡн да Бухарінлѡн ро́лыс вѡлі ці́к отчотлѡвѡјѡн—ро́л, ко́дѡс по́дѡ шуны ру́ководашщѡјѡн.

Зѡленскі́й. Танѡ ме інда сѡмын прѡдово́льствіе прѡдметјасѡ, торѡн вы́пшыкѡ стеклѡ да кѡрттувјас шы́бла-

лѡмын сі́ѡ позорнѡй прѡкты́ка вылѡ, мы́ кучкаліс ме́дѡса жі́зненнѡй интересу́тѡс ку́ѡа, мія́н населеніе́лѡн олан да здорѡвје интересу́тѡс ку́ѡа. Вы́пшыкын стеклѡ да кѡрттув! Тајѡ-жѡ чудови́щнѡй прѡступленіе́, ко́д во́зын, ме́ным кажѡтѡ, блѡдмѡны став ташѡм вама му́кѡд прѡступленіе́јасыс. Мія́н страна́ын, став ресурсы́сѡн озыр страна́ын, ез вермы да оз вермы лѡны сещѡм по́ложени́е, ме́дым коркѡ ку́щѡмкѡ прѡдѡкта верміс лѡны ты́рмытѡмѡн. Бурещ та вѡсна тајѡ вре́дітѡльско́й орга́нізаціа́лѡн могыс вѡлі шѡдѡны сещѡм по́ложени́е, ме́дым сі́ѡ, мы́ мія́н ем лѡшка, вѡчны де́фіці́тнѡјѡн, рынок да населеніе́лыс по́требностјасѡс кутны на́пр'аженнѡй состоја́ніе́ын. Ка́ѡтышта сѡмын ѡтѡ епізо́д Зѡленскі́й ужыс—веты́мын вагон чѡпан колкјасѡн історі́ја, ко́дѡс Зѡленскі́й бы́рѡдіс сознѡтельнѡја сы могыс, ме́дым Москваѡс колны пі́таніе́лѡн тајѡ зев колана прѡдѡктѡтѡй.

Вре́дітѡльство котыртѡмѡн, став тајѡ Рыковјас да Бухарінјас, Ја́годајас да Грѡнкојас, Ро́зенго́льцјас да Черновјас да с. в. да с. в. прѡсле́дујтисны тајѡ јукѡнын опре́делѡннѡй це́л—прѡбу́јтлыны по́дтыны соціа́лістѡческѡй рево́люціа́ѡс шы́җалѡмлѡн ко́стлавѡй кѡдѡн. Ез уда́јтчы да не́кор оз уда́јтчы!

Ша́рангові́ч паскѡдѡ вѡвјаслыс анемі́ја—усѡ 30 сурс вѡв. Ша́рангові́ч подрывајтѡ торфјанѡй про́мышленост. Ша́рангові́ч сознѡтельнѡ паскѡдѡ наці́ѡналнѡй ро́зн, белору́сско́й населеніе́ по́всы́н наці́ѡналістѡческѡй чувѡтвојас паскѡдѡмѡн.

Іва́нов разрушајтѡ заводјас, разрушајтѡ бума́жно-це́ллуло́знѡй про́мышленост, кѡт і о́сторожнѡ, ві́чысѡмѡн, ме́дым не јѡна порѡтны англійско́й ко́ѡјаева интересу́тѡс, кодјаслы „пра́во-тро́цкі́стско́й бло́к“ кѡсјы́сѡс сетны вѡр овмѡс да кодјаслы став вы́нсыс ужалис.

Та ді́нѡ со́дтысѡ Сѡветско́й вла́сты паны́д, вескы́д да вѡсса вооружѡннѡй вы́ступленіе́јас котыртѡм. Бухарін, ѡтщѡщ Рыковкѡд, мо́дѡдѡ Севернѡй Кавка́зѡ Слѡпковѡс, Сі́бір—Ја́ковенковѡс, кодјас і паскѡдѡны сенѡ повстанческѡй дві́женіе́, јѡтѡчны ка́зачѡй бело́гварде́јско́й кругјас-

кѡд загра́нцаын, дастѡны казаче́й де-сант Геверно́й Кавказын. Рыков Зу-баревкѡд котырѡны Уралын пов-станчэскѡй отр'адјас. Ікрамов Ходжа-јевкѡд повстанчэскѡй отрадјас котыр-ѡны сіѡ-жѡ Бухарін, Рыков да му-кѡдјас вескѡдлѡм улын Средне́й Ази-јаын муллајасыѡ, бајјасыѡ, быдсама феклассірованнѡй элементјасыѡ. Ве-сіг Іванов Геверно́й крајын і сіѡ ужа-лѡ повстанчэскѡй отрадјас котыртал-лѡм вылын, Бухарін порученіѡ серті, ыстѡм кулақјасыѡ,—тыдалѡ тащѡм ногѡн Бухарін і кѡсјіс обеспечітны кулақјасылы почанлун „пырны соціа-лізмѡ“.

*Сѡветскѡй госуда́рстволыс
де́ятельјасѡс Г. М. Кіровѡс,
В. Р. Менжі́нскі́ѡс,
В. В. Ку́бышевѡс,
А. М. Гор'кі́ѡс віѡм*

Вужа ѡні мѡд разѡделѡ, а іменнѡ—мыжала́најаслѡн террорі́стичэскѡй де-јателностѡ, кодѡс думажѡма да пѡртѡма наѡн олѡмѡ, Сѡветскѡй госуда́рствоса де́ятельјасѡс віѡмѡ: Г. М. Кі-ровѡс, В. Р. Менжі́нскі́ѡс, В. В. Ку́-бышевѡс, А. М. Гор'кі́ѡс віѡмѡ да М. А. Пешковѡс віѡмѡ.

Процэсслѡн тајѡ јонжыка мрачнѡй да јонжыка сѡкыд моментјас пѡвсыѡ ѡті.

Кызі Рыков мо́твірујтіс аслас под-полнѡй групаѡн террорѡ вужѡм? Зев откровеннѡја. Сіѡ шуіс: „правѡјјас-лѡн контрреволюціоннѡй орга́нзаціја заговоршчі́чэскѡй, нелегалыѡй харак-тѡр дырјі, контрреволюціоннѡй уж вылѡ кущѡм-кѡ массѡвѡй база абу-тѡм дырјі, кущѡмкѡ мѡд тужѡн власт берѡ вѡм вылѡ наѡеја абутѡм дырјі террѡр прімітѡм сетіс, центр мненіѡе серті, кущѡмкѡ перспектіва“.

Рыковлѡн да мукѡд право-троц-кі́стскѡй фаші́стскѡй заговоршчі́кјас-лѡн тајѡ показаніѡејассыс тѡлалѡ смер-телнѡй кѡзыдѡн да смрадѡн.

Бухарін сіѡ-жѡ сулаліс террор вѡс-на, кѡт, кызі сіѡ шуліс, оріентірујтіс регыдык не террор вылѡ, а мас-сѡвѡй восстаніѡејас вылѡ. Но, кызі сіѡ сені оріентірујтіс, тајѡ сылѡн фелѡ објаснајтны, но мі тѡдам, мыј

сіѡ зев важѡн,—ѡні колѡ лыдчыны тырвыјѡ докажітѡмѡн,—прінімајтіс участіѡе нѡшта 1918-ѡд воын і Кап-ланлыс, і „левѡј“ есерјаслыс, і троцкі́стјаслыс, і правѡј есерјаслыс террорі́стичэскѡй актјас котырѡмын. Сіѡ ачыс тыр гѡлдѡсѡн сорнітѡ сы јылыс, мыј сесѡа 1932-ѡд воын сіѡ нуѡдѡ сорнітѡчѡмјас вѡвлѡм есер Се-меновкѡд, террорі́стичэскѡй актјас ко-тыртыскѡд да бојевѡй есеровскѡй дружинајасѡн вескѡдлыскѡд, нуѡдѡ сорніјас Ста́лін јортлы паныд да Ка-гановіч јортлы паныд террорі́стичэ-скѡй тыш котыртѡм јылыс. 1932-ѡд воын Бухарін, Пјатаков да Гедов пыр нуѡдѡ сорнітѡчѡмјас Троцкі́лѡн сіѡ условіѡе, фіректіва лібѡ, кызі сіѡ шуѡ, установка јылыс, коді вѡлі тер-рорѡ вужны коланлунын. Заговор-шчі́чэскѡй блок паскыда нуѡдѡ тер-рорі́стичэскѡй группајас котырталѡм, кодјас практі́чэскі́ дастѡны террорі́-стичэскѡй актјас вѡчѡм, Кіровѡс віѡм. Тајѡ віѡмсѡ тырвыјѡ вѡлі ердѡдѡма да разоблачітѡма возза процесс вы-лын, но сѡмын ѡні установітѡма, мыј троцкі́стско-зінові́евскѡй центрлѡн де-јателностыс, коді вііс Серге́ј Міро-новіч Кіровѡс, ез вѡв самостојател-нѡй характѡра. ѡні установітѡма, мыј Кіровѡс вѡлі віѡма іменнѡ тајѡ „право-троцкі́стскѡй“ центр, со тајѡ блок шуѡм сертіыс, кодѡс поѡд шу-ны став центрјаслѡн центрѡн.

Мыжала́на Јаго́да подтврѡдітіс суд вылын, мыј Кіровѡс віѡма „право-троцкі́стскѡй блок“ шуѡм серті, мыј тајѡ шуѡмсѡ пѡртѡма олѡмѡ Јаго́да-ѡн, код вылѡ вѡлі пунктѡма тајѡ по-зорнѡй објазанностѡс.

Јаго́да подтврѡдітіс суд вылын, мыј Рыков да Бухарін участвужтісны тајѡ шуѡмсѡ прімітѡмын; мыј Рыков да Је-нукідѡе участвужтісны центр засѡда-ніѡе вылын, кѡні обсуждајтчіс вопрѡс Г. М. Кіровѡс віѡм јылыс; мыј Рыков да Јенукідѡе прінімајтісны, сещѡм но-гѡн, непосредственнѡй участіѡе Серге́ј Міроновіч Кіровѡс віѡм јылыс самѡй вопрѡссѡ обсуждајтѡмын. Менам вес-кыд вопрѡс вылѡ, правда-ѡ тані віста-лѡны Бухарін да Рыков, шуѡмѡн, мыј најѡ ез тѡдны тајѡ віѡм јывсыс, Ја-го́да шуіс, мыј тајѡ ез вермы лѡны сы вѡсна, мыј кор Јенукідѡе вістав-

ліс сы јылыс, мыј „право-троцкістскѡј блок“ ѡтувја заседаніје вылын решітіс вопрос Кіровлы паныѡ террорістическѡј акт вѡчѡм јылыс,—сіјѡ, Јагода, ѡтказывајтчыліс ѡткымын „тактіческѡј“ конспіратівнѡј соображеніјас куза, но век-жѡ вѡлі тѡдса, мыј тајѡ—најѡ центрлѡн шуѡм, а абу кущѡмкѡ заговорщікјас партізанскѡј кучкалѡн выступленіје, мыј шуѡмыс петіс „право-троцкістскѡј блока“ , кодын актівнѡј участіје прінімајтисны Бухарін да Рыков.

Ѣні стѡча установітѡма, мыј Кіров јортѡс вѡлі віѡма Јагода матыса участіјеѡн. Ме лыѡѡа доказітѡмѡн і сіјѡс, мыј віѡмсѡ вѡлі вѡчѡма Рыков да Бухарін матыса участіјеѡн.

Но Кіровѡс віѡмѡн, кызі установітѡма судебној следствіјеѡн, оз помасы право-троцкістскѡј заговорщікјаслѡн да изменікјаслѡн террорістическѡј дејателностыс.

Кызі установітѡма следствіјеѡн, Алексеј Максимовіч Гор'кіј, Вјачеслав Рудѡлфовіч Менжінскіј да Валеріан Владіміровіч Кујбышев усісны жертвајасѡн террорістическѡј актјасыс, кодјасѡс пѡртѡма тајѡ-жѡ „право-троцкістскѡј блок“ задавіје серті. Віѡм жертваѡн усіс і А. М. Гор'кіјлѡн піыс—М. Пешков.

Тајѡ вопрос кузаыс Јагода сетіс тащѡм показаніјас:

„Ме категоріческі заявляјта, мыј Кіровѡс віѡм вѡлі нуѡѡѡма „право-троцкістскѡј блок“ центр шуѡм серті. Тајѡ-жѡ центр шуѡм сертыс вѡлі вѡчѡма террорістическѡј актјас да віѡма Кујбышев, Менжінскіј да Гор'кіј“.

Тајѡс-жѡ потвердітисны і сіјѡ јѡзыс, кодјас прінімајтисны непосредственнѡј участіје тајѡ віѡмас. Мортвысјаслѡн шеф—Јагодалыс замыселсѡ вѡлі пѡртѡма олѡмѡ меѡса вероломнѡј, подлѡј да іезуітскѡј способѡн. Јагода первојсѡ зліліс отрицајтны ассыс участіјесѡ Максим Алексеевіч Пешковѡс віѡм котыртѡмын. Сесса тајѡс сіјѡ прізнајтис тупкѡса судебној заседаніје вылын. Сіјѡ тырвыјѡ потвердітис, кызі тајѡс гіжѡма судебној следствіје протоколјасын, предварітелнѡј следствіје вылын сетѡм ассыс показаніјасѡ, потвер-

дітис, мыј сіјѡ котыртис Максим Пешковѡс віѡм, ассыс віставны кодсытѡмсѡ та јылыс објаснітис сіјѡн, мыј віѡмлѡн мотивјасыс јѡна лічнѡј характераѡс.

Сіјѡ вісталіс, мыј тајѡ вопрос кузаыс вѡлі центрлѡн спеціалнѡј шуѡм, кодѡс сылы передајтѡма Јенуکیدѡн. Тані вѡлі арталѡма врачасѡс іспѡлзујтѡм, мыј лѡеѡдліс тыр гарантіја ердѡдны поѡтѡмлун смыслы.

Кызі мі ақзам, Јагода—абу прѡстѡј мортвыс. Сіјѡ—ерѡѡтѡм вылѡ гарантіјаѡн мортвыс. Но сылѡн предположеніјејасыс і тані ез оправдајтчыны. Гарантіјаыс окажітчіс сісѡн, сіјѡ провалітчіс. Јагодаѡс да сылыс подлѡј преступнѡј дејателностѡ разоблачітѡма, разоблачітѡма абу сіјѡ предателскѡј разведкаѡн, кодѡс котыртліс да кодѡс направляјтліс Сѡветскѡј госуѡдарство да міјан револуціја інтересјаслы паныѡ изменікјас Јагода, а разоблачітѡма сіјѡ настојашщѡј, збыл болшевістскѡј разведкаѡн, кодѡн вескѡдлѡ замечателнѡј сталінскѡј спѡдвіжнікјас пѡвсыс, ѡті—Николај Ивановіч Жежѡв.

Јенуکیدѡ да Јагода сорнітѡны тема вылѡ, кызі буржык сіјѡ гарантіјајас віѡѡдласјас бокса, кодѡс корсіс Јагода, мѡѡдѡдны мѡѡ свет вылас Менжінскіјѡс да наѡн ѡбрѡм мукѡѡ жертвајас. Јагода выдвігајтѡ ассыс хітроумнѡј мѡвп: добітчыны смерт, кызі сіјѡ шуѡ, вісѡмыс, ліѡѡ кызі сіјѡ тані суд вылын шуіс: „ме прізнајта ачымѡс мыжаѡн Максим Пешков вісѡмын“.

Јагода сулаліс јѡзѡс меѡса коварнѡј спѡсобјасѡн віалан техніка вылын. Сіјѡ представлајтис аснас банфітскѡј „наукалыс“ меѡѡрја кыв, зев уна мукѡѡ преступнікјасѡс вевтыртѡмѡн, кодјас ез понімајтны Јагодалыс ылѡ да пыѡѡ муныс преступнѡј замыселјасѡ.

„Кор Јенуکیدѡ вісталіс Кіровѡс віѡм јылыс контактнѡј центрлыс шуѡм, ме вісталіс опасеніјејас,—шуѡ Јагода,—мыј террорістическѡј акт вермас провалітны не сѡмын менѡ, но і став організаціјаѡс, ме інді Јенуکیدѡзѡлы омѡлжыка опаснѡј спѡсоб да тѡѡвылѡ ускѡді сылы, Јенуکیدѡзѡлы, сы јылыс, кызі

врачяс отсöгөн вöли вiдма Менжинскiйöс. Јенукидзе вочавiчiс, мыј Ки-ровöс вiдм должен нуöденыи сiзи, кычi инöма i мыј сiж вiдмсö бостiсны ас выланыс троцкiстјас да зiновјевецјас, а мијан делö,—не мешајтны.

Мыј инмö врачяс отсöгөн вiан безопаснöй способö, то Јенукидзе вiсталис, мыј матыса кадö центр обсујитас, кодöс именнö партијаса да правiтелствоса вескöдлысјас пöвсыс колö лоны вiдма тајö способнас медса војдöр“.

Поçö-ö мунны воçö тајö помтöм çинизмын да коварствоын, кор омерçителнöй спокојствијеөн да хладнокровијеөн јöз обсуждајтiсны, кодöс буржык вины партијаса да правiтелствоса вескöдлысјас пыщкыс да кушöм способөн, медем мынтöдчыны аснысö ердöдöмыс.

Јагода воçö вiсталис:

„Мыјкö мында кад колöм бöрын Јенукидзекöд менам мöд азыглом дырјi, сiжö јуöртiс меным, мыј центр примiтiс шуöм бостсыны уна террорiстическöй актјасö Политбюроса шленјаслы паныд да, сыыс кынçи, персональнö Максим Гор'ки-лы паныд. Јенукидзе меным вiсталис, мыј „право-троцкiстскöй блок“, кычi матыса перспектiва Советскöй власт путкылтöм тöд вылын кутöмөн азыö Гор'киын опаснöй фiгура. Гор'ки—сталинскöй руководствоөн непоколебимöй сторонник, да тöдöмыс, заговор реализуйтан случајын, кыпöдас мијанлы паныд, заговорщикјаслы паныд, протестлыс гöлс“.

Со мыј вöсна вöли сувтöдöма Алексеј Максимович Гор'киöс вiдм јылыс вопрос, кодöс окончательнö решитöма тајö блокнас.

Вiдм јылыс нöшта öти шуöм уси Валериан Владимирöвич Кузбишев вылö, кыч ленинско-сталинскöй Политбюролөн активнöй шленјас пыщкыс öтик вылö.

Ташöм ногөн, тајö женидiк срок çöжөн кујим жертва, кадыс воçжык пöгiбнiтыс кујим замечательнöй морт мунiсны губ „право-троцкiстскöй блок“ шуöм сертi. Мијан странаса кујим медбур морт, асланыс рöфина-

лөн преданнöй пијан, усiны предател-јаслөн јандыгтöм заговор жертваөн. I на пöвсын—роч i мировöй литературалөн гордост—великöй роч писател, гениальнöй художник Алексееј Максимович Гор'киј.

Сiжö выланкывјаслөн да мојдјаслөн, повестьјаслөн да романјаслөн быд строка долалö благородствоөн, революционнöй дејствијејас жарөн. Ез весшöрö сiжö ассыс олöмсö јiт великöй Ленинкöд да великöй Сталинкöд, кыч налөн медбур да матыса друг. Ез весшöрö Ленин неöтпыр гiжлы, мыј Гор'киј зев ыжыд художественнöй талант, кодi вајiс i вајас уна пöлза всемирнöй пролетарскöй движенiялы.

Ез весшöрö Ленин гiжлы, мыј Гор'киј—пролетарскöй искусстволөн кывшутöг зев ыжыд представител, кодi крепыда асö јiтiс аслас великöй художественнöй произведенијејасын россијаса да ставмуывса рабочöй класскöд. Гор'киј кылис локтан тöвныр, сiжö предвешцајтiс мијан движенiялыс победа, капитализм мрак да подлот вылын сöз пролетарскöй разумлыс победа.

Великöй морт виыс сöлöмö предателскöй ударјасыс кули ужалыс человечестволөн другјас пыс медбурыс, кусi человеческöй разумлөн да человеческöй миçлунлөн меца југыд да јон светильникјас пыс öтик. Сiжö светильниксö кусöдiсны со тајö изменникјасыс, со тајö мортсама эверјасыс, великöй мортлыс пöс да благороднöй сöлöмсö хладнокровнöја да предателскöја век кежлö сувтöдысјасыс.

Öни ставсö ердöдöма. Öни тöдсаөс не сöмын вiдмлөн способјас, но налөн мотивјасыс, i асныс мортвысјасыс. Бессонов вiсталö, мыј кор сiжö 1934 воса јулын Парижын азыгалис Троцкијкöд, кодi пыр скöрыс лöгалис Гор'киј вылö, кычi Гор'киј ненавиди-тис международнöй шпионажлыс обер-банçитöс да Троцкилыс предателствојассö, секи Троцкиј вiсталис, мыј Гор'кијöс колö вештыны кöт мед мыјö сiжö ез сувт, мыј Гор'киј паскыда популярнöй кычi Сталинлөн матыса друг, кычi партијалыс генеральнöй виç нуöдыс. Троцкиј сетiс Бессо-

новлы порученіе, кодбс прікажітіс сетны Пjataковлы. Кыз вісталб Бессонов, сіб порученіесб влі сетма медса категоріческбй формаын: Гор'кібс бырбдны фізіческі кбт мыб сіб ез сувт. І народлы враг да обербандіт Троцкілыс таб пріказаніесб Бессоновбн влі вабма татчб, СССР-б, да сетма Пjataковлы, сетма блоклы, коді, кыз сібс вісталіс Јагода і кыз сібс ме докажіта воаб, прімітіс сіб порученіесб, прімітіс А. М. Гор'кібс вібм јылыс шубм. Таб сещбм чудовішщнбй, мыј та вылб ме лыдда коланабн сувтлыны торбн да спеціалнб.

Медвоабза вопрос, кодбс ме кбсјі ескб тані сувтбдны, сіб вопрос сы јылыс, участвјутісны-б табб фелбас Рыков да Бухарін, тбдісны-б набб сы јылыс, мыј дастысб табб чудовішщнбй злодејаніеыс. Табб вопрос вылас ме вочавіза колебајтчытбг да чорыда: да, тбдісны, да, участвјутісны. Ме ог кбсјы оперірујтны некущбм мукбд показаніејасбн, да торбн, Јагода показаніејасбн, ме кута оперірујтны: 1) Рыковлбн да Бухарінлбн асланыс показаніејасбн да 2) сібн, мыј ме шуа фелб логікабн. Кызі судалб тані фелбыс? Ті віббдлбй, мыј вісталіс та куза Рыков. Рыков вісталіс, мыј сылбн, Рыковлбн, влі Јенукідзекбд сорні, мбдногбнкб, заговоршщіческбй блокбн медактівнбй участнкіјас да організаторјас піеыс бткбн. Кущбм сіб влі актівнбйбн вібмјас котыртбмын, міјан ембс показаніејас Макімов-Фіковскіјлбн. Јенукідзе небтчыд корліс сібс ас дорас да сетліс індбдјас, кызі буржыка обеспечітны Валеріан Владіміровіч Кузбышевлыс смерт. Јенукідзе занімајтчіс табб „фелбнас“ Јагодакбд бтвылыс. Со табб Јенукідзеыскбд Рыков нуббб сорні. Мыј јылыс? Бостам сбмын сібс, мыј шуіс ачыс Рыков: „Меным Јенукідзе јубртіс, мыј троцкістјас да зіновјевејас вывті беспокітчбнн сіб вліјаніебн, кодбс бостб Гор'кіј, мыј сіб ем ршительнбй стороннік Сталінлбн да партіја генералнбй вілбн“. Табб сіб-жб, мыј кывліс Бессонов Троцкісан 1934 воын да мыј вајіс татчб 1934 васа арын да сетіс табб блокса во-

ротілбјаслы, вескббдысјаслы, главарјаслы.

Ме лыдда зік докажітбмбн да установітбмбн тащбм фактјас, кодјас петб сбмын бткік вывод—А. М. Гор'кібс вібм дастбмын Рыков участвјутбм јылыс вывод. Бткікб 1935 воын Јенукідзе да Рыков сорнітісны торја скбрлун јылыс, коді ем блокбн Алексей Макімовіч Гор'кіј дінб. Правда, набб фелбсб вештбны блокбн троцкістско-зіновјевскбй јукбн вылб, но сіб некущбм ногбн оз веж фелбсб. Мбд-кб, набб сіб скбр настроеніесб петкбдлісны сещбм тонјасын, кодјас вісталісны насілственнбй мерајас дастбм јылыс, кодјасбс вескббдма Гор'кіјлыс „політіческбй актівност бырббдмб“. І, кбмбд-кб, Гор'кіјлыс політіческбй актівност бырббдм мбвпавсіс Гор'кіјлы паныд насілственнбй мерајас пріменајтбмбз.

Нблбд-кб, сіб насілственнбй мерајасыс влі і Алексей Макімовіч Гор'кібс вібм. Табб насілственнбй мерајас јывсыс Рыков да Бухарін тбдісны. Набб тбдісны, мыј дастысбб Гор'кібс вібм, котыртісны сіб вібм-сб, зббісны табб вібмсб. Рыков да Бухарін вліны, тащбм ногбн, А. М. Гор'кібс сіб зев подлбја вібмлбн участнкіјасбн.

А. Бухарін, ручлбн да порслбн табб проклатбй помесыс,—кызі сіб кутб ассб табб вопрос кузаыс? Кызі лбсалб ручлы да порслы. Сіб бергалб, чірзб. Но медббрын, збыл вылас, Бухарін вісталб бурещ сібс, мыј вісталб і Рыков. Бостам та куза Бухарінлыс показаніејас. Лезбј меным індыны сібб показаніеыс тащбм јукбн вылб: „1935 воын Томскіј меным вісталіс, мыј Троцкіј дастб кущбмкб враждебнбй акціја лббб враждебнбй акт Гор'кіјлы паныд“.

Кытыс тбдіс Томскіј та јылыс? Сібб тбдіс, ферт, Бессоновсан, коді вајіс сібб діректівасб заграницаыс. А кущбм влі діректіваыс Троцкіјлбн? Бырбдны Гор'кібс, бырбдны фізіческбја. Бухарін вісталб: „Томскіј шуіс, мыј Троцкіј дастб враждебнбй акціја лббб враждебнбй акт Гор'кіјлы паныд“.

Ме жуала: код пыр даст' Троцкіј сіј'є враждебној акціјас'є? С'єрт, блок пыр, код' в'єлі Троцкіј кіјасын, блок пыр, кыт'ч'є кысісны прав'їјас і троцкіст'јас, меншевік'јас і есер'јас, буржуазној націоналіст'јас і пр'єст'є став маст'јаса, степен'јаса да категоріјаа проход'їмец'јас.

Сіј'є факт'єст'є установіт'єма. Ачыс Бухарін прізнайт'є, мыј 1935 воын, Гор'кіј кул'єм'єт'є во војд'єр, Томскіј Бухарінлы ју'єрт'є, мыј Троцкіј даст'є враждебној акт Гор'кіјлы паныд. Тај'є бурещ сіј'є, мыј шуліс Рыков, Јенукідзек'єд'є ассыс сорні в'єсталиг'єн. А сіј'є, аслас очередын, бурещ сіј'є-ж'є, мыј в'єсталис Бессонов, Троцкіјк'єд'є 1934 в'єса јулын Паріжын в'євл'єм ассыс сорні в'єј'єд'єг'єн. Тані некущ'єм торјал'єм'јас абу'єс.

Мі т'єдам, кызі сувт'єд'єсіс вопрос заговоршнік'јас'єн С'єветск'ї властлы паныд тыш јылыс. Нал'єн метод'јасыс—террор, ізмена да с. в.

Бухарін шу'є, мыј кор в'єсталисны враждебној акт јылыс, по'єт'є г'є-г'єрвоны ставс'є, терроріст'їчesk'ї акт'јас'єт'є, колебаніјел'єн амплітуда тані зев ыжыд. Бухарін прізнайт'є, мыј Гор'кіј'єс в'єім секі ез в'єв ісклучіт'єма. Тај'є—завуаліруйт'єм прізнавіје, код' Бухарін'єс выд'єйт'є јурнас.

Ме в'єстали-нін способ'јас јылыс, код'јас отс'єг'єн в'єлі нуд'єд'єма кујім терроріст'їчesk'ї акт—Менжінскіјлы паныд, Кујбышевлы паныд да Алекс'єј Максімовіч Гор'кіјлы паныд.

Кыс'є ас вылас вніманіје способ, код' отс'єг'єн сіј'є в'єім'јас'єт'є нуд'єд'єма. Тај'є—в'єчас'єн в'єіан способ, „гарантіја'єн в'єіан“ способ, код' јылыс в'єсталис Јагода,—тај'є в'єім'єл'єн способ соучастнік'јаслыс спеціалној знаніје-јас іспользујтан отс'єг'єн дыржі. Абу ом'єла м'євпышт'єма. Л'євін, Плетнев, Казаков, Максімов-Сіковскіј, Кр'єучков, Буланов—мортв'єіас'єл'єн банда, спеціално даст'єм банда, участв'єіт'єсіс тај'є „дел'єс“. Ме к'єс'єа веск'єд'єны тіјанлыс вніманіје тај'є в'єім нуд'єд'ємын особенној способ да особенној рол'є выл'є, код'єс ворсісны мыжалана врач'јас—Л'євін, Казаков да Плетнев. Но воз'єыв ме к'єс'єа сувтлыны некымын замечаніје выл'є.

Уголовној в'єім'јас'єл'єн історіја да хроніка м'єіанлы в'єсталисны, мыј б'єрја 10 воын профессіоналној мортв'єіас'єс отс'єг'єн отравленіје-јас п'єшт'є веш'їсны сцена вылыс.

Сіј'є отравітел'єіасыслыс местас'є бостісны врач'јас. Ті-к'є востанныд доктор Карл Еммертлыс, Бернск'ї універсітетса профессорлыс судебној медіціна ку'єа учебнік, ті аз'єзаныд сені вывт'єі поучітел'єној інд'єд'єіас. Еммерт г'єіж'є:

„Отравленіје пыр в'єім'јас воз'єзаск'єд'є отк'єдал'єм серті лоіны шоч'єжыка мыјк'є мында сы в'єсна, мыј не врачлы лоі г'єкыд'єжык су'єд'єны јадс'є. Та в'єсна профессіоналној отравітел'єіас с'єсса оз паныдаслыны, кызі важ'єн. С'єщ'єм случај'єсыс і овл'єіны-к'є, то нај'є ш'єкыда относіт'єд'єны врач'єбној сословіеа ј'єз'єд'єіно“.

Та в'єсна зік абу случај'єно, мыј Јагода б'єрј'є аслас чудовішніној м'євп'є выл'є да сіј'єс реалізуйт'єм выл'є бурещ врач'јас'єс. Сіј'є артал'є, сіз шуны, історічesk'ї кон'єнктур'єа.

Ме, мед'єб'єрын, должен шуны, мыј бурещ тај'є планын в'єлі м'євпал'єма преступнік'јас'єн-мортв'єіас'єд'єн Ніколај Івановіч Јежовлы паныд терроріст'їчesk'ї акт. Од сіј'є в'єім'єс'єсіз-ж'є в'єлі м'євпышт'єма тырмым'єн тонк'єја—сын'єд'є отравіт'єм отс'єг'єн, код'єн должен в'єлі л'єлавы аслас служ'єбној кабін'єтын Ніколај Івановіч Јежов, кіслотаын растворіт'єм, ртут'єн сын'єд'є отравіт'єм'єн. Сек-ж'є Јагода д'єд'єліс—некущ'єм случај'єны не серној кіслота'єн, сы в'єсна, мыј серној кіслота кол'є след да вермас сотны бурещ сіј'є шт'єр'єіас'єт'є да гар'єд'єіас'єт'є, код'јас'єс кол'є в'єлі, Јагода інд'єд'є серті, јіжт'єд'єны сы могыс, м'єдым, сіј'є сын'єд'єс'є л'єлал'єм'єн, верміс п'єгіб'єіт'єны Ніколај Івановіч Јежов.

Ме к'єс'єа, суд'єа јорт'єіас, т'єд'є выл'є уг'єк'єд'єны експерт'єізалыс некымын данн'єіјас тај'є вопрос ку'єаыс, код'јас оз кол'єны некущ'єм сомненіје сыын, мыј тај'є планс'є, код'єі зев тонк'єі, вероломној да подл'єі, м'євпышт'єма Јагода'єн право-троцкістск'ї центр т'єд'єм'єн да ошк'єд'єм'єн, торј'єнін Кујбышев, Гор'кіј да Ніколај

Івановіч Јежов куѡа, кодѡс најѡ кѡс-јісны бырѡдны сы могуѡ, медем колны ердѡдтѡмјасѡн.

Ставсыс медвоѡ ме вескѡда тіянлы вніманіе сы вѡлѡ, мыј експертіза вѡлі лѡѡѡѡма сѡветскѡј да мірѡвѡј медіцінскѡј наукаса тѡдчана ѡејателјасыс. Ме вескѡда тіянлы вніманіејѡ, мыј тајѡ експертізаыс воіс ѡтсѡгласа заключеніјѡ: експертіза подтврѡдітіс, мыј мерајас, кодјасѡс прімітѡма мортвѡысјасѡн А. М. Гор'кіјѡс, В. В. Кујбышевѡс, Менжінскіјѡс вѡім куѡа, збыл вѡліны чорыда мѡвпыштѡмаѡс да імеітісны асланыс резултатѡн тајѡ тѡдчана јѡзыслыс кулѡм, мыј тајѡ господаыс зілісны.

Та вѡсна ме аслым леѡа вѡставны, мыј мыжјас, кодјасѡс предјавітѡма обвінѡтелнѡј заключеніеыс да кодјас подѡержѡвајтѡны меѡн, кыз государственнѡј обвінѡтелѡн, і тајѡ јукѡны поѡ лыдѡны тырвыјѡ докажѡтѡмѡн.

Мыжлѡн тајѡ јукѡн јылыс сорнѡтѡмѡн, ме кѡсја сувтлыны спеціалнѡ кыз подсуѡімѡј вѡлѡ—Јагѡда да Левін вѡлѡ.

Јагѡда јылыс сорныс женыд. Јагѡда—тајѡ чудовішнѡј преступленіејас главнѡј котыртыс да вѡдохновлајтыс, сылѡн кывкутѡмыс сымын јѡвжык да серјознѡјжык, мыј-ѡд Јагѡда—абу прѡстѡ Јагѡда, сїјѡ кадын ОГПУ-са председателѡс вежыс, фактіческі ОГПУ-са председател. Сїјѡ морт, код ѡбјазанногт вылын кујліс государственнѡј безѡпасногт вїѡм. Сїјѡ преступленіејасѡ-кѡ, кодјасѡс вѡчіс Јагѡда, кодјасын сїјѡ прїзнајтчіс, сїјѡ-кѡ вѡчіс најѡс мїлліоннѡј дозаѡн, то і секі ме прав ескѡ вѡлі требунты судлыс Јагѡдаѡс лылѡм.

Левін тајѡ вѡмјасас ворсіс сїѡ-жѡ тѡдчана рѡл. Левін вѡлі Јагѡдаѡн мѡвпалѡм вѡмјас главнѡј котыртысѡн, сыѡн тајѡ ѡелѡс вѡлі кыскѡма і Казаковѡс і Плетневѡс, сїјѡ, ме ескѡ шуі, тајѡ ѡелѡс вѡлі Јагѡдалѡн вескыд кїѡн, кыз Буланов вѡлі Јагѡдалѡн вескыд кїѡн бѡрјасылѡн став преступленіејасас.

Кор Левін кі помыс пѡгібнітіс Алексей Максимовіч Гор'кіј, Левін, медіцінскѡј наука куѡа доктор, јѡ-

зѡдіс газетјасын некролог—„Алексей Максимовіч Гор'кіјлѡн бѡрја лунјас“. Тајѡ некрологас сїјѡ гїжіс, ѡзіс велікѡј морт гїбел јылыс. „Велікѡј јѡз,—гїжіс сїјѡ фарісејскѡја, лицемернѡја, двурушнїческѡја,—ѡлѡны да кулѡны, кыз велікѡј јѡз“. „ѡлѡны да кулѡны, кыз велікѡј јѡз!“—Левін ез содты,—„тајѡ некролог автор кі помыс, подлѡј морт вѡысјас пѡвсыс ѡтік кі помыс“.

Позорнѡј двурушнїчество, верѡломство, лицемеріе тани сопернїчѡјтѡны ѡтравітел јандыстѡмлункѡд, кодї бѡрдѡ сїѡ шусана сїјѡ „лечітѡмлѡн“ жертѡа јур воын.

Ташѡм тајѡ Левіныс! Ез ылѡ мун Јагѡдаыс!

Кѡсї ескѡ заключеніеыс тѡдвѡлѡ ускѡдны тіянлы Јагѡдалыс показаніе, кѡні сїјѡ петкѡдлѡ асыс збыл морально-человеческѡј, тајѡ выраженіеыс-кѡ тани лѡгалѡ, чужѡмсѡ.

Со ѡелѡн 58-ѡд лїст вылын Јагѡда показаніејасыс выѡержкајас:

„Аслам став ѡлѡм ѡж ме ветлѡдлі маскаын, выѡвајті ачымѡс непрімірїмѡј большевїк пыѡді. Збыл вылас большевїкѡн, сїјѡс збылыс гѡгѡрвоѡмын, ме некор ег вѡвлы“.

І воѡ:

„Менам мелко-буржуазнѡј проісхождѡеніе, теоретїческѡј подгѡтовкалѡн абутѡмлун,—ставыс тајѡ, сѡветскѡј власт котыртѡм самѡј заводїтѡмсаныс, чужтіс меын партїја ѡелѡ окончателнѡј победаѡ ескытѡмлун“.

„...Та вѡсна ме і договорїтчі Рыковкѡд правѡјјас пѡвсын аслам ѡсобѡј положеніе јылыс“.

Тыдалѡ, Рыков тырмана вліјѡјтлѡма весї Јагѡда вѡлѡ. ѡд збылыс сорнѡтѡмѡн, сїјѡ, мыј вѡсталѡ Јагѡда—тајѡ полїтїческѡј карїерїстлѡн да бесчестнѡј негѡѡјлѡн важ предателскѡј двурушнїческѡј школа.

Ташѡм Јагѡда, кодлы подсуѡїмѡј-јас скамја вылын сѡтѡма серјознѡј места орчѡн Бухарїнкѡд да Рыковкѡд. Тајѡ—зев гырыс заговоршїк-јас пѡвсыс ѡті, Сѡветскѡј властлѡн зев тѡдчана врагјас пѡвсыс ѡті, меѡса наглѡј ізменнїк-јас пѡвсыс ѡті, морт, кодї зіліс самѡј НКВД-ын котыртын группа да мыкѡ мында ко-

тыртiс сiдс iзменiкiясыс—Паукерыс, Воловичыс, Гагыс, Вiнецкiягыс да мукöдiясыс, кодiяс окажитчiсны польскöй да немецкöй шпионiясöн да разведчикiясöн.

Ташöм вöли i ачыс Jagoda, кодi сы пыдi, медым мiянылыс славнöй разведка вескöдны советскöй народ благо вылö, социалистическöй строительство благо вылö, кöсiылис бергöдны сiдс мiян народлы паныд, мiян революциjалы паныд, социализмылы паныд.

Ез удайчы, сорвiтчи! Jagodaс вöли разоблачитöма, шыбытöма мiян государство аппаратыс, лукöдöма подсудимöйяскамiя вылö, обезоружитöма да должен лоны öнi шыбытöма, зiкöз черкнитöма олöмыс.

Юридическöй вопросiяс

Ме помала. Заключениеиын ме кöсiя сувтöдны некымын вопрос, кодiясöс ме ескö шуi юридическöй вопросiясöн.

Ставыс медвоз—соучастие иылыс вопрос. Кызi петкöдiлис судебнöй следствиe, ез став мыжаланаiясыс öткофа участвуйтны преступлениеиыс, кодiяс прöдiитисны таjö судебнöй процесс вылын.

Татыс петö вопрос—кушöм мераиын да кушöм степенiн мыжаланаiяс пöвсыс быдöн вермас да должен кывкутны обвинительнöй заключениеe куза налы предiавитöм мыжiясыс.

Мöд вопрос—кушöм мераиын да степенiн доказитöма подсудимöйiяслы предiавитöм обвинениеияс.

I коiмöд вопрос—кушöм наказаниe заслуживайтöны мыжаланаiяс.

Ме вочавiза, возжык, мöд вопрос вылас. Доказитöма-ö да кушöм степенiн мыжаланаiясöн вöчöм преступлениеиыс? Ме чаjта, мыj тi, судфа jортiяс, асланыд приговорад вочавiзанныд таjö вопрос вылас, положительнöя: да, доказитöма. Доказитöма подсудимöйiясöн асланыс признаниeöн, доказитöма суд возын муныс свидетелiясöн, доказитöма медицинскöй экспертиза заключениeöн, доказитöма вещественнöй доказательствоиыс.

Уголовнöй процессиын став лоны вермана доказательствоиыс ем öнi суд распоряжениеиын. Таjö доказательствоияс подув вылын суд кужас определенны асыс окончательнöй решениеиe таjö преступлениеиясö вöчыс сiдö либö мöд преступник мыжлун степен иылыс.

Мöд-кö, кушöм мераиын подсудимöйiяс пöвсыс быдöн должен мiян закон сертi кывкутны таjö заговорщицескöй бандаöн вöчöм став преступлениеиыс. Ме таjö жуалöм вылас вочавiза: тыр обjомын. Мыjла?

Быд подсудимöйi должен кывкутны став преступлениеиыс, кызi заговорщицескöй организациjасыс шлен, преступнöй морiясыс да целiясыс, найöс олöмö пöртöмлöн преступнöй методiясыс на пöвсыс быдöнлы вöлины тöсöдс, быдöнöн ошкöма да примитöма. Тани мi сöмын азiам преступнöй деятельностин аслысама „уж jукöм“, бандасы быд участник специальнöй качествоияс да сiдö средствоияс сертi. Таjö зiк jестественнö да закономернö зоныас став заговор интересiяс вiзöдлас сертi.

Таjö делöн, судфа jортiяс, мiян возын заговорщицескöй группа, иностраннöй разведкаiяслöн агентура, кодi öтувтöма сiдö став шленiяслы общöй вöлабiн, налы ставныслы öнi преступнöй целöн. Сiдö либö мöд преступникöн вöчöм конкретнöй преступлениеиe, сiдö—сöмын частнöй случаj став подсудимöйiяслöн преступнöй деятельность таjö jediнöй планыс.

Преступнöй деятельностис таjö общицөтöд юридически петкöдлöма став подсудимöйiяслы РСФСР-са УК 58—11 статта сертi предiавитöм мыжалöмын.

Но таjö век жö оз вiстав, мыj ставöн долженос кывкутны öткофа. Таjö оз iсключайт судлыс обjазанност индивидуализируйтны наказаниe таjö делöн быд подсудимöйiяслöн конкретнöй роль сертi.

Таjö вiзöдлас боксаи ме лыдфа, мыj мыжаланаiяс общöй лыдыс колö торjöдны кыкöс—Раковскиjöс да Бессоновöс. Ме лыдфа, мыj Раковскиj, кöт i вöчiс Советскöй государствоиыс.

стволы паныд, Сѡветскѡй власты паныд зев сѡкыд преступленіејас, тајѡ заговорын аслас став положеніенас, „право-троцкістскѡй блокѡн“ вѡчѡм став важнејшѡй преступленіејасыс аслас, поѡ-кѡ сізі шуны, мыјкѡ-мында торјалѡмѡн заслужівајтѡ сіјѡс, медым сылы вѡлі применітѡма, мукѡд мыжаланајас серті, наказаніелыс омѡлжыка стрѡг мера. Сіјѡс-жѡ поѡ віставны кушѡма-кѡ і Бессонов јылыс, коді, ферт, торјалѡ Черновыс, Роженголцыс, Крестинскіыс лібѡ Рыковыс, кѡт-нін сіјѡн, мыј сылѡн рѡлыс ограничіватіс свјазіст рѡлѡн, коді кѡт сіз-жѡ преступнѡй, но аслас став пышкѡс сертіыс должен донјавсыны мѡдногѡн тајѡ фелѡ кузаыс основнѡй мыжала-најаслѡн преступленіејас дорыс.

Тајѡ јѡз кузаыс ме лыдді ескѡ позанаѡн применітны 1937 во октабр 2-ѡд лунса закон, коді лезѡ судлы торја случајјасын бѡрјыны наказаніелыс мера 10 во кежлѡ свѡбѡдаыс лшітѡм да соціалнѡй зашчіталыс высшѡй мера костын шѡрсѡ. Ме лыдфа, мыј Раковскіі да Бессонов куза поѡ ограничйтчыны 25 во кежлѡ туремнѡй заключеніеједн.

Обвінітельнѡй заключеніе куза став мыжаланајасѡс ердѡѡма сыын, мыј 1932—1933 воын најѡ іностраннѡй государствојасса разведкајас задаіе серті составітисны „право-троцкістскѡй блок“ німа заговоршчісскѡй группа, коді сувтѡдіс аслас целѡн преступленіејас вѡчалѡм, кодјасѡс тані вѡлі тырвыјѡ докажітѡма.

Докажітѡма, мыј тајѡ блокыс вѡлі кушѡмкѡ іностраннѡй государствојасса разведкајаслѡн агентјасыс. Докажітѡма, мыј „право-троцкістскѡй блок“ подѡержіватліс сістематіческѡй незаконнѡй отношеніејас кушѡмкѡ іностраннѡй государствојаскѡд Сѡветскѡй власт путкылѡм куза, да СССР-ын помещщкјасылыс да капіталістјасылыс власт бѡр лѡсѡѡѡм куза асыныс преступнѡй замыслјасѡ оло-мѡ пѡртѡм могыс насаң отсѡг полу-чітѡм целјасын.

Докажітѡма, мыј „право-троцкістскѡй блок“ сістематіческі занімајтчіс сіјѡ государствојаслы полза вылѡ шпіѡнажѡн, налыс разведкајасѡс важ-

нејшѡй государственној секретнѡй матеріалјасѡн снабжајтѡмѡн.

Докажітѡма, мыј „право-троцкістскѡй блок“ тајѡ целјасын-жѡ сістематіческі вѡчаліс вредітельскѡй да діверсіѡннѡй актјас міјан народнѡй овмѡслѡн уна сікас отраслјасын—про-мышленностын, візму овмѡсын, фінансјас сістемаын, коммуналнѡй овмѡсын, кѡрттујјас вылын да с. в.

Докажітѡма, мыј „право-троцкістскѡй блок“ кѡтыртіс уна террорістіческѡй актјас ВКП(б)-са да Сѡветскѡй правітельствоса руковѡдітельјасы паныд, мыј тајѡ „право-троцкістскѡй блок“ пѡртіс оло-мѡ террорістіческѡй актјас С. М. Кировлы, В. Р. Менжінскіілы, В. В. Кујбышевлы, А. М. Горкіілы паныд, а сіз-жѡ вііс М. А. Пешковѡс.

Докажітѡма, мыј блок кѡтыртліс, но ез вевјав, міјанлы шуд вылѡ, пѡртны оло-мѡ уна террорістіческѡй актјас міјан партіјаса да правітельствоса руковѡдітельјасы паныд.

Тащѡмѡс обстојателствојасыс тајѡ фелѡыслѡн. Тащѡм рѡлыс тајѡ фелѡын подсуфимѡјјас пѡвсыс быдѡн-лѡн, кодјас віччысѡны ѡні, суффа жортјас, тіјанлыс пріговор.

Заключеніе

Абуѡс кывјас, медым серпасавны подсуфимѡјјасѡн вѡчѡм преступленіејасылыс чудовішщностѡ. Да і колѡны-ѡ, јуала ме, нѡшта кушѡмкѡ та вылѡ кывјас? Оз, - суффа жортјас, сіјѡ кывјасыс оз ковны. Став кывјасѡ вісталѡма-нін, ставѡ разберітѡма меѡса ічѡт подробностјасѡз. Став народ азѡѡ, мыј представлјатѡны асаныс тајѡ чудовішщјасыс.

Міјан народ да став мір пастаыс став честнѡй јѡз віччысѡны тіјанлыс справедлівѡй пріговор. Медым-жѡ тіјан пріговорныд јургас став міјан великѡй страна паста, кызі набат, коді чуксалѡ выл подвірјасѡ да выл победајасѡ! Медым тіјан пріговорныд јургас, кызі справедлівѡй сѡветскѡй наказаніелѡн ставѡ освежајтыс да ставѡ весалыс гроза!

Став міјан страна, ічѡтсаң пѡрысѡз, віччысѡ да требутѡ ѡтіѡс: міјанлыс рѡфіна врагы вузавлыс із-

меннікјасѡс да шпіонјасѡс лылыны,
кычї пѡганѡј понјасѡс!

Мїжан народ требутѡ ѡтїѡс: лазѡ-
ѡбї проклатѡј гаѡїнаѡс!

Прѡїѡїтас кад. Честнѡј сѡветскѡј
їѡзлѡн, став сѡветскѡј народлѡн веч-
нѡј презрѡнїеѡн тыртѡм ненавістнѡј
їзменнікјаслѡн гу вывјасыс вевты-
гасны лѡк турунѡн. А мїжан вевтын,

мїжан шуда страна вевтын воўза мѡз-
јаснѡја да долыда кутас їрѡвны
аслас југыд лучјасѡн мїжан шѡнї.
Мї, мїжан народ, кутам воўза мѡз-
жѡ тувччавны важлѡн медбѡрја наї-
тыс да мерзостыс вевсалѡм тужѡ,
мїжан раѡејтана вождѡн да учїте-
лѡн—велїкѡј Сталїнѡн јурнуѡѡѡ-
мѡн—воўѡ да воўѡ, коммуїзмѡ!

ВРАГ-КӨ ОЗ ГЕТЧЫ—СИҖОС БЫРӨДӨНЫ

МАКГИМ ГОР'КИ

Маркс да Ленин велөдөмөн котыр-төм рабочёйяс да крестана передовёй отр'аджаслөн енергија ас бөрсаыс нубдө Советјас Союзса трудовёй народлыс массасө целө, кодлөн смыслыс петкөдчө кујим прөстөй кывын: лөсөдны выл мiр. Советјас Союзын весигтө челад—пионерјас гөгөрвооны, мыј выл мiр лөсөдөм вылө, олөмыс выл условіејас лөсөдөм вылө колө: вөчны поэтөмөн јединицајас кiјасын да целјасын вывтигырыс озырлунјас чукөрмөмсө, кодјас (озырлунјас—*ped.*) быдлаын пызыртсөны да век пызыртгылысны рабочојяс, крестанајас вірыс да пөсыс; бырөдны јөзјаслыс классјас вылө јукөмсө, бырөдны меншинствоөн болшинстволыс трудовёј да творческөј енергија эксплуатірујтан став поғанлунсө, ердөдны јадовитөј лөжсө религіознөј да национальнөј предрассудокјаслыс, кодјас торјөдөдны јөзсө, мөда-мөдлы гөгөрвотөмөн, чужөјјасөн најөс вөчөмөн; вытравитны ужалыс јөз олөмыс векөвөјса рабствоөн воспијатөм став фiкөј да најт бытөвөј навыкјас; бырөдны ставсө, мыј, трудовёј народын сылыс жыеннөј интересјас јединство гөгөрвоөм быдмөмсө сөктөдөмөн, сетө капиталистјаслы поғанлун вөчавны человеческөј бојнајас, ужалыс јөзөс миллионјас лыдөн војнајас вылө мөда-мөдлы паныс ыстөмөн, војнајас вылө, кодјаслөн основнөј целыс пыр өтi—капиталистјаслыс грабјож вылө—правосө јонмөдөм, најивалыс бесмысленнөј горшлунсө налыс, ужалыс јөз вылын властсө налыс јонмөдөм.

Медбөртi тајө лөб: став јөзыслы да быд јединицалы создајтны ас вынјас да способностјас развівајтөм вылө свободнөј условіејас, создајтны

ставлы өткод поғанлун воөдчыныс сiјө высотаөзыс, кытчөз кыпөдчылыны, зев уна енергија лышнөја виэдөмөн, сөмын ісклучительнөјјас, сiз шуана „великөј јөз“.

— Тајө—фантазіја, романтика? Абу, тајө—реалност. Фантазіјаөн, романтикаөн шуөны массајаслыс выл мiр стрөитөмө тајө движеніесө рабочөјјаслөн да крестаналөн врагјас, јөзјас, кодјас—кызи неважөн гижіс меным „Русская женщина“,—представлајтөвы „образованнөјјаслыс да јевропейскі мөвпалысјаслыс вөснi слөј“ да кодјас, кызи гижө сiјө,—убеждөнөс, мыј „разум—өткымынјаслөн достөјаније, оз поз массајасын корены разум“. „Культура—өткымынјасөн, жужыда одар'оннөј јөзөн лөсөдөм тор“.

Тајө кывјасын „Русская женщина“ грубөја, но правльнөја вiсталис буржуазнөј идеологіјалыс став смыслсө да став корыслунсө, вiсталис ставсө, мыј буржуазнөј мөвп вермас вөчаөдны пролетарскөј массајас духовнөј возрождөніелы. Став мiрас пролетариатлөн духовнөј возрождөніе—венны поэтөм действительност. Советјас Союзлөн рабочөј класс, став странајасса пролетаријјас воэвылын мунөмөн, зев бура вынсөдө тајө выл действительностсө. Сiјө сувтөдiс ас воэас грандиознөј мог, i сылөн концентрірованнөј енергија успешнөја олөмө пөртө сiјөс. Олөмө пөртөмлөн сөкыдлунјасыс зев гырысөс, но кор көсјан—верман! Аслас фiктатуралы 13 во чөжөн рабочөј класс, пшти өружөтөм, көмтөм, пастөм, шыг, шыбытiс аслас странаыс Јевропаса капиталистјасөн озыра вооружитөм белөј армијајас, шыбытiс интервентјаслыс војскајас.

13 во чөж аслас государство

стрїтөм вылын еща лыда честнөѳ, сылы збылыс преданнөѳ специалист-јаскөд ужалөмөн, кодјас пөвсө суј-сөмадө зев уна гнуснөѳ предателјас, кодјас отвратїтельнөѳа компрометирујтөны і ассыныс јортјассө і весїг ассө наукасө, мїрөвөѳ буржуазїја лөглун атмосфераын ужалөмөн, „механїческөѳ граждана“ змеј сама шїптөм атмосфераын ужалөмөн, кодјас (механїческөѳ граждана—ред.) злораднөѳа аққоны-төдчөдөны став поснї өшыбкајас, тырмытөмторјас, өмблторјас, сещөм условїејасын ужалөмөн, кодјаслыс сөкыдлунсө да ужассө сїѳө і ачыс-на бурасө оз гө-гөрво,—тајө адскөѳ условїејасын сїѳө развітїс збылысга революціоннөѳ да чудотворнөѳ енергіялыс зік шен-зөдана напр'аженїе.

Сөмын героїческөѳ мужествоыс рабочөѳјаслөн да партїялөн, кодї выражајтө сылыс разумсө, революціоннөѳ массалыс разумсө, вермө создавајтны став даннөѳ отрицательнөѳ условїејасын тащөм подвігјас, кызї напрїмер сїѳө, мыј 1929—30 в. план сертї рабочөѳјас долженөс вөлі кыпөдны промышленностсө 22 прөчент вылө, а кыпөдїсны 25 вылө, колхозјас долженөс вөлі сетны 20 мїлїон гектар, а мїјан ем 36! Такөд щөщ, индустрија стрїтөм вылө ассыныс вынјассө вїзөмөн, сїктөс реорганизујтөмөн вескөдлөмөн, рабочөѳ класс да крестанство дугдывтөг выдвігајтөны ас массасыныс уна со даровїтөѳ выдвіжеңејасөс, ударнїк-јасөс, рабкорјасөс, писателјасөс, изобретателјасөс і вообще ассыс выл интеллектуальнөѳ вын.

Страна пыцкын мїјанлы паныд мудерсыс-мудер врагјас котыртөны пїщевөѳ шыглун, кулакјас террорїзујтөны крестана-коллективїст-јасөс вїалөмјасөн, өзталөмјасөн, быдсама подлостјасөн,—мїјанлы паныд ставыс, мыј олөма ассыс срокјассө, кодјасөс сетөма налы вөлі исторїя-дн, і тајө сетө мїјанлы право лыдфыны аснмыөс век-на гражданскөѳ војна состојанїеын. Тасаң петө јестественнөѳ вывод: враг-кө оз сетчы, сїѳөс бырбдбны.

Ортсысаң Сөветјас Сојузса творческөѳ ужды паныд—јевропејскөѳ ка-

пїтал. Сїѳө сїѳө-жө оліс ассыс срокөс да обречөн гїбел вылө. Но сїѳө век-на көсө да век-на сылөн ем выныс воқсаны бығлоанторјыслы. Сїѳө јїтчөма сещөм предателјаскөд, кодјас вредїтелствујтөны Сојуз пыцкөсын, і најө, мыјда ем налөн подлостныс, отсалөны сылөн разбојнїксама зілөмјаслы.

Пуанкаре, 1914—1918 вога јевропејскөѳ бојна төдчана котыртысјас пыс өтї, кодөс нїмтїсны „Пуанкаре-Војна“, морт, кодї муртса ез пөгубїт франціјаса капїталїстјаслыс ворсөдчөм, вөвлөм социалїст Брїан, знаменїтөѳ алкогольїк лорд Бїркенхед, кодї неважөн куліс, да капїталлөн мукөд іскреннөѳ лакејјас дастөны Сөветјас Сојуз вылө хрїстіанскөѳ вїчкөса главадн благословлајтан разбојнїчөѳ ускөдчөм.

Мї олам став мїрса буржуазїјакөд дугдывтөм војна условїејасын. Тајө објазывајтө рабочөѳ классөс чорыда дастысны самооборонад, ассыс історїческөѳ роль дорјөмө, став сїѳө тор дорјөмө, мыј-нїн лөсөдөма сыөн алыс да став странајасса пролетарїјаслы велөдчөм вылө мыл мїр стрїтөм куза 13 вога героїческөѳ, самозабвеннөѳ ужөн.

Рабочөѳ класс да крестанство долженөс вооружїтчыны, сїѳөтор помнїтөмөн, мыј өтчыд-нїн Краснөѳ Арміялөн могучөѳ выныс победоноснөѳа кутїс мїрөвөѳ капїталїзмлыс натїскөс, кор вөлі оружїөтөм, шыг, көмтөм, пастөм да аслас јортјасөн вескөдлана, кодјас абу зев төдсаөе војеннөѳ дејствїејас мудерлункөд. Öнї мїјан ем Краснөѳ Арміја, бојенјаслөн арміја, кодјас пыс быддн бура төдө, мыј вөсна сїѳө кутас тышкасны. Неїзбежнөѳ будущөѳ воқын полөмла зікөз јөјмөм капїталїст-јас-кө Јевропаныс век-жө заводїтласны мїјанлы паныд ыстыны ассыныс рабочөѳјасөс да крестанаөс, колө, медым капїталїст-јасөс паныдалїс глупөѳ јурјасаныс кывјөн да делөдн сещөм кучкөм, кодї лоїс ескө медбөрја кучкөмөн капїтал-башка куза да шыбытїс сїѳөс гуө, кодөс зік аскадө кодјөма сылы исторїја.

1930 во.

Комїөдїс Г. Федоров.

БУРЕВЕГҢЫК

М. ГОР'КИ

Ҷормом моревыкса ердын
Товныр кыморјасос окто.
Кыморув да море костын
Гордој төвзо Буревестник,
Сод гымнов код сјо сени.

То гы бердо борднас инмас,
То зик нов моз выло качас;
Горзо сјо, і—јон радлом
Кымор кыло лебач шын.

Сылон горзом—бур'а кором!
Сылыс вынсо, би-пос соллом
да победао тыр еском
Кымор кыло тајо горас.

Кала чукор си-ни-садос,
Чепсасоны море вывти
да кот пыдосас-нын радос
Зебны бур'а возын поллом.

Шощ і гогорјас нарде,—
Најо солломд оз сібав
Олом пышса тыш мичлуныс:
Гым гор повзодло і најос.

Јдов пингвинг төвсај корсо,
Госмом туша ассыс зебдо...
Сомын гордој Буревестник
Кокы одон смела төвзо
Быгзом, жормом море вестын!

Кымор јонжыка пыр пемдо,
Море весто увань леччо,
Ыжыд гыјас, сылігтырјі,
Гымлы усласоны паныд.

Гым гор мургө. Локмом гыјас
Төвкөд венласоны јара.
Со-тај төвныр топыд сывјон

Бостис быгзом гыјас стаја,
Мыј ем выныс скора швачкис
Із утосјас выло најос;
Ізумрудној гыјас пасјис,
Ваыс резеис-качлис бусон.

Буревестник төвзо, горзо,
Сод гымнов код сјо лебдо,
Нов моз кымор пышти сундо.
Гыјыв быгсо борднас нещко.

Сјо со, кыз демон, тувго,—
Тышлон гордој содов демон,—
Сјо серавло і бордо...
Сјо кыморјасос елто,
Сјо радысла таз бордо!

Скор гым шыин,—чуткој демон,—
Сылыс муздом важон кыло,
Сјо еско: симсод кымор
Оз, оз сажод-тупкы шонди!

Товныр шувго... Гым гор мургө...
Жужыд море вестын кымор
Лозов бибн ломзо-дзјо.
Море кыјо чардлыс новјас,
Пышкас кусдало најос.
Біа эмејјас моз ва вылын
Гартчо-вегласо да кусо
Чардби југорјаслон вужор.

— Бур'а! Регыд локтас бур'а!
Тајо гордој Буревестник
Повтог төвзо гым-чард повсти,
Скора мурган море вестын;
Таз пророк победа сјо:
— Мед-жө јонжык бур'а локтас!

Композит Г. Федоров.

МАЙ 1-й ЛУН

(„Мам“ романыг отрывок *)

М. ГОР'КИ

Лыстокжасо, кодјас чуксалисны ра-
бочојјасо празнујтны Первој мај,
пощти быд вој ласкывлисны заборјас
выло, најо петкодчылисны весигто
полицејској правленије озоо вылын,
најоо быд лун азгалисны фабрика
вылын. Асывјаснас полиціја, виччиг-
жорччигтыр, ветлодліс слободо куза,
жешкіс да вушталіс заборјассыс лі-
ловој бумажкајас, а обео кадд најо
бара лебалісны-нін ывлавылын, вет-
лыс-мунысјаслы кок улд тупылтчо-
мөн. Карыс ыстылісны сышщікјасо;
најо, пелдсјасын сулаломөн, гінма-
лісны-тдмалісны рабочојјасо, код-
јас фабрикаыс гажаа, візула мунісны
обедаетны да мдаро. Быдөнлы вөлі
нимкоо аззыны полиціјалыс вынтөм-
лунсо, і весіг олома пöрыс рабочој-
јас, нумјаломөн, вісталисны мөда-
мөдлы:

— Мыј вөчөны, а?

Быдлаын чукөртчісны јөз чукөр,
пөса сорнітісны чукөстчөм јылыс.
Олом нузіс, сіјө тајо тулыс быдөнлы
вөлі інтереснојжык, быдөнлы вајіс
мыјкө вылтор, өтјаслы—ношта пом-
ка лөгавны, скöрыс відны крамол-
нікјасо, мөдјаслы—кущөмкө тревога
да надеја, а којмөд пөлдөсдү,—се-
щөмјасыс вөлі ещажык,—ыжыд ним-
коо, кыпыда кылөм, мыј најо—вы-
ныс, коді палөддө быдөнөс.

Павел да Андреј пошти ез узыны
војјаснас, локывлісны гортө гудок
возвылын-нін, кыкнаныс музоо, чи-
рөм гөлдөсаө, кельдөс. Мам төддө
вөлі, мыј најо вөчалөны собраніејас
вöрын, нур вылын; сіјө вөлі төддө,
мыј војјасын слободо гөгөр кышл-
лөны верзөма полиціјалөн разјездјас,
кыдөчөны сышщікјас, куталөны да
шөбөны өтка рабочојјасо, разөда-

лөны чукөрјас да пөраыс-пөраө аре-
стутталөны өтө-мөдөс. Мам гөгөрвө
вөлі, мыј і пісө сылыс Андрејкөд
вермасны арестујтны быд војо, сіјө
пошти көсјіс тајоо—тајо ескө налы
лоі буржык, чөйтөс сылы.

...І вот воіс тајо лун—Первој мај.

Гудок горөдіс, кычө век, требова-
тельнөја да властнөја.

Кельдлөзов јенежті терыба кыв-
тісны јежыд да розовөј кокні кы-
мөрјас, бытгөкө гудок горөдөм шы-
ыс повзөм гырыс пөткајас.

Өшінод, гажаа ворсігтыр, мычча-
сіс шонді југөр; мам лөсөдіс сы улд
кісө, і кор сіјө, југјалан, водіс кі
кучік выло, мөд кінас мам нөжјөнік
малыштіс сіјөс, мөвпалігтыр да ме-
ліја нумјалөмөн.

Мөд гудок горөдіс нөжјөжык, ез-
нін сөщөм надејаөн, тіралан кыз да
уліс шытөлөн. Мамлы талун кажіч-
чіс, мыј талун сіјө мукөд лунса до-
рыс дыржык горзө.

Көтөрөн локтіс Феда Мөзін, југја-
лө, чужөмбанјасас гөрд пјатнајас.
Нимкоо-лундөн тыр, сіјө разөдіс вич-
чысөмлыс гажтөмлунсө.

— Заводітчіс!—кутіс виставны сі-
јө.—Јөзыс кутіс вөрөшітчыштыні!
Бвла выло петө, чужөмныс быдөн-
лөн черјас коо. Фабрика ворота до-
рын пыр-на сулалісны Весовщіков,
Гусев Ваца да Самојлов, рөчјас вөс-
тавлісны. Уна јөзөс бергөдісны гор-
тас! Мунамөј, кад! дасөд час-нін!..

Кор петіс мам ывла выло да кыліс
тревожнөј, виччысана морт гөлдөсјас-
лыс сынөдын јургөмсө, кор аззіс
быд керка өшіныс да ворота дорыс
јөзөс, кодјас гіннаныс коллөдісны

*) Бөстөма Браіловскаја „Лытхрестомөвіяыс“, II ч.

сылыс пісö да Андрејс, —сінвоғас мамлы леччіс ру да кутіс пöртмасны вїждн-кельдөн...

Накөд здоровайтчалісны, і чолма-лөмјасас вөлі мыјкө аслыстор.

Уліча пелөс сајын, тескід переулөкө, чукөртчөмаөс морт 60 кымын, і на шөрыс кыліс Весовщїковлөн гөлөс.

— Міјанлыс пычкөны вірнымөс, кызі пычкөны туріпувлыс васө!—сөкыда усалісны кывјасыс јөз чукөр јурјас вылө.

— Вернө!—гораа шуісны воча сразу кымынкө гөлөс.

— Старајтчө хлопец!—шуіс Андреј. —А но-ко, ветла отсышта сылы!..

Андреј песовтчіс, гартыштчіс аслас куҗ нуҗ тушанас да пырнөв моз пыріс јөз чукөрө. Павел ез удіт весіг сувтөдны. Кыліс нуркјөдлан гөлөсыс Андрејлөн:

— Јортјас! Шуөны, му вылын-пө олөны уна сікас јөз—јеврејјас да немецјас, англічана да татара. А ме таө ог веріт! Ем сөмын кык сікас јөз, мірітчытөм кык племја—озырјас да гөлјас. Јөз пастасөны разнөја да уна ног сорытөны, а віжөдлөј, кызі озыр французјас, немецјас, англічана ужалыс јөзыскөд обрашцајтчөны, секі аҗзанныд, мыј ставыс најө рабочөјдылы—щөщ-жө башібузукјас, лы, малы горшаныс!

Јөз чукөрын кодкө серөктіс.

— Мөд боксаң-кө віжөдлам,—аҗзам, мыј і француз рабочөј, татарін, і турок сещөм-жө пон олбөмн олөны, кызі і мі, роч рабочөј јөз.

Улічсаң пыр јөз локталісны і локталісны. Öтї бөрса мөд јөзыс, сылі-јас нүжөдөмөн, чөва, кокчунасөмөн сујсісны переулөкө.

Андреј кыпөдіс гөлөссө.

— Полиція!—кодкө горөдіс.

Улічсаң переулөкө, вескыда јөз вылас, локтісны ноль верчөма полі-цейскөј, өвтчісны нагајкајасөн да горзісны:

— Разөдчөј!

Јөз букшасісны, неокотапырыс вөвјаслы тужө сетбөмн. Мукөд катчысісны заборјас вылө.

— Пукөдбөмаөс порејасөс вөвјас вылө, а најө руксөны—вот і мі-пө

војеводајас!—горзіс кодлөнкө јос, збојалан гөлөс.

Андреј өтнас колі переулөк шөрын; сы вылө локтісны јурсө пыркөдіг тырјї кык вөв. Андреј вешјыштїс бөкө, а сек-жө мам кватїтіс кїбдыс, кутїс ропкїг тырјї кыскыны ас бөрса:

— Көсјысіс Пашакөд өтлаын, а ачыс сујсө кытчөкө өтнас.

— Мыжа!—шуіс Андреј, нумвіжө-мөн.

Чарөстіс гудок, вевттыліс здук кежлө аслас өөд шынас јөзлыс зык-сө. Әрөгмунїс јөз, пукалысјас сувтісны, мінут кежлө кынмыліс ставыс, јостысісны кывзысны, і уна чужөм келдөдліс.

— Јортјас!—кыліс гора да јон гөлөс Павеллөн. Кос да пөс руөн со-тыштіс сїңјасө мамлыс, өдбө шедї кї-кокыслы друг да өтї здукөн лої пыис сајын... Быдөн бергөдісны чужөмнысө Павел вылө, гөгөртїсны сіјсө, кызі көрт торјас магнїтөс.

Мам віжөдіс пыис чужөм вылө і аҗзіс сөмын сїңјасө: повтөм, өзјан да гордөј сїңјасө...

— Јортјас! Мі көсјысім повтөг јавө шуны, кодјас мі. Талун мі кыпө-дам асгыным знамјанымөс, правдалыс, свөбодалыс знамја!

Куҗ да жежыд зіб вужөртїс сынө-дын, гаңовтчыліс, вундыштіс јөз чукөрсө, сајавліс сетчө, і мінут бөр-ын вывлаң віжөдан чужөмјас вестө качөдчїс-лебзіс гөрд лебачөн ужалыс јөзлөн паскыд знамја.

— Мед олас ужалыс јөз!—горөдіс Павел. Уна го гөлөс вочавїчісны сылы гора јургөмөн.

Јөз чукөр пуис; сы пыр пырөдчїс-ны знамја дїнө, кодјас гөгөрвоісны сылыс значенїјесө; Павелкөд орччөн сувтісны Мағін, Самојлов, Гусев; јурсө копыртөмөн, јөзсө вешталїс Нїколај, і кодјаскө мамлы төд-төмјас, өзјан сїңјаса том јөз зырісны сіјсө...

— Мед оласны став странајасса рабочөј јөз!—горөдіс Павел. Ыжыд нїкмода зык пыр өтарө соді да гор-міс, і сурс морта чукөрсәң воча гора шытөлөн кыліс сөблөм вөрчөдана јөлөгә гым.

Мам долыда нумјалөмөн мунїс Ма-ғін бөрвывтї да сы јур вомөн віжө-

дiс пi вылас да знамја вылб. Сы гб-гбр вужрасiсны нiмкоф чужбмјас, уна рбма сiнјас; медвозын мунiсны сылбн пiыс да Андреј. Мам кылiс налыс гблбснысб—Андрейлбн небыд да улсов гблбсыс дружибја солнiт-чiс пыслбн кыз да басовiтбј гблбс шыкбд.

— Вставай, подымайся, рабочий народ,

Вставай на борьбу, люд голодный!.

I јбз котбрдн локтiсны гбрд знам-јалы воча, горзiсны мыкб, бтлаасi-ны мунысјас чукбркбд да ббр мунi-сны сыкбд, i налбн горзбм шыыс ку-сiс сыланкыв шыјасын,—сiјб сылан-кывын, кодбс гортын былiсны му-кбдыс нацбн,—улыча вылын сiјб вi-зувтiс бтырышјбн, вескыда, зев ыжыд вынбн. Сыын јургiс кбрт коф повтбмлун, да, воцб ыли туйб јбзбс чукасалбмбн, сiјб честнбја вiсталiс сбкыд туй јывсыс.

Но вот мам зiк-нiн ббјас лоi, се-щбм јбз пбвсын, кодјас мунiсны термастбг, вескоф кбзыд чужбмбн воцланб вiцбдавлигтыр, кодјаслы воц-выв iзвестнб зрелищелбн помыс. Мунiсны да нбјбднiк сорнiтiсны, тбдбмпырыс.

— Оти ротаыс школа дорын сула-лб, а мбдыс фабрика дорын...

— Губернатор вобма...

— Збыл?

— Ачым аззыли,—локтiс!

Кодкб нiмкофа јорччыштiс да шуiс:

— Кбт мы, а повны кутiсны мi-вокыс! I војска i губернатор.

— Рбдiмбјјас!..—пессiс мамлбн сб-лбмыс.

Но сы гбгбр мукбд гблбсјас кы-лисны кулбмбн да кбзыда.

Мам ббзбдiс восковсб, медым мын-ны ташбм јбз пбвсыс, сылы кокны вблi орфјыны налыс дыша, нбјбдн мунбмсб.

I друг јбз чукбрлбн нырыс бытбб мыкбкб лукасiс, тушаыс, сувтлытбг, тревожнбј неыжыд шумбн довјовт-чыштiс ббрб. Сылбм щбщ-жб чербб-тiс, сесса ббббтiс терыба, горажыка вiзувтны. I бара шыјаслбн сук гы жачмiс, ускбдчiс ббрлан. Кусiны усiны хорыс бти-мбд ббрса гблбсјас, кы-

лисны бтка горббдбмјас, кодјас зiмiс-ны важ вылнабз кылбдны сыланкыв-сб, тојыштны сiјбс воцб:

— Вставай, подымайся, рабочий народ,

Иди на врага, люд голодный!.

Но тајб чукбстчбмас ез-нiн вбв бтувја, солнiтчбм есканлун, i кылiс-чеччалiс сыын тревога.

Ѓнбмтор аззытбг, мы јлоi воцвы-лас тбдтбг, мам јбзбс тојлалiгтыр ббдјб мунiс воцлан, а сылы паныббн ббрынтчалiсны-нiн, бтијас јурјас ббб-ббмбн да зумыштчбмбн, мбдјас,—јандысiгсор нумјалбмбн, којмбдјас сералiгтыр шутлалбмбн. Мам шога вiцбдiс чужбмјасб, чбв корiс-кевмы-сiс сiнјаснас, чукасалис...

— Јортјас!—кылiс Павеллбн гб-лбс.—Салдатјас сешбм-жб јбз, ку-щбм i мi. Најб оз кутны мiјанбс нбјт-ны. Мыјыс нбјтнысб? Сыыс, мыј мi вајам правдасб, быббны колана правдасб? Од сiјб правдаыс i налы щбщ колб. Они асныс најб оз-на гб-гбрвоны сiјбс, но матын-нiн кадыс, кодыр i најб сувтасын мiјанкбд орч-чбн, кодыр најб кутасын мунны оз грабiтан да вiалан знамја улын, а мiјан свобода знамја улын. I медым регыджык најб гбгбрвоiсны мiјанлыс правданымбс, мiјанлы колб мунны воцб. Воцб, јортјас! Пыр воцб!

Павеллбн гблбсыс чорыда јургiс, кывјасыс сынбднн тронкылисны јар-скбба да сбза, но јбз чукбр пазавны мбдiс, бти ббрса мбд јбзыс кутiсны кежны шујгавылб, вескыдвылб, кер-кајас дорб, заборјас бердб ласкысб-мбн. Они чукбрыс вблi клiн формаа, јывнас сылбн вблi Павел, i јур вег-тас гбрда бзјiс рабочбј народлбн знамја. I јешщб тајб чукбрыс вблi сбд лебач нога,—ассыс бордјассб паскыда шеныштбмбн сiјб насторо-житчбма, даг кылбдчыны, да лебзы-ны, а Павелыс вблi сылбн нырыс.

Улыча помын—аззiс мам—плбшщад-вылб петан туйсб тупкбмбн руд сте-нбн сулалiсны чужбмтбм бтсама јбз. Быббнлбн налбн пелпом вестаныс кбзыда да вбсна југјалисны штыкјас-лбн јос вiзјас. I тајб чбв да вбртбм-стенсаныс рабочбјјас вылб бвтiс кб-зыдбн; сiјб пыкiс мам морбсб, јiж-тысiс сылы сблбмбзыс.

Мам віждліс гогор і аззіс, мый јоз чукор, коді воажык ставнас тыртліс улычасо, сулало шдјовошомон, падјало да віждо, кызі сы дорыс мунџны знамјаа јоз. На бџрса мунісны кымынкџ дас морт, і вожд вџчан быд восков кодџскџ да кодџскџ шџк-тіс шыбытчыны бокџ, быттџ улыч шџрын тујыс доналџма вџлі, сотіс кок пыдџсјас.

— Падет произвол...

Пророчітіс песнаыс Феџа вомсан.

— И восстанет народ!..

Увереннџја і грознџја сылы отсаліс јон гџлџсјаса хор.

Но стројнџја візувтан сылџм костас кывлісны нџждџныкџн шуан кывјас:

— Команџујтџ...

— На руку!—кыліс воажан лечыд горџџџм.

Сынџџын лажкмунџмџн гањовтчісны штыкјас, усісны да нџждџчісны знамјалы паныџ, кітрџја нумјалџмџн.

— Ма-арш!

Сінсџ лапныттџг віждіс мам. Салдатјас рудов гыџн вџрзисны да, улыча пастаыс паскџдчџмџн, џтщџщ, кџзыда мџдісны локны, ас воажас езыџџн југјалан уклад пінјаса сынан нуігтыр. Ыжыда вослалџмџн мам сувтіс матџжык пыс дівџ, сіјџ аззыліс, кызі Андреј сіз-жџ восковтіс Павел воажылџ да сажџдіс аслас куз тушанас сіјџс.

— Орчџџн мун, јорт!—јоса горџдіс Павел.

Пыр матџжык вџчаасісны гџрд знамјаа јџз да рудов јџзыс топыџ чеп.

Мам кыліс бџрвысвыс пышјысјаслыс кокшысџ. Шемџс, повзџџм гџлџсјас горзисны.

— Разџдчџј, ребјата!..

— Власов, пышјы!..

— Бергџдчы, Павлуха!

— Шыбыт знамјатџ, Павел!—зумы да шуіс Весовшчіков.—Вај татчџ, ме жеба!

Сіјџ квачітіс кінас зібсџ, знамја гањовтчіс бџрвыс.

— Лез!—горџдіс Павел.

Ныколај бџр нешыштіс кісџ, быттџџкџ сотыштіс сіјџс. Сувтісны јџзыс, топыда кышалісны Павелџс, но сіјџ сүјсіс вожд. Сувтіс чџв-лџн, друг,

4. Ударнык № 3.

пыр-жџ, быттџџкџ сіјџ аззывтџг усі вывсан да шымыртіс јџзсџ пырыс тыдалана кымџрџн.

Знамја улын сулалісны морт кыз кымын, ез унжык, но најџ сулалісны чорыда, на вџсна полан да мыйкџ віс-тавны налы кџсјан мамџс асланыс кыскіг тыр...

— Бостџј, поручік, есіјџ сылыс,— кысвіс ыжыд тушаа старіклџн гџлџс-сыс.

Кісџ нџждџџмџн сіјџ індіс знамја вылџ.

Павел вылџ зырџдіс ічџтік тушаа офіцер, кутчысіс знамја зібџџ да чі-лџстіс.

— Шыбыт!

— Проч кітџ!—гораа шуіс Павел.

Знамја гџрда тіраліс сынџџын, вескыдыв і шујгавыв гањлџмџн, сесџа бџр вескыда сувтіс,—офіцер бџр чепџсјіс, пуксіс муџ. Мам бердті маті зев џдјџ тувкнытіс Ныколај, гџрз-чыштџм кулака нџждџџм кісџ ас воажас нуіг тыр.

— Бостны најџс!—равџстіс старік, кокнас муџ зымгџмџн.

Кымынкџ салдат ускџдчісны вожд. џтік ырыштчіс прікладнас,—знамја дрџгмуні, норінтчіс і воші салдатјас руд чукџр пџвсџ.

— Ек!—кодкџ горџдіс шога.

І мам горџдіс сіркурыџ шога, лџк-горша гџлџсџн.

Но вџча сылы салдатјас чукџрсан-нын кыліс сџз гџлџссыс Павеллџн:

— Аззыслытџз, мамџ! Аззыслытџз, рџдімџј!

— Лџвја! Тџдвылас усі ме!—кыкыс кучкіс сџлџмас мамлы.

— Аззыслытџз, менам нењко! ¹⁾

Кокчуњыласџмџн, кіјаснас џвтчџ-мџн, мам зіліс азџџдлыны најџс, да салдат јурјас вывті аззіс Андрејлыс гџгрџс чужџмсџ, сіјџ нумјаліс, сіјџ копрасіс сылы.

— Рџдімџјјасџј менам... Андрјуша!.. Паша!..—горзіс мам.

— Аззыслытџз, јортјас!—горџдіс-ны салдатјас чукџрыс.

Налы вџча кыліс уна вевса јџлџга шы. Кыліс сіјџ кысанкџ вылысан џшінјассан, керка вевтјассан.

Коміџдіс Г. Федоров.

¹⁾ Нењко—мам, рџдімџј (українскџј кыв).

ВАРЫШ ЈЫЛЫГ ГЫЛАНКЫВ

М. ГОР'КИЈ

I.

Ћмеј гѳрајасті зев вылѳз кыссіс, кык гѳра костѳ чѳв гартчіс-водіс да зѳргіс сесањ, кыз гызіс саріз.

Јар шонді ворсіс лѳз јенеж шѳрын, да сетчѳ којіс пѳс ловсѳ гѳра, да улын гыс із кыркѳщ нѳјтіс...

А гѳра костѳд, сап пемыд інті, пыр ізјас вомѳн, ју леччіс сылањ, кѳн мургіс саріз.

Быг пыщкын сіјѳ, зѳр јежыд, вына, із гѳра вундіс да саріз вакѳд скѳр шыѳн јітчіс.

Лѳз јенежсањыс нем чајттѳг усі Ћмеј дінѳ Варыш, борд сылѳн вірѳс, дој морѳс наста...

Чуғ горѳдѳмѳн му вылѳ усі да вынтѳм скѳрыс із вылын нѳјтіс вір доја морѳс...

Ћмеј повзис сыс, зев суса вешјіс, но регыд аззис, мыј лебач олѳ медбѳрја здукјас...

Бѳр лебач дінѳ зев матѳз кыссіс да сінмас сылы пін пырыс шуіс:

— Мыј, кувны кутін?

— Сіз, кувны куті!—ышловзис пыдыс да шуіс Варыш.—Ме бура олі!.. Ме тѳда шудсѳ!.. Коє нулі збојал!.. Ме јенеж тѳда... Те матыс сіјѳс он аззыв некѳр... Ок, коњѳр те!

— Но, мыј-нѳ јенеж?—Куш, тыртѳм іњјас... Кыз сен ме кысса? Мем тани долыд... тан шоныд, васѳд!

Таз лебач кывлы Ћмеј вочавізіс да сераліс щѳщ сы вылын мѳвпас јѳј сорні вѳсна.

да шуіс аслыс: „Кѳт лебав вылі, кѳт муті кыскас, пом ставлѳн ѳті: му пыщкын сісмам“...

Но повтѳм Варыш став вынсыс вѳрзис, јур лептіс муртса да сіннас кыщов ас гѳгѳр вѳчис.

Руд ізјас костѳд ва рузтіс гѳгѳр,

сіс дукѳн вѳлі тыр пемыд гуран, ез ветлы лолыд.

Сек Варыш шогла да сѳлѳм дојла став вынсыс горзис:

— Ок, ескѳ вывлањ кѳт ѳтчыд качны!.. дој бердѳ ескѳ ме врагѳс жміті да... пѳдті сіјѳс ме аслам вірѳн!.. О, кослѳн шудыс!

Ћмеј аслыс шуіс: „А гашкѳ сени збыл долыд овны, кор јенеж вѳсна таз ымзѳ Варыш!“..

да лебачлы сек таз сіјѳ вѳзјіс:— „А вешјышт дорлањ да шыбытчы те сес кыркѳщ јывсањ.

Бѳр гашкѳ качан те бордјас вылад да муртса бара сен асног олан“.

Сек вѳрзис Варыш, шы муртса лезіс да нїлег із выв, кѳн гыж пыр вїлдіс, кыр дорлањ мѳдіс.

Кор воіс дорѳз, сек бордјас востіс, став морѳс тырыс сѳз сынѳд бостіс да ломзан сінмѳн... сес увлањ тувіс.

Кыз із, щѳщ ачыс, борд жуғліг тырјі, зев ѳдјѳ усі. Гы јулѳн сіјѳс ас пыщкас бостіс, вір вывсыс мыскіс, быг пыщкѳ тѳбіс да саріз ваѳ щѳщ сѳрсыс нуіс.

А саріз гыс шог горзѳм шыѳн із кыркѳщ нѳјтіс... І саріз вылын ез тыдав лебач, шој сылѳн воші...

II.

Ћмеј важ моз кујліс да мѳвпас кутіс збој лебач кулѳм, пыр вывлањ зілѳм.

І візѳдліс со Ћмеј сылањ, кѳні ез тыдав помыс, пыр коді чужтѳ шуд јылыс мѳвпјас.

„Мыј аззис Варыш сес—пом ні пыдѳс кѳн сѳмын кушін? Мыј сешѳм олыс јѳз сѳлѳм торкѳ щѳщ кулан здукас, пыр лебны зіліг? Мыј, ку-

шөм жүгүд сен налы төдчө? А ме-өд ачым зик ставсө тајо шөщ төдны верми, кор ескө вывлаң здук кезлө качли“.

Таң шуис—вөчис. Кыщ гартис асыс да пеэдис вывлаң, сен нужгөдчылис веж чукла көвјөн.

Оз вермы лебны, код чужі немсө пыр кыссөм вылө!.. Эмеј тајо кыв-јас ез кут төд вылас, да усі муө бөр ізјас вылө, ез дојмы сіјө, а шуис сөмын сек серам сорөн:

„Со мыјын гажыс, кор јенежлаңо му вылыс лебан! Став гажыс—усөм!.. Јөј лебач чуқөр! Оз төдны мусө, шог налы сені, пыр јенежлаңо лов налөн кыскө бур олөм корсны. Сен сөмын тыртөм. Сен уна жүгүд, но абу сојан да аетө кутны сен абу подув. Мыј вылө гордост? Ас колөмјаслыс мед зебны јөјлун да олөм ужө ас шогмытөмтө мед тыртны сіјөн? Јөј лебач чуқөр!.. Но сесга оз-нын кыв налөн ылөд! Ме ачым өні зик ставсө төда! Ме—төда јенеж... Ме сетчө качли, сы жужта видли, сес усөм төд-ли, но ме ег жугав, а сөмын воқө важ дорыс јона ме аслым еска. Му радејтны-кө оз вермы коді, мед

ылалөмөн нем сіјө олө. Ме төда збылсө. На чукасөмө ог некор ескы. Му чужтис менө,—ме муөн ола“.

Кыз тупыл сіјө із вылын гартчис да нимкофасис ас мывкыдлуннас.

А улын ворсис пом төдтөм саріз да гыс скөрыс із кыркөщ нөјтис.

Сы горзөм шыын пыр сылөм јир-кис збој лебач жылыс, із кыркөщ вөрис сы кучкөм выныс, лөз јенеж вөрис скөр сылан кылыс:

„Немпөвтөм збојлы ме ошкөм сыла!“

„Немпөвтөм збојлун—со олан мудрост“.

„О, повтөм Варыш! Кос врагкөд нуиг те вөрөн ојдін... Но воас кадыс—сөд олөм пыщкын кыз бі-киң өзјас пөс вөрлөн тенад быд усөм војтыс да вөла колөм сек өзтас уна немпөвтөм сөлөм!“.

„Мед кулін те!.. На сыланкылын, код збој да вына, те воқө вылө примерөн колан, збој чуқөстчөмөн шуд, вөла корсны“.

„Немпөвтөм збојлы ме сылөм сіа!“..

Коміөдис Сук Парма.

ЛІТЭРАТУРАЎ ПЫРՕՄ ТОՄ УДАՐՈЎКІЎСКОЎ БЕГЕԸԸ

Літэратураын ударніклён тՕдчанлун да моґјас, кодјас сулалՕны сы воґын

Горкіі. Ме тіјанՕс сՕлՕмсаң чолՕ-мала. Міјанлы колՕ разрешітны сы јылыс вопрос, кушՕм моґјас сулалՕны ударнік воґын да мыј сіјՕ вермас вылсՕ пыртны міјан літэратураՕ. Но воґжык ме сорнітышта сы јылыс, кыгі сылы пырны літэратураՕ.

НеважՕн ме кывлі, мыј ВЦСПС-са ударнікјас кՕсјՕны лезны журнал лібՕ кушՕмкՕ сборнік. Меным чајтчՕ, тајՕ оз ков вՕчны, сы вՕсна мыј оз ков ізомірујтчыны, лՕсՕдны літэраторјаслыс јешщՕ Օті організаціја.

КолՕ дастыны наступайтны став сушществуйтан літэратурнՕј высотајас вылՕ, пырны став журналјасՕ, бостны сені определоннՕј места, печатајтчыны сені, і тајՕ лՕб тіјанлы кык боксаң бур да пՕлезнՕ: Օті-кՕ сы вՕсна, мыј сені техническі бՕлՕ образованнՕј редакторјас да тіјанлы пՕлезнՕ лՕб налՕн крїтіка; мՕд-кՕ сені встретітас тіјанՕс бՕлՕ унжык лыдфыејаслՕн крїтіка, тіјан журналса лібՕ ударнікјаслՕн сборнікса лыдфыејас лыд серті.

ВоґՕ. Мыј колՕ вїчысны літэратураՕ тіјанՕн пырՕмыс? Онја міјан літэратура унаыс зугсылՕ кујім поґжՕм костՕ. СылՕн велуна темајас, кодјасՕс ставныд ті тՕданныд, лՕны шаблонјаслՕн, пуассісны, воштїсны ловјалунсՕ.

СешՕм напімер коммуністՕн „неудобнՕј“ нылՕс радејтՕм јылыс хоґачՕј тема. ТајՕ поґՕ мՕд ног бер-

гՕдны: бур ныв да абу бур коммуніст. Некодї нїнՕм вылторсՕ та куза вїставны оз вермы, тајՕ тема вылас јон произведенїе абу гїжՕма. ТемасՕ торјՕдлՕма, поспїдлՕма, скомпроментїрујтՕма термасՕмՕн, сы вՕсна мыј сы вылՕ ускՕдчїсны кыгі прївычнՕ „літэратурнՕј“ вылՕ, меґа удобнՕј вылՕ.

Ме ґерт оз вунՕд сы јылыс, мыј міјан меґа талантлївՕј літэраторјас, сіз шуана попутчїкјас, бостсывлՕны сетны паскыд обобшїченїејас, напімер Леонов „Сотын“ лібՕ Лебедев „ґары Тин-хо“ кнїгаын, лібՕ сїбір’ак Петров, кодї гїжїс строїтелство тема вылՕ „Борель“ кнїжка. ПоґՕ лыдфՕдлыны нՕшта дасՕс кымын ташՕм інтереснՕј кнїжкајассՕ. ЛубопытнејшՕј кнїжка напімер ПасынковлՕн „Тайна“. Пасынков мевоґзаыс міјан літэратураын сетїс Чечнаса племенајас пїыс Օтілыс радовՕј быт художественнՕја петкՕдлՕм.

Мїјанлы оз поґ лезны асланым средаՕ великоґержавнՕј настројенїејас да тенденціјајас. Міјан пՕшті абуՕс кнїгајас, кодјас тՕдмՕдїсны ескՕ нацменшїнствојаслՕн бытՕвՕј условїејаскՕд. Та вՕсна быд бур кнїгалՕн, кодՕс гїжՕма тајՕ тема вылՕ, ем определоннՕј да ыґыд соціалнՕј донлун. Мі долженՕс сешՕм-жՕ бура гՕгՕрвоны другјасՕс, кушՕм бура чувствуйтам да гՕгՕрвоам врајасՕс.

Ударнікјас-рабочјас разՕдчалՕны Советјас Сојуз паґта, кыгі зев ыґыд кՕстерлՕн чорыд тՕв дырїї бїкїнјас. ТајՕ сетՕ налы поґанлун паскыда тՕдмавын племенајаслыс да областјаслыс быт да псіхолоґїја,

петкөдлүны мунан сдвигассө племенајас пышкын, кодјаслөн неважөнна ез вөв писменност, а талун најс сувтөддөма зевгырыс культуријо да политическөј төдчанлуна могјас оломо быт пөртөм вожд.

Вожд ем өти тема зикнин тјан. Тајо темаыс важ заводјаслөн исторја. Мыјөн колана да велөдана тајо темаыс? Сы дорө серјозној отношенје дырји, сјјөс бура велөдөмөн сјјө паскөдас і тјан воғын і тјанөс лыддыс вожд, том рабочөј вожд, коді локтис өктыс, зев пыдја да оз ещаыс кровавој драмајас, кодјасөс в у ж л і с рабочөј масса промышленност создаватјг тыр. Петкөдлас заводөс кызі революционерлыс школа, а мукөд дырји кызі і крепостсө рабочөј класслыс, крепост, кодөс царлы ковмыліс бостны војскајасөн. Меним чајтчө, мыј тајо темалөн вывти ыжыд социальној төдчанлуныс оз кор торјөн төдчөдөм.

Мјан ем лубопытној да полезној очерковөј кнјжкајас, но ставыс тајо абу сјјө, мыј колө. Весіггырыс писателјаслөн, сравнительно опытној литераторјаслөн, оз тырмы выныс, медым сетны паскыд обобщенје, действительностлы сінтез—пуан, великолепној человекескөј енергјаөн насыщенној действительностлы, коді вөчө пошти чудесајас. Весігтө культуриној иностранецјас, на пыс сецөмјасыс, кодјас ныжешкө честноја төдмасисны мјан действительносткөд, сөкыда ескөны, мыј разруха бөрын, коді вөлі империалистическөј да гражданскөј војна вөсна, позө вөлі даскујим воөн вөчны гигантскөј фелајас став областјасын, не сөмын индустријаын, но і революцијалөн сјјө поворотас, коді перефелывајтө мужикөс да вөчө сыыс, мулөн вөвлөм рабыс, трудовөј рабочөјөс. Тајо фактыс сецөм төдчана, кодөс вывти сөкыд артышты өні.

Бостныкө тащөм өкас став јавленјејассө, то гөгөрвоана, мыј литератураын тајо јавленјејассө дерт ез ло петкөдлөма да таыс кодөскөлібө мыжавны оз поз.

Действительностө абу петкөдлөма. Мыјжө тас петө? Мыј петкөдлүны сјјөс—тјан поколенјелөн фелө. Ті-

јанлы колө мунны таладор бокас. Колө велөдчыны сетны сінтезјас, а не отрывокјас да торјас. Колө паскыд обобщенје,гырыс картинајас. Татыс петө да быт колө серјозној велөдчөм.

Кущөм темајас верманныд ті пыртны литератураө? Меним чајтчө, мыј тащөм темајасыс вел уна, і медвоzzaыс на пыс, коді локтө јурө, вывти интересној да злободневној. Крестанскөј зон локтө фабрика вылө. Гјжөј—петкөдлөј сјјөс збылыс кызі крестанскөј зонмөс, кызі муужалыс мортөс, коді подчинитчөма муыслы, кызі мортөс, кодөс дорөма немөвөјја рабскөј уж чөптөн, поколенјејас чөптөн. Сјјө велалөма вөдөдны му вылө кызі вын вылө, коді вердө сјјөс, коді сылы кущөмкө гуса туйөд сетө һаһ, картупель да с. в. Сјјө һекор ез мөвпыштлы сы јылыс, кызі сјјө вөчөсө мунас, природанас.

Вот тајо мортыс, коді подчинитчөма природалы да быдмөма мујас пөвсын, көні зарні һаһгыјас вестын сылөны жаворонокјас, локтө заводө. Тани медвоз сјјө азө кущөмкө сылы гөгөрвотөм станокјас, кодјасөс сјјө Селмашын например велавтөгыс жуглө. Сјјө бөстө абу оформленној материаллыс кусөк. Тајо кусөккыс сјјө вөчө сложнејшөј аппаратјас, шенчөдана торјас.

Тајо тема вылө позө „гартны“ вывти интересној картинајас, сецөм тор төдвылын кутөмөн, мыј мортлөн важөн ассө личкывлөм материја вылө вөдөдөм вежсөмыс кынқи, вежсөны сылөн і мортјаскөд отношенјејасыс. Тајо мортјасыс көсјөнө вежны мирлыс судбасө да таыс кынқи эмоционально мөдногажык течаасөс, ас сертыс, сецөм морт серті, кодөс Глеб Успенскіј шуис „му власт улын“ мортөн. Древнеј мортлөн выл культуракөд вот тајо паныдасөмыс—сјјө ыжыд темаыс, кодөс һекодна серјознојасө ез вөрөдлөны да код вылө долженөс вочавөзны литударникјас.

Сыыс кынқи бөстөј социализм стрөитыс һывбаба јылыс тема, і тани зикжө сецөмтор. Тајо темаыс мјан зик вөрөдөдлөтөм, көт ескө мјан ем

нывабалон тiп — актiвнoй абшчe-
ственнoй работнiцалон тiп.

Гoгoрвoанa фeрт, мы тeмaжac зeв
уна. Кoр ВЦСПС-ca удaрнiкжac гi-
жoны бpигaдaжac кoтыртoм жылыe,
цexжac кoтыртoм жылыe дa мук., тa-
жoн нaжo кутчыcoны-нын выл тeмaжa-
co,—тaжo зiк ciзi.

Ho нa пiчe унaoн тeхнiчecкoй
слаблун вoснaчac oз зiк лaднo кут-
чыcны тa дoрo. Нaжo гiжoны acлa-
ныc цexлы. Aвтoр-кo cлecaр, тo гi-
жo кызi cлecaр, i лiтeйнoй цexын
нaпpимep ciжo oз гoгoрвoны, a пpo-
издoвствoca мoд жукoнын i зiк oз
гoгoрвoны. Тeхнiчecкoй кывжac вoснa
cылoн oчepкыc aбу гoгoрвoанa пac-
кыд лыдфыcлы. Oвлo i ciз, мы гi-
жoны ac зaвoд жылыe cтaвнac. Гo-
гoрвoанa, фeрт, мы кужiм вiтyрa
кнiгaтopжo тaжo зaвoдco oн cyж. Тa-
жo пoмкa вoснaчac тaжo тeмaco бyд-
нoгыc пызpалoны, i apтмo лoкa.
Mедca глaвнoжыc: мi eгo-нa тыpмы-
мoн гoгoрвoдж, мы кнiгa вылo cпpoc-
чыc oнi apтaвco мiллioнжacoн. дa i
лыдфыc лoи зiк мoд. Лыдфыc мукoд
тoржacын унжык тoдo cы ceртi, мы
тoдлiм мi, вaж пicaтeльжac. Mенaм
пoкoлeнiжeca жoз eз тoдлыны, нe
coмын унa вeщжac, нo i нaлыc нiм-
жacco, cы вoснa мы eз вoвны. 90-oд
вoяcca пicaтeль eз oд вepмы гiжны
aepoплaн жылыe, paдиo, кинo жылыe
дa cтaвнac тaжoжacoн мoрт пcиxикa
вылo влiжaнiжe жылыe. Ciжo eз тoд,
мы ceшoмыc блyминг, мы ceшoмыc
кpeкiнг.

Бoржa вoяcнac тeхнiкa зeв жoнa
бyдмiс, i cтaвыc тaжo eз вepмы нe
влiжaтны мoрт вылo. Tанi кoлo
aзчыны кущoмкo acлыc cикac пpиoм-
жac. Ho oз пoз злoупoтpeблaтны
тeхнiчecкoй тepминжacoн.

Ti гiжaнны мiллioнжacлы, i тaжo
oз кoв вунoдны. Taжo oбжaжитo тi-
жaнoс cтpогoжa ужaвны, чeстнoжa oт-
нoсiтчыны кыв дiнo, жapкocт дiнo,
гoгoрвoачлун дiнo, cтaв ciжo пpиoм-
жacыc дiнo, кoджac oтcoгoн тi мeдca
cтoчa ceтaнны аcыныд oпыт, a-
cыныд впeчaтлeнiжeжacтo унa мiллi-
oн лыдa лыдфыcыcлы; тaжo лыдфы-
cыcлы лыдoдoмыд coкыд вeлoдoчoн-
нa, a aбу icкyceтвoдн нacлaждaйтoм.

Художніклы колo iзyчaйтны эпoxa.

Oнi copнiтыштaм тeмaжac жылыe,
кoджacoс тaн ceтoмa тoржa жoртжacoн.

Boт нaпpимep Быкo-Жaнкo жoрт,
кoр жуaлiсны, кущoм eскo пpoиздe-
фeнiжe ciжo кoсжo гiжны, шyic, мы
кoсжo ceтны пoлнoцeннoй хyдoжe-
ственнoй пpoиздeфeнiжe, oтщoщ i
злoбoднeвнoжoс, дa тa мoгыc ciжo
бoржic oчepклыc фoрмa.

Oчepк, жoртжac, пoлнoцeннo хy-
дoжeственнoй дa ciжo-жo кaдo злo-
бoднeвнoй,—тaжo вывтi coкыд фeлo.
Taжoтoр yдaжчылiс ceшoм пicaтeль-
жacлы, кызi нaпpимep Mопaccaн лiбo
Тургeнeв. Ho нaлoн oчepкжac,—нa-
пpимep Mопaccaнлoн „Ba вылын“ (Ha
вoдe“),—ciжo лiрикa acкeжac oлaн
пeшexoнeцлoн, мeчтaтeльлoн, кoдлы
oз coлoм вылac вo Eфeлeвa бaшнa,
oз coлoм вылac вo Пaриж дa кoдi
ceтчo пeccимiстичecкoй мoвпaлoмжaco.
A кызi тi гiжaнны мiжaнлыe злoбa
днa, кызi тi тaжo злoбa днaco тoрo-
дaнны oчepкo—пpoиздeфeнiжeo, oб-
жoм ceртыc жeнyдo,—тaжoс мe oг
гoгoрвo дa oг пpeдcтaвлaйт. Taжo-
тoр пoжaнa coмын зeв yжыд мa-
cтepствo дыржi, зeв yжыд хyдo-
жeственнoй нaпp'ажeнiжe дыржi, кoдi
вoвлi, шyам, Флoбepлoн, Тoлcтoй-
лoн, Гaмcyнлoн,—вeвтыртoм мa-
cтepствoa лiтepaтopжacлoн. Ho, тi-
жaн, кoджacлoн aбу-нa кoлaнa тpeнi-
poвкыc, тaшoм пpoиздeфeнiжeжac oз
кyтны бyрa apтмыны. Tатыc фeрт
oз пeт, мы oчepкжac oз кoв гiжны.
Oчepкжac кoлo гiжны. Ciжo мiжaн бo-
жeвoй лiтepaтyрa. Ho кoлo acлыд
пyктыны oпpeдeлeннoй paмкaжac,
кoлo имeйтны кущoмкo чepтoж,
бyрa азчыны cылыc фoрмaco, мы
кoсжaн вoчны.

Tанi мeнcым жуaлoны: мыжcaн кo-
лo зaвoдiтны зaвoдiтчыc пicaтeльлы?
Ta вылo мe вiстaлa: cыcaн, мыжcaн
ciжo зaвoдiтo, cыcaн, мыж cылы мa-
тыca. Booбшчe-кo мe eскo peкoмeн-
дyйтi зaвoдiтны пoснi вiстжaccaн,
бyд лiстбoкo кыч-мыж пoжo унжык
coдepжaнiжe cyжны зилoмoн. Гiжны
кpeпыд, зeлыд кывжacoн, вiстaвны
ciзi, мeдым cтaвыc вoлi кoкнi, гo-
гoрвoанa,—co мыжo кoлo зилны.

Смірнов јорт кёсјіс ескё гіжны роман. Ыжыд роман гіжём могыс колё зев бура ізучајтны мјанлыс эпоха. Тані лоё бергёдчылыны сетчё, мыј ме вјставлі-нін. Бура велёдны мјанлыс эпоха зев сёкыд. Тёрыт ме вёлі Востокса ужалыс јёзлён Коммуністическёј універсітетын („Коммунистический университет трудящихся Востока“—Ред.). Вот сені представітёма мјанлыс эпоха, сені 500 мортыс унжык негрјас, ненецјас, індусјас, арабјас да с. в. Петіс сені тувінскёј нывбаба, коллён кокјасыс телеграфнёј столбыс крепыджык; сіјё чёртыс тёдё кымын во сулалас тајё кокјас вылын. Сіјё вјсталіс сы јылыс, мыј налён квајт во сајын зік ез вёв пісменност, а грамотност вёлі^{1/10}, а ёні налён грамотностыс 26 прёчент. Сіјё — політическі організованнёј морт, коді вел бура сорнітё рочкыс вылын, кужё весіг ещём лечыд кывјас сујыштны ас сорніё. Сесса сорнітіс ненец сы јылыс, мыј најё ас орданыс ліквідірујтісны кёрвічыс кулакјасёс. І сещём назён, прёстёја вёлі шудма, но сещём прёстёја, мыј ме мёвпнам атёо шуі пріродалы сыс, мыј ме абу кулак.

Медым гіжны ыжыд роман эпохасё бура ізучітёмён, колё тёдны унатор, колё волыны СССР быд помё. Од тајё эпохасё вёчёны 160 мільіон морт сёмын ётнас Сёветјас Сојузын. Ізучајтны сіјёс колё вывті бура да куза.

Маліновскіј јорт зік вескыда асылыс вочавізё јуалём вылё, мыј сылы оз тырмы сы могыс, медым олёмё пёртны ассыс мёвпјасё: оз тырмы марксізмёс да лєнінізмёс пыдысан тёдём. Ме думајта, мыј тајё фелёыс нажівнёј, да морт-кё кёсјё мыјкё тёдны, то сіјё век тёдмалё. Художественнёј произведєніје сужетнёја течан техника јылыс јуалём вылё месан вочакыс оз поэ бостны сіјё прёстёј помка вёсна, мыј сужетнёја ассым кнїгајас ме течны оуж. Став мєнам кнїгајасёс течёма зев шаблоннёја. Таё колё велёдчыны мукёдјаслыс—классікјаслыс да мјан попучікјаслыс. Ме думајта, мыј архітектоніка бокса, матєріал рас-

положітём боксањ Лєонід Лєоновёз інтереснёј пісатєлјас роч літєратураын ез вёвны. Сылён ем-на помёз вјставтём унатор, но тајё морт, коді вермё.

Волховітінов јорт кёсјіс ескё мјан дорвывса наступлєніјєын торја участнікјасёс петкёдлёмсањ вужны тајё наступлєніјєсё художественнёја обобшчітёмён петкёдлёмё. Тајё правілнёј туј—опісывајтны по-степеннёја шупёдыс шупёд, но корвозё локтан быд шупёдыс паскыджык бёрвывсагыс. Сіјё кёсјё гіжны стіхјасён. Сылён зев уна стіх; гашкё, тајё пыщкёсса потребност, но ме ескё кутчысі прозаё—епіческёј, прёстёј, гёгөрвоана, суровёј весіг прозаё. Ме ногыс мјан стіхјасын медвоз оз тырмы вдохновєніје, пафос. Увы, кызын мјан стіхјас страдајтёны тајё тырмытём торнас: најё гіжсёны вывті ёдјё, і кёв ескё наын тёдчё мјан лунјас јылыс вјставны зілёмыс, но мјан лунјаслыс героїзмсё најё оз петкёдлыны. Тајё сёмын мыјкёмында інтереснёј куплетјас, но абу поезіја сіјё смыслын, кушёмён сылы колё лоны класс—побєдїтєллён, класслён, коді вёчё духовнёј да матєріалнёј тёдчанлуна зев гырыс ценностјас, класслён, коді бостіс ас вылас вывті гырыс мојас,—мунны мїрёвёј став пролетаріат воэвылын.

Чурєін јорт кёсјё гіжны донбасс јылыс, кёні сылы удајччіс во ужавны, да колхознёј двїженіје јылыс, сы вёсна мыј сылы ковмыліс 1924/33 војасё котыртавын колхозјас. Тајё зев бур мог. Но меным чајтчё, тајё вывті уна сы вылё, медым сразу вёчны, да тајё абу сіјётор, мыј јылыс тані сорнітісны; сесса тајёс зев унаён-нін вёчёны да артмё автобіографіјајасыс отрывокјас нога. Меным чајтчё, мыј тіянлы колё велёдчыны вёчны мыјкё мёдтор, тіянлы колё корсны выл темајас. Соціалістическёј опдіјєём мунём јылыс, сы јылыс, кызі вёлі котыр-тёма цєх, брігада, гіжавєёны, но тајёс оз поэ сізі вёчны, кызі ёні тајё вёчєё. Тајё темајасыс заслуживајтёны пыдысанжык ізучајтём да дєрт вын сєрті, форма сєрті

јона буржык ізображеніе. Меңсым жуалісны сы жылыс, позб-б заводітчыс писателлы, коді зев еща печатайтчб, гіжныгырыс произведениејас. Тани ме должен виставны, мыј мортыс-кб печатайтчб, тајб оз на ло, мыј сїбб должен печатайтчыны. Міјан зев унабн печатайтчбны недоразумение куза либб редакторјас слаблун куза да с. в. Позб дерт заводітчыс писателлы гіжныгырыс произведениејас, ме вистали-нын, мыј весіг следујтб, но медвоз • колб велбдчыштны да бура велбдыштны.

Пластин јорт кбсїб петкбдлыны выл студенчествобс. Зев любопытној мог, нбшта-нын сы вбсна любопытној, мыј неважбн петіс Воскресенскїлбн кнїга, кытбнї сїбб петкбдліс выл студенчествобс абу зев лестнбј формабн, кодбс менам мбвп сертї, сїбб (студенчество—*Ped*) оз заслуживајт.

Баранов јорт кбсїбб гіжны „мыкб поема ногабс“. Тајб кывјасын кылб меным бура тбдса, торја-нын ббрја војаснас, заводітчыс літераторјаслбн недоволствоыс і стїхотворнбј і прозаїческбј формабн: корсбны мыкб шбрпблбсбс, сїз-жб кызї најб-жб корсбны мыкб шбрпблбсбс романтїзм да реалїзм костын. Ембс произведениејас, кодјасбс ме војдбр ег аззывлы да ег вїччыслы аззыны. Морт заводїтбб гіжны православнбј прозабн, аслыс казавтбг вужб рїтмїческбј прозаб, і сесса тајб рїтмїческбј прозаыс сылбн пбрб стїхјасб. Гбгбрвоана, мыј тајб мортыс зараїтчбма сещбм ыжыд содержанїебн, кодї сылбн оз тбр прбстбј кывјасб. Кывјас—еща, да і кывјасыс улсовбс мїјан лунјас сертї. *Кывкбд вообще артмб зїк сїбб-жб, мыј і мїјан костюмјаскбд. Мї огб сїзї пастасб, кызї долженбс пастасны. Колб јаркбјржыка пастасны. Мыј вылб тајб руд да ебд пїнжакјасыс? Колб гд-лубдб, нузвїж, гбрд, лбз, медыл кор мунб демонстрацїја, пбртма-їс дшкка-мбшка. Тајб кыпбдб настројенїе. Мїјан костюмјас оз отвечатны пыщкбсса настројенїејелы, сїбб творчество размахлы, кущбмбм олб страна, і стбч тајб-жб артмб і кывкбд: кыв колб ббрб.*

Ме ескб вермї анекдот пыдб вадбдны ташбм прїмер: меным лої окота опшїтны советскбј олбмлыс бтї обычној јавленїе. Тајб јавленїеын ме ачым азза зїк мбд содержанїе чем прїмїтбма. Тани выл морт драматїческбја быдмбмлбн процесс, кодї (мортыс—*Ped*), кущбмкб зев зельд да чорыд кышыс петбмбн, вывтї сбкыда сїбс жугбдб.

Ме заводїтлї тајбс гіжны бкммысыс, і менам нїбм ез артмы. Сїбб пыщкбсса з а р а д с б, сїбб вывтї ыжыд содержанїе с б, кодбс колб виставны зев прбстбј, зев гбгбрвоана да зев гбгбрбс кывјасбн, кывјасыс, кодјас менам ем, оз ісчерпывајтны.

Сїзкб со кущбмторјас овлбны весїг важ літераторјаскбд. І тајб тырвыјб јестественнб. Енб мбвпалбј пбжалујста, мыј ме кбсја тїјанбс повзбдны сбкыдторјасбн, тајб абу менам прївычкаын, да сесса ме тбда, мыј тїјанбс некущбм сбкыдторјасбн он повзбд.

Вот тани інтереснбј мог ас возас сувтбдб Карасов. Сїбб кбсїбб бостны старїкјаслыс револуцїја дїнб отношение, налыс індївїдуалїстїческбј псїхологїзм, кодї тышкасб ставыскбд вылкбд. Тајб зев інтереснб. Вїстыс сылбн тыдалб, пыщкбссаыс гбтов, і колб, сїзкбб гіжны.

А Јудїн јорт кбсїбб гіжны томјбз жылыс, кодї февјатїлеткаын бостб образованїе. Правїлнб. Мїјан зев уна јбз да темајас, кодјасбс літэратура ез вбрзбдлы. Мї зїк ог тбдб, кызї олбны пїонерјас. А тајб вывтї інтереснбј народ. Талун ме орбд најб локтїсны нблбн, на пїын бтїыс—англічанїн.

Заводїтїм сорнїтны,—а бд тајб зїк-нын взрослбј јбз, кодјас ужалбны, на прїмер, кущбмкб колхозын стрбїтїсны плотїна да государстволы економїтїсны некымын сурс, шајт. Вот бостны ташбм бетїнкајасбб да петкбдлыны најбс—любопытнејшбј мог.

Ме вблї челаф кнїга выставка вылын. Гбл делб. Тајб делббс мїјан способностјас сертї улынжык, требованїејасыс улынжык, кодјас бнї сувтбдсбны кнїга вожд. А октабр'атајаслы на прїмер абу налы достојнбј

жан сін возын. Колд кужны најдс аззыны, колд бура візданы, артыштавны, сравнівайтны, колд корены жеінство, колд корены протівоположноет. Тад воџ ставыс.

Літератураын мунд сідж-жџ уж, кушдмі і наукаын. Учонџ медвоџ вџчџ уна сурс посні експерімент повјас, кролїкјас, быдмџг организмјас вылын. Тазі сылџн артмџны оглушітельнџ револуціоннџ выводјас, кодјас шџкыда бергџдџны наукаџс зїк мџд туж вылџ. Зїк-жџ тајџ тужџд мунд і література.

Кор ті чукџртанныд уна ташџм впечатленїесџ, кор ті паныдасанныд медса јаркџј впечатленїејас пїыс џтї вылџ, то најџ ставыс сувтџны тіјан воџд,—тіјан воџын јаркџј картїна, јаснџј портрет.

Кызі петкџдлыны дејствїтельностлыс герџкасџ

Пластїн јорт. Менам, кызі і уналџн мукџдлџн, кодјас заводїтџны творческџј уж, медса главнџј вџпрџсыс—художественнџј реалїзм јылыс. Кор гїжан, то чајтџчџ, мыј быд јавленїе, кодї тенџ волнужтџ, кутас волнужтны і лыдџсыџс і сїјџс колџ пыртны літературнџј прозведенїеџ. Но, кор гїжан да медвоџ ачыд кутан лыдџны прозведенїесџ, вџлџмкџ, сїјџ весїг тенџ оз волнужт. Вот їнтереснџ ескџ кызыны, мыын-жџ секретыс художественнџј реалїзмлџн, кызі прозведенїесџ вџчны їнтереснџјџн.

Горкіј. Сїјџтор, мыј вістыс кажїтџчџ тіјанлы сек, кор ті гїжанныд сїјџс, а кор гїжїнныд, дурџд кажїтчычы, літераторјаслџн шџкыда овлан јавленїе. Сїјџ артмџ сы вџсна, мыј тајџ тема куџа став опытыс оз тџр тајџ темаџ техника тырмытџм вџсна, кыјјас тырмытџм вџсна.

Кыв куџа делџыс мїјан абу бур. Тајџ јестественнџ. Мї олам револуціја эпохаџ, кор сорнїџ пырџны выл кыјјас. „Унївермаг“ кыв лџї обычнџјџн. Тї-кџ ескџ шуїнныд сїјџс дасвіт во сајын, тіјан вылџ ескџ чашкџдїсны сїнјас. А кымын ташџм кыв

лџї џнї! Выл кыјјас кутасны чужны і воџд.

Но такџд шџщ оз ков вунџдны і кџреннџј речџвџј рџч кыв. Мукџд дурїї колџ лыдџыштавны былнајас, мојдјас да вообшше бура тџдны кыв, кодџн сорнїтџ масса. Сыын зев уна звучнџјыс, јомкџјыс.

Ўнї мїјан зев ыжыд странаса став участокјас вылын мунд кыв реорганїзаціјалџн тајџ процессыс, џткымын кыјјас вушјан процесс, најџс зїкџџ бырџдан, на местаџ выл кыјјас чужан процесс.

Такџд шџщ мунд зїк выл кыв формајас, выл пџслџвїчајас, частушкајас, баснајас, анекдџтјас да мукџдтор лџџџдан зев ыжыд процесс. Ставџс тајџс мїјанлы колїс ескџ чукџртны. Мїјан крајеведјас пыр колџ заводїтлыны тајџс вџчны. Тїјанлы ез мешајт ескџ бџгтны Лаврухїн рабкорлыс прїмерсџ: колїс ескџ гїжавны кывлџм кыјјас, кодјас кажїтџчџны тіјанлы торјаланајасџн асланыс горалунџн, јомкџстџн, меткџстџн.

Мїјан нацменшїнствојас ещанїкџн пыртџны ассыныс кыјјас і мї најџс усваївајтам, сы вџсна мыј најџд удобнџјџс асланыс горалун вџсна, јомкџст вџсна, мїчалун вџсна. Кыјјасџн мџда-мџд пышкџ пырџдџџмнас мїјан кыв лџџ јона озырмџџма. Таыс кынзі мї асным, літераторјас, џбязателнџ кутам занїмајтчыны выл кыјјас лџџџџмџн, словотворчествџџн. Тајџ јестественнџј мїјан делџ—літературнџј кыв котырџм. *Тајџс корџ ачыс дејствїтельностыс. Тајџ леквіконас, кодї џнї ем мїјан, сїјџ омџла тџрџџчџ. Тајџ леквікџнесџ колџ павкџдны, а сїз-жџ і тонсџ колџ кыпџдны, мџдым петкџдлыны дејствїтельностлыс герџкасџ.* Тајџ џерт оз зїк пыр артымы, оз воџн і оз кыкџн.

Публицістїка куџа. Тїјанџс-кџ кыс-кџ дејствїтельностџ чїстџ художественнџја петкџдлџмџ, а художественнџј уж—абу вісталџм, а дејствїтельностџ образјасџн, картїнајасџн петкџдлџм, секї вештыштџј публицістїкасџ бџкџ, гїжџј публицістїкасџ параллельнџ, петкџдџј сїјџс рукопїс-полејас вылџ. А вермас лџны, тіјанлы удајтчас шуны сешџм фраза, сїзі

сiјөс течны, мыј тiјанлы коркө згө-
дiтчас сiјө тiјан геројјас пiыс өтiлы.

Шевелева. Ме көсiјi вiставны кыв
jылыс. Ме заводiтi гiжны вiст. Ге-
рој—зон, кодi помалiс пjатiлетка да
ужалө заводны, медым стаж бостны.
I вот тани меным быт колө опишитны
Москва-ju, природасө. Меным
ваыс кажiтчө стальнөдөн, а сiјө шуас,
мыј ваыс-пө жемчужина. Вот ме i ог
төд, кыzi гiжны: кыzi сiјө мөвпалө
алi кыzi ме.

Гор'киј. Тiјанлы быт колө вiзөдны
сiјө гiнмөн. Сетөј сылы тыр вөла
мечтајтны да воображајтны, мыј сы-
лы угоднө.

Ti верманныд воzө гiжны зер jы-
лыс да руд jенеж jылыс, но вiстjа-
сын колө кутчысны геројјас вiзөд-
ласө. Сiјөс-кө тi тыртанныд асланыд
вiзөдласjасөн, то лоас оз герој, а тi.
Сiјө вiзөддө өшинө—мунө зер, а тi
шөктанныд ускөдны сылы дум вылас
шондi, мiча лунjас.

Овладејтны классiкјас техникаөн

Луалөм. Мыј мiјанлы колө бостны
классiкјаслыс да мыј колө шыбытны?

Гор'киј. Медвоz колө iсползутны
классiкјаслыс техникасө. Мыј тiјанлы
сурас Достојевскiјлөн, техникасыс
өпрiч? Сылөн jөзыс вывтi бура сор-
нiтөны, но ачыс Достојевскiј мукөд
дырji таzi гiжө: „пырисны кык дама,
кыкнаныс ныв“.

Ташөм лөгавтөмторjыс сылөн уна,
но сiјө романјаслөн jөзыс сорнiтөны
отлiчнөја, напрjаконнөја да век ас-
саньс. Оз поz сорлавны смитрiј
Карамазовлыс сорнiсө Иван да Алексеј
Карамазовјас сорнiјаскөд.

Кор сылөн кнiгаас петкөдчө авто-
рөн медса радејтан пjаңица, тi чув-
ствутjанныд, мыј тајө мортыс вермө
сорнiтны сөмын сещөм кывjөн, кө-
дөс сетөма сылы Достојевскiјөн.

Достојевскiј первојсө мунлис Гогол
бөрсө, а сөгса вескалiс петрашевец-
јас кружокө, көни лыддылысны социа-
листјас-утопистјаслыс кнiгајас. Сөгса
вескалiс арестө, плөшщад вылө i
воzө—катарга. Сiјө зев jона лөгасiс
ставыс та вылө.

Петрашевскөј кружок—тајө вөли
сiјө олөмлөн „живөј дом“. Ез-кө ло
катаргакөд iсторiјаыс, сiјө ескө тө-
дөмыс вөли ез сешөм, кушөм лоiс
сы бөрын, мыјөн олыштiс „мертвөј
домын“—катарга вылын. Сылөн лоiс
мөтiтан чувствө став социалистјас-
радикалјас дөрө, i тајө чувствөсө
сылөн вөли вiсталөма қаторгаыс лок-
төм бөрын основнөј произведенијес
—„Записки из подполья“, көни се-
төма, чужанвыjын-на, став сорсажык
произведенијесыслөн, романјасыслөн
идејас.

Зев впечатлительнөј мортөн вөвсiг,
уголовнөј преступникјас пөвсын оли-
гөн, сылөн кыптiс торја iнтерес
преступник психологiја дiнө, i кыз-
вын романсө сылөн течөма бурещ
тајө психологiја вылас. Вообщше
кызвын философскөј идејасыс сы-
лөн шөш-жө мiјанлы чуждөјсө, сы
вөсна мыј господ богкөд мi быттө-
тај рөшщөтынөс-нын, ме думајта,
збылыс i век кежлө, мi лоiм jона
вежбөражыкөс јенјас дорыс, jона ун-
жык төдам. Сiқкө та боксаң досто-
јевскiј мiјанлы абу iнтереснөј, бост-
ны сылыс нiнөм, дај психологически
оз поz, медым рабочөј класслөн морт
бостiс государственностлыс идејасө
Достојевскiј сертi: тајө поztөмтор,
тајө органическөј противоречiе.

Толстојлыс поzө велөдчыны сыө,
мыј ме лыдда художественнөј твор-
чествоса медгырыс достоинствөјас
пiыс өтiөн,—сiјө пластикаө, iобра-
женијелөн шензөдана рельефностө.

Кор сiјөс лыддан, то артмө—ме
ог содтав, сорнiта аслам впечатлени-
јес jылыс—артмө сiјө геројјаслөн
быттө физическөј бытiе, сещөм бура
сылөн выточитөма; сiјө быттө сула-
лө тi возын, вот сiзи i окота чунөн
вөрзөдлыны.

Вот сiјө мастерство. Сылөн напри-
мер өтi листбок „Хаджи Мурат“ по-
вестыс, шензөдана страница. Зев сө-
кыд кывјасөн петкөдлыны простран-
ствоын двiженије. Хаджи Мурат асла
нукерјаскөд — аджунтјаскөд — мунө
ушщелјетi. Ушщелје вестын—јенеж,
быттө ju, јенежын козувјас вешjа-
лөны голубдөј јуас ушщелје куси-
вестас сертi. I тазикөн сiјө петкөд-
лис, мыј jөзыс збыл мунөны.

Севса кыв небыдлуно, сїѡ точностѡ погѡ велѡдчыны Чеховлыс: *жѡный фраза, зїк абу ввонднѡй сорныкугајас.* Тајѡс сїѡ зев кужѡмѡн век орѡывліс.

Бунїн—зев бур стїліст. Сылѡн став вїстјасѡ гїжѡма сїѡ, бытѡ перѡбн сїѡ вѡчѡ серпасјас. Бунїн зев лѡсалѡ очеркы стѡча вїсталан аслас кос кывнас. Сїѡ бура тѡдѡ орловскѡй прїродасѡ. Став гырыс писателјас бура тѡдлісны сѡмын Тулскѡй, Орловскѡй да Калужскѡй губернајас, сы вѡсна мыј најѡ пѡштї ставныс сетсеѡс.

Онї тыдовтѡ настѡјашщѡй література: емѡс сїбірскѡй писателјас, уральскѡйјас да мукѡд. Мїјан лѡб-на областнѡй література, нацменьшїнствојасыс кынчї. Напрїмер Шолоховлѡн "Тїхїѡ сонлѡн" којмѡд томыс—областнѡй література-нїн. Сїѡ гїжѡ кычї казак, кодї раѡейтѡ сон, казакскѡй быт, прїрода. Сїѡ-жѡ кыпыда опїсывајтѡны і сїбір'акјас ассыныс Сїбір.

Јуалѡм. Ме вот напрїмер гїжа томјѡз олѡм јылыс, комсомол олѡм јылыс. Комсомоллѡн зев уна непосредственнѡ специфїческѡй, комсомольскѡй, молодожнѡй кыв. Кор најѡс гїжан, крїтїкјас заводїтѡны вїдны шуѡны: мыјѡс најѡ?

Гор'кїѡ. Ферт медса характернѡй кывјасѡ, кодјас пырїсны бытѡ, колѡ бостны. Најѡ характерїзујтѡны средасѡ да јѡзсѡ. Мї тѡдам, мыј мїјан вѡлі цеховѡй реч. Напрїмер ѡткымын местајасын текстїлшїцїкјас сорнїтлісны асланыс кывјѡн; шерстобїтјаслѡн, сїктса портнѡјјаслѡн да с. в. щѡщ-жѡ вѡлі асланыс реч. Опредѡлоннѡй коллєктїв аслас средаян артмѡдѡ да ағғѡ кущѡмкѡ сѡмынсылы својственнѡй кывјас. Тајѡ кывјаснас, тајѡ сорнїнас сажѡсывлісны ремеслолѡн тајнајас.

Томјѡзлы література јылыс

Томјѡз јылыс уна гїжлісны, уна прїзвѡденїе, гашкѡ, оз і ков кавтывлыны, напрїмер Гумїловскїјлыс "Собачїй переулѡк", "Луна с правой стороны", "Первая девушка" да му-

кѡд кнїгајас, кодјас кыпѡдлісны нездоровѡй внїманїе да куѡ спорјас.

Кор морт гїжѡ первојја мортсан, колѡ помытны, тајѡ „ме“-лѡн тыдалан пастаыс (поле зренїја) гранїчїтѡма. Сїѡ событїејас јылыс, кодјас муноны оз комнатаын і оз сїктын, кѡнї сїѡ олѡ, сїѡ оз вермы вїставны, а Богдановлѡн сещѡм промахјасыс емѡс.

Меным тајѡтор кажїтѡ медса оскорбїтельнѡјѡн, абу оправданнѡјѡн да кывбаба дїнѡ пошлѡй отношенїејѡн. Сїѡ-ѡд абу мыжа сыыс, мыј сїѡс сїфїлісѡн зараѡїтїсны. *Вѡліс-кѡ тащѡм частнѡй случајыс, то сїѡс колѡ сїзї і бостны, а не тїпїзїрујтны.* Вѡвлїны случајас, кодјас трагїческѡја помаслісны. Оз поѡ частнѡй случај петкѡдлыны кычї тїпїчнѡй јавленїе, кычї тајѡс вѡчїс Богданов. Онї-кѡ тїјан пїыс кодкѡ шыбытас меным улѡсѡн, то-ѡд онѡ-жѡ ставныд тї лѡј таыс мыжаѡн, а мыжа лоас сѡмын сїѡ, кодї шыбытїс.

Богданов том морт-на, сылы 23 арѡс. Ферт даровїтѡй. Ме сыкѡд сорнїтлї Неапольн. Сїѡ колѡ зев бур впечатленїе. Сѡгласїтїс сыкѡд, мыј термасыштїс.

Термасѡмѡн гїжѡм тащѡм кнїгаыс мїјан зев уна. І век лѡка артмѡ, кор мортыс сувтѡ аслас-жѡ класс вылын, аслас коллєктїв, аслас группа, аслас кружок вылын суѡфа позаѡ, а тајѡ случајын Богданов лоїс бытѡ тащѡмѡн да весїг бытѡ законѡдателѡн.

Тешкѡд случајност куѡ тајѡ кнїгаыс, кызвыннас іѡејаыс сылѡн, матыстѡ пѡрѡ французскѡй буржуазнѡй законѡ: сїѡ-кѡ изменїтїс, вї сїѡс. Ме чїјта, мыј мїјан условїејасын тащѡм французскѡй законјас, кычї французскѡй вїсѡм,—фелѡ, абу лѡсалана вѡобшше, а вот танї артмїс кычкѡ сїѡ.

Меным тајѡ кнїгаыс ез во сѡлѡм вылѡ, і ме вїстала, мыј ѡнѡз ме егна лыѡфы томјѡз быт јылыс нї ѡтї кнїга, кодї ескѡ мед кущѡмакѡ сѡлѡм вылѡ меным воїс. Ме, ферт, еща тѡда томјѡзѡс, но, мыјѡщ ме сїѡс ағғылі, должен вїставны, мыј сїѡ характернѡй абу сїѡ својствојасѡн, навыкјасѡн да прївычкајасѡн, кодјасѡс тї новлѡдланныд лїѡ наследственност

закон куѳа лиѳѳ разлагајтчан, кулан мѳр влѳјанѳе вѳсна.

Мѳ огѳ вермѳј даскујѳм воѳн пѳрвы не сѳмын ангалјасѳ, но весѳг кущѳмкѳѳ зѳк выл јѳзѳ. Мѳын быѳѳнын ем мыкѳѳ важгыс. *Абу сыѳн характернѳѳѳ да дабу сыѳн интереснѳѳѳ да тѳѳчанаѳе тѳ, мыј тѳјанын ем важлѳн тащѳм коласјасыс, а сыѳн, мыј ѳнѳ тѳ выл дејствѳтельностьн творецјас, да творчествоыс петкѳѳчѳ сещѳм формајасѳн, кодјас сетѳны тѳјанлы позанлун вѳчны не сѳмын ѳсторѳческѳѳ, а пѳштѳ весѳг героѳческѳѳ процесјас. Собственныкјас класслѳн жынјыс, кодјасѳс кык воѳн пѳртѳма колхозныкјасѳ,—тајѳ штучка, код јылыс мѳ велалѳм сорнытны вел прѳстѳја. Збылвылас-жѳ сѳјѳ зев сложнѳѳ да зев сѳкыѳ, ѳ кущѳмкѳѳ кад колѳм бѳрын, кор лоѳ прѳст час лиѳѳ лун та јылыс думыштны, вермас лѳны, тѳјан чѳладныѳ дыр кутасны чѳткыравны сѳннысѳ, сѳјѳтор мѳвпалѳгыр, кызѳ тајѳс позѳс вѳчны.*

Ме некущѳма ог отрѳцајт самокритѳка, сѳвсем ог. *Но мыјла неперменнѳ колѳ сещѳм зѳла бѳрѳ вѳзѳѳны, кызѳ тајѳтор вѳчѳѳ, мыјла быт колѳ пасјавны мортлыс тырмытѳмторјас, сылыс лѳк самсѳ? Выгоднѳѳжык ѳ соѳиалнѳ ѳ соѳиалистѳческѳѳ тѳѳчѳѳдавыны сылыс сѳјѳ бурторсѳ, сѳјѳ збыл коланторсѳ да донаторсѳ, мыј сѳјѳ нуѳ олѳмас, меѳым сетны сылы позанлун быѳмыны нѳшта-на ѳѳјѳжык, меѳым тајѳ бурыс отражајтѳс олѳмас нѳшта тѳѳчанажык, меѳым сѳјѳ матыѳтѳс сѳјѳс побѳдасѳ, кытѳѳ мѳ мунам да кодѳс мѳ шѳѳѳдам.*

Ме некущѳма абу паныѳ сылы, меѳым мортѳс нѳјтыштны. Но ѳѳлѳыс абу таын, а сыын, меѳым јарјугыѳ герпасјасѳн бостны олѳмгыс олѳм дѳрас, побѳдаѳ, шенѳѳѳдана

стројкаѳ, ставнас мѳрсѳ освоѳтѳмѳ зѳлѳм—кѳсѳѳмсѳ. ѳѳ сѳјѳ, мыј вѳчѳѳ Китајын, Италијаын, Испанијаын, став мѳрас, помкаасѳѳ не сѳмын економѳческѳѳ крѳзѳсѳн да ужтѳмалѳмѳн, но сѳјѳ енергија дејствѳјеѳн, кодѳ петѳ Сѳветјас Сојузыс.

Ѕѳѳтык кар Соррентоын 1924 воын ѳпѳѳ улѳча вылын вѳлѳ гѳжѳма: „Вѳва Ленин“. Полиѳѳѳја мавтѳс гѳжѳѳсѳѳ вѳж краскаиѳ. Гѳжѳсны гѳрѳѳн: „Вѳва Ленин“. Полиѳѳѳја мавтѳс рудѳн. Гѳжѳсны јѳжыѳѳн: „Вѳва Ленин“.

Сѳзѳ ѳ гѳжѳма ѳнѳѳ пыр.

Сѳзѳѳ, аѳзанныѳ, ѳ сенѳ, ылын, чувствуйтѳѳ лѳвшыыс эпохалѳн, кодѳ татыс петѳ, кѳнѳ сылѳн тенденѳѳѳја-јасыс петкѳѳчѳѳмны меѳса јарјугыѳда. Сѳјѳ петкѳѳчѳѳ дај кутас петкѳѳчѳѳны кымын воѳѳ, сымын јонжыка. Со мыј тѳѳчанаыс: тѳѳчана, мыј тани чувствуйтѳѳ енергијалѳн сещѳм выныс, мыј сѳјѳ кущѳмкѳѳ зев вѳснѳѳѳѳк шорјасѳн мунѳ кытѳѳ колѳ да воѳ аслас целѳгыс.

Вѳт тѳрыт ме аѳзылѳ КУТВ-ын 500 мортѳс. ѳѳ быѳѳн на пѳыс мунас татыс аслас ненеѳкѳѳ, индусскѳѳ да мукѳѳ странаѳ. Мыј сѳјѳ сѳрсыс нуас? Сѳјѳ нуас бурѳц сѳјѳ енергија-сѳ, кодѳс гумѳвтѳс тајѳ кык-кујѳм вѳнас.

ѳѳ со мыјын ѳѳлѳыс, со мыјын гѳрѳѳыс да мѳјан бытѳјѳлѳн смыслыс.

Ме-ѳѳ мыјѳѳѳѳкѳ ерѳнык, ѳѳѳѳѳѳѳѳ, сы вѳсна мыј лыѳѳѳѳ ѳзѳсѳ, кодјаскѳѳѳ велалѳ овны, кодјас јылыс велалѳ ѳрѳѳѳѳннѳѳѳ мѳвпавны, унаыс јѳна буржыкјасѳн, кущѳма најѳ авныс ас јылыс мѳвпалѳѳны, ѳ таын ме ог ѳшыбајтчы. (Аплогѳсментјас).

Комѳѳѳѳѳ Г. Федѳров.

ВЂрлезис-тысачник АНТОН ВАСИЉЕВИЧ КАРМАНОВ

Portrait of a man, likely a historical figure, shown in a dark, high-contrast image.

Онтон звучнік

Вісём бõрын колі нõшта кымынкõ во. Онтон ужаліс-нн вõрын õтнас, мõд ног-кõ шуны—ачыс-нн лоі сортовшщкõн. 1930-õд васа арын сїжõ бостіс керавны сурс кубометр. Та жылыс ачыс гїжõ сїж:

„Некодкõд сорнїтõг ме первој вõчі договор норма вылõ—нормаыс вõлі 310 кубометр, а сесса 500 кубометр кералõм бõрын нõшта бості вїтсо кубометр. Міса, кык тõлысõн-кõ кералі вїтсо, то тысачатõ тõвбыдõн керала-жõ, а сесса тысачаыд век-жõ лõсыд шыа лыдпас—звучнõј“.

І вот тајõ лыдпасыс вõсна Онтонлы сетісны нм—звучнік. Сїжõ весіг ачыс секі ез чајт, мыј вõчõ зевыжыд фелõ—вõвлытõм фелõ, ез чајт, мыј сесаң коркõ боссаз зевыжыд двїжєнїе.

Õнї унаыс кывлан сорнї сещõм јõзсаң, кодјас оз-на тõдны Онтонõс. А Онтонõс уналы окота тõдны, азъывны сїннас ассõ.

— Онтоныс, другõ, пõдї, абу і мїжан код; пõдї багатыр код.

— Ферт, кõнкõ багатыр код.—Озõд вес сурсјасõн бергõдлы.

1932-õд васа феврал тõлысын вõлі профсоюзјаслõн Областнõј сјезд. Онтон вõлі делегат. Ме дїнõ чукõрмісны делегатјас да јуалõны, кодї-пõло Антон Кармановыс: асланым сїнмõн-пõ кõсјам вїжõдлыны. Ме шпынмунї. Тїма Онтон сулаліс бурещ мекõд орчõн. Кор індї Онтон вылõ да вїсталї, со мїса сїжõ мортыс, тõдтõм војтыр шенжõмõн вїжõдїсны сы вылõ, тыдалõ, мефасõ шензїсны Онтон ічõt туша вылõ. Најõ сїн возын сулаліс лашкыдїк тушаа морт, сещõм прõтõј, збыл чужõма морт.

Тїма Онтон—лашкыдїк тушаа, жебынїк морт; кїјасыс ічõtїкõс, нывбабалõн кодõс, сõд јурсїа, вõсныдїк сõд сїнкымјаса, југыд лõз сїнјаса, кузмõс код, неуна блед чужõма, жеңыд голаа; радејтõ шмонїтны, і секї чужõмыс шпынјалõ-шпынјалõ, сїнјасыс муфєра чїткырасõны, ачыс кїтсõмõн сералõ; но зато збыл ужõн ноксїгõн зумыш, сїнјасыс суровõс, быттõ мортвылад вїжõдїгõн сїнјасыс

бышкõны,—весіг быттõ скõр. Пелтõм вõснаыс сорнїтõ еша, унжыксõ сорнїтõ да јуасõ гїжõмõн. Сылõн сõрсыс век ем бумага да карандаш; гõлõсыс кылõ пыдысаң. Кор кодõс-кõ чукõстõ—горõдлõ. Ветлїгас неуна пõлнасыштõ,—сещõм покодкаыс.

Боқысаң вїжõдїгõн тї онõ і чајтõ, ыштõ тајõ мортыс вермас керавны вõр, да јешщõ сурс кубометрјас... Еташõм жебынїкыс! Но сек-жõ казалад сылыс збыл чужõмсõ, кодї оз ылõдлы, кодї сетõ ыжыд надеја, да мыј тајõ мортыс нõтї оз муфєрїт. І вот тајõ жебынїк, збыл чужõма мортыс медвоз кераліс сурс кубометр—лої звучнїкõн. Некод сїжõс ез ышõд, сїжõ ачыс медвоз гõгõрвоїс вõрлежõмлыс коланлунсõ да варышõн сувтїс пожõмјаскõд тышкасны, чорыда кутчысїс ужõ. Ез повзы нїнõмыс, ез вїжõд сы вылõ, кор Онтон вылын лõг кутысјас емекајтїсны да шулывлїсны: „мед кõт кыз оз ошкыны, век-жõ-нн-пõ сортовшщїк. Сорттовшщїкыд некод-на прамõј мортõ ез петав“.

Тїма Онтон тащõм шуасõмјас вылõ сõмын шулывлїс: „Нїнõм, ужыд ставыс õткод, оз-õд мортыд ужсõ країт, а сералысјас вылад сõлыштны“.

Аслас звучїтõм јылыс Онтон вїталõ: „Мед-нн-пõ лыдпасыс вõлі мїча шыа, звучнõј, а сурсыс меным медјона кажїтчõ“.

Кызї шувгїс вõр

Ар. Кунõра кымõрјас õтурїтчалõмõн муноны асыввывлан. Тõчõдõ кõзыд зер. Војјасыс сап-пемыдõс да сетчõ-жõ содтõд—најт. Бучїтõ мусõ путкылтана тõв, таркõдчõ õшїнјасõ. А пемыдõс-жõ-нн арса војјасыд! Сук пемыдас нїнõм оз тыдав. Лунјасыс букышõс, гудырõс, мукõд дырїыс ведра дорыс моз којыштлõ.

Быд лун кытчõкõ најт туж куза шлапїктõны телегад додфалõм вõлајас. Телега гõгылјас дыша-дыша варгыласõны кїзõрїнїк најт пїтї, топканјасõ вõјлõны, і секї век кызкõ чорыда ващкысõны да кажїтчõ быттõ вот-вот, быд вõјлїгõн вармунõ... Но сõкыдкода бõр кыптõ топканыс да нõжõнїк варгыласõ вождõ.

— Но-но, донаяс!—кылыштлас жамшикјаслөн шуыштлөм.

Тажь вөрлөзүсјас кайоны вөрө.

Кодкө туј бокса канава сајтї по-бон муныс сувтыштлис да сылы паныда керка килчө вылын сулалыс мортлы горөдіс:

— Еј, братан, он-на вбрас кай?

— Ог, лун-мөд лөб-на олыштны гортын,—вескофа вичөддө сылы килчө вылын сулалыс морт, а сесса думажтыштом ббрын содтө:—Со ветымын кубометртө кералан-на.

— Онтон-пө-таж кујимсо кубометр-нин кералөма...

— Но-о?!.

— Вот ted i no-o!.. Oz небос мортыс зевайт, а мї век-на гортын шюп-вїтам...

Сїктын быд пелөсын вашкөдчїсны:

— Тїма Онтонид-пө звучнїкө гїж-сөма,—кажтылө өтїк.

— Мыј-нө лөб звучнїкыс?—кодкө гөгөрвотөг жуалө мөдлыс.

Вөлөст куза вослалөны вөвјас ббрас, варовїтөны. Паныдасыс колхо-нїцајас сувтыштлөмөн жуасөны:

— Вбрө-нїн, тыдалө, мөдөдчөм-ныд? Вој-таж таво... Но да мыј-өд, бара војжык і ештөдчад сенї.

— Абу-нїн сещөм вој; мыј-нө сесса нужјавнысө,—вочавїдөны брїгад-нїкјас, асланыс чужөмјасныс нумјалө-ны, бытө нумјалөмнас мыјкө вїсталөны:

— Асным-өд мөдїм, некод-на ез чайт, мыј петам вбрө; а тысачаыс—таж-нө шутка!

— Но, но, часлївө инө тїжанлы, боббјас, кайб-но ужалөј,—сөлөмсаң кол-лөдөны колхожнїцајас.

— Люкөн ен кажтылөј,—шутїтөмөн вїсталөны брїгад-нїкјас, термастөм восковјасөн мунөны војө.

Петырлөн¹⁾ чунјасыс терыба котортїсны гудөк кїзјас куза, і гудөк гора шыөн назөбтїс.

Вөлөк. Кыз кїлометра вөлөк. Пөрөм туј, орјавлытөм пемыд вөр Кубїн јагөз, а сы сајын јешчө-на пом-төм-дортөм парма. Кайоны өкмысөн сөрсөн-ббрсөн. Вөвјас мунөны вөс-лөн. Чөв-лөн. Вөрыс лантөма, оз шув-

гы, бытө вугралө. Сөмын өткымы-ныс чөв-лөнсө торклөны жамшикјас-лөн гөлөсјас да телега гөгылјаслөн варлїкасөмыс.

— Öт-ты, ö-öт!..—шуыштласны жам-шикјас.

— Куз-на вөлөкыс?—некод дорө торјөн шыастөг жуалас кодкө.

— Ем-на, шондї леччїгас воам мес-та вылө,—бара-жө сїзї төдлытөг во-чавїгас мөд.

— А узныс көнї кутам?—бара код-кө жуалас.

— Гажа јагас, небыд нїш вылас, сез јенеж улас. Јешчө кушөм чөскы-да узан!

І тазі варовїтг тырјї вослалөны војө, гажа чужөмјасас төдчө ыжыд төждысөм.

Бурещ шондї леччан дорыс лок-тїсны Кубїн јагө,—сувтїсны жужыд нөрыс јылө, дука важ баракө мег-тїгчїсны.

— Сесса, гашкө, тани і ловө төв-јыны?—кодкө важ баракса рамастөм өшїнө јурсө сујөмөн шыасїс.

— Öтї төлытө, ферт, тани і лөб луткыласны, тајө первојтө шаң-нї-да...

— А сесса?..

— А сесса вьл барак кыптас, тенад да менам керка дорыс гажажык лоас,—варовїтөны војтыр. Вөвјассө лезалїг коста чїкөз пемдїс. Барак дорө матө, сїра ыжыд мыр дїнө пес-тїсны бї, шөщ ломтїсны і баракө.

Сесса недыр мыстї пуксїс сап-пем-мыд вој, гөгөр лөн, сөмын кылыштө вөвјаслөн турун мурскөмыс да жу-жыд керөс улын Тыбјулөн булкјө-мыс.

Очагыс бїыс вајмїс, толко келда-лыштөны өгырјас. Вөлөктө вужөм ббрын чорыда унмовсїсны, код-сурө ныргорөн сургөны да узїгас пїнна-ныс гурчнїтлөны, сесса ватлалөм свенјаса пемыд барак пышкад нїнөм оз кыв.

Муртса југдїгас ставныс-нїн вөлі-ны кокјыланысөс. Көнкө ылын кы-лыштө тарјаслөн кургөм да шутла-лөм. Пужјалөма.

Сез асывнад куз вөраїнын ылөз-ылөз кылө увкнїтөм, көнкө пїшща-лыс шкувгїсны да бытө сынөдыс кытїкө потї. Лыјөм шыыс вөр тырб-

¹⁾ Петр Желев—десавїтысачнїк.

ныс увкнѣтис, бытѣо кыткѣ јенежыс ставнас гургысѣ.

Бурещ тѣлыс мыстѣ жужыд да крут керѣс јылын зымвѣтис-нын выл барак—југыд, гажа, гырыс ѣшѣјаса.

1932-ѣд вѣса октабр 5-ѣд лун. Ывлаыс гудыр. Јенежѣд шлывѣоны зѣра кымѣрјас, шлывѣо арѣа посныд зѣр. Асыввоѣ. Муртса југдыштѣ. Асја рѣмына-на брѣгада петѣс јагѣ пѣрѣдчыны.

Сывтыр пожѣмјасѣ камгысѣсны чер ѣбукјас. Јаг пагта увкнѣтис јѣла шы, сынѣдѣо паскалѣс аслыс пѣлѣс музыка: ращкысѣоны пујас, вазгысѣоны увјас, ѣажгѣ пѣла, тѣнгѣ чер. сорвыв гыпкысѣоны пујас, серѣссѣ јаг.

— Е-еј, братан, ен дојмы,— корјаскѣо кылыштглас горѣдлѣм.

— Кымынѣд пу пѣрѣдѣд?—кодкѣ јуалас.

— Ѡкмысѣдѣс,—вочавѣзасны јуалысјаслы.

— Но-о, сѣзкѣ олам-на!...

— Ѣерт, олам!...

— Пѣсты...

— Ог ешты, со пуыс ме вылѣо ѣоргѣ.

І колѣоны лунјас: лун, вежон, тѣлыс.

І ѣнѣ баракын абу-нын сѣмын ѣкмысѣн. Вочасѣн луныс-лун локталѣсны сѣвтчысјас, ректысысјас, јамшѣкјас. Рытјасын јѣшѣѣ-нын лоѣ гажа. Петыр быд рыт ворсѣо, кѣт мед кушѣѣма оз муз, а век-жѣ-нын ѣтѣ здуктѣо ворсас.

— Мѣнам гудѣкыс жын олѣм,— шуѣо сѣјѣ.

Нывјас, мыјѣн гудѣк ѣазѣбтас, пыр і бѣстасны сывны—мыјсѣо ез сывлыны! А медѣа лѣсыда да сѣлѣмыс сывлѣны шондѣ банѣј:

Шондѣ банѣј, олѣмѣј-да,
Том олѣмѣј, том гажѣј.
Том олѣмѣј, том гажѣј-да,
Кѣлѣкѣлѣк гѣлѣсѣј.
Кѣлѣкѣлѣк гѣлѣсѣј-да,
Нуз пѣссѣ поткѣдлысѣј...

Сѣсса јѣктыны бѣстчасны—нынѣм, кѣт і сѣкыд уж бѣрын. Војшѣрѣѣс сывласны да јѣктасны.

А кор вѣјасны выл газѣтјас да журналјас, заводѣтѣоны лыдѣысны. Тѣма Онтон медвоз кутчысѣ газѣтѣо да горша лыдѣѣо, тѣдмалѣо, кодѣ ку-

шѣѣма ужалѣо, абу-ѣ-нын кодкѣ панѣѣма. Сѣсса-ѣд сѣјѣ газѣттѣо торја јона лыдѣѣо: газѣт пыр ставсѣо тѣдмалѣс, мыјла та мында вѣрсѣо лѣѣѣоны, кушѣѣма колѣо страналы вѣр да кушѣѣм могјас сулалѣны пѣрѣдчысјас возын. І ставсѣо тајѣс Тѣма Онтон сѣлѣмса-ныс гѣгѣрволѣс да пуктѣс ас возас мог—петкѣдлыны вѣрын некѣр-на вѣвлытѣм уж.

Кор аззас, мыј вѣрын прорыв, шуам, сѣшѣмтѣо вѣрпунктын ужалѣоны омѣла, сѣкѣ скѣрмѣ.

— Безѣобразѣје, мыјла век јѣзыс лытајтѣоны!—пузѣмѣн горѣдѣс пѣдѣм шыа гѣлѣснас.

— Те јѣзсѣ ен шу, оз јѣз лытајтѣны, а врагјас ставсѣо торкѣны, со мыј шу,—вочавѣзас сылы брѣгадајѣр.

— Ме ог і став јѣзсѣ шу, сѣз кѣт артѣис-а... Ѣерт, врагјас,—јурнас гогјѣдлѣмѣн сѣгласѣтѣѣо.

Фѣврал тѣлысѣа 24-ѣд лун. Тајѣо луннас брѣгадѣкјас пырса дѣрыс вѣдлыны гажажык чужѣмаѣс.—Нумјалѣоны, нумјалѣоны, весѣлжыка сорнѣтѣоны.

Ѣѣѣатѣк локтѣс баракѣо да јѣѣртѣо:

— Талун кежлѣо брѣгадалѣн кералѣма быд морт вылѣо сурс кубѣметр.

— Апла!—кодкѣ горѣдѣс да јѣктыш-тѣг моз шѣѣолкјѣдлѣс чуѣјаснас.—Сѣзкѣ, лун кујѣм кежлѣо позас пѣтавын горѣтѣо.

— Кѣт дас кежлѣо,—шпынјалѣмѣн вочавѣзѣѣо Ѣѣѣатѣк.

— Сѣсса Обкомѣо телеграмма колѣо сѣтны, мыј сурс кубѣметр тыр-тѣм да нѣшта кѣсјам ужавны воѣѣо, сѣз-жѣ пасјыны, мыј быд лун вѣчам даскык кубѣметрѣн.

— Но, тајѣ-нын ошјысѣм,—кодкѣ вомалис,—мед јѣзыс ошкасны, а аслыным-нѣо мыјла...

Пукѣисны вѣв доѣјасѣо да тѣвѣисны гортаныс.

Оз, оз овсы гортаныс. Лун кујѣм мыстѣ бѣр кѣјѣсны вѣрѣо, Чујѣм јагѣо. І тајѣо вонас брѣгада кералѣс 1203 кубѣметрѣн морт вылѣо.

Тулыснас брѣгада кывтѣс Карѣдорѣо лѣтовкаѣн, а Тѣма Онтон мунѣс шојччыны Крымѣо. Возѣа вонас сѣјѣо шојччѣс Лываѣјѣаын.

Буксір

Чуїм жагō кајан вōлōкын Онтон шыасіс бригадір дорō, нумјалōмōн:

— Сіқкō, бара ѓтлаын?

— Тōдōмыс, ѓтлаын,—гусōнїк шуїс бригадір, і Онтон, вом вōрōдōм сертїс гōгōрвоѓмōн, копыртліс журнас. Сїјō ставсō вōлі гōгōрвоѓ вом вōрōдōм сертї, а кодōс оз гōгōрво, сылы вїсталоны чуңнас сынōдас гїжōмōн—тазі і сорнїтōны ськōд.

— Мї, тыдалō, бара-на ас кежаным кајам вōрас,—бара јуалїс Онтон.

— да, ас кежаным, медвоззас...—вочавїсіс сылы бригадір.

— Таво унжык вōчам.

— Сїјō-нїн быт колō унжык.

— Сурс дај кујїмсo.

— Лōсалō; ме сіз-жō думажта.

— Ещанїк содтысны колō, војтырыс - тај шанōс, —шпынмунōмōн шуѓ Онтон.

— Сїзкō, ог-нїн звучнїкјасōн лoѓ...

— Сїз-нїн артмō... Мōд нїм сeтасны.

Сeсса сeз јенеж вьлō чатōртчōмōн вїдōдїг, телегаын пукалїг дыр чōв оліс, бытѓ кьскō мыкō лыдїс.

Вōвјас рōттōны. Вōрыс котōрōн колō бōрō. Телеграп сурјас помага жынōны: жнн: жнн!...

— Еј,—друг горōдїс Онтон медвозза додфын муны „барїнјаслы“.—Вот јōјјасыд, тыдалō немнас абу-на вoлoмабe, туыс вескыдвьлō кежō.

Возын мунысјас чујмōмōн сувтōдїсны вōвсō.

— Мыј-ј-нō-ѓ?

— Тајō туј вежас кежны колō,—кїнас вескыд бокса тујвежлан шeнштōмōн шуїс Онтон.

— Сїзкō, матын-нїн?

— Кык верст да жын.

Ыждї туј вылыс кежїсны бокō, телегаын омōла-на ветлōм туј вьлō, но татї—јаг, гумла коф шылыд, нїнōм оз мешајт, весїг телега гōгылјас дугдїсны варлїкасны. Шондїыс ѓдјō норō увлаң да куѓ пожōмјас костōд петавлō-вошлō, вошлō-петавлō, бытѓ щōщ гōнїтō.

Вот і Чуїм жаг—танї кымынкō вонїн пōрōдōны сортовка да „баракјас дасōс.

Барак гōгōрыс вел ьлōз куш, сō-

мын неылын сулалōны кькō-кујїм їстукан-пожōмјас. Неылын—Тьбју, вескыд кына улас шымыртō Чуїм јуѓ.

Бурещ татчō і овмōдчїсны. Онтон первој луннас-жō кымынкō морткōд кајліс жагōз вōр вїдлыны. Танї вōрыс јона мїча, жагыс шылыд, кōт мачōн гōглас. Тагјōр чал коф пожōмјас щōкыда-щōкыда сулалōны, пōштї ставыс ѓткызта вōр, бытѓ кодкō нарoснō садїтōма.

Онтон ез вес нїмкодас баракō локтōм бōрын, дај мукōдјас щōщ.

— Тащōм вōрад поѓо ужавныд,—ставыс сіс коф вōр,—вїсталїс Онтон бригаднїкјаслы.

— Сїзкō, бара-на грымōдам,—кодкō ошјысōм пырыс горōдїс.

— Грымōд да вōлїстї,—кодкō мōд пыр-жō вомалїс сїјōс.

Ошјысысјасōс торја-нїн ез терпїтлы Тїма Онтон.

Колō їндыны і сїјōс, мыј Онтон вьлō вежалысјасыд унаѓн вōвлїны, та куѓа уна венѓмјас пансывлїсны:

— А ме-нō мыјōн омōлжык сы дорыс?... Онтон да Онтон, но, шуам медвозза звучнїк. Мыј сeсса ескō? Онї-ѓд мїжан коф-жō.

Но тащōмјассō пыр-жō і вoмaласны.

— Те-кō кералїн, і те вōлїн Онтон, мыјла ен кај, а онї нїнōм і вангыны.

Онтон бригадас збылыс медбура ужалō. Отї-кō, бура кужō вōвїтчыны пїлаѓн, чōртыс тōдō, кызї артмō; сїјō ужалїгад бытѓ оз і термас, а век медуна вōчō—сeсса зырјыд кокнїја їслалō. Зырјыд ужалїгад, ок, кущōм јона отсалō да кокнōдō. А зыртō освоїтїгōн-ѓд уна-жō пōстō кїстїс. Кымыныс ѓтї луннас сїјō зырсō чїлōдлїс жагас, кымын ног сїјō ез вїдлыв зыр лōсōдысјассō. Нїнōм-пō вōчныс, тыдалō, сїјō мортыслы да нїнōм абусō лōсōдалō“...

Сeсса ачыс-жō бōр ветлас зырлаыс да бара заводїтас кырeсыны. Оз, первојсō некыз оз артмы, сашō, некыз оз шлївјав. Отї лунō кымынскō чїлōдлїс, мōд лунō, којмōдō, но сeсса мыјкō скофїтыштны кутїс. А кор зїкōз велалїс, сeсса чертō кырeсыныд ѓтчын-нїн ез бoстлы, дај керјыс јона унжык кутїс артмыны.

Сесса уна вөрлеысјас кадсѳ воштывлісны курітчѳмѳ. Но мукѳдыс, вѳѳѳдан-да, быд пу вѳѳѳм бѳрын кер вылас пуксѳмѳн курітчѳны.

— Быд пу бѳрын оз-жѳ ков шпот-вѳѳѳмѳн курітчѳны...—шулывліс Онтон.

Но і ужад некѳр абу ѳткоѳ морт, кодѳ сус, а кодѳ муртса вѳрѳ. Со кѳѳ Ёімаѳс бѳст, шаѳ-жѳ малап—Онтон дінын жѳн оз сулав.

— Сылы кѳѳ кытыс, керѳыд чуктѳ,—шулывлісны Онтон јылыс.

Терыба вѳрѳм, кокніа пілітчѳм, кырысан зырјѳн бура кужѳмѳн вѳѳітчѳм, шѳѳ курітчѳм чінтѳм—лунса уж кыпѳдісны вел јѳна. І ставыс тајѳ вѳлі 1932—1933 војасса тѳлын.

Воѳѳа вонас-кѳ керавлісны 11—12 кубометрѳн лун, то сѳјѳ тѳвнас унаыс вѳчлывлісны 17—18 кубометрѳѳ.

Сѳјѳ кадѳ тајѳ велыжыд лыдпас вѳлі, кушѳмѳс некѳр-на некѳд ез тѳдлы.

Нѳ Онтон, нѳ мукѳдјас ыжыд да мѳча образјаса речјас ез кужлыны вѳставны, агѳірујтны ез саммывны, но асланыс прѳстѳјінік сорнѳн шыѳѳдлісны да чујмѳдлісны став јѳсѳѳ.

Јѳна-нн аслыс сама вѳлі панјасѳмыс. Окота вѳлі кѳѳ мыј, а панјыны Онтѳнѳс лунса норма вѳѳѳмын.

ѳтчѳд барақыс петѳг мозыс Петыр шуіс:

— Талун дасквајт кубометр вѳча дај локта.

Ставныс чајтисны шуѳітѳмѳн, но кор рытнас јагыс воѳм бѳрын арталісны, Петырлѳн аслас јорткѳд лоі вѳѳѳма 35 кубометр лыбѳ 17,5 кубометрѳн морт вылѳ. Ставѳн чујмісны, нумјалісны, мыј сещѳм позанлунјас емѳс вѳчны уна кер, і сен-жѳ „грѳѳітчѳны“ ордјыны Петырѳс.

— Мѳ аскѳ таыс-на уна вѳчам, ордјам тенѳ...

— Лѳсѳлѳ, сѳмын ѳдвакѳ...

Сесса луныс-лун тајѳ ордјысѳны, быд рыт арталѳны. Уж прѳзводѳѳельност прамѳја кыпаліс. Сесса воѳѳ артавлісны сѳѳ: јанвар 1-ѳј лун кеж-лѳ 900 кералам, март 1-ѳј лун кеж-лѳ 1300, а сен оз-на-кѳ сыв, јешшѳ-на позас ужыштны. Кѳѳ мед кушѳм лок поводѳа, абу-кѳ шојччан лун, век-жѳ-нн мунѳны пѳрѳдчыны.

А кор Ёіма Онтон каѳалас јагыс

сѳѳ пома кер, лыбѳ пуыс тѳдлытѳг колѳм ув, медѳа-нн рене, таге, да іѳбу¹⁾ пујасыс, кодјасѳс колѳ вѳчны вывті мѳчаа, сѳјѳ мортсѳ век-нн серам вылѳ лептас, да-ѳѳ јешшѳ оз вескыда шу, бытѳѳ оз і тѳд:

— Е-еј! Кодѳ тѳшшѳ пусѳ вѳчѳс, мыј-нѳ, гыр вылѳ мѳ мыј кералад,—сесса сѳлыштас,—тѳфу, страм!...

— да-а! Ворошіловыд, братан, тащѳм путѳ оз прѳміт. Чајтан сѳѳ керјыс і вѳѳѳны суднојастѳ.

Сесса сѳјѳ мортыс мѳдыс оз-нн сѳѳ вѳч.

Лыбѳ, шуам, быріс наѳ, ларѳкѳ ез вајны, војтыр уѳѳны шыгѳс. Тащѳм тортѳ Ёіма Онтон терпѳтны оз вермы.

— Таыс ѳмѳлыд оз-нн тѳр, наѳтѳ оз вермыны вајны, но, кыѳ-нѳ он скѳрмы?

І унаыс сѳјѳ-жѳ војнас петавліс вѳрыс подѳн, медым сѳјѳ-жѳ војнас суѳѳдны наѳ, і унаыс суѳѳдлывліс.

Помасѳ вѳлі февраль тѳлыс. Газетјасѳ кутісны гѳжны вѳрын прорыв лоѳм јылыс. Гашкѳ, ѳтѳ вежѳннас дас уполномоченнѳј воліс. Быдѳн вѳсталѳны вѳрын прорыв лоѳм јылыс: „прорыв-пѳ лоіс, колѳ сѳјѳс бырѳдны выныштчыны“. Вѳставлісны, мыј Сыктывдѳн рајѳн колѳма мед бѳрѳ.

І вот, Ёіма Онтон да нѳшта мукѳд, мунісны Ыбѳ Сыктывдѳнса вѳрлеысјасѳс буксірујтны. А тајѳ кад кежлас кералісны-нн сурс кубометрыс унжык быд морт вылѳ. Бригадаын вѳлі кык знамја. Онтон тујѳ петѳгас вѳсталіс Петырлы, сѳнсѳ чѳткыртлѳмѳн:

— Знамјајастѳ ен сет некѳдлы.

— Сѳјѳ-нн, тѳдѳмыс, а ті сенѳ ен-жѳ подкачајтѳ.

— Лун дасвіт мыстѳ бѳр тан лоам,—бара шыасѳ Онтон.

Код-сурѳ, ѳерт, і сералысјас вѳліны.

— Ыбса даѳѳјас тіјанлы течасны...

Но мед кѳѳ і сѳѳ, мѳјан звучнікјас леччісны буксірујтны Ыбса вѳрлеысјасѳс. Леччісны квајтѳн: Ёіма Онтон, Ваѳа Сандрѳ, Піла Опѳн,

1) Рене, таге, іѳбу— спец-заказ.

Карманов Іван, Ош Міш да нощта өтік.

Ыб. Јагју. Рыт. Сетчөс ужалысјас кывлөмаөс-нин буксірөн локтысјас жылыс. Сетчөс звучыкјас дружескөја встретітисны ворытөс, сорнітоны, варовітоны, јуасөны вөр жылыс, уж жылыс, уна-ө-нин кералөмаөс, дыр-ө кутасны тани овны.

— Ти уна-нин кералінны?

— А мыј унаыс, муртса-тај сурсөс кералім-жө-а...

— Но-о!.. А коді-нө тіјан піыс Кармановыс?

— Со есіјө, лашкыдк тушааыс,— індісны Тіма Онтон вылө.

Ғадөјас ставныс сіннысө вескөдісны Тіма Онтон вылө да шензисны...

— Ташөм жебынікыс і ворочајтө?..

— Да, ташөм жебынікыс... да јешщө кушөма ворочајтө!

Но ті ен чајтө, мыј ставыс ташөм бур сөлөмөн встретітисны. Ез. Откымынјас муфера шпынјалөмөн да најана сіннысө чіткыралөмөн віқөдлывлөны вылө јөз вылө да сізі і лөсөдчөны кыыштны.

Сесса өті ғадө ассыс паскыд тошсө малалөмөн најана јуаліс:

— Велөдны лі мыј, локтід?...

Буксірөн локтысјас мөда-мөд вылас віқөдлісны да первојсө нінөм ез кужны шуны, но неуна мөвпалыштөм бөрын прөстөја вочавізісны:

— Мыјла велөдны? Мі ужавны локтім.

— Хм-м, ужавны... А тіјан-нө сені ужыд помасіс лі мыј?—нөшта најана јуалөм.

— Мыјла помасіс? Ез.

— Тіјан, көнкө, сені вөрыс абу-і мјанын код, пөді куз, шылыд.

— А код төдас, ташөм-жө вөр, пілаөн-жө пөрлөдлам,—вочавізісны ғадөлы,—оз-жө ачыс пөрлас. Пөрлөдлыны-жө колө.

Сесса ғадөјас кутісны сорнітны аскостаныс:

— Велөдны воөмаөс. Артмө, мыј мі ужавныд ог кужө...

— Мед... Мед відласны мјан вөрын...

— Мыјла оз, налы медлүбөј вөрсө сетасны, вот теөд секі і лөө „мед відласны..“

— Но, сізнадтө, Ғерт; а мед мјанкөд орччөн сувтасны. Лүбөјінад быдөн кералас.

Но мјан јөз венө оз пырны, оз көсјыны ошјысны, сөмын вашкөдчөмөн шуалөны:

— Нінөм, ужыс петкөдлас, мі ег болгыны локтө, а ужавны локтім.

Сувтөдісны буксірујтысјасөс сешөм-жө Ғеланкаө, ыбса вөрлезыс-јаскөд орччөн моз, мед-нын ғадөјас ез чајтны, мыј буксірујтысјаслы сетісны торја меча Ғеланка.

Ужалөны лун, мөдөс, көјмөдөс— нінөм, пујас сіз-жө пөрласөны. Оні Ыбса ғадөјас оз-нин шуасны, көр аззисны буксірујтысјаслыс збыл ужсө, сөмын чөв-лаңтөмөн балабөжнысө гыжышталісны.

А көр сөнгазетыс аззисны, мыј буксірөнөј брігадалөн лунса нормаыс 9 кубометр, а сетчөс ужалысјаслөн 5 кубометр, ғадөјас дүгдісны шуасөмыс, күтісны зілжыка ужавны; лунса норма бөрынжык кыпөдісны 8—9 кубометрөз.

Тіма Онтонлы, көт кытчө сіјөс сувтөд, сылы вөрыд шедө, і некор оз шу, мыј вөрыс омөл, піла ныж, лымјыс ыжыд. Ставыс-пө ас сајад. Бура ужалөмыс брігадалы Обісполком сетіс кујім сурс шајт преміја. Кык вежон мысті буксірөнөј брігада бөр кајіс Палазғаө да јешщө-на кајіс Чүјім јагө. І мыј-жө? Тајө онас брігада кераліс 1460 кубометрөн морт вылө!

Брігада, көні ужаліс Тіма Онтон, бара-на бостіс медвозға места Војыв крајын.

Ташөм вермөмјасөн петіс брігада 1933-өд воын.

Ғас сурс кубометр

Мі-нин вылынжык казтылім, мыј Тіма Онтон ужтөг овны оз раҒейт. Кушөмкө помка вөсна-кө лөб петны вөрыс, секі кымөр код, нервнечајтө, маітчө: „бара-на-пө кадыс прөста вошіс“. Зілө кыз-мыј позө регыджык мунны вөрө. Пріметітөј, мыј сіјө тысачныкалө вөрын 1930 восан і быд воө кералө сурс кубометрыс унжык. Ез-на коллы өті во, мед сіјө ез ужав вөрын. 1933-өд воын—постојан-

нб) кадрын, договор вб)ч)с да)с во кж)лб). Кол)сны во)ас, і вот во)с 1937—1938-бб) во)асса тб)в. Т)ма Онтон Јуван-Чом)аын. Ужалб) лучковб)ј п)лаб)н. Стахановскб)ј дв)жен)је завб)д)ч)тб)мса)н с)јб) — стахановскб)ј дв)жен)јеын ініціатор.

Он) с)јб) вел) важб)н-н)н абу звучн)к, с)лб)н б)н) вы)л н)м — стахановец-десат)тысачн)к. Во-мб)д-н)н ужалб) лучковб)ј п)лаб)н. Таво бостб)ма вб)ч-ны 10000 кубометр вб)р. Ферт, с)јб) ассыс бостб)м б)б)зател)ствосб) пб)ртас олб)мб) — бб)д некб)р-на е)з вб)влы случа)ј, медым с)јб) ассыс кб)с)сыб)м-сб) е)з пб)ртлы олб)мб). Таы)с-на уна — век вб)чб) кб)с)сыб)м серт)ы)с ун)жык.

Сесса с)јб) некб)р е)з е)скыв, м)ј сурс кубометр вб)ч)ны колб) тор)а кужанлун; век шульвл)с, м)ј сурс кубометртб) вермас вб)ч)ны лубб)ј морт, мб)дтб)кб) с)лб)н о)кота)с вб)лі.

да. Е)з вес кол)ны с)лб)н гр)мб)дан во)асы)с, е)з вес лыд)фы)сы стахановскб)ј дв)жен)јеын ініціаторб)н.

Он) Пала)за вб)лб)стын м)јд)та десат)тысачн)к-стахановец)с! І ставы)с та)б) лб)б) с)јб) звуч)тан вб)ј)с)са)н, код)ас јылы)с м)і ка)з)ывл)м вылы)н)жык. Вб)рлб)н шувб)гб)мы)с с)јб) звуч)тан во)ассаны)с н) б)т)і здук кж)лб) е)з-н)н лантлы, век јон)жыка бб)д)с)с да бb)д)с)с. Вб)р ужалб)м лб)і — чест фелб)н!

Важб)н-кб), ферт, Т)ма Онтон е)скб) вб)лі медомб)л мортб)н, но, н)мт)с)ны е)скб) сортовш)щ)кб)н, а б)н) — с)јб) знатнб)ј морт. Та)б) по)ана сб)мын Сб)ветскб)ј страна)н, і то)лкб) Сб)ветскб)ј страна)н. Мукб)д страна)н та)б) е)з вермы лоны.

Пб)шт) б)д) во Антон Карманов ветлб) лунвылб) шб)јч)чыны, медым вб)зб) јеш)щб) јон)жыка у)жавны).

Он) с)јб) абу сб)мын сортовш)щ)к.

С)јб) лыд)дб) газет)ас, журнал)ас, ставсб) тб)дмалб) кб)н)м)ј. Е)мб)с с)лб)н вел) уна бур кы)га)ас. С)јб) і б)ліарб)дб)н ворсны мастер. С)јб) ачы)с г)ж-лывлб) газет)асб). Унаы)с ветл)с слб)т-јас вылб) ы)жы)д вб)прос)ас р)ша)т)ны, і слб)т)ас вылы)с сылы)с жб)б)н)к м)г-б)рсб) век по)б) ка)завны пр)з)д)у-мы)с.

Асывво)зын, муртса југдышт)г)ас, Т)ма Онтон та)щ)кб)чб)н)н ја)гын. Кор пу туган)ас в)жб)дасны шонд) зарн) југб)р)јасб)н, Т)ма Онтонлб)н се-к)і шлычкы)сб)н)н в)тб)д л)б)б) кв)а)тб)д пу. Быт)тб) — бb)д оз і термас, а ужы)с зев бb)д)б) содб).

Т)ма Онтон б)д)м)с да чор)с)с вб)р-ын чоры)д тышы)н. С)лб)н ту)ы)с — чоры)д тыш. Звучн)к, тысачн)к, стахановец-тысачн)к, десат)тысачн)к — со с)лб)н ту)ы)с.

І та)щ)м-јб)зы)д м)јан страна)лы, ок, ку)щб)м јона колб)ны!

Та)щ)м јб)зы)с м)јан страна)н)н б)н) лыд)тб)м. М)јан страна) ку)жб) дон)јав-ны та)щ)м во)јтырб)с.

Т)ма Онтон в)ты)с ветл)с лунвы)с)а курорт)асб). С)јб)с на)гра)д)т)л)сны по-чотнб)ј грамота)н. С)јб)с некы)мыны)с пр)м)іру)јт)л)сны: час)б)н, ко)ст)умб)н, кы)к ство)ла руж)б)н.

Сыкты)с)а вб)р)промхоз сылы вы)л керка стрб)ітб)м вылб) ле)с)с 5 сурс ш)јт) бб)м. І ставсб) та)б)с, ферт, кыв шутб)г Т)ма Онтон заслуж)ва)јтб).

А лун)ас колб)ны да колб)ны, шонд)ы)с шпы)н)јалб)мб)н ж)в)јалб) се)ж)ене)жб)д, га)жаа шувб)г помтб)м-дортб)м парма вб)р. Усы)штб) к)жа да зур-тыштб) кок улб)д.

Муркн)тб)мб)н ја)гын пб)р)ласб)ны пу)ас.

Та)щ)кы)сб)мб)н пуб) усб)ны уклад чер)ас.

Чер)гы)сб)мб)н ја)гб) водб)ны м)ча кер)ас.

ГИКТА ЗОН

А. РАЗМЫСЛОВ

Парма жагын, карсаң ылын,
Көні пыр зев лөн,
Ічөт сикт ем вөлөк вылын—
Отка скөн.

Кыңпу дорд, көні лудвыв,
Помасд көн сикт,
Быд рыт волд сетчө гудөк,
Быд рыт ык.

Гудөк ворслывлө зев нора.
Төдчө—шогсд зон.
Мыкө сылө, мыкө корд
Гудөк тон.

Сиж сөдөмшөрсө виччө—
Ломзө мордс выв.
Төвнас ылд кард леччис
Сылдн муса ныв.

Бөрја рытө сиж шуис:
— Вен те сөдөм шог,
Вожд мунны буржык тудөд
Пукты вожд мөг.

Велдчда да татчө вола,
Аззыслам-на ми...
Таво медбөрјаыс ылд
Сет мем ки.

Пыр-на гудөк ворслывлывлө,
Нор зев ворсанног.
Том зон частө шогывлывлө—
Муса ныв оз лок.

Важдн кыңпу корсө вежис,
Тулыс колд ык.
Том зон поддн кард леччис,
Колдс ічөт сикт.

Бостис гудөк, пельпом вылас
Воысалис көв.

Азодлыны карыс нылдс
Ковмис сылы зев.

Карын мича ныв ез виччыс
Сиктө колдөм зон,
Вердссажд, велддчигдн,
Мундс колдөм во.

Сетдөр сінјас лездө муө.
Лездө сөдсінкым.
Сиктса зонлы таји шуө:
—Кејис тудјасным.

Верман-кө вад менд вундд,—
Сја шуда нем.
Мича нывјас чужанмуын
Метдг уна ем.

Вөднөј муыс-тај зев паскыд—
Мөдкөд оз ло шог.
Мун да ен-жд сесса казтыв
Менд омөд ног...

Воши зондн томлун ебдс,
Вочакыв ез сур.
Мордс ылд наздн лездс
Кудриа сөд јур.

Курыд нумпыр сесса кајтис:
—Гажтөм Ічөт сикт...
Курсјас ылд пырны чајта,—
Лоа тракторист.

Кутд лача... Сөдөм костд,
Виччыс кык во.
Тајд тулыс гажтөм бостис.
Мыјла дыр ен во.

Өні казали ме вөдс —
Ег-тај муса вөв.

Пеллом вылын гудбк кӧлыс
Сӧкыд лоіс зев.

Важ моз овны лоіс мустӧм,
Важ моз овны—шаӧ! *)
Лоа медбур тракторістӧн
МТС-ын тан.

Муслун те дінӧ оз пактав,
Сіјӧс ачыл тӧд...
Лоас муса меным трактор,
Кыҗі вӧлін те...

Луншӧр пӧссӧ тӧвру венӧ,
Ывлаыс зев шаӧ.
Помтӧм мујас, помтӧм јенеж,
Быдмӧ помтӧм наӧ.

Мыжӧ куӧлунтыр сен варгӧ,
Оз і дугдыв-тај.
Міча шобді вундӧ, вартӧ
Му вылын комбајн.

Гыӧн ворсыс сујас воҗын
Тірӧ пощӧс сер.
Нумјалӧ җік шонді мозыс
Том ныв—комбајнер.

Радлун том нывкалы востӧ
Сыланкыв задор...
Коді сещӧм том да востер
Трактор вылас морт?

Чужӧм вылыс гажӧн ыпјӧ,
Јенеж кофыс дон.
Тајӧ... Тајӧ—Ічӧт сіктыс
Гудбкасыс зон.

*) Шаӧ—тані гӧгӧрвоссӧ кыҗі „тырмас“.

ТРАКТОРИСТКА ВАГА

(Повесть)

Г. ФЕДОРОВ

Туробыс ез лөн. Мөд луннас сешөм-жө жона шуксис лым, сешөм-жө локыс звизжитис төв, јешцө-на жу-жыда лептис толајас.

Ғиспетчерскөјын рытјадорыс быд час жын мысти ылгис телефон. Ғиспетчер пыр өбитор јүөртис телефон трубкад:

— Ез... Ез-на во... да, да, воан кад!

Рытнас-нын, кор кутисны өзјавны бјјас, Ғиспетчерскөјө пырис төждысан чужөма механик. Ғиспетчерлы чужөм вылас вицөдлөм мысти сјјө гөгөрвоис, мыј ставыс-на важ, да ышловзөмөн пуксис. Чөва калмансө кыскалыштөм бөрын аслыс моз шуис:

— Ну, і поводґа... Кокјывсыд ус-көдө, јолки ґелоныје! Инам ог өшјы, сјјө век дум вылын.

— Локтас,—мыјкө гижигтыр, јурсө кыпөдлытөг ескөдис Ғиспетчер. Кузмич бергөдчылөмөн вицөдлис сы вылө да јуалис:

— Локтас чајтан?

— Локтас,—бара ескөдис Ғиспетчер. Механик төждысөмпырыс копрөдлыштис јурсө:

— Шулі-өд ме сылы асывнас—ен бост уна. Ез-өд сјјө кывзы, көнкө; бара-на кујмсоөс кымын бөстис. А поводґаыс со кушөм. Вөртис нинөм-на јешцө, сеті езжык тол, а вот таті вөссаинтыс і страк! Кызі сјјө сешөм грузөн локтас?. Сетчө-жө јешцө пемдис.

— Вој војсө прөјдөтөма-нын,—вес-көдчылөмөн шуис Ғиспетчер, очсыштөмөн нужмовччылис да бара мыјкө кутис пасјавны клеткајас вылө јуклөм бумага вылө.

— Вој војсаңыс вит километр-на,—часі вылө вицөдлөмөн сорнитис механик.—А јаг јывсаңыс заводитчө мед-жыд спускыс... Уна-ө көт кыскөсө?

— Вылыс катішщесыс бөстөма 257 куб...

— Со-өд, јолки ґелоныје!—ґорман ус помөдыс ассө тракнитис механик.

—... да Вој војжыс бөстөма мыјда-кө,—сөдтис Ғиспетчер. Кузмич нинөм татчө ез шу, но јешцө жона зумыш-мөм чужөм сертыс позис казавны сылыс мајшасөмсө. Вел дыр чөволөм бөрын друг сувтис да чорыд гөлөсөн шуис:

— Паныд ветла... Ог вермы тазі вицчысны. Гашкө маслопроводыс кынмис, гашкө гусөницаыс југалис, гашкө... гашкө вөдөкын сулалө та-шөм каднас, сибдис-лі, мыј-лі.

— Кытчө-нө тенад арлыдөн мунны, Кузмич,—өлдөны заводитлис Ғиспетчер. Ачыд кытчөкө вошан да сөсса тенө ковмас корены. Пемыд-өд өні.

— Ветла,—збылыс көсјөмөн воча-виқис Кузмич.—Пөнар бөста да мөдөд-ча. Гөгөрво те: оз поз өновтны вө-лөкө машина. Сылы гаражын местаыс, а абу ывлаын.

— Но, көт вицчысышт нөшта өті здук.

— Ог, ог вермы вицчысны. Вицчы-сөма-нын,—петиг моз-нын шуис механик.

Кузмич мунөмсаң колы час сајас. Ғиспетчер щөкыда вицөдлывлис часі вылө да төждысөмпырыс копрөдлис јурсө; тыдалө і сылөн кутис бырны надеја.

Телефон куза пөшти быд дас минут мысти јуасисны конторасаң, і быды-ыс Ғиспетчер пыр өбитор јүөртис: „Ез-на во...“

А ывлавыв օтарօ јонжыка пемдіс. Тօвлօн шуғлалօмыс кыліс весіг татчօ, Ғіспетчерскօјас. Ломтысан кօрт пач вомыс мукօд Ғырјі шыныс пуркнитліс ортсօ.

Но вот кыліс килчօ օзօсօн крапнитօм. Сесса кодкօ кутіс пыркօдчыны. Ғіспетчер, օзօс вылօ влօддօмօн, влччыс локтысօс. Здук-мօд мысті вօсис օзօс да, кօзыд сынօд сорыс, пыріс Васіліса.

— Воиң-жօ!—долыда горօдіс Ғіспетчер да пыр-жօ кутчыс телефон трубкад, медым јубртны конторад.

— Алло!.. Контора?.. Ғіспетчер. Шудова воіс!—Кінас телефонсօ тупкыштօмօн сіјօ шыасіс Васа дорօ:— Вадјօдін машинатօ?

— Тырбура,—кісօ пач дорын шонтигыр вочавізіс тракторістка.

— Локтіс машинанас,—телефон пыр јубртіс Ғіспетчер, сесса бара јуаліс Васілісалыс:

— Кымын кубометр?

— Кыјімсօ кызօс.

— Кујімсօ кыз кубометр,—телефонօ долыда горօдіс Ғіспетчер, пунктіс трубкасօ да, кіас канверт кутօмօн, локтіс Васа дорօ.

— Ставсօ те, нылօ, повзօдін талун. А Кузміч весіг паныд кօсјօ влі петны-нін. Со, тең пісмօ; инженерсан, буракօ.

— Кузмічкօд мі паныдагім кілометр кык сайын базасан,—пач дорօ буржыка ладмօдчօмօн влсталіс Васа.

Ва паскօмсыс сылօн кутіс кајны ру.. Чужօмбанјасыс օзјісны кумач рօмօн, а гօлубօј сіңјасас солкјасіс серам.—Верітан-օ, օтнас петօма. Вот старікыд!.. Но і влі-жօ ме сіјօс.

— Ме-օд шуа влі сылы: влччышышт міса, локтас. Нет, оз терпітчы сылօн,—сіз-жօ сералігыр сорнітіс Ғіспетчер. Кістіс шајныкыс шај да сетіс Васалы:

— Ју, мед шоналыштан шօщ пышкօссаңыд.

— Аттօ!—Васіліса бостіс пօс шај тыра кружка да, посны вомтырдн чурсјօдлօмօн, кутіс лыдфыны Бобровсан гіжօдсօ:

„Васіліса Грігорјевна.

Зев јона кора пыравлыны рытнас ме ордօ. Кута влччысны. Колօ тօл-

кујтыштны сешօм делօ јылыс, коді шօщ теныд інмօ. Ме ордын бокօвօј некод оз ло. Влччыса.

Б. Бобров“.

Лыддօм бօрын Васіліса недырінік чօв пукалыштіс, сесса востіс кօртпачсօ да шыбытіс бід пісмօсօ. Думнас јуаліс ассыс, мыј могыс корօ Бобровыс? Васалы дыш влі кыссыны сы ылнаօ, Бобров ордօ, сы вօсна і кօрлօдліс сінкымјассօ. Но пісмօ сотчօм бօрын пыркнитіс јурсісօ да долыда нумјалօмօн-нін влсталіс Ғіспетчерлы:

— Ез-օд лез Кузмічыд гаражօ мунны. Ачым-пօ нуօда машинасօ. Мунпօ шօјччы, а мі-нін асным сен весалам да чышкалам. Но, і старікан!

— Бур морт,—шօщ ошкыштіс Ғіспетчер.

— Зарні сօлօма,—аслыс моз шуыштіс тракторістка, норовтчыштіс улօс мыш вылօ да, пачын білыс ыргօмсօ кызгігыр, кутіс мыјкօ мօвпавны.

* * *

Шыр Иван воіс асывнас, кор патершчікыс ез-на вօв гортас. Патершчікօс бостօм јылыс гօтырыслыс влсталօмсօ кызвօм бօрын нінօм ез шу, сօмын кутчысис кушман јыв код јос тошкас да бура дыр вօрзօдчытօг пукаліс.

Усі думвылас дасօкмысօд во...

Тօвса рытօ вадіс турун, а турун улас вл мешօк нан. Турунсօ ректіс сарајօ, а нансօ пыртліс керкад, гօбдчօ зѳбօм могыс.

— Бара-на ловјдн воі. Тօтыд узօ?— јуаліс мешօкјассօ пелօсօ сувтօдлօм бօрын.

— Узօ,—вочавізіс Васа, секі кօкјамыс арօса ныв-на.

— Но, і мед стынітօ. А ывлаыс чօрт куліга код: тօ-օв, лым!.. Векыда сінтօ тыртօ. Міјанлы сіјօ бур, некод кօт ез азчывлы.

— Иван дад, кодјас-нօ лысисны?— јуаліс Васа.

— Те-нօ кывлін-жօ? Морыскօ тօдас кодјас мыј օні вօчօны. Тօрыт белдјјас, талун краснօјјас... օшінјас-тօ вевтѳмօ? Кօт ескօ мі лօксօ некодлы ег вօчօ, но лоб-тај влччысны. Загрекі, аззасны-кօ... Јбзыс-пօ шыгјалօны, а те, Шыр Иванушко, нан

җеблалан. Аслам ужалом һаң ескө-да, ағзасны-кө—абу лөсыд. А те, нылө, ен-жө јдзыслы болгы. Аски асывнас гөбөчө җебам да чөртыс оз төдлы. Һаһабе лоам, шыг ог кулө. Вод сесса.

— Менам решајтчыны-на колө, Иван даф,—нораника шуыштіс Васа, морөс бердас кыга да тетрад кутө-мөн.

— Му-ун, кушөмкө велөдчөм ташөм кадө. Со мыј, ічөт ныв... Те абу-һын вывті зөла. Быд крошкі өні зары дон. Тенө-өд менем ковмас көмөдны, пастөдны, вердны. Со, карасін сотан-і. Гөгөр рөскөд. А кымыј өні сурө? Ізтөг-һи, карасін-һи, җеңгајаснас, со, горничалыс јенув пелөссө шпалеріті. Вот-өд, другө... дугдыны лоас велөдчөмсыд. Кынө-мыд шыг оз ло, сөмын төтыдлы отсыштав чышкысыштны, ідрасыштны. Төтыдлөн регыд гашкө кага лоас да ковмас і кагасө вішыштны. Вот трушдөбаыд, думыштөма-жө ташөм кадө челафасны. Но-да мед-һын; ковмас теф, Васук, кагасө віңны. Мыј вөчан—өні быдөнһы сөкыд овны. А баттө һинөм-жө јонасө жалітны. Ме моз-кө шыр кода оліс-і, ез ескө јурсө ворссы. Но-да мед, кызкө тон олам. Бат ordad век-жө куш һаң јірлін-а... Вод сесса, вод, јен текөд. да бисө кусөд, сесса тимбылтчы паччөрас, кутупі моз, уғ.

Сөмын-на лөсөдчис пырны мөд вөжөсас, таркһітісны шөр өһинө.

— Аттө, бес,—ыркмуніс сөлөмыс.—Кодлы-һын вөјшөрнас кушөм мог лоі? Маті бөжіја, һаңј керкаын...

А ывлавывсаң кодкө өтарө чорыджыка таркөдчис. Сесса вужіс килчө вылө да өзөсас кутіс таркөдыштавны.

— Кај паччөрад, Васа. Мыј лоны ло, час петавла... Аттө, кад. Гортад да лөб тірғыны.

Петавліс, пыріс өтпөвса морткөд.

— Здравствуй, көһаин. Ме те ordө. Ігнав өзөстө. Оһинтө буржыка тупкы, ывласаһыс тыдалыштө біыс,—чорыд гөлөсөн вісталіс локтөм морт. Сіјө өтпөвса, кынмөм пелјассө зыралө кіјаснас.

— Мыј-нө тајө? О, господі, владыко, жівота мојего... Ваше благородіје, господін поручік, мыј тікөд?

— Горһітны ог ешты өні. Ме пышјі. Менө өні корсөны. Кывлін лыјлөм-сө?.. Ез інмыны. Сіктсө кышалөма. Пышјыны һекытчө. җеб!

Тајө вөлі поручік Зубов. Шыр Иван төдліс сіјөс германскөј вөјна вылын вөлігас-на. Сеқі удајтчыліс һалы служітны өті частын. Помһитө Шыр Иван, кықі өтпыр поручік відіс сіјөс чест сөттөмыс, грөһітіс һакажітны... Революціја вөзвылын Шыр Иван ранітчис да, лазаретын кујлөм бөрын, локтіс гортас. Һекымын вөта бөрын ез кывлы поручік јылыс, вунөдліс-һин. І вот, гражданскөј вөјналөн гы һемвіччыстөг вайіс поручікөс тајө сіктө. Вежон кык сајын өтпыр паныдасісны туј вылын, поручік јуасіс, коріс ас ordас служітны, но Шыр Иван, ранітчөмыс вылө ыстысө-мөн, мынтөдчис. Сесса поручік суріс краснөјјаслы пленө, кызкө верміс пышјыны да өні, со, локтіс вөјшөр-вөјын татчө.

— Ваше благородіје, ме рад... Сөмын-тај гөтырөј самөј челафасө, һекықі оз поғ. Мөдыс милості просім, а талун...—бокө віқөдөмөн шуаліс Шыр Иван.

— Сіктсө кышалөмны. Менө корсөны. Гөгөрвоан он, јос тош? Вермасны зік пыр татчө воны. җеб!

— Ен-һын повөдчы, господін поручік. Тајө лунјасас бі вылын сүмөд моз гартча. Кытчө-нө ме җеба тенө?.. Кывзы-жө, ваше благородіје; вөч ыжыд милост, ен пөгубіт сөмјаөс. Бост лығөс да шывкһіт вөрө, сөс тенө һекушөм чөрт оз тујав. Јубөј бокө тујыд лөб вөсса.

— Полан?—јөжгов сінјаснас југјалөмөн шуіс Зубов.

— Шырөс топөдан дај сіјө кепылтчө, ваше благородіје.

— Тырмас болгыны. думышт, кытчө җебан.

Тајө здукнас јіркһітісны килчө өзөсө.

— Со, і локтөны. Но?—лабіч улыс чер сузөдігтыр скөрыс шуіс поручік.—Выдајтан: керала! Гөгөрвоин? Мун восты, мед пырөны.

Поручік терыба востіс пач пөдан да, бөрвыв пөтітчөмөн, пыріс. Пач вомыс јурсө мыччылөмөн һөшта төдчөдіс:

— Смотри!.. Ен вунд менсым кывјос... Пукты пдансө да пет. Ен тірғы, зывок віддны.

Вожд ставыс муніс біавісөмөн віггөн моз. Пырісны ружја јоз. Кучік паскөма морт јуаліс:

— Кодлөн керкаыс?

— Менам, со батушкојас, Шыр Иванлөн... Гөтырөј самөј челафасө.

— Мыла дыр ен вогты?

— Узам-нын вөлі, бур мортөј. Самөј вөлі вөтаса... Мыј вөлі вөтаса, өні ог-нын і төд, повѣомывысыд бытө мөс нулыштис.

Кучік паскөма мортыс кыщовтіс керка пыщкөсті, пуктис пызан дорө да щөктис мукөдыслы:

— Відлөј керкасыс; сарајас петавлөј!—сөсса көзайн дорө шыасіс:

— Сіқкө, шуан, узанныд вөлі?

— да, узам вөлі. Сіс пелнад он і кыв јешщө. Шојчө, шонтысө. Гашкө самөвар тіјанлы пуктыны?

— Час, енлы-на. Мі, вескыда-кө шуны, егө гөститны локтөј. Вістав, бокөвөј некөд абу?

— Тані, міјанын?.. Јен вічас! Куш асным: ме, да гөтыр, да нывка, со, паччөрын. А гөтыр мөд вежөсас, челафасө міса... Гашкө мыкө корсан-ныд-да?

Кучік паскөма морт сінсө лечтыліс:

— А гашкө те вісталан міјанлы, мыј мі корсам?

— Ме-нө мыј төда, бур мортө...

— А өшінјастө тулкөма,—пріметіс тіс кучік паскөмаыс.

— Кызі-нө... Сещөм кад, мі воклы шырјас моз лоө овны.

— А естөні мыј тенад?—індіс пелесө, көні сулалісны мешөкјас.

— Сені нан. Ічөтіка вөлыштис-на да пырті амбарыс талун; көсја вөлі аскі тіјанлы нуны. Аслым колышта неуна, а мукөсө тіјанлы. Мыј меным лшнөјыс, кызкө-тон ола.

Ружја морт быд мешөкө зургыліс штыкөн да вісталіс кучік паскөмаыслы:

— Збыл нан, товарішщ коміссар. Мөд вежөсыс петіс мөд морт да рапортујтіс:

— Товарішщ коміссар, сені сөмын нывбаба кујлө!

Кучік паскөмаыс муш-курччис пінсө да, мөвпалыштөм бөрын, кыкіс

морөс зөпсыс карточка. Шыр Иванлы петкөдлөмөн јуаліс:

— Төдлін?

— А код-нө тајд? Погона-тај-а.

— Нолтө мөвпышт буржыка, верміс-өд вунны.

— Абу-тај міјан сіктыс-а, морыс төддө коді. Вөльнөј свет вылад јөзыд-пө козулыс уна да кыс ставсө төдан.

— Коді тајд мортсө зөблалө, ачыс кывкутө трібунал возын. Сіјө көнкө тані, тенад керка гөгөрын. Мөдлаө-некытчө вөлі воштысны. Гөгөрвоан тајдс?

— Ог төд, со батушко... Ег аззыв-лы. Корсөј.

— Иван dad!—паччөрсан секі шыасіс Васа. Шыр Иванлөн кі і кок көзавліс, лолыс мыщасліс.

— Мы-ыј, дөна?—јуаліс Шыр Иван, паччөр дорас муніг моз; ачыс гусөн козыштис сіннас нывлы, сөсса бергөдчис кучік паскөмаыс дорө да рамініка шуіс:

— Унјывсыс повөма ічөт нылыс. Тајд Шудовылөн і ем, кодөс-тајлылісны. Мамыс куліс-жө. Сірөтаөн коліс көнөрушко. Жал петіс да бөсті. Кызкө-өд міса быдта. Батыс-өд міјан понда-жө, крөстана понда јурсө-пуктіс-а.

Коміссар бурмыштис. Стрөг чужөмыс небзыштис, вом гөгөрыс кутіс ворсны нум.

— А-а, тајд і ем Шудовлөн нылыс! Во-лы-жө, во-лы,—муніс да бөстіс кі вылас.—Ен пов, шаң ныв. Мыј-нө нымыд?

— Васа.

— На, бөст,—коміссар перјіс зөпсыс бумага пыщкө гартыштөм сакартор, тыдалө, аслас пајокыс, да сетіс нывлы. Шылөдыштис, ластитыштис да бөр чорыдмөм гөлөсөн шуіс аслас јөзлы:

— Мунамө тас. Буржыка корсам керка гөгөрыс, пывсансыс. А те, көзайн, нантө ен вунд аскі вайны. Гөгөрвоін: меө оз вун! А то мукөд мортыс зөв вундчыс. Сөсса со мыј-нывсө ен өбөдіт. Аскі ысты школаө.

— А менө фад щөктө кага вічны,—норасіс Васа.

— Мыј те, мыј те, фіта,—пөс чөпөсјіс Шыр Иванлөн. Бөстіс Васаөс мөздорас да окыштис:—Менам і ка-

таыс-на абу-да. Те-тај повзѳмыд уиывсыд. Тајѳ-ѳд бур попѳяс, ен пов.

Но кучік паскѳма морт пуктіс кісѳ Шыр Іванлы пелпом вылас да шуіс:

— Ме аза: те зев муѳѳр. Менам тащѳм кыв: бостін-кѳ быдтыны, быдты прамѳја. Кутан кывкутны сѳвет власт воын. Меѳ ветлѳ школаѳ. Аскі шыаслы Ревкомѳ—сетам сылы кѳм і паскѳм. Но, прѳщацијтлы, зѳла ныв...

Ставыс тајѳ вѳлі уна во сајын, но сещѳма тујччіс Шыр Іванлы паметас, мыј кувтѳчыс оз вунѳд. Оз вунлыны сещѳмторјас. Но тајѳ вѳлі і коліс. Ставыс бытѳѳ ладнѳ лоі. Мунѳма да бѳр оз во... Оз-ѳ во? Оз-ѳ друг ты-довтчы мешѳкыс шыла?

Шыр Іван тѳнзі азыліс-нін чужѳмас Бобровѳс. Кызкѳ друг паныда-сісны туј вылын, і секі сылыс сѳлѳм-сѳ бытѳѳ пуртѳн кырыштісны. Кыбыша јур, језгов сінјас—со мыј сіјѳс повзѳдіс кокјывсыс устѳз. „Но мыјла Бобров, а абу Зубов? Гашкѳ тајѳ мѳд кодкѳ?“—секі-нін думыштіс.

Бобров сіјѳ паныдаслѳмын ез вѳв ѳтнас. Гашкѳ сы вѳсна, а гашкѳ і ез тѳд Шыр Іванѳс, но секі најѳ јансалисны зік тѳдтѳм јѳз моз. Та бѳрын Шыр Іван ыліті кыщлаліс да пышјывліс, кор казавліс інженерѳс. Поліс мыјыскѳ. Но вот сіјѳ локтѳма овны сы орѳѳ.

„Мыјла бурещ ме орѳѳ? Нарошнѳ алі тѳдлытѳгыс?“—јос тошкас кутчысѳмѳн мѳвпаліс Шыр Іван. І сылы чачтчіс, сѳлѳмыс чувствуйтчіс, мыј ез тѳдлытѳгыс, а нарошнѳ локтѳма. Мыјкѳ сылы колѳ сысан...

Кущѳм ладѳн заводітліс олѳмыс пуксыны Шыр Іванлѳн, і вот-тај локтіс-тај шогыд, кодарсан он віччыс.

„А гашкѳ абу-на сіјѳ-да?“—піс-кѳдчіс мѳвп, і окота вѳлі ескыны тајѳ мѳвпас.

Бобров локтіс рытјавывнас. Шыр Іван вѳлі бурещ корѳѳн швачѳдчѳ пывсанын. Керкаѳ пыріг мзыс-на кѳзайн кыјкнітліс сіннас горніча ѳзѳсѳ; чѳскыд папірос щын дук керка пыщкын кылѳм бѳрын пыр-жѳ гѳгѳрвоіс, мыј патершщікыс гортас-нін. Сумнас пернапасасіс, но гѳтырыслы нінѳмѳн ез петкѳдлы ассыс

полѳмсѳ; пуксіс пызан дорѳ, пѳлыштіс јандоваѳ кіетѳм ырѳш вылѳ да кутіс јуны. Јуіс дыр, поснідік вом-тырјасѳн. Сы јуіг коста гѳтырыс удітліс петавлыны сѳѳдны мѳс дај бѳр пырны. І вот, пыѳѳссѳ-нін куштігѳн друг кутіс чувствуйтны, бытѳѳ кодкѳ візѳдѳ сы вылѳ мышсаныс. Термастѳг, нѳжѳнік пуктіс пызан вылѳ јандоваѳ да бергѳдчіс: горніча ѳзѳс шѳрын сулаліс брітѳм јура морт.

— Здрово, кѳзайн, — папіроссѳ вомсыс бѳстлытѳг шуіс сіјѳ, шытѳг моз локтіс піміа кокнас да мыччіс телѳб код паскыд да жењыд кіла-пасѳ.

— Зорово,—муѳ візѳдѳмѳн кіасіс Шыр Іван.

— Пывсін?

— Пывсі...

Кор кѳзайнакыс сысјасіс да пыртіс гѳбѳчѳ јѳв тыра кріңча, Бобров муртса казавмѳн шыњмуніс да назѳнік шуіс:

— Но вот, бара азысім. Пыравлам менам вежѳсѳ, сорнітыштам, кѳзайн.

Меѳбѳрја наѳејаыс, кодѳ Шыр Іван вѳјігѳн ізасѳ моз кутчысліс, бырі. да, тајѳ і вѳлѳма, мыјыс сещѳма поліс сѳлѳмыс. Сѳкыда коксѳ кыс-кѳмѳн, пыріс патершщікыскѳд горнічаѳ. Бобровлѳн лѳсѳдѳма-нін вѳлі віна, весіг кісталѳма кык румкаѳ.

„Вічысѳ вѳлѳм“,—мѳвпыштіс кѳзайн.

Колхознік?—језгов сінјаснас сералігтыр јуаліс Бобров.

— Нѳлѳд во-нін.

— Зев бур; да, да, зев бур тајѳ,—сінјассыс серамсѳ друг кусѳдѳмѳн тѳдчѳдіс Бобров.—Ме јуасалі те јылыс. Јона ошкісны. Бур колхознік-пѳ. Молоѳеч.

Шыр Іван візѳдіс Бобров вылѳ да думнас орчѳѳдіс сіјѳс мѳд морткѳд, кодѳс тѳдліс германскѳј војна вылын вѳлігас. Сіјѳ вѳлі секі томжык, вѳс-ныдік. Ветлѳдліс јурсѳ вылын кутѳмѳн, зуртан офіцерскѳј сапѳга. А ѳні Шыр Іван ез тѳд, кызі шуны сіјѳс: господін поручікѳн-ѳ, алі Бобровлѳн, алі важ нѳмовнас. дај ачыс Бобровыс казалис сылыс шѳјѳвошѳм-

сё, сы вёсна матёстыштіс улёссё да сіннас сверлітёмён вісталис:

— Мі текёд, кёзаін, ёті гезјён кёртасёмаёс. Мекёд-кё мыјкё лоас, і тенё шёщ кыскасны. Помнітан кор-кёјатё? Та вёсна ме тегы ог і пов, те ас морт. Но вот мыј ме теd вістала: ёні менё шуёны Бобровён, Боріс Венефіктовічён. Ен вунёд. Кызі мыј тајё лоі, теd сетчёз мог абу. А поручік јылыс верман мыјкё дыра кежё вунёдлыны. Но, вај вістав сесса, кызі олін тајё војассё?

— Олім лёсыда, госп... Боріс Венефіктовіч,—јос тошкас кутчысёмён заводітіс віставны Шыр Іван. Паймёмыс век-на ез быр да кывјыс сёкы-да-на бертласіс вом пыцкас.—Јёзыс кутісны колхозё пыры, думышті дај і ме пырі. Отнад он буракё колчы бур јёзлы серамтујё. Первојсё сіз-таз ужалі, мукёд вылё нафејтчёмён. Но, а сесса велавны куті. Немыд-ёд ётік кучікён он ов. Со, і ті-тај...—Шыр Іван чіткыртліс сінсё да јурсё пёлёстлёмён візёдліс Бобров вылё.

— Менам кучік вылё те ен візёд,—шуіс Бобров.—Кучікёј выл, а сёлёмёј важыс. Понлы-пё мёд гён оз пет, шулёмаёс пёрыс јёз. І теныд ме ог веріт, друг. Кёт і јумова ёні сорнітан, а сёлёмыд нафејтё унаыс-на топавлё.

— Гашкё-і сіз, гашкё і абу,—пыр јонжыка збојмёмён кутіс сорнітны Шыр Іван.—Ті вот пёслёвічасён заводітінны сорнітны. А ме кывліжё пёрыс јёзсан: кушём ваёд-пё кывтан, сешёмёс і јуан. Отлаын олігад сукжык рокид. Болшевікјасыд вот кёсјёны непёштё олёмсё вежны, і мортсё-пё, мі воксё шёщ.

— Но, друг, кыз гажыд, талы ме ог веріт. Теја-мејаёс он веж, он-кё кучікнымёс гугёд,—чунјаснас пызан вылын ворсігтыр шуіс Бобров.

— Ме ог тёд тіјанёс, Боріс Венефіктовіч, тіјан јылыс ог вензы. Гашкё і сіз. А ме мыј—кулакён ег вёвлы, ужавлі пыр ас вынён, јёз вылё ег нафејтчыв. Колхоз-кё, мед і колхоз. Ёні важыс локасё ог ов. Таво, нанным кујім кіло сајас трудоён вылё. Гётыркёд мјјан вёлі вітёво трудоён. Вот і артышт, кытчё

гозјалы таыс унжыксё? Нет, Боріс Венефіктовіч, тајё власткёд меным поё овны.

Бобров дёзмёмпырыс вештыштіс улёссё да чеччіс.

— А вера? Те-ёд важён зев вёлі јенлы ескыс.

— Важыд, Боріс Венефіктовіч, важмёма дај баксёма. Со-тај, ёшалёны,—ёбразјас вылё індіс Шыр Іван,—сојны оз корны. Колкё јурбіт, некёд оз кут. Бара-жё та вёсна нінём меным зыксыны.

Пызанё кыкнан кінас мыжсёмён Бобров лёга візёдіс кёзаін вылё. Сіјё кутіс дёзмыны: ез віччыслы Шыр Івансан сешём ырјанітёмсё. Ёні візёдіс увлаё пома кушман коф јурыс вылё да мёвпаліс, мыј возё сорнітны. Тыдалё, тајё тујјасёд сіјёс некутны. А кутны быт колё. Сы вылё Бобровлён вёлі ыжыд нафеја пуктёма.

— Но, ладнё. Еновтам тајё сорні,—сінјассыс лёг бісё кусёдёмён бёрпукіс Бобров да кітіс тыртём румкајасё.—Ме ог та јылыс кёсјы сорнітны. Ем ыжыджык мог, государственнёј. Те кывлі, ёні ме базаын медса ыжыдыс? Сіректор муніс Москваё, вежон-мёдсё оз-на во. Но дак вот, друг. Меным колёны сёвтчысјас. Лок вај.

Шыр Іван бара чіткыртліс сінсё.

— Ме-ёд колхознёј морт, Боріс Венефіктовіч. Кызі сен шуасны.

— А колхозыкёд менам сорнітчёман-нін,—гораа сербікгіс Бобров. Сылён тешыс петіс шырён-каён моз ворсёмыс вылё.—да, друг, сорнітчёман-нін. Мјјан паскалё стахановскёј двіженіје. Сёвтчёмным—векні места. Колхоз кёсјё отсавны јёзён. Те лоан брігафір. Гёгёрвоан?

Шыр Іван гёгёрвоіс, мыј Бобров сіалёма сылы кушёмкё леч да мырдён сетчё кыскё, сы вёсна, дошлёј руч маз, зіліс орјыны сылыс лечсё, кыщовтны.

— Кушём-нё меыс ужалыс, Боріс Венефіктовіч; сёмын модај бытё мортлён коф, а вын ні ебёс абу. Кер дорад-ёд јон јёз, том јёз колёны.

— Нінёмтор. Брігафірлы медсасё вескёдлыны, а не ужавны. да те ен

пыксы, міса колхозкөд менам договор-нин вөчөма. „дубина“,—мөвпнас содтис Бобров, муні камод дорд да кыскіс сөм пачка. Ветліс да пөдла-ліс горніча өдөссө, көт ескө көзая-каыс ез вөв керкаын.

— На!—пызан дорд локтөм бөрын пуктис сөмсө сылы нырулас.—Тані витео.

— А мыжыс?—сінмыс чашкаліс Шыр Иванлөн.

— Мыжыс гажыд артав: колдөкө патернөй, колдөкө важыс... Ме-өд теныд уждөза.

— Кыжі?—нінөм ез кут гөгөрвоны Шыр Иван.

— Важыс міса, коркөја зөблө-мыс. Гөгөрвоин?

— Оз ков, оз ков, Боріс Венедікто-вич,—кыкнан кінас тојыштис Шыр Иван.—Енө казтывлө сы жылыс-і.

— Полан, ха-ха. Ог вистав не-кодлы, јөј, меным аслам јурөј дона. Бост, бост,згөдітчас,—мырдөн сујіс көзаяіныслы піщөгас сөмсө Бобров.

Кыліс өдөсөн зуркнітөм—кодкө пыріс кукнаб. Шыр Иван повзөмөн чеччис да, дөрөм пырыс сөм пачка-сө кпыддөснас вевтөмөн, јуаліс нөж-јөнк:

— А кыжі сені ужавны, сөвтчанін-ас?

— Төлка мортөс оз велөдлыны. Мывкыдөс ыстан—өті кыв вистав, јөјөс ыстан—кујім кыв вистав дај ачыд бөрыс-на мун. А те, ме төда, абу јөј. Ну, валај, друг, пукты самөвар. Со, ме ордө гөст локтөма.—горнічаыс көзайнөс колдөдігтыр шуіс Бобров.

Кукнаын сулаліс Васіліса. Тыдалө, вескыда локтөма уж вылыс, абу вежөма ні нінөм.

— А-а, вөлісеті,—локтіс сы дорд Бобров, кутіс кыкнан сојөдыс да мелі сінјасөн відөдіс чужөмас.—Пөрччыс, Васіліса Грігорјевна. Кө-зайн, самөвар!

— Ме-өд бөрөвоз, тіјан гіжөдныд серті,—вісталіс Васіліса.

— да, да; зев бур. Ем мог, ем. Но-да оз-жө позсіз, пөрччыстөг. Ог көсјы дівітны, Васіліса Грігорјевна, но... Абу кулгурнө. Тані абу гараж,—сералөмөн шуіс Бобров. Сералігас вом пыщөсас зрдыштіс зарні піныс.

— Прөстітөј,—гөрдөдөмсө не пет-көдлөм могоыс Ваза бергөдчис да ку-тіс пөрччысны.

— Пустакі,—мурган гөлөсөн воча-візіс Бобров, бостіс Васаөс сојборд-јөдыс да пыртіс аслас комнатаб.

— Вот і менам дворец. Чувствуйт астө гортад моз. А медым он гаж-төмтчы, музыка леғам, да гажажы-көс.—Бобров востіс патөфон, пук-тіс пластінка да, кор јурөбтис фок-строт, улөс кутөмөн кыкө-кујімыс кыщовтис пызан гөгөр. Сөгса брیتөм јурпыдөссө носөвөјөн чышкігтыр пуксіс Васакод орччөн. Патөфон, автомат, мыјөн помасіс пластінкаыс, ачыс сувтис, ез кут ворсны.

— дамскөј вина, Васіліса Грігор-јевна,—кык выл румка пызан вылө сувтөдігтыр шуіс Бобров, кпыддө-нас швачкіс сулејаб, штопорөн вог-тіс да кістіс гөрд вина.

— Ме ог јулы. Боріс Венедікто-вич,—румкасө вештыштіс Васіліса.—Збыл-кө ем мог, висталөј. Та вөс-на-кө, ме ескө ег і лок татчө.

— Ај-ја-јај, кушдөм те морт, Васи-ліса Грігорјевна. Оз і көсјы відлы-ны. Веріт, дамскөј вина! Аскі шојч-чан лун. Ен думајт, мыј ме те вөсна тазі лөсөдчі. Ме көсја шојччыны, со і ставыс. Шојччыны културнөја, кыжі аслым окота. Но, вај, сөмын өтіөс, сөгса шај вajasны. А могод терпітө, абу көјін, вөрө оз пышјы.

— Сөмын өтіөс, мед он скөрмөј,—Васіліса бостіс да јуіс.—Фу, кушдөм чөскыдтөм.

— Ха-ха, курыдөс-кө он-пө відлы, і чөскыдөс он төдлы,—мурган гө-лөснас сераліс Бобров.

Шыр Иван вајіс самөвар, заварітис да мыјкө вомгорулас шөпчитөмөн петіс.

— Ну-с, Васіліса прекраснаја, кыжі талун рејсыд удајтчис?—шај кіста-лігтыр јуаліс Бобров.

— Кыскіс кујімсо кызөс.

— О-о, і тащөм повөдөдө! Те—герөј; да, да—герөј!

— Шуінныд-жө,—вескофа вочаві-зіс Васа.—Ме Војвыв полусө ег лебзывлы, ні сізім кілометр вылна-сан ег чеччышт. Менө сувтөдісны трактор дорд, мыј ем самөј, ме вө-

ча, со і ставыс. А геројжасыд абу ме кофѳс; најѳ, ме думыс, кушѳмкѳ мѳд сикас јѳз.

— Коди мыјкѳ ыжидтор вѳчѳ, сјѳ і герој Васіліса Грігорјевна. А талунја коф повѳѳѳѳѳ кыскыны сы ыжда состав оз быдѳн бостыс; да, да! Сы вѳсна і шуа ме тенѳ геројѳн. Тед сѳмын культура оз тырмы. Колѳ ветлыны паскыджык местајасѳ, јѳзсѳ віѳѳдлыны да астѳ петкѳдлыны. Муѳејјасѳ ветлыны, іскусствокѳд тѳдмасны. Іскусство облагораживајтѳ мортѳс. Час, ме тед петкѳдла ѳти-тор.

Бобров ветліс да пелѳс пызан вылыс вајс альбом, клопкіс кіпыѳс-нас, сесса востіс.

— Вот тани—велікѳј произведеніе-јаслѳн копијас. Прѳст кадјасѳ ме шѳкыда відлавлa. Тани, деревна пыѳѳсас, тајѳн і лоѳ сѳлѳмтѳ бурмѳдны.

— Кушѳм-нѳ пастѳм јѳз тани?—шенѳѳмѳн јуаліс Васа.

— Он тѳд?—јурсѳ кутіс копрѳдлыны Бобров,—Ај-ја-јај! Ај-ја-јај! Том јѳз, том јѳз, јандысѳј. Тајѳ-жѳ греческѳј скульпурајаслѳн фотографі-јас. Вот тајѳ Венера, со етајѳ Аполлон. А етајѳ, знаменітѳј Мадонна. Неуна теланѳ муныштѳ, ліѳѳ те сыланѳ муныштан,—ѳѳрвыв чатѳртчылѳмѳн Васа вылѳ віѳѳдліс Бобров.—ѳа, ѳа, ем мыј-кѳ ѳткоѳтор тіјан. Ті серавлыны-нын кутінны менѳ,—сін-јаснас југнітіс Васа.—А етајѳ кушѳм-нын пастѳм мадоннајас?

— Тајѳ тѳдсајаслѳн карточкајас. Воѳбще... Ме раѳејта пастѳм-јасѳс,—кіјасѳ вѳча нїртігтыр шуіс Бобров.—Раѳејта, кызі художнік. Віѳѳдлы-жѳ кушѳм міча екѳемпларјас. Пластїкаыс, пластїкаыс! ѳа, ѳа, те ен венѳы мекѳд. Ме аѳѳа, тед сѳкыд-на гѳгѳрвоны іскусство. ѳај кыс вѳлі тед тѳднысѳ? Трактор берѳѳѳ?—гораа серѳктіс інженѳр.—Тракторыд зев іѳѳтїк естетїческѳј наслажденіе вермѳ сетны. Трактор і Венера сещѳѳма-жѳ гармонїрујтѳны мѳѳа-мѳѳыскѳд, кызі порс да рајскѳј птїца... Мунам мекѳд,—Васаѳс кіѳдыс кутѳмѳн друг шуіс Бобров.—Ме тед петкѳдла паскыд олѳмсѳ, унатор аѳѳылан...

Васіліса скѳрыс тојыштїс сылыс кісѳ, чеччіс да кывшутѳг кутіс мунны. Бобров терыба паныдаліс, кутіс сојѳдыс да ѳѳр пуксѳдіс.

— Ме тенѳ кѳсјї прѳверітны. А ѳні: мог јылыс,—мѳд гѳлѳсѳн-нын шуіс. Ветліс пѳдлаліс горніча ѳѳѳс, бостіс пызан вылыс румка, јуіс да пуксїс коксѳ, вежынѳтѳмѳн.

— Вісталѳј ѳѳјѳжык; ме локті уж вылыс, кѳсја шојччыштны,—локсѳ кутѳмѳн вісталіс Васіліса.

Бобров таркѳдыштїс чунјаснас альбом мышкѳ, зѳук-мѳд віѳѳдіс Васа вылѳ да женидіка јуаліс:

— Мыј тѳдан механїк јылыс?

— Механїк јылыс?—чүміс Васа.—Тѳѳа, зев прамѳј морт, честнѳј морт.

— А менам ем фактјас, мыј сјѳѳ... вредітель.

— Мыј?—ѳвірк сувтіс Васіліса. Вірыс сылѳн којыштїс чужѳмас, бысѳн пелјасыс гѳрѳдісны.

— Боріс Венѳедїктовіч, ті шуѳтан-ныд-кѳ-а?

— Тазі оз шуѳтілыны. І ме кора віставны ставсѳ, мыј тѳданныд сы јылыс. Реѳѳмыс кутанныд кывкутны.

Васалѳн кутісны тіравны вомѳор-јасыс, сінвыыс чепѳсїс.

— Ме ог веріт... Клевѳета!—вінда-лѳмѳн шуіс Васіліса. Бобров чеччыліс, кык ѳептѳ кі сүјѳмѳн пѳкаживајтыштїс да ѳѳр пуксїс. Комнатаын вѳлі чѳв. Ыылаын бушутчіс повѳѳѳа, којассїс ѳшїңјасѳ лым.

— Ме сїѳ-жѳ вѳлі ѳајта, но... фактјас, фактјас,—шыаіс Бобров.

Васа ес тѳд, мыј вѳчны. Вежѳрас некызі ез пуксыны інженерлѳн кыв-јасыс. Куѳмічлы сјѳ верітліс аслыс моз. Сы вѳсна тащѳм мыжалѳмыс кажїтчіс сылы зік лѳсавтѳмторјѳн.

— Ог, ог веріт,—јурсѳ пыркнїтіс Васіліса, пыдысан ышловзіс да мѳѳѳдчіс петны. Табак шына жар керкаын пукалѳмыс кутіс јурсѳ жугѳдны сылыс. Но Бобров бара-на сув-тѳдіс сїѳс.

— Но, мыј вісталан?

— Вістала: честнѳј, преданнѳј морт. А ті кѳѳ і страшѳѳѳтаннѳд, но фактјасыд абу,—чорыда вѳчавїсіс Васіліса.

— Сїѳ, сїѳ... Ен пѳѳѳѳѳ мѳѳыс,—гыжсѳ пїңнас куртчалїгтыр шуіс

Бобров.—Кызі комсомолкаос ме те-
нѳ ѳлѳда: мыј тані сорнітім, мед ѳті
кыв ез пет ортсѳ. Враг вермас ве-
савны коктујсѳ. А колѳ тѳдлытѳгыс
кыјны сіјѳс. Сесса бур вѳлі, мѳвпыш-
тин-кѳ ескѳ те. Вермас лоны, думыд
вежсас-на. Ме ог термѳдлы тенѳ.
Сізімыс-пѳ мерајт да ѳтчыд вунды;
да, да.

Васа нінѳм ез шу, крута бергѳд-
чіс да петіс. Небыр мысті сіјѳ ко-
тѳртіс-нін туј куза. Сінвозас шук-
сіс лым, і сецѳм-жѳ ногѳн ју-
рас шуксісны мѳвпјас. Лечыд тѳв
пѳлтіс чужѳмас, парусітіс жан-восса
пальтолыс пѳлајассѳ. Но Васа тајѳс
ез чувствуйт. Лым сора сынѳдсѳ апа-
лѳмѳн пыр котѳртіс, пыр котѳртіс...

(Возѳ лоас-на)

СӨЗ ЈУ ДОРЫН

(Ыстѳма конкурс ыылѳ)

Г. ПУЊЕГОВ

Кустјас пѳлѳн, веж виѳ ыытѳ
Лѳна ызувтѳ Сѳз ју.
А виѳ ыылас јѳзыс уна,
Пуктѳ турун колхоз „Мјуд“.

Лунтыр јѳзыс ыщкѳ-куртѳ;
Лоѳ скѳтлы кѳрым дас.
Петыр Сашѳ быдлун ыщкѳ
Пара вѳлѳн гектар дас.

Рытнас гудѳк јара јургѳ,
Ылѳз кылѳ јѳла шы.
Тѳмјѳз гажѳн јудор тырлѳ,
Гора јургѳ ыылѳм шы.

Кустјас дорѳд керѳс пѳлѳн
Шлывгѳ ызувтѳ Сѳз ју.
Сѳз ју дорын рытын сорѳз
Тѳмјѳз палѳдѳны ун.

ГЕРПАСТОР

(Ыстѳма конкурс ыылѳ)

ЋЕРЕЊЋЈЕВ

Парма шѳртѳ кывтѳ Ізѳа.
Быдѳн тѳдѳ—ызув ју.
Ваыс зев сѳз, бытѳ сѳнѳ:
Пыдыс аѳзан лыа, му.

Зары шондѳ кыптѳ ыылѳ,
Гажѳн мыссѳ Ізѳадор.
Вундысјаслѳн ыылѳм кылѳ—
Гажа ыылѳм, абу нор.

Мѳдлапѳлѳз јургѳм мунѳ.
Сыланкыѳыс лѳсыд, пым.
Фолыд овны ташѳмѳнын,
Кѳнѳ ыылѳм—ыжыд ыын.

ДОЗОРЫН

(Ыстөма конкурс ылы)

СЕР. ПОПОВ

Помтөм виҗөн нужалис граңица,
Тати лебач төдлытөг оз леб.
Рытја вужөр баҗјас улын містөм,
Мушка вывти сінмө дыр оз шед.

Кутө киөј көзыд шыккыс гола.
Шуштөм војыс пуксис са коҗ сөд.
— Коди локтө?—војсө кырө гөлөс,
Щөкыд баҗфын јарысла оз пөд.

Гөгөр чөв. Төв сөмын нөжјө өвтө,
Кокни серөн зоріҗалө ју.
Со, терыб варыш шавкөдчөмөн, повтөг
Вужіс менам рөҗиналыс му.

Гудыр војыс паскаліс зев ылө,
Пујас бердөд шывгө кокни ју;
Војсө сінмөј пыдөсөзыс кырө,
Мед враглөн кокыс ме муө ез сувт.

Садмө лун, гөрд кыа сувтө паныд,
Лысва гыөрјасөн өзјө му;
І төдчө мем, кыз шыккөн ворсө гранас
Страналөн долыд, зоріҗалан шуд.

ТОМ ПАТРИОТЈАС

(Віст, ыстама конкурс былө)

МИШ ӨЛ

1

Вөлі квайт час асыв. Таңа чеччис да петіс кілчө былө, віждліс гажаа пөртмасан асја шонді былө да зарны жүгөрјас улын зірдалан ва былө. Ылын мөблапөлын тыдаліс вөр, а сыыс ылынжык чукул-мукулөн кыссіс Ежва. Недыр кежлө услыны Таңалөн міча сөз сінјасыс ылын тыдалан віз былө, кытчө талун Таңалы ковмас мунны куртны міча веж турун.

„Кушөм міча луныс көсјө бара лоны!“—думыштіс Таңа мысыны копыртчиг мозыс. Мыссіс да пыріс комнатаө, көні мамыс Таңалөн локтөма кыскө да мыкө Таңалы лөсбөдө мунны віз былө.

— Он небөс чукаса,—шуіс мамыслы Таңа.

— Ме і ачым өні-на чеччі. Төрытнад сор доі віз вывсыд локтөмыд да талун-тај дыр узсіс,—шуіс мамыс.

— Бригадірыд ез-на волы?

— Ез. Со-тај локтө самөј,—өшіңөд віждліг моз шуіс мамыс.

— Бур асыв тіјанлы,—пырөм бөрын шуіс бригадір, шөркөд тушаа, томінік, ар кыз віта кымын Степан. Сіјөс неважөн-на пунктисны бригадірө Васка Мітреј местаө, кодлөн бригадаыс век вөлі кысө медса бөрын. А өні Степанөс пунктөм бөрын бригадаыс быттө ловзіс, медбөрја места-сан кутіс воны медвоzza бригадаө.

— Но, талун кытчө-нын, Таңа?—шпынјаліг моз жуаліс Степан.

— Ме ог төд кытчө ыстан, ме-тај куртны вөлі көсја мунны-а,—шуіс Таңа.

— Ыщкыны талун ветлан, а куртаны талун кежлө абу јона уна да машинанас пөрысјас отсөгөн куртөс. Марја щөщ мунас куртнысө-і,—Таңа

мам былө віждліг моз шуіс Степан.—Васілејөс ысті-нын, сөсө јешщө көдөскө ыста-дај.

— Васілејөс?

„Васілеј“—тајө кывјыс ез-нын вөв төдтөм Таңалы; сіјө волнүтө Таңалыс том сөлөмсө.

— Вај сојыштам мыкө да мунны колө,—шуіс Таңа мамыслы. „Сыкөд, сыкөд өтлаын“—југытіс Таңа журын поскөд леччиг моз. Пельпом вылас кутіс сіјө төбөм кык коса да кіас јөв тујіс.

2

Таңа мувіс Васілејјас өшің увті. Сінјассө чөвтліс вөсө өшіңјасас, но некодөс ез азыв. „Мунөма-нын буракө,“—думыштіс Таңа да мөдөдчис вожд. Мунө сіјө і радлө сылөн сөлөмыс міча гажа асылыс былө. Со колхоз правленіје, со чукултіс тујыс вадорө сетсад пөлөн, кытыс кылө-нын вөлі уна чөлаө гөлөс. Со кол-нын сиктыс бөрө. Вескыдвылын зірдалө шонді жүгөрјас улын валөн веркөсыс, шујга вылын сарві-рөны посныфк пожөм пујас да на пөвсын, быттө вошөмаөс, асланыс посныфк корјаснас шлапкөдчигтыр, копрасөны томінік кызјас да піпујас. Возын тыдалө чукул-мукулөс туј. Таңа тајө туј кузаыс терыба вөслалө.

Таңа віт лун сайын-на школаын сдәјтіс зачот. Віт лун сайын-на сіјө бостіс преміја велөдчан во бура помалөмыс. Сетісны Таңалы гөжса каныкулыс стіпендіја; рад пырыс сіјө мөдөдчис гортас шојчышыны дас төлысө велөдчөм бөрын...

Возын тыдовтчис паскыд Ежва, а сы сайын тыдаліс гажа јаг. Тајө јаг

улас вот і колб вужны Таңалы. Тажо жаг улас і ужало сылбн бригадыс.

Матыстчїс Таңа Ежва кыркбщб, вїдбдїс берег пблбныс, кытыс сылы сїнвылас усїс кык ыжыд пыж. „Некод-на тај талун абу мунбма“,—думыштїс сїјб. Пуксїс кыркбщб да вужан јортбс вїччысїг ез-ї казавлы, кычї кутїс думажтны карса олбмсб да велббчбмсб.

Јона-на ескб колбкб думнас гулајтїс Таңа аслас жењыдїк олбмбдыс, ез-кб друг кут кывны кос резувјаслбн трачкббчбм шы.

— Здравствуй, Таңа!—кыліс ббрысан гблбс, кодї Таңалы ез-нїн вбв тббтбм. „Васа“,—думыштїс Таңа тајб гблбссб кылбм ббрын.

— Здравствуй! да те-тај, Васа, абуна-жб мунлбмыд? Ме тенб мунбмбн-нїн думажтї. Локтїг моз бшїнад вїдбдїлі да некодбс ег аззыв.

— Ме секї колхоз правленїеын вблї. Те-тај, Таңа, зев воэ век слбјман. Кујїм лун ветлїм вїз вылб да век воэжык удїтчан.

— Воэ? Абу-нїн воэ.

3

Вылысан ојдбдб јул тблысса гбрдбн шондї аслас зарнї југбрјаснас му вывсб. Тажб југбрјас улас терыба вбрдбны колхознїкјас. Танї, со, мїчаа, машинкабн шырбм јур моз, шлыввїзб ыжыд пласт, кбнї, кычї зербм ббрын мыччалбны јурнысб шакјас, мыччбмабс ассыныс плешнысб турун јурјас. На пбвсын лептб ассыс јурсб зорбд, кытчб терыба лепталбны пласт вылб пласт Степан Обб да Максїм Васка. Вбв вылын пукалбны кык бетїна—Пета да Мїта. Најб лунтыр пышјас моз жбзбны зорбд дорсањ јур дорб, јур дорсањ јурнас і быдбн зорбд дорб. Јур дорб мунбны мбда-мбдыскбд панласїг тырјї, јур дорсањ неуна нбжбжык, но век-жб оз лезны вблбс мунны ас вблаыс, век неуна термбдлыштбны: мед ескбн бтїныслбн ез ешажык ло мбдныслбн дорыс зорбд дорб вайбм јур лыдыс.

Зорбд вылын сулалб да кыјб быд пласт том нывка—Анна. Сылы гбгбр-

бок тыдалб ылбз. Тыдалб, кбнї, кодї да мыј вбчб. Жаг горулын тыдалбныс уна жежыд чышјана јурјас. Тажб колхознїцајас куртбны.

Естбн со вбрдї пблбныс кореурб југнїтлас шондї југбрјас улас косалбн дорыс. Тажб—ышкысјас, кодјас ышкбны вбрдї пблбнсб, машинабн ышкыны поэтбм їнсб. Тажб ышкысјас пбвсас торјалб жежыд дбрбма Васїлеј. Асывнас, кор Таңа воїс вїз ылб, сек бригадїр зїк пыр-жб колхознїкјаслы вїсталис, мыј мїжан бригадалы сетїсны выл куртан машина.

— Ме заводїта сїјбн куртны!—зїк пыр-жб горбдїс Таңа.

— Но, ладнб,—шуїс бригадїр,—сїзкб, Таңа, талунсањ-жб лоан машинїсткабн. Кор Прокб фадлыс јонжык вбв, додфас да машинанас заводїтбј куртны.

Та ббрын Таңа додфасїс да мунїс куртны. Бостїс ыжыд пласт да сы гбгбр бергалбмбн ббјб заводїтїс сїјбс чїнтыны. Кор зорбд талалыс Анна кутїс-нїн сїгбртны зорбдсб, то сылы зев лбсыда кутїс тыдавны вбрдї сажыс тајб куртбмыс.

— Е-е-е-еј!—друг кыгкб кыліс горбдбм шы. Кбт ескб і ез тбд Таңа кодарсањ локтїс тајб горбдбм шыыс, но сїјб гбгбрвоїс, мыј тајб корбны пажнајтны. Мыјкб ескб јешщб-на горбдїсны, но Таңа ез велав. Вбрдї пыр локтїг моз тајб кывјасыс зугсїсны пујас костас да бтлаасїсны пујас шувган шыыскбд. Таңа вїччысыштїс Аннабс да щбщ мбдбдчїсны пажнајтанїнб, кытчб вблї быд боксан-нїн локталбны колхознїкјас.

— Тажб-нб мыј-нїн ташбм гбрдыс?—пажнајтанїнб вобм ббрын шуїс Степан Васка. Сылбн вом дорјасас вблї тыдалб вашнїтбм, кодї вїсталис, мыј сїјб тбдб да прбстб јуалис.

— Тажб переходашщбј гбрд знамја мїжан колхозлбн. Талун председателъ вайїс. Молодцы шуб, бостїнныд мбдбд бригадалыс. Вот лыдфы, мыј сетчб гїжбма,—шуїс бригадїр, Степан Васкаланб бергббчїг моз.

Васка гораа лыдфїс: „Переходашщбј гбрд знамја, воын муныс бригадалы, „Ударнїк“ колхозлбн“.

4

Рыт. Пемдыны кутіс рытиввојвылын војбыд куслытом кыа. Важон-нын мунісны гортѳ ветлыс колхозныкјас. Важон дугдісны-нын ужаломыс узны кольчысјас. На піын щѳц і Таѳа да Ваѳа. Разве мунѳс том мортлѳн гортѳ тащѳм гажа іныс? Сені со Ежва шуѳгѳ, сені со курја, паскыд гажа луг, а бокинжык жужыд јаг, кѳні поѳд мунны да радутчыны аслад шуѳа том оландырнад да рытја ывлавыв мічлуннас.

Васілеј Таѳакѳд, асеыныс ужјасѳ помалѳм бѳрын, щѳц лѳсѳдчісны локны уѳланіѳ. Најѳ вослалѳны машінаѳн весалѳм віѳ вывті. Воісны најѳ вѳрді бокса паскыд луг вылѳ.

Ок, кущѳм лѳсыд кольлавны тащѳм гажа рытјасѳ тајѳ луг вылас! Сіѳі-і окота кіѳтны ассыд став думјастѳ да радлунтѳ орчѳн муныс тѳварышыды.

— Вај пуксылам, Таѳа, тајѳ куѳт дорѳс, кер вылас. Најѳ пукѳсны да мыјѳа, мі бурѳщ ужнајтіг кежлас воам.

Таѳа сѳгласітчіс. Најѳ пуксісны. Јур выланыс шпорѳдчіс рытја ѳебыѳік тѳв улын аслас посніѳік корјаснас томінік піпу, сы бокин шаркѳдчіс лѳмпу.

— Кущѳм том-на тајѳ лѳмпуыс,— шуіс Таѳа, сылыс ѳті вож чегіг моз.—Таво буракѳ первој-на розјалѳ сіјѳ.

— да! Мі щѳц-жѳ томѳс, Таѳа,— ышловѳѳмѳн шуіс Ваѳа.—Те вот, Таѳа, шуан, мыј таво первој-на тајѳ лѳмпуыс розјалѳ. Та понда вот і поѳд ѳтлаавны міјанѳс тајѳ лѳмпуыскѳд сыын, мыј мі таво первој-на участвуетім выборјасын.

Васілеј топыджыка кутіс Таѳаѳс, і таыс вѳлі тыдалѳ, мыј најѳ јона раѳѳѳтѳны ѳта-мѳсѳ.

Век улѳжык і улѳжык леччіс шонді. Сылѳн кыаыс југыд-гѳрдѳсѳн кутіс-нын вужны пемыд-гѳрд рѳмѳ. Но кодкѳ-кѳ ескѳ ѳні муніс тајѳ вѳрді пѳлѳныс да чѳвтліс-кѳ сіѳјасѳ тајѳ лѳмпу да піпу костас, то дыр-на ескѳ сіјѳ азгіс сетыс пукалыс кык мортѳс. Најѳ ѳні зікѳз сетѳѳмаѳѳ асланыс том олѳмлы. Налѳн вуніс

ужнајтѳмныс. Најѳ пукалісны, век топыджыка топыдчісны мѳда-мѳд дінас да мыјкѳ мѳда-мѳдыслы віс-талісны. Налѳн сорныс вѳліс быд сікас тѳмајас вылас. Васілеј віс-таліс, мыј лубов сіјѳ сещѳм кад морт олѳмын, кор сіјѳ чувствуетѳ ассѳ меѳса шуѳаѳн му вылас. Таѳа сѳгласітчіс такѳд да віѳѳдліс гѳѳр гажа рытыс вылѳ, коді вѳлі вужѳ-нын гѳжѳа војѳ.

— Огѳ-на муѳѳ, Васілеј?

— Мунам. Аскі зев воѳ чуксаласны, меѳым став талуѳја куртѳм јурыс гортсајас локтѳз вѳлі зорѳдын.

Најѳ мунісны уѳланіѳ, кѳні оз-нын вѳлі тыдав ні ѳті морт. Тыдаліс сѳмын ѳекемын зелтѳм вон, кѳні зев чѳскыда-нын узісны брігаднікјас.

— Но, Таѳа, бура узны!—шуіс Ваѳа да топыда кутліс сіјѳс. Најѳ асныс еѳ тѳдлыны, кыѳі ѳтлаасісны налѳн ѳебыѳік вомдорјасыс.

Таѳа пыріс батыс діѳѳ вонјѳ, а Васілеј ѳеѳыр сулалыштѳм да паскыд Ежвалаѳн віѳѳдлѳм бѳрын сіѳ-жѳ пыріс вонјѳ, но ѳ дыр-на сіјѳ еѳ вермы унмовсыны. Дыр-на сіјѳ думнас течіс кывбур:

Том оландыр!

Метеор моз те ыпнѳтан,

Југнітан вылын...

Асја шонді моз кыпѳдчан,

Рытја шонді моз леччан те бѳр...

5

Зев регыд кежлѳ куѳлѳ сіѳјасѳ јул тѳлысѳа шонді. Сіѳі-жѳ регыд кежлѳ лантлѳны віѳ вылын узлыс колхозныкјас.

Шонді муртса-на уѳтіс кыпѳдчыны. пу судта да вѳрді сајсаѳ шыбытны колхозныкјас уѳланіѳ зарніѳн зірдалан југѳр.

— Чечѳѳј!—горѳдіс Стѳпан.

Та бѳрын сѳсѳа мѳдісны петавны вонјасыс јѳз. Петіс, со, вонјыс Максім Ваѳка да мѳѳѳдчіс Ежвалаѳн мыссыны. Копыртчіс ва дорѳс да кымынкѳ соѳ којыштіс чужѳмас, гурјыштіс сіѳ гуранјасѳ да кајіс бѳр вонјас дорѳ.

Максім Ваѳка, кыѳі і Стѳпан ѳѳѳ, ар квајтымына кымын старік, но сіјѳ зѳѳј да јон, ужыс сылѳн кіас ворѳѳ.

Тащом модаа-жө Степан Өнө. На-
жө торжалоны сөмын сижөн, мыл пер-
воыслөн ичот туша да ичотик гөрдов-
код тош, а мөбыслөн ыжыд туша,
ыжыд сөд тош да чугуннөй гөлөс.

Петисны вонжыс пөрысжык јөз, но
томжыкјас оз көсјыны петны. Налөн
унмыс абу-на векалдма, окота-на
јешшө уыштны көт неуна. Сізі-жө
і Таңалы. да і Васілејлы абу-на око-
та петны. „Но кадыс абу уған кад
код“,—Васілејлы дум вылас уөісны
тајө кывјасыс да өдіө чечыштіс
вонжыс.

— Вај, вај, кыпөдчө өдіөжык, ми-
јанөс пөраыд оз виччыс! Палөдчө!—
шуис Таңалөн бағыс, Прокө фад:—
шонді-тај-нө мјаныс-на регыд кежлө
водлө да ағзан кушөм сөз сінјасыс.
А мјан-нө Таңаыс көні?—друг вежіс
сорнісө Прокө фад,—Васілеј, ен-
төрыт те кол сјөс кытчөкө?

Вас нінөм ез шу, сөмын гөрдө-
дыштіс чужөм вылас да котөртис
мыссыны.

— Вај сојыштамөј да ветламөј өбө-
дөз чөвтыштны,—вісталіс Өнө, кодөс
бригадір коліс ветліг костаыс ас мес-
таас.

Та бөрын сөгса быдөн кутісны
зілжыка вөрны. Сојыштісны да бы-
дөн муналісны сјөү уж вылө, кытчө
індіс Степан Өнө. І недыр мысті
бара кутіс кывны гажа ужлөн го-
рыс.

6

Курјаті муно пыж. Сені пукалө
өті морт. Сјө оз термас. Гежөдіка
толскөдө пелыснас курјаса ваө. Пы-
жыс нөжјөнік матыстчис јаг горулө.

Пыжын пукалыс мортыс мөвпалө:
—Најө өні чөскыда, чөскыда уғоны.
Некод оз мешајт меным. Но, есіјө
Степан Васка параыс ог төд... Ег-өд
і вічөдлы војнас... Колөкө, бурещ
кушөмкө куст дорын пукалөны да
кыјөдчөны. Но нінөм сы повда,—кі-
нас шеныштіс пыжса мортыд.—Пе-
мыд, көт ескө і гожса вој. Ставыс
ас сајын... Ме өтнам зік,—воғө мур-
гылалө сјө вомгорулас,—і ставныс
меным прөтів. Менө вөтлісны бри-
гадірыс, шуөны омөла-пө ужалан.
Но тајө меным оз мешајт аслам туј
куза мунны. Ме тіјанлы воғөс мын-

та-на. да ме абу-на і зік өтнам. Ме-
код ем көрөбканы некымын ізтөг
тув.

Друг мортыд дрөгнүтіс. Сылөн
пыжыс кутіс матыстчыны берегө.
Чішнүтіс ваын быдыс турунјас пөв-
стын да зургысис нырнас берег дор-
са керјө.

Кыскыштіс мортыд пыжсө берегө,
бостіс сетыс чер да термасөмөн-нін
мөдөдчис јагланө.

— Өд некымын лун сајын-на тани
туруныс быдыс, а өні ставыс зорө-
дын,—јаг горув куза вічөдіг моз-
шөпкөдіс сјө.—дыржык-кө кута
нужмасны, то регыд налөн ештас
віз вывыныс да ускөдчасны нан-
ідравны. А удајчас-кө меным ассым
планөс олөмө пөртны, то меным лөб-
бур. Віз вывыныс ендас ужныс, да і
наныс кутас кіссыны. Көт ескө і
ем-нін менам өті „заслуга“—зорөф-
шыңыв лептөм, но сјө еща-на. Өті
зорөдыд налы оз і төдчыс.

Тајө думјасас вөјтчөмөн мортыд
ез і төдлы, кызі вославны кутіс
жужыд кос ніщ вывті, а сы гөгөр-
быдысны мічаыс міча пожөмјас, көн-
сурө козјас да ныв пујас. Најө став-
ныс кыпөдөны журнысө јенежлан,
көсјөны інмөдчыны асланыс туган
јывнаныс јенежса кельд козувјасө.

— А мыл меным пыдөсө пырыс?
Тани мега жужыд да кос ніщкыс,
мега шөкыд да куғөс пујасыс.

Тајө кывјассө вомгорулас мургы-
лаліг моз мортыд кыскіс зөпыс і-
төг көрөбка да водіс ніщ вылас.
А недыр мысті зірдыштіс сы діныс
бі југөр да југөдіс сы гөгөрсө не-
ыжыд места.

— Но, өні абу-нын ме сајын, а ста-
выс-нын те сајын,—вомгорулас шөп-
көдіс мортыд нөжјөнікөн трачкөд-
чыс да вочасөн паскалыс бі вылө
вічөдіг моз. Тасма костас сујіс чер-
сө да вослаліс локтан тујөдыс.

— Муна да бөр спокојнөја вода,
некод оз шу, ні оз чайт, мыл ме вө-
чі тајө ужсө, ме—Смітріј Васілјевіч.

7

Тајө-жө рытнас колхознікјас пома-
лісны ужнысө шонді леччытөзис-на-
Васілеј локтіс вонјас дорө, пуктіс

ужалан көлүсө, сы пырды бості гармошка да мөдөдчіс Ежва кыржыв-ті вывлаң. Сылөн чуңјасыс терыба лычкалисны гудөккыс кизјассө. Шыјас гораа јургісны сынөдас. А Ежва ју паскыд лентаһ, стеклө код југјалан веркөснас, помтөг шуңгіс-візүв-тіс увлаң, куталис гудөккыс шыјассө да шөщ нуіс аскөдыс кытчөкө уван.

Васілеј кајыштіс јешчө һеуна выв-лан кыр пөдөн да пуксіс. Сылөн гудөккыс ворсіс мөд сыланкыв-һін. Кор Васілеј ворсіс тајө сыланкывсө, то век сылы бығғө жуғылтіс сөдөмсө і ускөдіс дум вылас став колөм-торсө. Шөктіс думажтны карса велөдчөмсө, сылыс төварышјассө. Сіјө пукалис кокјассө өшөдөмөн і һөжјө-һік ворсіс. Візөдіс ылын кывтис парокөд вылө. Чужөм сертыс төдчө вөлі, мыј сіјө мыјкө јона думажтө.

— Ежваөј, те, Ежваөј, мыјла те он вай аслад візүвнад менам вывлаңса төварышјассаң јүөрјассө,—гудөк шы-ыскөд өтлаасісны Васлөн кывјасыс.

І друг Васілејлы дүгдіс тыдавны кывтис парокөдыс. Кодлөнкө һебы-дік кіјас тупкісны сылыс сінјассө. Васілеј гөгөрвоіс, мыј тајө Таһа.

— Таһа,—сылыс кіјассө вештөмөн шуіс Васілеј да гудөксө паскыда паскөдөмөн заводітіс рафејтан сы-ланкывсө. Васілеј горөдіс сывны, сы бөрсө Таһа, і кујім гөллөс өтлаө өтлаасөмөн јуралісны рытја лөһ сынөдас. Парокөд һөжјөһік матысміс і матысміс на вестө. Палуба вылас тыдалісны уна јөз і на пөвсын код-кө носөвөј чышјанһи шенасіс берө-лаңө. Таһа раґіс јурсыс чышјансө да сіґі-жө шөныштіс ылыстчыс па-рокодлаңө.

— Васілеј,—һөдыр һужалана чөв олөм бөрын шуіс Таһа,—кызі те думажтан: карын олөм да велөдчөм алі сіктын колхозын ужалөм кажіт-чөжык теныд?

Васілеј дүгдіс ворсөмыс, топөдіс гудөксө да сінјассө шөнді вылө чөвт-лөмөн шуіс:

— Кодыс кажітчөжык? Мөным кыкһаныс зөв јона кажітчө, кыкһан-сө зөв јона колө керны. Өһі вот те-һад локтөґ вөлі думажта да бығғө карө кыскө. дај тәһі вывті окота

ужавны. Окота јешчө көґ собраніе кык һубыштны асланым брігадаһи, а віз вылыс ештөм бөрын вөчны өті вечер клубын сіктса комсомөл актів өтсөгөн... Гөжөмбыд-һа сынөдөсыс ез бырлы шыныс вөр сотчөм понда. А коді вөрсө өзталө? Враг! Вот тајө враґјассө корсаһны і колө велөдһны колхозһікјассө.

Васілеј ачыс ез төдһы, кызі күтіс віставны кіјаснас шөнасөмөн, бығғө ыжыд собраніе воґын.

— А теныд кызі кажітчө?—дү-дыштлөм бөрын јуаліс Васілеј Та-һалыс, коді ез-һа вештыв лөзов сөґ сінјассө Васілеј чужөм вылыс.

— ґік өткөдөс міјан думјасным, Васілеј. Сөмын вот јешчө мыј—ґен-газөт лөзөм колхозын колө органи-зүјтны.

— да. Лөө организүјтны,—шуіс Васілеј да візөдліс шөнді лечһаніһө, көһі кыа јүгөрјасыс швачкісны па-һыда сулалыс јағө. Јаґын, кыа јүг-дөдөм улын, тыдалісны куґ да мі-ча пожөмјас, а јағ горулас шаркөд-чісны посһідік кыґпујас. Васілејлы тајө јағ вылас візөдлөм бөрын дум вылас усі төвса канікул дырјі вөр-леґысјас дінө кајлөм.

— Помһитан, Таһа, төвса канікул дырјыд тракторһөј базаад кајлөмтө?

— А те помһитан, кызі трактортө һеуна барак вылас еһ лептыв?—се-раліг моз шуіс Таһа.

— Кызі-жө. Сіјө-тө оз вун менам. Өһі меө трактортө мөным сетласны, лепта өг барак вылад? Ме практіка дырјі спөһнөја-һін вөлі куґа трак-торһад вескөдһыны,—ошјысыштіс Васілеј.

Таґи сорһітіґад һајө ез і төдһыны, кызі воіс сор рыт і бара күтіс пук-сыны гөґса вој.

8

— Васілеј!—друг повөм гөллөсөн горөдіс Таһа.—Візөдһы, јаґным сотчө.

— да,—шуіс Васілеј.—Мун котөрт да чуксаһ уґысјассө, а ме вескыда сетчө муна,—сөсөһа ускөдчіс јаґлаң котөртһы.

Таһа воіс уґланіһө, лептыштіс вон дорсө, көһі вөлі уґө бріґадір.

да чуксалис сїџс. Но друг Таѳа аз-
зїс култ сажыс мортџс. Сїџ локтїс
вонјаслаѳџ.

— Коди сенї?—горџдїс брїгаѳїр.
Мортџд сувтїс. Мџдїс бџрынтчыны.
І друг ускџдчїс пышїны.

Брїгаѳїр гџгџрвоїс, мыї абу зїк
ладнџ таїџ мортџскџд, і ускџдчїс
вџтчыны сы бџрса. Кутїс сїџс. Вџ-
лџма Васка Мїтреї, кодї шыр пї моз
вїччысїс, мыї лџџ воїџ...

Кор Таѳа брїгаѳїркџд воїсны пџ-
жар вылџ, то мунїс-нїн сенї тыш век
вочасџн паскалыс бїкџд. На пџвсын
щџщ і Васїлеї.

Сурс лыда коїулџн кыпџдчїсны
рџмыд сынџдас бїкїнјас да лебїсны
јаг горувланџ. Вот, вот усџны најџ
јаг горувса зорџдџ да ыпїтас сїџџ
кызї порок склад. Воїса вџснїџк
лысваыс вылџ вїџдџтџг бї век воча-
сџн паскаліс. Оз кџсїы пџкџрїтчыны
колхоїнїкјаслы.

Со, пџрласны-нїн кутїсны куї по-
жџм пуїас. І друг, кызї чардыштлџ
гоїса воїын, југдыліс сынџдыс. Та-
їџ џзїс јаг горувса сїїм пїккоста
зорџд. Бї вџчїс асыс ужџџ.

Но јагын ѳеуна кутїс лаптыштны;
сїџ ѳџзџвыс, кытџџ-нїн воїс бїыс,
ѳеуна лапџџдыштїс бїсџ јона јаруї-
тџмсыс.

Шондыс вџлі ысталџ-нїн медвоїза
југџрјасџџ, кор јынвыїџ сїлаыс пџ-
тџм колхоїнїкјас вџлаыс лолыштїс-
ны. Наїџ вермїсны бїсџ. Наїџ спасї-
тїсны јагса озырлун. Гортџ ветлыс
колхоїнїкјас воалџм бџрын брїгаѳїр
вџчыштлїс ѳеыжыд собранїе. Сїџџ
кыскїс вонїыс Васка Мїтреїџс, раїа-
ліс сылыс кїјасџџ да сетїс сылы кыв.

— Тџда, тї менџ шуанныд јаг џз-
тџмџн, но сїџџ ужыс абу менам. Ме
ветлї воїнас черї кыїны,—мышјалџ-
мџн вїсталїс Васка Мїтреї.

— Да, те ѳерт он вїстас. Но мї
тџдмалїм-нїн, мыї тџнїїја зорџдсџ со-
тїн те. Оз удаїтчы, Васка Мїтреї,
теныд асыд плантџ ѳолџмџ пџртны,
—мџдїс вїставны Васїлеї.—Оз удаїт-
чы мїанлыс ударнџџ ужнымџс торк-
ны да лѳны етаїџ знамїасџџ,—куї
зїб јылыс тџлалыс гџрдїс флаг вылџ
їндїг моз воїџ вїсталџ Васїлеї.—Те
ен вунџд, мыї џнї абу-нїн 1928-29
воїас да секса колхоїјас, а 1937-џд

во да заїіточнџџ колхоїс. Те та-
лунсан мїјан і став сџветскџџ на-
роїлџн враг. Те заслужїтїн сїџс,
мыї корсїн. І менам предлоїенїе
нубџдны таїџ мортсџ селсџветџџ, а се-
сан сесга азїасны туїсџ,—колхої-
нїкјаслаѳџ берџџдџџмџн помалїс Ва-
сїлеї.

9

„Счастлївџџ сџветскџџ лун. Счаст-
лївџџ сџветскџџ олџм! Шог тџдлытџм
том оландыр.

Раїве кодлџнкџ тырмас выныс та-
їџторјасџџ мырѳѳыны сџветскџџ
патрїотјаслыс!?. Оз! Том сџветскџџ
патрїотјас оз сетны таїџторјасџџ ѳе-
кодлы. Налџн ем лубїмџџ бат—Іосїѳ
Вїссарїоновїч Сталїн, налџн ем мам
—Сталїнскџџ Консѳїтуїїја, кодјас
їешџџ-на соїтџны сїласџ сџветскџџ
патрїотјаслыс најџ врагїскџџ тышын.

Москваса Кремлї башњаїас вывсан
коїџны југџрјасџџ рубїновџџ ѕвезда-
јас став сџветскџџ страна паста. Сы-
лџн југџрјасыс вужџны гранїцајас
саїџ да корџны став мувывса уж-
лыс јџзџс нарѳїтысјаскџџ тышџ“.

Таїџ ставыс мунїс Васїлеї јурын,
кор сїџџ пукџїс вокыслы гїжны пїс-
мџ, кодї вџлі служїтџ Краснџџ Ар-
мїїаын.

„Олан-вылан, Іван вок. Ме талун
вїзвылыс помалџм бџрын гортџ лок-
тї да завоїїтї гїжны теныд пїсмџџ.

Іван, те џнї зев шуда морт, мыї
служїтан Краснџџ Армїїаын. Ме ог
вермы вїччысны сїџџ кадсџ, кор те
моз-жџ кута сулавны гранїца вы-
лын. Меным колі-на велџдчыны зџн
во. Менам став олџмыс воїын-на.
Локтан кад сїџџ абу коїџм кад, сїџс
поїџ вїччысны.

Ме, Іван, канїкул дырїї ужалї кол-
хозын. Ерџџдїм џтї врагџс. Нуџдалїм
собранїејас, лѳїм ѳтенџ џшџдан га-
зет, ворслїм спектаклїас“...

Васїлеї куїа гїжїс пїсмџсџ. А јо-
мас пасїс:

„Пџџ студѳенческџџ прїветџн те-
над вок Васїлеї“. Васїлеї клеїтїс
конвертсџ, гїжїс адрес да мџџџдчїс
пошта вылџ. Сы гџгџрын сулалїс
сад пїџ вошџм сїкт. Васїлеї медбџр-
їаыс лубуїтчїс сїктса мїчлуннас

Сікт сајын кылō таргоны вундан машинајас, сікт куза журјалōны автомашінајас...

Васілеј Таһакōд ез і тōдлыны, кы-
зи гожа канікул кутіс помасны. І
вот ѓні најō пукалōны парокод па-
луба вылын, сорнітōны сіктса асла-
ныс тōварышјасыскōд да виччысōны
парокодыслыс вōрзōмсō.

— Мыјла ташōм ѓдјō колō пō-
раыс?— шуіс Таһа.

— ѓдјō колō сіјōн, мыј мī олам
сōветскōј му вылын, мыј мīјан ем
велікōј Стаһн!— вочавізіс Васілеј.

Друг парокод горōдіс кыз гōлō-
сōн, сесса вōснажыкōн, һедыр мыс-
тī кутіс кежны пристаныс. Паро-

код бергодчіс, лōсōдіс нырсō візув-
бōр да мōдōдчіс век вочасōн содты-
ны ѓсōсō.

Палуба вылын сулалісны Таһа да
Васа; најō шенасісны носōвōј чыш-
јанјасōн.

Кодјас колісны пристаһын сулав-
ны да візōдлісны-кō тајō кык мор-
тыс вылō, то најō ескō думыштісны:
„кущōм шудабс ѓніја том јōз!“ І
думыштісны ескō, мыј тајō кык
мортыс чужлōмабс і быдмōны мōда-
мōдыслы. Најō ѓні велōдчōны, но
регыд помаласны. ѓтыс петас вōр
фронтвывса командірōн, мōдыс ку-
тас воспітывајтны, велōдны выл по-
коленіје.

ТУВСОВ РЫТЫН

МИТРУК ЈАК

Рыт пуксигөн наҙоник уҙмөдчис ју.
Ва вылын сылісны гыјас.
Сінлы чуғ тыдавмөн оналіс ру
да мөдісны серласны бығјас.

Гырза коғ нырд јылын олма *) кыз
дүгдіс веж корјасөн ворсны,
Тыдалө, сывјыштіс лунпомса муз,
Тыдалө, лөсөдчис уғны.

Кыз улө сікт помсаң локтіс том ныв,
Веж ростор чегыштіс, пуксис.
Кыаыс сажмөдчө. Жыж-нын оз сыв;
А олмыс лунга коғ кывтіс.

Сікт шөрын јурјалө гудөклөн шы.
Ју сажын тракторіст гөрө,
Тракторнөј плугјасөн пөвсөдлө му
І, ужалиғ, лывкјөдлө-сылө.

Гажа да збој мјан сталинскөј нем.
Окота со арыс петны
да ужыслы сетны став ебөс, мыј ем,
І вермөмјас вылөс век сетны...

Кыаыс сажмөдчис. Оз-на сыв жыж.
А трактор век ју сажын мургө.
Ун піө вөјтчөма мелі јон кыз,
Улас—зон сорнітө нывкөд:

— долыд мем, дуса, мыј те тракторіст,
да содтөдөн тыралан норма.
Ме абу-жө омбл зев, кызі танкіст,
І уж куза орјысны кора.

— Сета тең радпырыс, Васук, ме кі,
І текөд ме панласны кута.
Граница віғны сен мөданныд ті,
Прімернөј уж тани ми сетам.

*) Олма—пөрысінік.

Сунабс сылібд сывыштис сыв,
Парјасө инмісны парјас.
Сөмын здук-мөд мығти бөр мөдіс ныв
Сорнілыс віставны кывјас:

— Гажа да збој мјан сталінскөј нем,
Веж петө овны і овны
да ужыслы сетны став ебөс, мыј ем,
І быдлаын медвоңын лоны.

Во мығти мела те бөр татчө лок
да шуднымбс гөрәзалам өтла;
Ордјысан ужнымлы вөчам ітог...
Сек јонжыка вылыс ме кутла.

Шонді бөр мыччыіс. Сыліс-нін жыж.
Ју сајын трактор век мургіс.
Уғөмыс садміс-нін нөрысјыв кыз;
Том пара сек сы улыс муніс.

ПРИВЕТ ГЕРОЯМ!

(Из материалов на конкурс)

В. ЗАБОРЦЕВ

Полюс наш! Знамена и парады...
Сколько здесь энергии и сил!
На планете нет такой преграды,
чтоб народ советский не сломил.

Полюс наш! Под бешенство пучины
Славные завершены дела,
И вот папанинцев со льдины
Страна, как мать, заботливо сняла.

Вот они на палубе „Таймыра“.
Вот они любимые друзья!
И слава о героях по эфиру
Облетела дальние края.

Мы вас ждем, полярники-герои!
Вам страны протянута рука.
Этот подвиг пылью не покроют,
Не сотрут далекие века.

Мы вас ждем, победами встречая.
Ваш поступок беспримерно смел.
Славы вихрь от края и до края
По стране любимой пролетел.

Поезд мчится в красную столицу.
Жизнь кипит и ширится везде.
Вас встречают радостные лица,
Лица смелых сталинских людей.

Вся страна ликует, вас встречая!
Шелк знамен на площади горит.
Где четверка сыщется такая,
Как страны моей богатыри?...

ГРАҢИЦА ВЫЛЫН

(Віет ыстѳма конкурс вылѳ)

I. МУРАВЈОВ

I

Меным вѳлі сек 5 арѳс гѳгѳр.

Мі мамкѳд гѳбѳч гуын тѳткырвѳ-
рам. Батѳѳс ог тѳд кѳні ветлѳдлѳ,
воыс-нын дыр абу гортын.

— А мыжланѳ мѳ гѳбѳч гуас пы-
рѳм?—жуаса ме мамѳлыс.

Мамѳлы вѳлі сек ар 32 гѳгѳр.
дубѳн мѳѳдѳм дѳра јубкаа да се-
щѳм-жѳ ковтаа. Кѳмтѳм. Мыјыс-кѳ
зев јона полѳ. Чужѳмыс быдсѳн најт-
мѳма, сѳјасыс зев лока аршасѳны.

Сарганѳн бытѳѳ кодкѳ саргыны
кутѳс. Недыр мыстѳ нѳшта сѳдѳс
сарганыс, дај мыјкѳ ѳтторја клоп-
јѳдлѳ.

— Мамѳ, кодѳ-нѳ тајѳ ворсѳ?

Тра-та-та тра-та-та тра-та...

Мамѳ сѳмын ышловзыштлѳ.

— Батѳыд, мамѳ, гѳбѳч гуын-жѳ
зѳбсасѳ?

— Батыд, Кола, доброволец. Ко-
лан во-нын мунѳс партизанјаскѳд бе-
лѳјјаскѳд тышкасны,—вѳсталѳс мем
мам.

Тра-та-та... Гып-гып... жшѳѳ. .
жшѳѳ... Зев јона, зев чорыда гымыш-
тѳс кѳнкѳ, кулігалаңын да јѳлаыс
сылѳн кысаң-кѳ вѳрсаңыс мѳјан гѳ-
бѳчѳз пырѳс, щѳщ зѳбсѳс. Мамѳ зев
ѳдјѳ бѳр јаскысѳс му стѳн дѳрас,
выјѳз оз прамѳја тыдав сес.

— Мамѳ, тајѳ-нѳ гымалѳ?

Гымалѳмыс век јонжыка кутѳс ѳд-
чыны, частѳжык мыјкѳ жшѳѳѳдлѳ.
Муыс тѳралѳ јѳркѳдѳмысла.

— А те, мамѳ, гымалѳмыс полан?

Жшѳѳ... Жшѳѳ...

Сесса мыјкѳ лоѳ. Бытѳѳ сѳмын
бѳнѳв код савкнѳтѳс, зев чорыда јѳр-
кысѳс, мыјкѳ ыпкысѳс да ставыс ку-
тѳс путкыласны, быдсѳн увлан јурѳн
гартыны, а сесса... нѳнѳм ог тѳд.

Саѳми да повзѳ.

Кујла тѳдтѳм керкаын, крѳват вы-
лын. Керка стѳнас аҗа кодкѳ вуж-
расѳ—зев јона пемдылас, сесса бѳ
столѳ друг вывлан кајыштлас.

— Мамѳ, мамѳ—кѳсја зев ѳдјѳ го-
рѳдны да ог вермы. Быдлатѳ гѳгѳр-
дојмѳ, јукалѳ, вѳсѳ. Јурѳј зѳкѳз ку-
тѳс путкылтчыны. Сѳнмѳј мырдѳн
кунсѳ, оз кывзы менсым.

— Батѳ, батѳ локтѳс. А мыла-нѳ
кокѳтѳм?

... Кѳннѳ сојыд, бат?... Вѳѳд, вѳ-
зѳд јурыс-нын сѳмын...

Бара саѳми.

Ме дѳнын сулалѳны кык јежыѳ
пастасѳм нывбаба. Мѳчаѳс, мѳчаѳс,
шанѳс. Овны пыр-жѳ бытѳѳ лоѳ лѳ-
сыджык.

Мамѳ — дѳнын-жѳ. Сылыс јурсѳ
ставсѳ тѳбѳмаѳс бѳнтѳн, мыјкѳ зев
сѳкыда лолалѳ. Сѳјјассѳ востылѳ да
бѳр куңлѳ. Фѳлѳ-жѳ буракѳ сылыс
зев.

* *
*

Таҗ вѳлі вѳстасѳ полѳтрукыслѳ
ѳтѳк пограничнѳј отрядыс красноар-
мејѳд-пограничнѳј Шѳршов Нѳколај
отрадса Јѳнѳнскѳј уголокын.

II

Иван Мѳхајловѳч Воронцов Н-скѳј
пограничнѳј отрядыс командѳр пука-
лѳ пызан сајын кабинетас.

Кабинѳт стѳнас ѳшалѳны рама пѳ-
ын Сталѳн да Ворошѳлов јортјаслѳн
портретјасыс. Командѳр мыш сајын
моз стѳнас ѳшалѳ зев ыжыд гео-
графѳческѳј карта. Карта улас моз
пызан дѳрсаныс, стѳн пѳлѳныс сула-
лѳ дѳван. Пызан вылас гѳјан прѳбо-
рыс ѳпрѳч нѳшта сулалѳны кык те-

лефонној аппарат. Кабинетсањ кык ошн виждооны рытив-лунлан, граицалан.

Пыр зев шуҗитыс Иван Михајлович мыкко кажитчо талун зугылон, либо жодко сјјс зев јона скормодома. Чужомыс кажитчо чукирсежык мукко лунјасо дорыс да сјјо лшка пoryетодо сјјс.

Граница дорын куза ужалигон Иван Михајлович лои зев требователној ас дорас медвојдор дај шощ јортјасыс доро. Тајон сјјо ассо оз петкодлы ыжыд началникон, а петкодло кыз ыжыджык јорт, велодо томжык војтырос быд воквос ббрын проверитны ассыс восковсо, мед еско не весжавны зыбучино.

Командир воын сулало лпакос тушаа, топыд јазјаса сбдинок морт. Сылон паскомыс зев лосыда вылас пуксома, бытто кистома. Тајо пограничник Николај Ширшов.

— Ширшов јорт,—вистало командир Николајлы:—тед тавој кежло сетам зев ыжыд уж. дај став ужыс граница дорад зев гырыс. „Маскаыкко“ те мунан ыжыд јегыр доро. Бост карта да тодмас јегырнас, мыјон гогорво мем вистав. Места выло воштысны 19 час кежло.

Ромдонын воли ывла вылыс, кор Ширшов петис командир кабинетыс.

— Кутас зерны; кымортчо,—думыштитс пограничник.

III

Арса рыт. Неуна буситышто арса зылаыс. Чбв. Сонын кылышто пу жылыс космом да кельдодом корјасылон шаркакылыштом да најо назоник, јурпюласитырји, вожыс вожјо зурасомон гылалоны небыдик нишка му выло.

Кыморысла да куз сук ворысла јонжыка пемыдон кажитчо.

Кыморјасыс сукмоны, кызоны. Зер век отаро одзо, гырсаммо.

Тајо сод вор пиас ставыс бытто кулома. Ворса олысјас—зверјас, поткајас да мукко олысјас ставныс зесбомаос зера војыс, лантомаос, кодигуо, кодигуо сук козуло, кодигуо кытчо удитис.

— Гашко тајо местаас ловја мортна ез восковтлы-да,—думајто погра-

ничник јегыро пыригон. Сылон дрыгыс јурсо зев улб леодома да лувгодом ббжсо ворбшитыштит моз шощ орчдон мундо.

Ыжыд јегыр пукало рытивлун вывти зев паскыда да вужо границасо. Јегыр шородоыс кадја да подон ни волон он вермы пројитны. Кадја иныс шорыс зик куш, сомын поснифик баф кустјас шочиника петыштомаос. Јегыр пышкосоыс зев лок. Муккодлатыс важ ворыс ставыс порома, а муккодлатыс јурто сујны некытчо, сещом сук петома кыз пу рошшаыс.

Ез дыр ковмы собавны пограничниклы јегырод. Сод вој пити бытто би јурор визывтис да кытчоко воши вор пиас. Николај сувтомон кутис кывзысны да суса виждоны гогорбок. Сод зерлон вагуранјасо солгомыс кынзи сјјо нином оз кыв. „Маска“ одва-одва лискыртчыштома зер улас да бытто коро одјожыка пыртны ыжыджык коз улб.

* *
*

Граница сајын, луншорсањ кымын, ноль кымын морт дыр коф довјалисны јегыр долондоыс да мыкко пасјалалисны бумага выло.

Кыкыс резинвој плашцјасаос да куз голлона баклоаос. Нольнаыслон бокас ошало полевој сумка. Модо кыкыслон паскомыс зев омол, кыт суро косаслома, лестукјас ошалоны. Пемыд горувнас нольнаыс пырисны ыжыд коф козуло да золаник би дорын закуситыштитсны.

— Пбра, поручик,—вом пельоснас моз буркытыштитс горбыла коф зор јурсјјаса да бритом шочкаа полковник Семјонов.

— Отлаасны индом местао. Кутам виччысны тесањ унатор.

Би дорыс оти плашцаыс нумбыртчыштитс да бытто вошис сод вој пиас.

Поручик Горбылевос мододисны Советској Россјјао 20 во сајын аскодоыс-жо пышчыс белогвардејсјас, кодјас дни ужалоны агентон да думнаныс век-на косјоны ыжыдавын ужалыс јоз вылын, Советској власт шыбытом ббрын.

Поручік Горбылев большевікјас вылө кутө щөщ ассыс лөглун. Коркө сійө вөлі уралса заводчіклөн пі. Налөн вөлі гырыс заводјас да уна фесатіна вөр.

Воісны большевікјас да рөзөрітисны најөс помөз.

Граница вужны шуөма ыжыд ягыр вомөн. Музтөз собалөм бөрын поручікы окота лоі неуна шөщчыны да төдмасны туж нырнас. Та мөгөн сійө пыріс золанік да сук вожјаса коз улө. Піщөггыс кыскіс ізтөг да өзтыліс компасө віщөдлыны.

Ставыс бур.

* * *

Бі југөрлан өдјөжык мөдіс пограничнік. Сөмын пемыдыс ставсө вевтыртөма да нінөм оз тыдав.

Вел куза зер улын олөм бөрын „Маска“ јона-нын дөзміс да чорыда зев чашнітчіс, пограничнік кіыс, дом мыні.

Мыжкө-мында пышјөм бөрын пон кутіс сувтавын, зев суга ісавны мусө да бара ісагіс тырјі котөртны воэө. Нољ восков сајын кымын поручік друг кағаліс зев ыжыд руд пон. Сінјасыс сувтсаөс, өзјөны. Сөдлөмыс сөмын јопмуні да кіыс кватітис зөпгыс 7 зарада „Колт“.

Лыјны лөсөдчиг костыс пон чечыштіс поручікыс вылө да кватітис сојсө.

Гып-гып—лезіс кык пула поручік, сөмын кытчө лезіс выјөз ачыс оз төд. Повзөмысла да дојмөмысла сійө ез выјөз төдлы кыці мыні куроқыс.

Пограничнік некыз-на оз вөлі вічыс лыјөмсө да быдөн чујмыштіс. Зев өдјө кыскіс нагансө да котөртис лыјөм шыө:

— Серко, серко—бурөдө понјөс Горбылев да шујга кінас кабыртис понјөс горшөдыс.

Бара ыпкыс лыјөм шы.

Мыжкө небыдік да дебыккод војтышталө поручікы кі вылас. Тајө „Маска“ пелье вірыс. Којмөд пулаыс поручіклөн рөзөдіс понлыс пел вужсө. Пон ношта јона скөрміс да мыј ем ебөсыс ставнас вазөптис сојсө. „Колтыс“ кытчөкө понөл піас тур-тар леччіс.

— Ој,—кылыштіс Ніколај котөртис костыс.

Понөл пырыс да пемыдысла пограничнік некыз оз азы вермасысјасөс.

Горбылевлы прөст местакод сурис да брут чужјис пон рушкуө сапөг нырнас. „Маска“ јонжыка ерөстіс да кызкө чашнітчігас усі муас. Ас бөрыс кыскіс щөщ нарушительсө.

Шіршовлы бара кылыштіс шум көн-кө вескыд вывланыс.

Ніколај азыс најөс; нарушитель усөма пон вылас да горшөсө топөдө.

— Рукі вверх,—горөдіс Ніколај зев чорыда, быдөн ачыс повзыштіс гөдлөссыс.

— Мукөдыс көнөс?—скөра јуаліс пограничнік.

— Ме өтнам.

— Öтнад,—нерыштіс Ніколај:—кодкө верітас тенсыд. Тащөм местаөд да сөд војын өткөн вужан.

— Асывнас, нољ час гөгөр, татжө мејам коктужөд вужас мөд морт.

— Öні көнөс?

— Мөдарас.

— Те коді лоан?

— Ме важ царскөј поручік Горбылев.

Гөгөрвоі, гөгөрвоі господін поручік. Те сіз-кө...

— Кора не іздевајтчыны,—пышкылтис перыда поручік, выјөз ез лез помавын кысө шуныс.

— Сіз, сіз. Те кутан ыжыд лөг щөщ і важсаыс?

— Да, большевікјас вылө.

— Сізкө локтін диверсія вөчавны? Вочакыв ез кыв.

— А коді тенө мөдөдіс?

— Хам, тед тајөс воэ-на төдны. Быдмы да вөліс.

— Кытчөз те мөдін?

— Ві өдјөжык менө лібө ну.

— О, тед сөщөм окота лоі кувны. Вевјалан-на, вевјалан, господін поручік.

Шіршов ез көсјы верітны белогвардејецлы, но век-жө думајтгысө. Нарүшительсө сійө нуөдыштіс воэө да домаліс.

— Но, господін поручік, олышт тан. Ніколај бөр локтис важ местаас.

„Маска“ щѣтсѣ лептѣма да ѳти ступит ѳз колччы сыс. Быд секундаын гѳтов чеччыштны враглы морѣсас да орѳдны горшсѣ.

— Нѳль часын вуѣас мѳд морт?

Јегырѳд воѳд собалѳм налы нинѳм ез сет. Југыдыс тѳдчѳ-нын вѳли. Никѳлај бѳр локтис важ тѳдса местаас. Орчча понѳлјас пиас зѣбсис.

Асја вылыс зер дугдыштис. Кымѳр-јас весасѳны.

Лебачјас сѳдмалисны узан инсыныс да кутисны сывны гажа сыланкывјас. Регыд і шондї матушка кыптас, мед бара шонтыны ул мусѣ.

Нѣдыр мыстї Ширшов каѣалис понѳлјас питыс кодлыскѣ мунѳм. Јонжыка виѳѳдлѳм бѳрын Никѳлај азѣис ѳти мортѣс.

— Стој, руки вверх,—кылис чорыд гѳлѣс. Реѣина плашсца нѳжѳдник лептис кыкнан кїсѣ.

— Вїстав, ти кымынѳн?—горѳдїс пограничник.

— Ме ѳтнам. Менѣ предајтисны,—вїсталїс дїверсант.

7 час асылын заставаѳ Никѳлај Ширшов вајѳдїс кык дїверсантѣс.

IV

— Молодеч те, Ширшов,—серам банѳн вїсталїс пограничнѳј отр'адса командїр:

— Те кык мортѣс кутѳмѳн отсалїн ердѳдны чѳлѳј контрреволюционнѳј шајкасѣ. Теѳн кутѳм мортјасыд мѳдѳдсѣмаѳс ѳти соседней государствосањ вѳчавны дїверсионнѳј актјас да нуѳдны шпїонскѳј уж. Сѳрсыныс вѳѳїтѳны подложнѳј документјас да зев уна пѳлѣс черѳожјас. Планјас вылѣ пасышталѳмаѳс инѳдѳм местајас, кѳни мукѳдјаскѳд урчїтлѳмаѳс ѳтлааслыны.

ѳни шајкасѣ зоннас ердѳдѳма.

Таѳ вїсталїс командїр ѳти партсобранїе вылын.

— Ме тѳда, мыј Ширшов, воѳд вылѣ кутас ужавны буржыка, воѳд-на петкѳдлас партїја ѳелѣ вѳсна ассыс преданностѣ.

Тајѣ собранїе вылас сулалїс вѳпрос комсомолец пограничник Ширшов Никѳлајѣс коммунист партїјаѳ примїтѳм јылыс.

Собранїе ѳтсѳгласѳн шуїс примїтны коммунистическѳј партїја радѣ Ширшов јортѣс.

Редколлегия—Коми Оргбюро ССР.

Техн. редактор М. Шестаков

Обложка худ. В. Полякова.

Главлит № 750. Заказ № 708. Стат. формат бумаги 72×108, 1/16. 6 печ. листа 66.000 знак. в п. л. Тираж 1000 экз. Сдано в набор 27/III-38 г. Подписано к печати 22/IV-38 г. Издание № 3.

Типография УМП, Коми АССР, гор. Сыктывкар, Дом печати.

Ц. 1838 р.
Акт № 20

ЖУРНАЛЫГ

Листбок.

Комі АССР-са Верховној Сѣветѣ борьбѣмјас жылыг
 положеніе
 Аwtисоветскѣй „право-троцкістскѣй блок“ вылын процесс
 Государственнѣй обвинитель—ССР Союзса прокурор А.
 Ia. Вышинскіі іортлѣн реч

ОПЕЧАТКАЈАС

Листб.	Строка	Печатајтѣма	Колѣ дыѣфыны
23	Вывсаныс 8-ѣд	...мы дебатрујтѣѣ...	...мыј дебатрујтѣѣ...
23	увсан 11-12-ѣд	...„левѣј“ коммунистјас груп- пакѣд Троцкіјкѣд...	...„левѣј“ коммунистјас груп- пакѣд, Троцкіјкѣд...
28	увсан 1-ја	наборѣ зугѣма.	...отсѣг жылыс да мыј сїѣ...
47	увсан 23-ѣд	...башібузукјас, лы, налы гор- шаныс!	...башібузукјас, лы налы гор- шаныс!

Мітрук Як. Тувсов рытын (кывбур)

В. Заборцев. Привет героям! (кывбур)

Ј. Муравјов. Граница вылын (віет)

кова.
знак.
№ 3.

„Маска“ щѣсѣ лептѣма да ѳти
ступитъ оз колччы сыыс. Быд секун-
даын гѳтов чеччыштны враглы мо-
рѳсас да орѳдны горшѣсѣ.

— Нѳл часын вужас мѳд морт?

Јегырѳд возѳ собалѳм налы нѳнѳм
ез сет. Југыдыс тѳдчѳ-нын вѳлі. Нѳ-
колај бѳр локтѳс важ тѳдса местаас.
Орчча понѳлјас пѳас зѣбѣсѣ.

Асја вылыс зер дугдыштѳс. Кымѳр-
јас весасѳны.

Лебачјас сѳлмѳлісны узѳн ѳнсыныс
да кутѳсны сывны гажа сыланкывјас.
Регыд ѳ шѳндѳ матушка кыптас, мед
бара шѳнтыны ул мусѣ.

Недыр мыстѳ Шѳршов каҗалѳс по-
нѳлјас пѳтыс кодлыкѣ мунѳм. Јѳн-
жыка вѳдѳдлѳм бѳрын Нѳколај азѳсѣ
ѳтѳ мортѣс.

гѳл
леп
—
пог
—
вѳст
7
Шѳр

IV

— Молодѣч те, Шѳршов, — серам
банѳн вѳсталѳс пограничнѳј отр'адса
командѳр:

— Те кык мортѣс кутѳмѳн отса-
лѳн ердѳдны чѳлѳј контрреволюцион-
нѳј шѳјкасѣ. Теѳн кутѳм мортјасыд
мѳдѳдсѣмаѳс ѳтѳ соседней государ-
ствосаѳ вѳчавны дѳверсионнѳј актјас
да нуѳдны шпѳнскѳј уж. Сѳрсыныс
вѳдѳтѳны подложнѳј документјас да
зев уна пѳлѣс чертожјас. Планјас
вылѣ пасјышталѣмаѳс ѳндѳм места-
јас, кѳнѳ мукѳдјаскѳд урчѳтлѣмаѳс
ѳтлааслыны.

ѳнѳ шѳјкасѣ зѳннас ердѳдѳма.

Таҗ вѳсталѳс командѳр ѳтѳ партсѳб-
ранѳје вылын.

— Ме тѳда, мы Шѳршов. возѳ вѳн

Редколлегия—Коми Оргбюро ССП.

Техн. редактор М. Шестаков

Обложка худ. В. Полякова.

Главлит № 750. Заказ № 708. Стат. формат бумаги 72×108, 1/16. 6 печ. листа 66.000 знаков.
в п. л. Тираж 1000 экз. Сдано в набор 27/III-38 г. Подписано к печати 22/IV-38 г. Издание № 3.

Типография УМП, Коми АССР, гор. Сыктывкар, Дом печати.

Ц. 1938 г.

Ант. №

ЖУРИДАЛЫГ

Листбок.

Комі АССР-са Верховној Советѣ борыбмјас јылыс положеніе	3
Автисоветскѣј „право-троцкістскѣј блок“ вылын процесс <i>Государственнѣј обвинитель—ССР Сојузса прокурор А. Ја. Вышинскіј жортлѣн реч</i>	11
Максім Гор'кіј. Враг-кѣ оз сетчы—сіјѣс бырѣдны	43
М. Гор'кіј. Буревестник (<i>Коміѣдіс Г. Федоров</i>)	45
М. Гор'кіј. Мај 1-ј лун („ <i>Мам романыс отрывок</i> “)	46
М. Гор'кіј. Варыш јылыс сыланкыс (<i>Коміѣдіс Сук Парма</i>)	50
Литератураѣ пырѣм том ударникјаскѣѣ Алексеј Максімовіч Гор'кіјлѣн бегеда	52
Гавріл Иван. Антон Васілјевіч Карманов (<i>Очерк</i>)	62
А. Размыслов. Сіктса зон (<i>кывбур</i>)	70
Г. Федоров. Тракторістка Васа (<i>повестъ</i>)	72
Г. Пунегов. Сѣз ју дорын (<i>кывбур</i>)	81
Ферентјев. Серпастор (<i>кывбур</i>)	81
Сер. Попов. Сѣзорын (<i>кывбур</i>)	82
Міш Ёль. Том патриотјас (<i>віет</i>)	83
Мітрук Јак. Тувсов рытын (<i>кывбур</i>)	90
В. Заборцев. Привет героям! (<i>кывбур</i>)	92
Ј. Муравјов. Граница вылын (<i>віет</i>)	—

1091

Тоныс I ш. 50 ур.